LEKSIKON HITITISHT-SHQIP
përkime dhe paralele linguistike

HITTITE-ALBANIAN LEXICON
Cognates and Linguisitic Parallels

Kujtim Mani

FAIK KONICA

Kujtim Mani (1968)
është hulumtues në Institutin
Albanologjik të Prishtinës. Doktoroi
në filologji më 2002; bëri kërkime
pasdoktorale në qendra të ndryshme
universitare: Berlin, Hajdelberg,
Louven, Paris, Uashington,
Londër, Frajburg etj. Fushat
themelore të interesit:
studime letrare,
linguistikë,
antropologji.

Disa nga librat e autorit:

Antropoetikë (2008)
Taksa e gjumit (2017)
Kreshniku NATURALIS (2020)
Mbishkrimet mesape (2024)

LEKSIKON HITITISHT-SHQIP
përkime dhe paralele linguistike

HITTITE-ALBANIAN LEXICON
Cognates and Lingusitic Parallels

Kujtim Mani

Redaktor / Editor:
Nazmi Rrahmani

© 2025 by Kujtim Mani

Ky botim/projekt u financua nga Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit

LEKSIKON HITITISHT-SHQIP
përkime dhe paralele linguistike

HITTITE-ALBANIAN LEXICON
Cognates and Linguistic Parallels

Kujtim Mani

Shtëpia botuese
FAIK KONICA
Prishtinë
2025

PËRMBAJTJA / CONTENT

Fjalë pragu 7
Lexical Threshold 11

PARALELE HITITO-SHQIPE 15

HITTITE-ALBANIAN PARALLELS 15

Mbi lidhjet Hitito-Shqipe 17
Ndërrimet fonologjike hitito–shqipe 26
Paralele morfo–semantike 42
Huazimet leksikore 48
Paradigmat semantike hitito-shqipe 57
Paradigma *arai-* 58
Paradigma *damme-* 62
Paradigma *alel-* 63
Paradigma *app/epp* 64
Paradigma *ispar-* 67
Paradigma *ulippana-* 69
Etymon-trekëndshi: hititisht – mesapisht – shqip 75
Përfundim 78
On Hittite-Albanian Links 81
Hittite–Albanian Phonological Shifts 90
Morpho-Semantic Parallels 106
Lexical Borrowings 112
Hittite–Albanian Semantic Paradigms 121
The *arai* paradigm 121
The *damme-* paradigm 125
The *alel-* paradigm 127
The *app/epp* paradigm 128
The *ispar* paradigm 131
The *ulippana* paradigm 133
The Etymon Triangle: Hittite – Messapic – Albanian 139
Conclusion 142

LEKSIKON KORRESPONDENCASH 145

LEXICON OF CORRESPONDENCES 145

- A - 147
- E - 164
- H - 168
- I - 195

- K - 205
- L - 222
- M - 228
- N - 238
- P - 241
- S - 260
- T - 279
- U - 298
- W - 306
- Z - 316

BURIMET / SOURCES 320

REFERENCAT / REFERENCES 321

Fjalë pragu

Ç'është ky leksikon; ku na shpie?

Gjatë punës sime disavjeçare me *mbishkrimet mesape*, më duhej të ndiqja fijet etimologjike të fjalëve që shpesh më udhëzonin drejt botës gjuhësore anatoliane. Krejt pahetueshëm kisha rrëshqitur drejt kërkimit të korrespondencave mes hititishtes e shqipes, të cilat ishin shfaqur gjithnjë e më të pasura, si në numër, ashtu edhe në forma gramatikore.

Megjithatë, më doli se studimet mbi këto lidhje kishin ngecur në vend, për shkak të perceptimit të gjatë të shqipes si degë e izoluar brenda familjes indoevropiane; ishin studiuar kryesisht lidhjet me greqishten, latinishten, sllavishten dhe turqishten, por ishin shpërfillur gjithandej lidhjet me gjuhët anatoliane. Ky kornizim historik kishte errësuar hartën strukturore të marrëdhënieve të lashta gjuhësore të shqipes, duke u shtrirë edhe në periudhën e mesjetës.

Pas disa vitesh kërkime, m'u bë e qartë se gjetjet tejkalonin të gjitha pritshmëritë fillestare: hititishtja, mbase më shumë se sanskritishtja, tregonte lidhje të thella me shqipen. Kuptova se venerime të tilla kërkojnë vëmendje të përkushtuar ndaj fjalëve, formave gramatikore dhe nuancave semantike. Duke krahasuar në mënyrë sistematike materialin leksikor hitit/anatolian me atë shqiptar – me mpleksjen e korrespondencave fonologjike, zhvillimeve semantike, morfologjisë derivuese dhe kontekstit ritual-kulturor – ky leksik synon të shkojë përtej analizave klasike fonologjike dhe leksiko-statistikore.

Evidencat e këtushme flasin se shqipja ruan një korpus të ngjeshur fjalësh arkaike indoeuropiane, përfshirë forma të ngjashme me rrënjët anatoliane, duke e pozicionuar shqipen si

dëshmitare kryesore të shtresave të hershme PIE dhe jo si një degë periferike. Kthyer në numra, këtu janë vërejtur me qindra korrespondenca që nënkuptojnë përkime, zhvillime paralele e njësi të ndryshme idiomatike, të cilat përbëjnë edhe bazën e fjalorit të trashëguar të shqipes, krahas huazimeve, hamendësimeve e propozim-përkimeve, gjithashtu qindra sosh, të cilat janë sjellë sa për kureshtje dhe për qëllime studimesh gjuhësore komparative. Dallimi mes përkimeve dhe huazimeve nuk është dhënë në tekst, për shkak të gjerësisë së materialit, dhe duke lënë po ashtu në dorë të studiuesve nxjerrjen e përfundimeve për karakterin historiko-gjuhësor të një korrespondence, përkimi a huazimi.

Ky punim duhet kuptuar kryesisht si një kërkim hyrës – si hap i parë i një shoshitjeje më të thellë të përkimeve hitito-shqipe, me synim identifikimin e paralelizmave themelorë leksikorë dhe strukturorë, duke ofruar një orientim fillestar për studiuesit e pritshëm. Rrjedhimisht, *zërat* e këtij leksikoni janë sjellë kryesisht në nivel përkimesh semantike, leksikore, hititisht-shqip, pa bërë komente të detajuara fonologjike e morfologjike.

Pa dyshim, një studim i detajuar që do të mund të pasonte, do duhej të kthente kryet kah mbledhja e një korpusi më të gjerë korrespondencash, duke dëshmuar më sistematikisht dhe te më shumë raste ndërrimet fonologjike të propozuara dhe ligjet fonetike që dalin nga gjedhet që shënojnë rregullsi. Vëzhgimet e thelluara do të mund të merreshin më saktë me fonologjinë dhe morfologjinë e korrespondencave të mundshme, duke i parë ato sipas shkallës së përkimësisë, nga *të fortat*, te *të besueshmet*, *të mundshmet* dhe ato që vijnë thjesht si *spekulative*, duke nënkuptuar këtu rregullsinë fonologjike, përshtatjen semantike dhe ndikimet a huazimet e mundshme. Këtu do përfshiheshin edhe propozime rikonstruktimi, duke përfshirë format PIE ose të ndërmjeme, me komente të shkurtra mbi qëndrueshmërinë e tyre. Një analizë sistematike fonogramatikore, duke përfshirë paradigma të plota në shumë klasa rrënjësh, do ishte thelbësore

për të kuptuar përkimet e rregullta dhe për të ndriçuar ngjashmëritë apo dhe dallimet midis këtyre gjuhëve.

Këso dore, i këtillë si është, ky leksikon duhet të shihet si një hartë orientuese fillestare në përkime të rëndësishme, por duke propozuar herë-herë edhe lidhje më spekulative që gjasojnë me 'stisje-homologjira' e 'inovacione folk-etimologjike'.

Fundja, i tërë ky punim s'është veçse mishërim-eksplorim njomëzak i një dialogu – sa të lashtë po aq bashkëkohor – duke u shtrirë gjeregjatë prej hititishtes e shqipes drejt rrjeteve të ndërlikuara të marrëdhënieve gjuhësore që ndriçojnë origjinën dhe evolucionin e gjuhës.

Lënda leksikore mbi të cilën u punua ky leksikon, është vjelë kryesisht nga fjalorët e hititishtes, të Tischlerit, Puhvelit e Kloekhorstit, gjithnjë duke bërë krahasime me burime të tjera. Nëse, siç ka vënë re së fundmi Melchert, këta tre studiues shpërfaqin pikëshikime të ndryshme mbi etimologjinë hitite, qasja ime ka mëtuar të ruajë një konsistencë metodologjike dhe të shmangë për aq sa është e mundur dallimet mes tyre.

Nuk mund të mos shpreh mirënjohjen time të thellë ndaj gjithë kolegëve e miqve që m'u gjendën pranë në këtë ndërmarrje. Pa dyshim, borxhi më i thellë shkon për profesorin H. Craig Melchert (UCLA), indoevropianistin e pashoq dhe maestron e hititishtes, i cili m'u ndodh pranë me komente, propozime e qortime fort të vyera. Jo pak nga sugjerimet e tij që lypin aq punë, mbeten të plotësohen në të ardhmen, për shkak të vetë natyrës hyrëse të këtij projekti.

Për gjithë gabimet e të pabërat – m'u nxiftë faqja vetëm mua!

Lexical Threshold

What is this lexicon, and to what horizons might it guide us?

Over the course of a few years working on Messapic inscriptions, I pursued numerous etymological threads that repeatedly drew me into the Anatolian linguistic domain. Almost inevitably, this drew me into the study of Hittite–Albanian correspondences, which revealed themselves to be unexpectedly rich – both in sheer number and in grammatical form.

Yet research into these connections has remained largely stagnant, shaped by the long-standing perception of Albanian as an isolated branch within the Indo-European family. Traditionally, Albanian has been studied primarily in relation to Greek, Latin, Slavic, and Turkish, while its potential ties to Anatolian languages have been overlooked. This framing has obscured the structural map of Albanian's deepest linguistic relationships, even into the medieval period.

After several years of investigation, the findings far surpassed my initial expectations: Hittite, perhaps even more than Sanskrit, displayed profound and systematic connections with Albanian. These discoveries demand close attention to lexical items, grammatical structures, and semantic nuance. By tracing phonological, semantic, and morphological correspondences alongside ritual-cultural patterns, this lexicon situates Hittite /Anatolian and Albanian material within a framework that goes beyond classical phonological and lexicostatistical analysis.

The evidence demonstrates that Albanian preserves a substantial corpus of archaic Indo-European vocabulary, including forms closely aligned with Anatolian roots. This positions Albanian as a primary witness to early PIE strata rather than as

a peripheral branch. In quantitative terms, hundreds of correspondences have been identified, comprising cognates, parallel developments, and idiomatic formations that together constitute the inherited lexical core of Albanian**.** In addition to these, a further set of several hundred loanwords and tentative or speculative correspondences has also been included –presented partly out of scholarly curiosity and partly to facilitate comparative investigation. The distinction between correspondences, particularly between inherited cognates and borrowings, has not been drawn systematically here owing to the breadth of the material; instead, the evaluation of each item's historical-linguistic character is left to the specialist reader.

This work is intended primarily as an introductory inquiry – a preliminary step toward a more comprehensive examination of Hittite–Albanian correspondences. Its aim is to identify fundamental lexical and structural parallels and to provide an initial framework for future research. Accordingly, the entries in this lexicon are presented chiefly at the level of Hittite–Albanian semantic and lexical correspondences, without extended phonological or morphological commentary.

A subsequent, more detailed study should ideally focus on assembling a broader corpus of correspondences, thereby demonstrating more systematically – and through a wider range of examples – the proposed phonological shifts and the phonetic laws that emerge from recurrent patterns. Such an analysis could then address the phonological and morphological aspects of the proposed correspondences with greater precision, assessing them according to their degree of plausibility: from strong and reliable to probable, possible, and purely speculative cases, while considering phonological regularity, semantic adaptation, and potential influences or borrowings.

A further stage of research would include reconstruction proposals, incorporating Proto-Indo-European or intermediate forms, accompanied by brief comments on their stability. A

systematic phono-grammatical analysis – encompassing complete paradigms across several root classes – would be essential to clarify the regularities of correspondence and to shed light on both the similarities and divergences between these languages.

In its current form, this lexicon should be regarded as an initial orienting map of significant correspondences, occasionally proposing more speculative connections that might be seen as 'homologic constructions' or 'folk-etymological innovations.'

Ultimately, this entire work is nothing but the tender embodiment of an exploratory dialogue – as ancient as it is contemporary – unfolding between Hittite and Albanian, and extending across the intricate networks of linguistic relations that illuminate the origins and evolution of language itself.

The lexical material for this lexicon is drawn primarily from the Hittite dictionaries of Tischler, Puhvel, and Kloekhorst, always compared with other sources. If, as Melchert has recently noted, these three scholars represent distinct perspectives on Hittite etymology, my approach seeks to maintain methodological consistency and to avoid reproducing their divergences.

I wish to express my deepest gratitude to all colleagues and friends who have stood by me throughout this endeavor. Above all, I am profoundly indebted to Professor H. Craig Melchert (UCLA), the unrivaled Indo-Europeanist and maestro of Hittitology, whose discerning comments, insightful suggestions, and gentle corrections and critiques have been an indispensable guide. Many of his recommendations will no doubt need to find their full realization in future research, a consequence of the exploratory, initiation-like nature of this project and my own limitations in capturing the full measure of his insights.

Naturally, any remaining errors, missteps, or stains are entirely my own.

Paralele hitito-shqipe

Hittite-Albanian Parallels

Mbi lidhjet hitito-shqipe

Ndonëse në gjeografi e kohë të ndryshme, shqipja dhe hititishtja njohën pikëpjekje të dukshme që dëftojnë një trashëgimi të përbashkët indoevropiane, sidomos në fushat fonologjike dhe leksikore. Këto paralele – sado delikate dhe shpesh të errësuara nga mijëvjeçarë zhvillimi më vete – ofrojnë terren premtues për një hetim krahasues. Megjithatë, pavarësisht peshës së tyre të padyshimtë, këto lidhje kanë mbetur mjaft të anashkaluara në studimet gjuhësore shqiptare, ndoshta për shkak të zhvillimeve të vonshme të studimeve hitite, të cilat fituan rëndësi në gjuhësinë indoevropiane vetëm në gjysmën e dytë të shekullit XX.

Pasi u klasifikua përfundimisht si gjuhë indoevropiane, hititishtja mori shpejt një rol qendror në gjuhësinë indo-evropiane, veçanërisht sepse karakteri i saj arkaik sfidoi supozimet e hershme që kishin ngritur sanskritishten si gjuhën më të vjetër dhe më autoritare të familjes indoevropiane. Gjithsesi, hititishtja heq mjaft telashe pas vetes. Dëshmitë e kontakteve të hershme me gjuhë joindoevropiane – veçanërisht me huritishten dhe gjuhët semite – shtojnë shtresa të tjera në profilin e saj historik dhe tipologjik. Nga ana strukturore, hititishtja shfaq tiparet e një gjuhe arkaike indoevropiane: ajo është sa sintetike, me derivate prapashtesash fjalëformuese, po aq eptuese, me shenjues gramatikorë të pjesëve të ligjëratës nëpërmjet një sistemi mbaresash (Hoffner, Melchert 2008, 2).

Kuvendimet e sotme janë përqendruar mbi shkallën në të cilën duhet rishikuar proto-indoevropianishtja që të përfshijë brenda karakterin gjuhësor të anatolishtes, ose, thënë ndryshe, që të përcaktojë se cilat tipare të ‘indo-evropianishtes bërthamë’

(*Restindogermanisch*) përfaqësojnë përnjëmend inovacione të përbashkëta që nuk hasen në anatolisht (Melchert 2017, 194; Rieken 2009; Oettinger 2013–14). Megjithatë, nuk janë vetëm dëshmitë gjuhësore ato që mund të përcaktojnë me siguri nëse hyrja fillestare në Anatoli ndodhi nga veriperëndimi apo verilindja. Ndonëse një hyrje veriperëndimore duket më e mundshme, dëshmitë mbështetëse – siç janë inovacionet e përbashkëta ndërmjet anatolishtes dhe dialekteve perëndimore indoevropiane – mbeten të dëshirueshme (Melchert 2003, 25–26). Gjithnjë brenda këtyre rrymave gjuhësore e kulturore anatoliane dhe veriperëndimore, roli potencial i proto-shqipes, siç reflektohet në ndërveprimin ndërmjet fjalorit të trashëguar shqiptar dhe materialit leksikor hitit, mbetet kompleks dhe i pazgjidhur, por mund të konsiderohet pjesë e një 'imagjinimi dialogjik' gjuhësor më të gjerë, që ndriçon filozofinë historiko-gjuhësore që rri në themel të origjinave indoevropiane.

Nga një këndvështrim krahasues më i hershëm – i cili ndikon gjithashtu në hipotezat mbi vazhdimësinë e proto-shqipes – është besuar gjerësisht që dega anatoliane e familjes indoevropiane, përfshirë hititishten, hyri në Azinë e Vogël nga zonat e Evropës së sotme Juglindore – me shumë gjasë nëpërmjet Bosforit – gjatë mijëvjeçarit të tretë p.e.s. (Watkins 2008, 6). Duke mbështetur këtë lidhje më të gjerë thrako-iliro–anatoliane, gjurmët e emrave ilirë, krahas disa traditave historike, dëftojnë për praninë e grupeve ilire përtej trojeve të tyre të njohura, madje deri në Azinë e Vogël (Wilkes 1996, 39). Brenda këtij kuadri, Vladimir Georgiev propozoi që gjuha pellazge përfaqësonte një fazë kalimtare ndërmjet trakishtes dhe grupit hitit-luvian – e afërt gjuhësisht me të dyja, por identike me asnjërën (1981, 88) – dhe sugjeroi më tej që hititishtja mund të luante një rol kyç në interpretimin e shkrimeve të padeshifruara të Egjeut, përfshirë kretishten (Georgiev 1981, 91). Në frymën e këtij diskutimi, më vonë, Demiraj ngre supozimin se popujt paraindoevropianë të Gadishullit Ilirik e brigjeve të Egjeut nuk i kanë shpëtuar ndi-

kimit nga qytetërimi i lashtë i vendeve të Lindjes së Afërt (Demiraj 2017, 32), një zgjatje e së cilës ishte bërë dikur edhe Perandoria Hitite. Për më tepër, që nga fillimi i shekullit XX, ka zënë vend pikëpamja se ilirishtja përbënte një substrat indoevropian nga i cila më pastaj u shpërfaqën disa degë të peizazhit gjuhësor evropian (Wilkes 1996, 67).

Ndodhi pikërisht në shekullin XX që hititishtja hyri në skenën diturore, shkencore, duke shënuar një kthesë të fortë në studimet indoevropiane. Pas deshifrimit fillestar të Bedřich Hroznýt (1915) dhe interpretimit të tij (1917), njohja dhe studimi i hititishtes si gjuhë indoevropiane njohu disa faza avancimi, duke ndryshuar rrënjësisht konceptimet e mëparshme mbi familjen indoevropiane dhe gjeografinë e saj parahistorike. Kontribute të hershme erdhën nga Forrer (1934) dhe Pokorny (1959), të cilët vunë theksin mbi karakterin indoevropian të hititishtes. Pas Luftës së Dytë Botërore, Hans G. Güterbocku (1997) luajti një rol kyç duke lidhur pikëshikime të vjetra e të reja të studimeve hitite, paralelisht me punën e Bossertit (1947), por nga një këndvështrim tjetër. Në dekadat që pasuan, avancimi mori hov me specialistët kryesorë të anatolishtes si Melchert (1994), Klein, Hawkins dhe Çambel (1999), Tischler (2001, 2016) dhe Kloekhorst (2008). Studime më të veçanta të aspekteve të caktuara të hititishtes u ndërmorën nga Doncel & Lebrun (1983), Puhvel (1984), Van den Hout & Goedegebuure (1980–2019) dhe Yakubovich (2010). Përveç kësaj, indoevropianistë si Lubotsky (1998), Jasanoff (2003), Mallory & Adams (2006), Watkins (2010) dhe të tjerë, trajtuan çështje të tjera, më të gjera, nga aspekti krahasues, duke vendosur hititishten sa brenda vrojtimit të përgjithshëm po aq dhe brenda atij të veçantë në kërkimet indoevropiane.

Peizazhi gjuhësor i të moçmes Lindje të Afërt dhe i Mesdheut Lindor do mund të kapej më lehtë si një seri 'portash', nga njëra te tjetra: nga akadishtja te hititishtja, nga hititishtja te greqishtja dhe nga greqishtja te latinishtja. Perandoritë që përqafuan ose

ndryshuan gjuhët rrallë ishin etnikisht apo gjuhësisht uniforme, dhe konteksti më i gjerë anatolian – që përfshin akadishten, sumerishten, hatishten, hurishten, luvishten, palaishten dhe mitarianishten – pasuroi më tej mozaikun gjuhësor hitit. Edhe kur transmetimi ndodhte në mënyrë të tërthortë, përmes dominimit politik e jo vazhdimësisë etnike, politikat pasuese trashëgonin dhe integronin elemente të traditave gjuhësore të mëparshme. Për rrjedhojë, gjuhët që u zhvilluan pas rënies së perandorisë hitite nuk duhen konsideruar si entitete krejtësisht të reja apo të pavarura. Këtë perspektivë e mbështesin dëshmi që tregojnë se disa grupe etnike që banonin territoret nën kontrollin e Hatushës lanë gjurmë të tërthorta në burimet kuneiforme anatoliane (Yakubovich 2022, 3).

Për më tepër, nuk ka asnjë arsye të mendohet se folësit e luvishtes dhe hurishtes u zhdukën apo u zëvendësuan plotësisht pas rënies së perandorisë hitite. Përkundrazi, Anatolia duhet kuptuar si një udhëkryq gjuhësh dhe kulturash, një urë mes disa botëve të ndryshme (Giusfredi 2023, 2), ku, në fakt "ne thjesht nuk e dimë se cilën/cilat gjuhë përdornin shumica e banorëve të rajonit në jetën e tyre të përditshme" (idem. 106). Konfigurimi i saktë i hapësirës gjuhësore egjeane në kontakt me sferën hitite mbetet i pasigurt, megjithëse frigjishtja del si një nga gjuhët indoevropiane më fort të dëshmuara në peizazhin pas-hitit. Zakonisht, frigjishtja shihet si një gjuhë migratore, e ardhur nga brigjet përballë Egjeut, çfarë vë theksin dhe më shumë mbi kompleksitetin e rrugëve migratore dhe ndërveprimeve rajonale të mëhershme që duhen pasur në konsideratë. Madje, jo rrallë është sugjeruar se në Trojë – *Vilusa* apo *Truvisa* hitite – popullsia vendëse fliste trako-frigjisht, ndërsa trojanët konsideroheshin shpesh pjesë e etnisë trakofrigjiane (Wooduizen 2017), edhe pse ka dëshmi që thonë se popullsia trojane ishte etnikisht heterogjene. Studiues të tjerë, megjithatë, mbajnë qëndrimin se trojanët ishin luvianë dhe se, rrjedhimisht, gjuhë e Trojës ishte luvishtja (Watkins 1986; Bryce 2006; Macqueen 1986). Duke u

nisur nga argumentet që sjell Beekes (2003b), studiuesi Kloekhorst pohon së fundmi aty kah fundi i Epokës së Bronzit, në rajonin lindor të Anatolisë, në Māša, flitej një formë e hershme e lidishtes, ndërsa në zonën perëndimore, veçanërisht në Vilusha, gjuhë dominante ishte proto-tyrenishtja – para-ardhësja e mundshme e etruskishtes (2022a, 201-228).

Këto konfigurime gjuhësore dhe kulturore duhet të kuptohen brenda kontekstit më të gjerë të lëvizjeve të mëdha migratore që karakterizuan fundin e Epokës së Bronzit dhe rrjedhimet e saj në Anatoli, në Egje dhe në territoret e Evropës Juglindore të sotme, duke përfshirë edhe brigjet e Adriatikut.

Në çdo rast, sfondi indoevropian i trako-frigjishtes, luvishtes, lidishtes, proto-tyrenishtes dhe hititishtes, lë të hapur mundësinë që ilirët e lashtë mund të kenë qenë po ashtu pjesë e një identiteti më të gjerë gjuhësor ku hynin edhe trojanët dardanë. Prandaj, ia vlen kujtuar vetë kënga e veçantë, hyrëse, e *Iliadës së Vogël* (sipas *Vita Homeri*), atribuuar Pseudo-Herodotit, me tonin e saj himnizues, tek ia thotë:

> Po i këndoj Ilionit dhe Dardanisë –
> këtij vendi të mëzave bukuroshë,
> ku Danajt – shërbëtorë të Hyut të Luftës - njohën dergjë pa skaj.
> (West 2003, 125)

Këto vargje hyrëse evokojnë një botë në të cilën danajt përballen me vuajtjet që u shkaktohen nga trojanët e Dardanisë, një tokë e lidhur ngushtë me qytetin e Trojës a Ilionit.

Pa dyshim, dardanët përfaqësojnë një pikë kyçe reference për shqyrtimin e ndërveprimeve të hershme thrako-iliro-anatoliane. Ndonëse Homeri e vendos malin Ida pranë Trojës, brenda territorit dardan, etnonimi *Dardani(a)* duket se ka origjinë në rajonin më të gjerë që përfshin Dodonën, Epirin dhe Thesalinë – një zonë që mund të ketë shërbyer si nyje gjeografike dhe kulturore që lidhte Dardaninë ilire (me qendër Kosovën e sotme)

me Dardaninë e Trojadës në Anatolinë veriperëndimore. Autorë klasikë si Straboni dhe Apollodori i lidhin shpesh këto popullsi, duke nënkuptuar një prejardhje të përbashkët apo një lidhje historike të qëndrueshme. Ekzistenca e një qyteti të quajtur *Dardanos* pranë Dardaneleve i jep më shumë peshë kësaj hipoteze. Duke marrë parasysh distancën relativisht të shkurtër ndërmjet rajoneve dardane, nga Kosova e sotme në bregun e Anatolisë së dardanëve trojanë (rreth 600–800 kilometra), një identifikim i tillë duket jo vetëm i mundshëm, por edhe bindës (Papazoglu 1969; Mirdita 1979; Wilkes 1996; Buqinca 2022).

Për më tepër, një këndvështrim arkeologjik, mbi bazën e artefakteve të zbuluara, na thotë se marrëdhënia midis Thrakisë dhe Anatolisë gjatë Epokës së Bronzit na shpërfaq njohuri të vlefshme mbi kontaktet e tyre të ndërsjella dhe, në kuptim të gjerë, dëfton lidhje ndërmjet arealit ballkanik dhe Lindjes së Afërt (Pavúk 2018, 275). Këto marrëdhënie duket se janë shtrirë edhe drejt perëndimit, duke lidhur Anatolinë me Gadishullin Italik.

Në mesin e lëvizjeve të mëdha migratore të popujve dhe gjuhëve, tradita e lashtë e shpjegonte lidhjen ndërmjet këtyre dardanëve transkontinentalë si vijon: Dardani, themeluesi homonim i shtëpisë mbretërore trojane që sundonte mbi disa fise në Azinë e Vogël, konsiderohej përgjegjës për vendosjen e dardanëve në perëndim të thrakasve (Wilkes 1996, 145). Dëshmitë arkeologjike mund të mbështesin më tej mundësinë e vazhdimësive kulturore dhe fetare ndërmjet rajonit dardan dhe traditave më të gjera indoevropiane.

Një artefakt kulti kushtuar *Dea Dardanica*-s, i zbuluar në Kosovën e sotme (Verban, Viti), i datuar në shekujt III–IV të e.s., është interpretuar si dëshmi e një identiteti të qëndrueshëm fetar e kulturor dardan (Shukriu 2014). Kjo hyjni mund të ketë simotrat e veta, si në Azinë e Vogël, ashtu edhe në rajonet e Ilirikut roman, duke sugjeruar ekzistencën e një tradite fetare më të gjerë, mbase ndërajonale, me elemente simbolike e rituale të

përbashkëta (Papazoglu 1969; Mirdita 1979; Stipčević 1989; Buqinca 2022).

Nga një këndvështrim kulturor dhe mitologjik, disa praktika rituale dhe motive simbolike duket se lidhin sferat ilire dhe anatoliane. Përtej traditës së totemizmit të paraardhësve, shembujt si shqiponja dykrerëshe – e konsideruar gjerësisht si simbol totemik i përbashkët – së bashku me disa rite varrimi dhe kulte pjellorie, janë përmendur si dëshmi të strukturave religjioze të trashëguara ose paralele. Ndër më të përmendurat janë kultet ilire të diellit dhe gjarprit, të cilat duket se i bëjnë jehonë simbolizmit religjioz të gjetur në Anatoli (Stipčević 1989). Në mënyrë të veçantë janë tërhequr paralele ngjashmërie me mitin hitit të *Illuyanka*-s, duke sugjeruar që motivet kultike të gjarprit nuk ishin të përhapura vetëm ndër hititë, por mund të jenë ndarë ose përshtatur edhe nga popullsitë ilire. Këto paralele dëftojnë bartjen dhe transformimin e elementeve mitologjike indoevropiane, të mishëruara përbrenda ritualeve të përditshme dhe sistemeve religjioze të këtyre shoqërive të lashta.

Peizazhi politik dhe ushtarak hitit i epokës së bronzit të vonë ofron një kontekst shtesë. Qyteti i Trojës – i njohur në burimet hitite si *Vilusha* – ishte brenda sferës së ndikimit hitit. Sundimtarët vendës, që vepronin shpesh si vasalë, ishin të lidhur me betime formale besnikërie ndaj mbretit hitit dhe kishin për detyrë të mbronin interesat hitite në rajon (Beckman, Bryce dhe Cline 2011, 99–100). Një marrëveshje e rëndësishme ndërmjet perandorit hitit Muvatalli II dhe mbretit të Trojës, e njohur si *Traktati i Alaksandut* (Friedrich 1930; Bryce 2006; Starke 1999), e vendosi Vilushën nën mbrojtjen e perandorisë hitite. Sipas kushteve të këtij traktati, hititët ishin të detyruar të neutralizonin çdo kërcënim të drejtuar kundër Vilushës (Konstantinopoulos 2023, 3).

Gjatë betejës së famshme të Kadeshit (rreth vitit 1274 p.e.s.), dokumentet egjiptiane përmendin qartë dardanët ndër aleatët e koalicionit hitit (Breasted 1906; Matić 2015). Këto dokumente

– veçanërisht *Poema e Pentaurit* dhe *Buletini i Kadeshit* (Hallo, Younger 2003) – dëshmojnë përbërjen shumëkombëshe të ushtrisë hitite. Nëse pranojmë që dardanët e përmendur në këto burime ishin etnikisht ilirë, pjesëmarrja e tyre në një aleancë të tillë forcon hipotezën për ndërveprime të hershme ilire-hitite, jo vetëm në terma ushtarakë, por mbase dhe gjuhësorë e kulturorë.

Sipas Georgievit, grupe si myzët, mygdonët dhe dardanët u shpërngulën nga areali ballkanik në Azinë e Vogël që në gjysmën e parë të mijëvjeçarit të dytë p.e.s. (1981, 185–186). Kjo ngre një pyetje të rëndësishme historike e gjuhësore: a sollën dardanët me vete një idiomë proto-ilire ose një shqipe të hershme që më pas u ndikua përmes kontaktit me hititishten? Apo ngjashmëritë e vërejtura ndërmjet hititishtes dhe shqipes reflektojnë një substrat më të thellë të paramigrimeve? Që të dy hipotezat janë të mundshme dhe meritojnë shqyrtim të mëtejmë. Në këtë këndvështrim, dardanët mund të kenë funksionuar si ndërmjetës kulturorë e gjuhësorë, duke lidhur Anatolinë me brigjet ish-thrakase-helene-ilire. Megjithëse trajtohen si të ndara në pjesën më të madhe të studimeve moderne, këto rajone shfaqin shenja kontakti dhe traditash të përbashkëta, veçanërisht gjatë epokës së bronzit të vonë.

Nga një këndvështrim gjuhësor, kontakti ndërmjet folësve të hititishtes dhe atyre të proto-shqipes mund të ketë lehtësuar ruajtjen ose transmetimin e disa tipareve arkaike indoevropiane brenda gjuhëve të tyre përkatëse. Georgievi vëren se hititishtja karakterizohet nga një përzierje arkaizmash dhe inovacionesh (1981, 194) – një përshkrim që, me kujdes, mund të shtrihet edhe mbi shqipen. Rritja e numrit të mundshëm të përkimeve fonologjike dhe leksikore ndërmjet hititishtes dhe shqipes na fton për një rishikim të tipareve të trashëguara indoevropiane që mund të reflektojnë shtresa më të thella të vazhdimësisë trako-ilire, përtej afrive e lidhjeve *gjenetike* me anatolishten. Prandaj, këto korrespondenca evidente nuk do duhej keqinterpretuar si dëshmi që shqipja i përket degës anatoliane; më tepër do duhej

marrë si mbetje të tipareve arkaike të përbashkëta, të përhapura dikur gjerësisht ndër dialektet e hershme indoevropiane.

Kjo linjë e kërkimeve përkon edhe me hipoteza të mëparshme, veçanërisht me atë të Norbert Joklit, i cili vinte theksin mbi lidhjen e ngushtë ndërmjet ilirishtes e trakishtes dhe, rrjedhimisht, mbi origjinën e tyre indoevropiane (1929, 278); ndërkohë që u ritheksua edhe ndërlidhja e shqipes me greqishten e armenishten nga Bonfante (1978). Megjithëkëtë, gjuhësia historike shqiptare u ka kushtuar tradicionalisht më shumë rëndësi kontakteve me latinishten, greqishten, sllavishten dhe turqishten (p.sh., Çabej 1986-7; Demiraj 1988; Topalli 2017), ndërsa lidhjet me hititishten kanë mbetur kryesisht të hijezuara. Kjo mund të shpjegohet pjesërisht me inercinë e studimeve të hershme indoevropiane, të cilat për një kohë të gjatë fokusoheshin mbi sanskritishten si modelin kryesor krahasues, dhe vetëm më vonë përfshinë të dhëna nga anatolishtja në kornizën e kërkimeve të gjera indoevropiane.

Punimi aktual synon të rihapë çështjen e korrespondencave të mundshme ndërmjet hititishtes dhe shqipes – qoftë gjuhësore, kulturore apo historike – me synim rishikimin e supozimeve të heshtura brenda gjuhësisë historike indoevropiane. Kjo analizë nis nga hipoteza se disa tipare leksikore dhe strukturore të përbashkëta në këto gjuhë nuk janë rastësore, por tregojnë procese historike më të thella që ende nuk janë kuptuar plotësisht. Duke vepruar kështu, ajo sfidon klasifikimet rigjide brenda familjes indoevropiane dhe kërkon një rishikim të mënyrës se si janë vendosur kufijtë gjuhësorë në raport me kohën dhe hapësirën.

Ndërkohë që hititishtja, si një gjuhë anatoliane, dhe shqipja, që përfaqëson degën e saj të pavarur, ndodhen në skaje të ndryshme të spektrit indoevropian, ekzistenca e elementeve leksikore të përbashkëta ndërmjet tyre nuk mund të injorohet. O qenë rrjedhojë e trashëgimisë nga një paraardhës i përbashkët, o i një kontakt-areali gjeografik, o zhvillime paralele - ato

thërrasin për shqyrtim të mëtejmë. Ky punim shprush mundësinë që ngjashmëritë e vërejtura mund të burojnë ose nga një fazë e hershme divergjence gjuhësore, ose nga episode të mëvonshme kontakti ndërmjet bashkësive folëse të (proto)hititishtes dhe proto-shqipes. Në të dyja rastet, implikimet janë të rëndësishme: ato sugjerojnë ndërveprime historike dhe prekje gjeografike që kanë mbetur të ekslipsuara në studimet tradicionale indo-evropiane. Kapitujt pasues sheshojnë këtë hipotezë, nëpërmjet një analize sistematike të paralelizmave leksikorë, të korrespondencave fonologjike dhe kontakteve të mundshme, me synimin më të gjerë për të bërë një hap në të kuptuarit e mëtejmë të gjuhëve indoevropiane dhe ndërveprimeve gjuhësore parahistorike.

Ndërrimet fonologjike hitite–shqipe

Me të nisur duhet theksuar se identifikimi i korrespondencave fonologjike midis shqipes dhe hititishtes paraqet goxha sfidë për rivlerësimin e shqipes arkaike. Madje, këto korrespondenca, shpesh vënë në dyshim disa skema të ndryshimeve fonetike tashmë të kthyera në tradicionale, si hamendësime që shquajnë zhvillimin nga PIE te proto-shqipja (PAlb), ndaj në disa raste, edhe zhvillimet e brendshme nga PAlb te Shqipja Klasike duhet riparë me kujdes (shih Orel 1998; 2000).

Nëse arritja e Hrozný-t, n'atë zeman, qëndronte në zbatimin e metodave kombinatorike dhe etimologjike – në përputhje me shumicën e praktikave për analizimin e korpuseve gjuhësore të reja, vetëm pjesërisht të kuptuara (Melchert 2015, 259) – atëherë qasja ime e këtushme mund të kuptohet si një paralele e qëllimshme, si një përpjekje për të 'imituar' metodën e tij për kapjen e korrespondencave hitito–shqipe. Në këtë kuptim, kam synuar të 'ribëj' shqipen në raport me sistemin fonologjik hitit – duke 'inventuar', deri diku, një proto-shqipe jo-standarde. Sepse, edhe nëse mund të flitet sadokudo për një fazë të

përcaktuar të proto-shqipes, ajo mbetet një fushë e hapur ndaj dyshimeve, supozimeve e hetimeve, që mund të shtrihen nga Meyeri (1891) te Oreli (1998) e këndej.

Sistemi shkrimor kuneiform hittit është fort kompleks, me kombinimin e silabogrameve me sumerograme, të shoqëruar shpesh nga komplementë fonetikë hititë (Melchert 1994; Kimball 1999; Kloekhorst 2008). Shkrimi lexohet nga e djathta në të majtë, me hapësira midis fjalëve, ndonëse enklitikët u ngjiten drejtpërdrejt fjalëve paraprake. Shumë shenja kuneiforme janë 'polifonike', të afta për të përfaqësuar mjaft vlera fonetike (Melchert 2023, 2), çfarë ndërlikon edhe më përpjekjet për të shpërfaqur me saktësi format hitite në shqip.

Vendosja e korrespondencave midis tingujve ose shkronjave hitite dhe shqipe është veçanërisht sfiduese, sepse fjalët hitite zakonisht fillojnë me vetëm 14 shkronja të veçanta nistore, ndërsa shqipja tregon një inventar më të pasur zanoresh dhe bashkëtingëlloresh në fillim të fjalës. Për të zgjidhur këtë dallim, shpesh është aplikuar një shkallë e 'adaptimit protetik' nëpërmjet futjes së tingujve nistorë. Edhe pse këto ndërfutje a ndërkallje fonologjike mund të duken fonetikisht të parregullta, ato justifikohen kur vërehet se kthimi i rindërtimeve iniciale ose 'amputimeve' provizionale i bën rrënjët e shumë fjalëve hitite të korrespondojnë ngushtë me homologet e tyre në shqip. Është treguar kujdes që ky protetizëm të mos i orientojë korrespondencat shqipe drejt inventimeve folk-etimologjike, sa të përfaqësojë një përpjekje metodologjikisht të mbështetur për të kapur korrespondencat fonologjike arkaike, duke reflektuar të paktën zhvillime paralele, nëse jo përkime të njëmendta.

Brenda kontekstit më të gjerë indoevropian, shqipja – sado që shumë e re *me letra* – shpërfaq një zhvillim karakteristik fonetik. Reflekset e saj manifestojnë palatalizim të fortë, zëshmëri e lenizim të stopaleve dorsale, veçan para zanoreve frontale dhe nazaleve. Krahasuar me format më konservatore hitite, këto reflekse shfaqin dy prirje përplotësuese: hititishtja ruan një

sistem dorsal të hershëm dhe të pandryshuar, ndërsa shqipja demonstron një prirje përshtatëse frontale dhe aspiratave, me bazë analogjike. Pra, bien në sy:

- palatalizimi velar para zanoreve frontale: *k* → *q / ç / shk*;
- lenizimi ose aspirimi i stopaleve të zëshme: *g / gh* → *h*;
- zhvillimet protetike te shumë rrënjë fjalësh;
- alternimet e zëshme në grupe labiale dhe dentale: *p* ↔ *b, t* ↔ *th*.

Semantikisht, korrespondencat përqendrohen rreth fushave të veprimtarisë bazike, të jetës së përditshme në shoqëri e në natyrë, të farefisnisë dhe praktikave rituale, duke treguar stabilitet të hetueshëm diakronik.

Tabela vijuese ofron një bërthamë përfaqësuese të korpusit më të gjerë të korrespondencave hitito–shqipe, duke ilustruar rregullsi të qarta fonetike dhe semantike. Këto përkime dëftojnë se si rrënjët hitite, të shfaqura shpesh në kontekste rituale, agrare e shtëpiake, janë ruajtur, transformuar ase riinterpretuar në shqip.

hititisht	**shqip**	**kuptimi**	**korrespondencat fon.-morfol.**
ad-/et-	ha(je)	to eat; food	*h* protetike; *a* > e ruajtur; humbja e –*d*-së në fund
app-	kap	to take, seize	*k* protetike; ruajtje e mbylltores
atta-	ati	father	ruajtja e rrënjvs *at*-; stabilitet i zanores
ehu-	eja	come!	*h* > *j* lenizim; vazhdimësi vokale
ek-	dek	to die	*d* protetike

hititisht	**shqip**	**kuptimi**	**korrespondencat fon.-morfol.**
			para rrënjës me zanore fillestare
damass-	dëmtoj	to damage, harm	ruajtje e rrënjës *dam-*; rregullsi vokale
kata-	këtu, këtej	here, alongside	*a* > *ë*; *k* e ruajtur; përdorim deiktik i qëndrueshëm
kanes-	njoh	to know	*k* > *nj*, *a* > *o*, *-nes* > *-h*
karu	herët	early, before	*k* e ruajtur; *a* > *e*; *r* e ruajtur
katan-	ketanë, këtej	alongside	*k* > *k*; *a* > *ë*; deiktik lokativ i ruajtur
kalmi-	e kallur	firewood, log	rrënja *kal-* e ruajtur
karp-	kap	to seize	humbja e *r*-së; ruhet *k* dhe plozivja fundore
karas-	korr	to cut, reap	*a* > *o*; asimilimi i *r*-së; *k* e ruajtur
karawar-	grurë	grain, harvest	*k* > *g* asimilim; reduktim i *a*-së
kalluwai	kallje/kallur	bright, burning	*-ll-* e ruajtur; semantika dritë/ zjarr
gurg-	gur	stone	humbja e *-g-s*ë në fund; qëndrueshmëri e zanores
kukus-	kërkoj	to seek, try	*k* e ruajtur; *u* > *e/ë* në format derivuese

hititisht	**shqip**	**kuptimi**	**korrespondencat fon.-morfol.**
kappa-	kepa/qepa	onion	*a* > *e*; thjeshtimi i geminantes *pp* > *p*
kappila-	kapem	to seize, fight	*k* e ruajtur; labialja mbylltore e ruajtur
hastai/hasti-	asht/heshtë	bone/spear	*h* protetike; *s* > *sh*; zgjerim semantik
happzi-	kap/ngjis	to attach, join	*h* > *k* refleks; qëndrueshmëri e a-së
hat-	thati/thaj	dry, to dry	*h* > *th*; zhvendosje aspirimi
hattari(a)a-	shata; shati	hoe, prick, awl	*h-* > *sh-*, *-tt-* > *-t-*, *-ari-* > *-a/-i*
kaddu-	kthetra	talons, claws	*k-* > *k-*, *-dd-* > *th-* spirantizim
hatrai	thotë/thërret	to speak, call	*h* > *th*; *t* > *th* alternim
hāwi-/hawes-	dhi/dhenë	sheep, goat	*h* > *dh*; lenizim dhe deaspirim
hassa-	gaca/vatër	ember, hearth	*h* > *gh* > *g*; *ss* > *c*
heyu-	shiu	rain	*h* > *sh*; *e* > *i*
gakaessar-	kafshar	to bite	*gk* > *kf*; metatezë
gahari-	hajë/haj	bread/to eat	*gh* > *h*; përshtatje vokale
ganu-	gju/gju(ri)	knee	*g* e ruajtur; humbje nazale
lai-	la/lëshoj	to release, free	rrënja *lai-* e ruajtur; reduktim diftongu
lak-	lakoj	to bend	rrënja stabile; *a* e ruajtur; *f*

hititisht	**shqip**	**kuptimi**	**korrespondencat fon.-morfol.**
			protetike
lukki/a	flakoj/vë flakën	to light	rrënja stabile; *a* e ruajtur; *f* protetike
laksais	floksajë	to set fire	rrënja stabile; *a* e ruajtur; *f* protetike
pai-/pa-	jap, paguaj	to give, to pay	*p* e ruajtur; *d* > *j* në format derivuese
palla-	shpaloj	to unfold, spread	*p* > *shp*; *a* e ruajtur
pakkuss-	pakësoj	to reduce, crush	rrënja *pak*- e ruajtur
pap(a)-	baba/apa	father	*p* > *b*; reduplikim
paprahh-	papastër	impure, dirty	*p* e ruajtur; morfologji reduplikative
mallai-	bluaj/mulli	to grind; flour	*m* e ruajtur; ndërrim vokal
malit	mjaltë	honey	*m* e ruajtur; *a* > *ja* palatalizim
marri	(i) marri/ë	rash, foolish	*r* e dyfishuar; vazhdimësi semantike
man-	mund/mbaj	to hold, govern	*m* e ruajtur; nazale e ruajtur
massiya-	mesore/rrip	belt, middle	*s* e ruajtur; *a* > *e*
sakuwai	shoh/shikoj	to see	*s* > *sh*; ngjyrosje e zanores
sap-/ sapai-	cop(ë)toj	to grate, peel	*s*- > *c*-; *a* > *o*; sufiks -*t*-
sannai	shuaj	to extinguish	*s* > *sh*; asimilim nazal; *a* > *u*
tapari	(të) prij, i parë	to lead	*t* e humbur; -*pari* i ruajtur/ modifikuar

hititisht	**shqip**	**kuptimi**	**korrespondencat fon.-morfol.**
dala-	dal/lë	to go out, leave	rrënja *dal-* e ruajtur; zgjerim semantik
dankui	zhdukur	disappeared	*d* > *zh*; humbje nazale; zh negacion
danna	dhana/jap	to give/take	*d* > *dh*; alternim stop/frikativ
alel	lule	flower	*l* e ruajtur; *e* > *u*
summumahhi	shumohem	to copulate, pair	*s* > *sh*; asimilim nazal; *a* > *o*
ans/anas	anash/anësor	aside, lateral	rrënja *an-* e ruajtur
ais/iss-	haish/gojë	mouth	*s* > *h/sh*; zanore protetike
kus	kush	who	*k* e ruajtur; zanore u e qëndrueshme
kuer/kuwar	shkurt(oj)	to cut	*s(h)-* protetik; rrënja *-kur-* e ruajtur
karu	herët	early, former	*k* e ruajtur; *a* > *e*
turahi-	thurës, thurje	stake, fence	*t* > *th*; *r* e ruajtur
tarman	tharm/burim	source, ferment	*t* > *th*; nazale e ruajtur

Korrespondencat midis hititishtes dhe shqipes, që mund të vërehen edhe këtu, zbulojnë një ndërthurje komplekse procesesh fonologjike, morfologjike dhe semantike.

Seria velare dëshmon për palatalizim të shpeshtë në shqipe (*k* → *q/ç/shk*), shpesh të shoqëruar me metatezë në leksikun agrar dhe atë të përditshëm, shtëpiak (p.sh. *karawar* → *grurë*). Aspirantet e zëshme dhe dorsalet (*g/gh*) pësojnë lenizim të rregullt në *h***,** ndërsa shumë tema që fillojnë me *h* marrin zanore ose bashkëtingëllore protetike për të përmbushur strukturën rrokjesore dhe gjedhen morfofonemike të shqipes.

Stopalet labiale dhe dentale zakonisht ruajnë identitetin e tyre, por shpesh shpërfaqin alternime zëshmërie ose spirantizim, ta zëmë, në termat e farefisnisë ose në kontekste derivacionale (p.sh. *palla* → *shpaloj*; *pap(a)-* → *baba*). Nazalet dhe likuidet mbeten në thelb të pandryshuara, por shpesh riorganizohen përmes futjes së zanoreve ose thjeshtimit të grupeve bashkëtingëllore (p.sh. *man-* → *mund*; *karas* → *korr*). Në mënyrë të ngjashme, prapashtesat denomative si *-t-* (p.sh. *sapai-* → *cop(ë)toj***)** shënojnë derivim morfologjik në bashkëveprim me fonologjinë e trashëguar.

Këto modele në tërësi vënë në pah një perspektivë të dyfishtë brenda kornizës indoevropiane: hititishtja ruan një sistem konservativ të bashkëtingëlloreve dorsale dhe plozive, ndërsa shqipja pasqyron zhvillime më të vona fonetike, duke përfshirë frontalet, lenizimin dhe përshtatjen me bazë analogjike. Pavarësisht këtyre divergjencave fonetike, vazhdimësia semantike mbetet e theksuar, sidomos në fushat që lidhen me jetën e përditshme, ritualet dhe farefisninë. Kjo sugjeron që shqipja nuk i trashëgoi rrënjët hitite vetëm në nivel fonetik, por ndërmori një riaranzhim interpretativ e përshtatës, duke ruajtur kuptimin kulturor dhe leksikor krahas reflekseve që dalin nga evolucioni i vet fonologjik.

Thënë përgjithësisht, evidencat na flasin për një evolucion plotësues fonetik të shqipes në raport me hititishten, duke dëshmuar njëkohësisht trashëgimi sistematike dhe inovacion specifik gjuhësor, si dhe duke ofruar një këndvështrim të nuancuar mbi dinamikat e hershme indoevropiane.

Kompleksiteti i korrespondencave fonologjike shpesh kërkon rindërtime të përputhshme për të plotësuar boshllëqet që burojnë nga inventari i kufizuar fonologjik i hititishtes ose nga bashkëtingëlloret nistore të pasigurta në shqip, të cilat, siç u tha më lart, shpesh shfaqen si shtojca protetike.

Këto imputime janë veçanërisht të rëndomta në pozicion fillestar të fjalës, ndonëse ndodhin ndonjëherë edhe brenda

rrënjëve. Fjalët hitite që fillojnë me *i-*, *is-*, etj. (zakonisht zanore, por ndonjëherë edhe bashkëtingëllore) shpesh korrespondojnë në shqip me forma që kanë bashkëtingëllore protetike – *s(h)-, j-, h-, g-, rr-, p-, n-, m-, l-, ose z-* – duke reflektuar përshtatje të nevojshme fonotaktike. Ky model shtrihet në fusha semantike që përfshijnë folje veprimi, mjete fizike dhe koncepte sociale apo juridike, duke treguar vazhdimësi të fortë semantike krahas inovacionit fonologjik. Rindërtimet e këtij lloji duhen parë me kujdes, pasi mund të devijojnë nga modelet standarde që rrjedhin nga linja: PIE → proto-shqipe → shqipe moderne (Topalli 2017; Orel 1998).

Brenda kësaj kornize, perspektiva krahasuese me shtresën anatoliane rezulton veçanërisht e vlefshme për fonetikën historike të shqipes. Kur shqyrtohen përmes sistemit fonologjik hitit, korrespondencat ndriçojnë ndërveprime të ndërlikuara midis dy gjuhëve. Prandaj përpjekja e këtushme, sado e kujdesshme, kërkon të shtrojë elementet themelore të korrespondencave, përderisa, në të njëjtën kohë, shpesh është një shkallë pasigurie sa i përket vlerës fonetike të saktë të një foneme hitite në raport me homologen e saj në shqip.

Numri relativisht i vogël i fonemave, veçanërisht i grafemave hitite – zakonisht rreth katërmbëdhjetë – ka kërkuar shpesh një masë rindërtimi dhe interpretimi për të mbushur boshllëqet leksikore dhe kapur pikëprerjet e formave hitite me ato shqipe.

Prania e elementeve laringale në shqip, u propozua për herë të parë nga Hamp (1965, 123–141), i cili argumentoi se PIE $*h_4$, që sipas tij ngjyrosi $*e > *a$, por u zhduk në hititisht, mbijetoi në shqip si *h-*. Ndonëse ky interpretim u vu më vonë në diskutim nga Ölberg (1972, 121–135), hipoteza e Hampit mbetet e rëndësishme si një nga përpjekjet e para sistematike për të gjurmuar reflekset e drejtpërdrejta të laringaleve indoevropiane në shqip. Në dritën e sprovave të fundme krahasuese, duket me vlerë të rishqyrtohet çështja e *h*-së në shqip përmes një krahasimi sistematik me hititishten, ku reflektimet laringale ruhen qartë.

Po aq të rëndësishme janë vëzhgimet e Kortlandtit mbi reflektimet e përbashkëta armeno-shqipe të **sw-*së PIE dhe reduktimin e tyre të hershëm monofonematik, si edhe komentet e tij mbi reflektimet e laringaleve në këto gjuhë (1986, 44). Kortlandt vuri re se shqipja ruan vazhdime të qarta të PIE-ve **h₂e-*, **h₃e-*, **ho-*, **h₃-* në shumë leksema që përputhen me shembujt hititë, përfshirë:

> *hap* 'hap' < **h₂oḱ-*; *hinj* < **h₂eu-*; *hut* < **h₂eut-*; *hip-* < **heup-* ; *herdhe* < **h₃erǵh-*; *ha* < **h₂eu-*; *ardhur* < **h₁orǵh-un-*; *athët* (ndoshta *hidhur*) < **h₂oḱ-*; *ah-* < **h₃os-*; *asht* < *h₂rh₃-* etj.
>
> (1986: 44–45).

Këta shembuj tregojnë se elementi laringal, ndonëse shpesh i reduktuar ose i asimiluar, duket se ka lënë gjurmë në fonologjinë e shqipes, veçanërisht si aspirim nistor ose si ngjyrosje zanoresh, paralel me atë çfarë dëshmohet në hititisht.

Trajtimi i laringaleve në hititisht dhe shqip tregon si dallime, ashtu edhe vazhdimësi të thellë strukturore. Vërtet, në shumë fjalë shqipe, laringalja është zhdukur, por në disa raste, reflekset e saj janë evidente (Hamp 1965). Herë pas here, *ḫ*-ja fillestare hitite korrespondon me bashkëtingëllore velare shqiptare, si në *halzai-* ↔ *kallxoj/ kallzai* 'tregoj', duke sugjeruar një zhvillim *h- > k-/g-* në rrethana të veçanta fonetike. Pavarësisht qëndrueshmërisë relative të *ḫ*-së hitite, korrespondencat e saj shqipe janë të ndërliqshme dhe varen nga konteksti, duke e bërë të vështirë formulizimin përbrenda një ligji të vetëm fonetik.

Sido që të jetë, korrespondencat e qëndrueshme – si ato fillestare (*ḫ- > h-*) ashtu edhe ato të mesme (*-ḫ- > -h-, -hh-* apo *zero*) – dëftojnë për një model të përbashkët strukturor. Afërsia e *ḫ*-së hitite dhe *h*-së shqiptare shfaqet më shpesh në fushat semantike që lidhen me hapjen, shfaqjen, thyerjen, goditjen, tërheqjen dhe veprimin ritual – fusha që zakonisht shënohen nga laringalet në PIE. Dallimi midis *h*-së të trashëguar dhe asaj protetike mbetet vendimtare për përcaktimin e përkimësisë së vërtetë.

Korrespondenca mes hit. *ed-, ad-* ‘të hajë’ ↔ shq. *ha, haje* ‘ha, ushqim’, reflekton formën PIE **h₁éd-ti/ h₁d-énti* ‘të hajë’. Po kështu, anat. *edriyea-* ‘ushqej’ dhe shq. *heti* ‘ushqej, jap ushqim’, kanë bazë të përbashkët nga **h₁ed-ri-* (Kloekhorst 2008, 262–263). Një shembull tjetër i mundshëm është përputhja mes hit. *karu(ili)* ‘i hershëm, i mëparshëm, i lashtë’ ↔ shq. *herët, i hershëm* – e ndryshme nga shq. *herë* ‘kohë, orë’ (< lat. *hora*) – e cila mund të vazhdojë formën PIE **ǵʰreh₁-u-* ‘i hershëm, përpara (në kohë),’ me përkime si ON *gryiandi* ‘agim’, OHG *grao* ‘gri’ dhe sued. *dagen gryr* ‘dita agon’. Me gjasë, shq. *herët* përfaqëson një formë të reduktuar të **ǵʰerh₁u-*, në të cilën aspirantja palatale fillestare ǵʰ- ka humbur, ndërsa laringalja pasuese *h₁* ka dhënë *h*-në e sipërfaqshme. Kështu, forma shqipe mund të ruajë refleksin e laringalit, por jo të stopales nistore, ndryshe nga hit. *karu-* që ruan refleksin e deaspiruar të *ǵʰ*-së.

Rasti më domethënës është hit. *ḫastai/ ḫasti* ‘kockë’ (< PIE *h₃esth₁-i*), që fitoi kuptimin figurativ ‘forcë’, ruajtur te *ḫastili-* ‘trim, heroik’. I njëjti zgjerim semantik shfaqet në **s**hq. *asht* ‘kockë’ dhe *heshtar* ‘trim, luftëtar’, me alternim karakteristik *a:e*. *H*-ja inciale, në të dy rastet, mund të ruajë gjurmën e një laringaleje të trashëguar. Ngjashëm, hit. *ḫestaless-* ‘të bëhesh trim’ përkon semantikisht me shq. *(të bëhesh) heshtar* ‘(të bëhesh) trim, luftëtar’. Kështu, *heshtë/ heshtar* duket se nuk rrjedh nga *hell* ‘pjek, skuq’ (Meyer 1891; Jokl 1911; Topalli 2017), por nga e njëjta rrënjë si *asht*, duke vazhduar një metaforë arkaike indoevropiane që lidh ‘kockën’ me ‘forcën’. Lat. *os* ‘kockë’ presupozon një *e*-gradë (**h₃est-*), skt. *asth-* reflekton **h₃estH-*, ndërsa gr. *ὀστέον* < **h₃esth₁-ei-* ngjet fare me hit. *ḫaštai* < **h₃esth₁-oi*, siç vëren Kloekhorst (2008, 325).

Raste të tjera, si shq. *hap* dhe *gjah* (Topalli 2017, 585), mund të ruajnë aspiranten fundore arkaike, siç shihet te *gjah/ gjahtar*. Hit. *huit-* ‘gjuaj, qëlloj’ dhe *huittiya-* ‘gjueti’ sjellin PIE **gʷeh₃-* ose **iagh-*, duke sugjeruar mbijetesën e një rrënje të laringalizuar në të dy degët.

Zhvillime paralele mund të vërehen në forma si hit. *huuapp(i)/ hupp-* ↔ shq. *hap, hedh, hudh, hup***;** hit. *huk-, hukis-* 'ma-gjepsje' ↔ shq. *hukis, hukamë* dhe hit. *palahh-* 'thërras' (< *pleh₂-*) ↔ shq. *leh, pall*. Këta shembuj dëftojnë një aspirim ose velarizim të rregullt të kushtëzuar nga laringalet, duke ruajtur gjurmë fonetike PIE.

Korrespondencat e përsëritura fonetike sugjerojnë që *ḫ*-ja hitite përputhet me *h-*, *g-*, ose *gj-* të shqipes, varësisht nga rrethanat fonetike. Sado të pareduktueshme në një ligj të vetëm fonetik, këto ndërrime shpërfaqin reflekse të shtresuara, të formësuara nga konteksti kronologjik, morfologjik e fonotaktik. Për shembull, *ḫ*-ja protetike ose e trashëguar mund të përkojë me *gj*-në para zanoreve të përparme (*huis-* → *gjuej*). Ndërsa palatalizimi sekondar ose velarizimi (*gj-* → *ç-/q-/ k-*) e ndërlikon edhe më tej pamjen.

Ngado që ta marrësh, të dhënat mbështesin hipotezën e Hampit (1965) që laringalet PIE mbijetojnë në shqip si bashkëtingëllore të aspiruara, sado që të shprehura ndryshe nga hititishtja. Pavarësisht ristrukturimeve të thella fonologjike në shqip (si bjerrja eptuese, reduktimet vokale, ndërrimet konsonantike) ato ruajnë gjurmë të shtresave më të vjetra indoevropiane, të shpërfaqura nëpërmjet krahasimit me anatolishten. Hititishja, si dega më e hershme e atestuar indoevropiane, ofron çelësa për të kuptuar këto reflekse të shqipes. Këto gjuhë, që të dyja, ndonëse të ndara në kohë dhe hapësirë, ruajnë ngjashmëri të habitshme në sjelljen fonetike dhe në gjedhet semantike, veçanërisht sa i përket ruajtjes së aspirimit të kushtëzuar nga laringalet dhe semantikës metaforike midis qëndrueshmërisë fizike dhe forcës morale a heroike.

Vetë trajtimi i elementit laringal ilustron ndërliqësinë e sistemit fonologjik të shqipes, si në formën e tij moderne, ashtu edhe në stadet e supozuara të moteve të hershme. Shqipja duket se ka zhvilluar një spektër më të gjerë e më dinamik fonemik sesa ai që reflektohet në hititisht. Veçanërisht, shfaqja e shpeshtë

e bashkëtingëlloreve protetike në pozicion fillestar – shpesh për të plotësuar boshllëqe fonetike e ruajtur përkimësinë semantike – dëfton për një proces aktiv të kompensimit fonologjik.

Një shembull i qartë i kësaj prirjeje shihet në zhvillimin e *f-së protetike:

lukki/a- ↔ *flakia* > *flakoj, ndez* 'të ndez, vë flakën';
laksais- ↔ *floksai-* > *floksajë* 'gjilpërë argjendi, karficë';
lala- ↔ *fjala/la-la* 'gjuhë, të folur, (onom.)'.

Në rastin e fundit, korrespondenca *l:fj* (*lala-* ↔ *fjala*) është spekulative, por edhe pse e paatestuar si ndryshim fonetik, ajo bëhet e besueshme, tipologjikisht e semantikisht brenda një vokabulari onomatopeik dhe ekspresiv.

Në të vërtetë, shqipja shpesh krijon grupin bashkëtingëllor *fj-* nëpërmjet shtesës protetike të *f-së para sonoranteve, dhe *fjala* mund të ruajë një formë më të hershme, si *fala* ose *lala*, që nënkupton 'të folur, gjuhë', derivat ky i mundshëm nga një zhvillim më i vjetër me temë në *-s* (*sp-/ps-* > *f-*) në pozitë nistore, si reflektim i një forme protoshqipe **spela* (Orel 2000, 95). Kjo mund të vërehet ende nga aor. *fola*/ *foli*, (e përdorur në disa kohë madje, në të dy dialektet, sikur dhe në standard). Kështu, ngjashmëria ndërmjet *lala-* dhe *fjala-* duket se reflekton një formim konvergjent ekspresiv para se trashëgimi të drejtpërdrejtë fonetike.

Raste të tjera të ngjashme të korrespondencave semantike të qarta, por fonologjikisht jo të rregullta (p.sh. kalimi i *l*-së në *m-* apo *d*-së, në disa forma shprehëse), provon më tej se edhe devijime të tilla, sado që pa rregullsi fonologjike sistematike, mund të ruajnë vazhdimësi domethënëse semantike.

Sa i përket funksionit të thjeshtë protetik, *f*-ja fillestare e një sërë fjalësh që fillojnë me grupe bashkëtingëllore duket të jetë zhvilluar si një element më i vonshëm, duke prodhuar grupe të reja bashkëtingëllore. Kjo vërehet në fjalët si *fletë*, *flutur*, *fluskë*,

flatër, *flegër* e forma të tjera të ngjashme. Zhvillime të përafërta, me një shkallë pothuajse të njëjtë dendurie, janë dëshmuar edhe me bashkëtingëllore të tjera në pozitë fillestare, si *s*-, *k*- dhe *m*-.

Nga ana tjetër, kemi edhe raste ku shqipja tregon aferezë të një laringaleje nistore, si në formën e trashëguar nga PIE *h_1*nómn̥* 'emen/ emër':

laman- ↔ *(a)man* > *emën/ emër*

Do vënë re se në raste të tjera, *l*-ja ruhet plotësisht si element paratheksor i rrënjës semantike, duke shfaqur pothuajse përkimësi perfekte mes dy gjuhësh:

lant- ↔ *(e)lanët/ (e)lënë*;
le- ↔ *le/ lëre!* 'mos, lëre!'

Duhet vënë re se, në rastet kur bashkëtingëllorja fillestare paraqitet si *s-, k-, m-, d-,* ose si ndonjë element tjetër protetik, motivimi i saj fonetik nuk është gjithnjë menjëherë i qartë.

Megjithatë, përmbajtja semantike e fjalës përcakton në mënyrë të qëndrueshme kuptimin e saj, pavarësisht nga çdo tingull fillestar i shtuar ose i ndryshuar. Për shembull, karakteri i prefiksit negativ protetik si *s*- (= nuk) mund të marrë formë tjetër morfo-leksikore dhe të shprehet përmes një formimi të përbërë ose frazor të fjalës, qoftë në hititisht qoftë në shqip:

paranalla- ↔ *paranal(t)ë* 'ballkon; platformë, pengesë'

Pra, *paranalla* merr kuptim qoftë të *ndalesës*, qoftë të platformës apo ballkonit lart. Ndërkohë, *s-/sh-* shfaqet si parashtesë e mëvonshme në shqip:

patatti- '(me) këmbë' ↔ *shputas* 'me shputa';
piddai- ↔ *shpejtoj, nxitoj*.

Ose si parashtesë k-:

pussai- ‘copëtoj, shtyp’ ↔ *[k]pusai* > *këpus; rrëzoj* ‘thyej, copëtoj’.

Ndërkaq, *s*-ja shpesh korrespondon me *g, s, q, z, t, gj,* etj., pasi në disa raste fonema hitite përfshin spektër më të gjerë fonemik të shqipes:

sarip-/sarap- ↔ *garp* > *gjerb*, rrufis;
suhha-i/suhh- ↔ *guai/gjuh-* > *gjuaj*, hedh, derdh; shtie; shuhem;
senahha- ↔ *zenaka-* > *zën(ë)ka/zënka*; gracka;
sallan(n)ai- ↔ *qallonai* > *qëlloj*, godas;
simisiyanu- ↔ *timosian-* > *tymosja*, tymos ‘timos’.

Në tri rastet e para, ndryshimet janë thjesht fonetike dhe nuk përfshijnë protezë, ndryshe nga shembujt që pasojnë. Njëkohësisht, vërehet një përputhje e qartë ndërmjet formave të përbëra dhe atyre analitike, si dhe ndërmjet shprehjeve idiomatike, siç ilustrohet më poshtë:

sawitist- ↔ *(sa)-viti* > *sa-viti*, *vjetor,* motak;
witantatar ↔ *vitin-(te)-tar* > *(të) tërë/ tarë vitin*;
appa parza ↔ *prapa-parza* > *prapa*, mbrapsht, së prapthi;
para parza ↔ *para-parza* > *përpara*.

Këtu, si forma fonetike ashtu edhe përmbajtja semantike ruhen plotësisht.

Në mënyrë të ngjashme, në disa rrethana, ndalesat *t-ja* dhe *d-ja* kanë njohur aspirimin, duke dhënë frikativet *th* [θ] dhe *dh* [ð], zhvillim ky karakteristik i fonologjisë historike të shqipes:

taye/ a-zi ↔ *thyej*, vjedh;
tar- ↔ *tir* > *thirr, thërras*;
das-/ dask- ‘marr’ ↔ *das-* > *dhashë* < *jap/dhâ*.

Natyra supletive e foljes shqipe *jap* është e njohur, por krahasimi i *dhashë* me hititishten *da* meriton vëmendje të veçantë, për shkak të kompleksitetit të tij fonologjik dhe morfologjik.

Përtej korrespondencave konsonantike, një veçori mjaft domethënëse dhe e rregullt është ndryshimi sistematik i vlerave vokale ndërmjet hititishtes dhe shqipes, veçanërisht korrespondenca e *-a-s*ë ndërkonsonantike hitite me *-e-n*ë shqipe. Kjo korrespondencë vërtetohet në forma foljore, emërore dhe mbiemërore, siç ilustrohet në shembujt vijues:

hallaniya- ↔ *qellan-* > *qëllon,* godet, shkallmon;
hallu- ↔ *thallu* > *i/e thelluar i thellë*;
irhatt- ↔ *raht/reth* > *radhë, rresht, rreth*.

Thënë përmbledhurazi, hititishtja dhe shqipja shpërfaqin korrespondenca të qarta midis formës fonetike dhe përmbajtjes semantike, siç dëshmohet nga shembujt e dhënë më sipër. Rastet që përfshijnë ndryshime fillestare ose protezë zbulojnë më tej modele sistematike: *laksais-* ↔ *floksajë* 'fibulë argjendi' (me *f-*protezë); *markiya-* ↔ *shmang/ s'marr* 'shmang, refuzoj' (me *s/sh*-protezë), dhe *pussai-* ↔ Alb. *këpus* (me *k*-protezë).

Po kështu, *lant-* ↔ *lanë/ lënë* tregon përputhje fonetike e semantike, ndërsa *le-* ↔ *le, lëre* tregon përdorim paralel të urdhërores, pavarësisht debatit të vazhdueshëm mbi formën hitite.

Format e përbëra dhe frazat, si *paranalla-* ↔ *paranaltë* 'ballkon, pengesë, platformë', ruajnë korrespondenca fonologjike e semantike, duke theksuar lidhjet e strukturuara hititisht-shqip, si në nivelin leksikor ashtu edhe në atë gramatikor. Korrespondenca të tjera ndjekin trajektore fonetike të dallueshme: *sarip-/sarap-* ↔ *gjerb* 'pij me gllënjkë, gëlltis'; *senahha-* ↔ *zënkë, kurth, grackë*; *suhha-i/suhh-* ↔ *gjuaj, shuaj/shuhem*.

Ndonëse mospërputhje të caktuara fonetike mbeten të pazgjidhura, dëshmitë e ofruara dëftojnë për korrespondenca të

qarta fonetike e semantike midis hititishtes dhe shqipes, duke nxjerrë në pah modele të qëndrueshme të protezës, fjalëformimit dhe konservimeve semantike që shkojnë përtej rastësisë.

Paralele morfo–semantike

Ndonëse janë identifikuar qartë raste korrespondencash fonetike ndërmjet hititishtes dhe shqipes, janë përkimet morfo-semantike ato që kanë rëndësi të dorës së parë për rindërtimin e shtresave më të thella të kuptimeve të përbashkëta, me peshë, për ndriçimin e aspekteve të veçanta strukturore të proto–indoevropianishtes, të tilla siç shpërfaqen në epokën e bronzit.

Morfo-semantika hitite, e ndërlidhur ngushtë me sistemin e saj fonologjik, ofron një dritare fare të veçantë e të qartë drejt origjinave dhe zhvillimeve të proto–indoevropianishtes. Ruajtja e strukturave gramatikore dhe gjedheve semantike arkaike – shpeshherë më konservatore se në pjesën më të madhe të gjuhëve të tjera të lashta indoevropiane – siguron njohuri themelore për evolucionin e morfologjisë dhe kuptimeve proto-indoevropiane (Hoffner & Melchert 2008; Kloekhorst 2022; Rieken 1996; Pokorny 1959).

Përderisa paralelet fonetike, si të vetme, rrallë shpjegojnë qëndrueshmërinë e kategorive konceptuale e funksionale, qasja e këtushme integron dëshmitë fonologjike me zhvillimet semantike, me morfologjinë derivacionale dhe me kontekstin më të gjerë kulturor e ritual. Ky kuadër i kombinuar tejkalon kufijtë e analizës tradicionale leksikostatistike ose thjesht fonologjike, duke mundësuar identifikimin e shtresave të trashëguara që mund të zbulojnë formime arkaike indoevropiane, përndryshe të eklipsuara nga inovacionet e mëvonshme.

Brenda këtij këndvështrimi, dëshmitë tregojnë gjithnjë e më shumë se shqipja ruan një substrat të konsiderueshëm të fjalorit dhe të modeleve morfologjike arkaike indoevropiane, që shfaqin afërsi të dukshme me ato të anatolishtes, veçanërisht me

strukturat leksikore dhe semantike të hititishtes (krh. Mann 1977; Orel 1998, 2000; Çabej 1986–87).

Ndër gjuhët moderne indoevropiane, shqipja dhe lituanishtja duket se paraqesin numrin më të madh të korrespondencave me hititishten. Kjo, me shumë gjasë, reflekton ruajtjen e veçorive të veçanta arkaike nga ato, duke ofruar njohuri të çmuara për strukturën e gjuhës së hershme indoevropiane dhe për degëzimet e saj anatolike (Orel 1998). Këto përputhje nuk duhen interpretuar si dëshmi të trashëgimisë së drejtpërdrejtë nga hititishtja në shqip. Për më tepër, korrespondencat janë tregues që të dyja këto gjuhë ruajnë elemente të një substrati të hershëm indoevropian. As shqipja dhe as lituanishtja nuk janë pasardhëse të drejtpërdrejta të anatolishtes, sado që të dyja ruajnë tipare arkaike indoevropiane që janë zhdukur në pjesën më të madhe të gjuhëve të tjera moderne.

Nga ana tjetër, sado që hititishtja dhe shqipja janë strukturalisht të ndryshme – shqipja i përket degës perëndimore indoevropiane, ndërsa hititishtja linjës anatolike – ato ndajnë një numër të konsiderueshëm njësish leksikore në fusha semantike themelore, si bujqësia, pjesët e trupit dhe jeta e përditshme. Këto përputhje, me gjasë, pasqyrojnë kontakte të hershme ose bashkëjetesë përbrenda një mjedisi të përbashkët gjuhësor indoevropian, në përputhje me modelet hibride të shpërndarjes së PIE dhe të ndërveprimit kulturor e gjuhësor gjatë neolitit dhe epokës së bronzit (Heggarty et *al*. 2023).

Studimet e mëparshme shpesh e kanë përjashtuar shqipen nga ky kontekst. Përderisa autorë si Puhvel (1988) dhe Melchert (2017) kanë vërejtur paralele midis anatolishtes dhe degëve perëndimore si greqishtja, keltishtja e gjuhët italike, rrallë ka ndodhur që shqipja të përfshihet në këto diskutime, duke i dhënë asaj shpesh një status ‘jo-dëshmues’ për rindërtimin e indo-evropianishtes së hershme. Megjithatë, vëzhgimet e hershme nga Mann (1977) e ndonjë tjetër kanë hetuar lidhje fonologjike e morfologjike ende të pa-eksploruara midis hititishtes dhe shqipes.

Duke u mbështetur në shembujt e korpusit të shqyrtuar, hititishtja dhe shqipja, pavarësisht ndryshimeve strukturore, ruajnë veçori konservatore të fjalorit dhe të gramatikës indoevropiane, secila në mënyrë të vet. Shqipja ruan një sistem të plotë foljor që përfshin gjashtë deri në shtatë mënyra – përfshirë forma të habitores e dëshirores – të cilat, ndonëse të rralla ndër gjuhët moderne indoevropiane, reflektojnë dallime modale të pranishme në fazat e hershme PIE (Newmark 1982; Çabej 1986–87). Hititishtja, nga ana e saj, ruan një sistem të fuqishëm të kategorisë së rasës dhe morfologjisë së eptimit, duke konservuar forma që janë zhdukur në shumicën e degëve të tjera indoevropiane (Beekes 2011).

Ndërkaq, sa u përket strukturave sintaksore të këtyre dy gjuhëve, ato ndryshojnë: hititishtja paraqet rendin tipik të lashtë SOV, ndërsa shqipja ndjek rendin më modern SVO. Shqipja gjithashtu përdor nyje të caktuara dhe të pacaktuara, çfarë mungojnë në hititisht dhe në pjesën më të madhe të gjuhëve të lashta indoevropiane. Kjo e bën shqipen strukturalisht inovative, por leksikalisht konservatore – një paradoks që thekson pozitën e saj unike brenda gjuhësisë historike indoevropiane (Hamp 2007; Mann 1977).

Në këtë pikë, është e nevojshme të theksohet çështja e parashtesave në shqip, e cila në shumë aspekte mbetet e paqartë, pasi kufijtë ndërmjet formimit parashtesor dhe atij aglutinativ nuk janë gjithnjë të përcaktuar qartë (Xhuvani & Çabej 1956: 66–103). Prandaj shpesh është e vështirë të përcaktohet nëse format si *f-, m-, te-, de-,* dhe *sper-* rrjedhin nga origjina të pavarura që kontribuojnë në proceset e derivimit të brendshëm, apo nëse ato janë zhvilluar si elemente parashtesore që funksionojnë kryesisht si përforcues brenda sistemit foljor ose emëror. Një numër i konsiderueshëm formimesh foljore, mbiemërore, parafjalore dhe idiomatike të këtij lloji e mjegullon edhe më tej kuptimin e saktë të mekanizmave të formimit të fjalëve në shqipe. Krahasuar me hititishten, formime të tilla shpesh

tregojnë ngjashmëri formale, por zhvillim semantik të ndryshëm; rrjedhimisht, ngjashmëritë e vërejtura midis dy gjuhëve mund të përfaqësojnë vetëm homologji sipërfaqësore dhe jo tregues të trashëgimisë së përbashkët. Këto raste zbulojnë jo vetëm afritë, por edhe divergjencat fonosemantike që karakterizojnë marrëdhënien midis shqipes dhe hititishtes.

Të marra së bashku, këto venerime i japin mbështetje hipotezës se hititishtja dhe shqipja nuk ndajnë një lidhje gjenetike të drejtpërdrejtë, por pasqyrojnë ndërveprim të thellë historik brenda një zone proto–indoevropiane kontakti. Prandaj, përkimet leksikore të vërejtura mund të shpjegohen në terma të ruajtjes paralele të kontakteve të hershme ose të përhapjes së përbashkët areale. Brenda këtij kuadri, shqipja del si një dëshmitare thelbësore e shtresave të nënpërfaqësuara të para-historisë indoevropiane, veçanërisht sa i përket ndërlidhjes së saj me grupin anatolik të gjuhëve.

Një shqyrtim i sistemit foljor të *hititishtes* na shpërfaq dallime të rëndësishme midis *anatolishte*s dhe gjuhëve të tjera të lashta indoevropiane si greqishtja dhe sanskritishtja. Në përgjithësi, folja hitite karakterizohet nga format e saj të së tashmes dhe preteritit të dëftores, si dhe nga prania e një klase etimonesh 'të thjeshta' tematike, të ndërtuara drejtpërdrejt nga rrënjët (si te Lat. *ferō,* Gr. *phérō,* Skt. *bhára*-). Për më tepër, ka arsye të mira për të besuar se hititishtja (dhe anatolishtja në përgjithësi) ka pasur dikur mënyrat lidhore dhe dëshirore (Hoffner & Melchert 2008).

Nga kjo pikëpamje, hititishtja dhe shqipja ndryshojnë ndjeshëm në sistemet e tyre të mënyrave foljore. Po të krahasohet me mesapishten, shqipja (e hershme) duket se ka pasur të paktën katër mënyra (Mani 2004), tipar ky që, me gjasë, ka pasur rrjedhimet e veta për rendin e fjalëve dhe për vetë fleksibilitetin sintaksor. Edhe pse morfologjia e sistemit foljor të shqipes përputhet më ngushtë me atë të greqishtes dhe sanskritishtes, përbërësi i saj leksikor duket se ruan lidhje të thella me hittitishten.

Sido që të jetë, paralele interesante midis hititishtes dhe shqipes bien në sy sa i përket formimit të temave të së tashmes dhe të aoristit. Foljet hitite të zgjedhimit me *-hi*, të cilat kanë pak afri të drejtpërdrejta me degë të tjera indoevropiane, zbulojnë disa prirje strukturore ndaj formimeve shqipe. Po kështu, sistemi foljor në shqip shfaq një konfigurim *rrënjë–mbaresë* që të kujton modelet morfologjike të hititishtes dhe kjo ndodh veçanërisht në dialektin gegë të shqipes. Mbaresa e vetës së parë njëjës në kohën e tashme në shqip, *-j,* rrjedh historikisht nga *-i-ja*, siç dëshmohet në forma si *shkoj* < *shkoi*, ose në variante arkaike e dialektore me *-i*, p.sh. *ap(i)/jap(i)* 'jap', korresponduese me hit. *pai-/ piya-ḫi*; ose '*dha(j) < dha(i): jap'*, i krahasueshëm me hit. *dai-/ di-ḫi* 'marr'; ose *kapi* 'kap' që korrespondon me hit. *kap-ḫi*. Për më tepër, aoristi në vetën e tretë njëjës në shqip ruan *-i-* në arkaike, siç shihet në formime supletive si *dhai/ dhajti (> standard: dha)*.

Në këtë linjë, paradigma hitite *pai-/piya-* 'jap' i afrohet ngushtë asaj të *dai-/tiya-* 'vendos, vë' < *PIE *dhe-* (Puhvel 2011: 56), që korrespondon si në aspektin semantik, ashtu dhe në atë morfologjik me shqipen *ap(i)/jap* dhe *dhâ*, duke shpërfaqur afri kuptimore e gramatikore. Këto pikëpjekje formale dhe funksionale sugjerojnë sa konvergjencë tipologjike, po aq edhe mundësi të ruajtjes së një trashëgimie morfologjike të përbashkët brenda kuadrit më të gjerë indoevropian.

Një paralele tjetër nga dëftorja, e tashme, veta e tretë, jepet nga nga hit. *nai* 'ai/ajo udhëheq' (krh.: *skt. nāyati* 'ai/ajo udhëheq'), që korrespondon me shqipen dialektore *nais/nis* 'ai/ ajo niset, udhëheq'. Në preterit, hit. *nais* 'ai/ajo udhëhoqi' korrespondon me shqipen *(u) nis* 'ai/ajo u nis, udhëhoqi'. Prapashtesa shqipe *-s* mund të reflektojë ruajtjen e një treguesi të hershëm aoristi indoevropian, të krahasueshëm me funksionin e tij në PIE të vonë, siç vëren Strunk (1994). Kjo përputhje tregon se si shqipja ruan sa rrënjë leksikore po aq edhe tregues aspektualë që përputhen me format hitite, duke nxjerrë në pah vazhdimësi të

thella morfo-semantike brenda sistemit foljor indoevropian.

Një veçori tjetër e rëndësishme është përputhja midis prapashtesës së pjesores hitite *-ant-* (Oettinger 2014, 156–157) dhe prapashtesës së pjesores në shqip *-on/-an-*. Shembujt përfshijnë hit. *dai-ant-* 'duke dhanë/ dhënë' ↔ *alb. dhan(ë)*; kështu, gjedhet hitite përkojnë me format shqipe *lon(ë)/ lan(ë), thonë/than(ë), zan(ë)* etj.

Sa i përket morfologjisë nominale, zakonisht sanskritishtja shërben si pikë reference me tetë rasa, tri gjini dhe tre numra, ndërsa shumica e gjuhëve të tjera të hershme indoevropiane – lënë anash disa forma baltike dhe tokariane – përdorin një sistem më të reduktuar. Shqipja ruan rasat emërore, kallëzore, gjinore, dhanore, thirrore dhe rrjedhore. Hititishtja, përkundrazi, ruan një sistem nominal të thjeshtuar në raport me PIE, duke mbajtur të paktën funksionet e rasës emërore, kallëzore, gjinore, dhanore/ lokative dhe rrjedhore/instrumentale, ndërsa humb në masë të madhe dallimet gjinore gramatikore. Ky reduktim përputhet me mesapishten parashqipe, e cila gjithashtu duket se ka mungesa sa i përket formës femërore (Mani 2024). Shqipja më vonë e riktheu dallimin gjinor, me risi të tilla si *ai-o* > *ajo*, ku femërorja shënohet me prapashtesën *-o*.

Huazimet leksikore

Që të dyja, shqipja dhe hititishtja përfshijnë huazime jo të pakta – shqipja nga latinishtja, greqishtja dhe turqishtja, ndërsa hititishtja nga akadishtja dhe gjuhët fqinje anatolike. Megjithatë, këto ndikime prekin kryesisht leksikun por nuk reflektojnë ndryshime të vërejtshme në gramatikën bazë.

Në hititisht hetohen qartë terma të huazuar, por sistemi emëror e foljor, sintaksa dhe leksiku bazë mbeten të burimit indoevropian, të përforcuar nga logogramet që ruajnë format e trashëguara përmes një mekanizmi të brendshëm shkrimor. Fare ngjashëm, huazimet e shqipes pasurojnë fjalorin, por fonologjia, morfologjia dhe sintaksa ruajnë tipare të trashëguara. Së këndejmi, në të dy gjuhët, elementet e huazuara e plotësojnë, por nuk e ndryshojnë kornizën gramatikore dhe morfo-semantike që përbën bazën e krahasimit historik.

Përderisa huazimet latine janë parë tradicionalisht si ndikimi kryesor i jashtëm në shqip, nga krahasimet që mund të shihen tashmë midis hititishtes dhe shqipes na dalin sugjerime që afirmojnë rivlerësimet. Disa fjalë që më parë janë konsideruar si latine – dhe ndonjëherë të përbashkëta me greqishten – mund të përfaqësojnë ndikime të mëvonshme paralele, ndërsa format shqipe mund të ruajnë struktura të trashëguara nga indo-evropianishtja e përbashkët. Këto interpretime fonosemantike mbeten ende në fazë eksperimentale dhe implikimet e tyre gramatikore kërkojnë shqyrtim të kujdesshëm përpara se të nxirren përfundime të qëndrueshme.

Të marrim, për shembull, hit. *upati* me shq. *pata-* → *pasuri/ pasanik* ‘patja < pasuri, pronë, zotërim; njeri i pasur’; krh. po ashtu me luv. *upatit(i)* ‘pasuri, pronë, zotërim’ (Tischler 2016, 400; Kloekhorst 2008, 923). Ky zhvillim, me gjasë rrjedh nga PIE **pótis* ‘zot, burrë, pronar’, me një zgjerim semantik të shfaqur në luv. *u-pa* ‘pajis, dhuroj’ (Melchert 1993, 242), që në shqip ilustron kalimin nga koncepti i zotërimit dhe autoritetit te ai i pasurisë.

Kjo rrënjë nxjerr në pah autoritetin përmes zotërimit, një koncept i pasqyruar në hierarkitë familjare, hyjnore dhe publike. Format krahasuese përfshijnë skt. *pati*, gr. *πόσις*, hit. *pati*, av. *paiti*, lat. *possideo* dhe lit. *pàts*. Afërsitë semantike si skt. *dhanapati* 'zot i pasurisë,' gr. *πότνιος ἀνήρ* 'burrë zotni/ zotnues' me shq. *dhan-pati, njeri/ zot pasunie; pasanik*, tregojnë se zotërimi dhe pasuria japin konceptet themelore sa i përket konceptualizimit të autoritetit, pavarësisht ndryshimeve të vogla fonologjike. Në shqip, *pata/ pasanik* (që mund të ketë evoluar në *zot/ni*) reflekton një kornizë të qëndrueshme indoevropiane, duke kthyer *zotërimin* në thelb të konceptit të *posedimit/ patjes*, përtej një huazimi latin.

Korrespondenca të tjera vërehen edhe në terminologjinë që lidhen me trupin apo funksione fiziologjike. Hit./gr./lat. *sehuri-/ οὖρον/ urina* 'urinë' – ndonëse, ndonjëherë, u atribuohen rrënjëve të ndryshme – përkojnë me shq. *shurrë* dhe derivatet e saj *shurroj, pëshurrës, shurrnik*, duke ruajtur struktura arkaike morfo-fonemike dhe një leksik të trashëguar nga tradita indoevropiane:

sehuriya ↔ *shurroj* 'urinoj';
hurnai- / hurnuwai- ↔ *shurrnoj / spërkas* 'spërkas, lag';
hāppessar-/ happittala- ↔ *pëshurrës* 'penis, organ mashkullor'.

Forma *sehuri(ya)* ruan bashkëtingëlloren nistore *s-* dhe një strukturë rrënjore të përbërë, që mungon në gr. *οὖρον* dhe lat. *urina*. Këto të fundit rrjedhin rregullisht nga rrënjë indoevropiane, kryesisht nga një rrënjë e vetme; megjithatë, forma greke, sipas Beekes (2010, 1128–1129), lidhet me **uors-e-o-*, e reflektuar në skt. *varsati* 'bie shi', ndërsa lat. *urina*, sipas tij, kthehet te **uh₁-r-*, që përkon, ndër të tjera, me skt. *var-* 'ujë'.

Nga ana tjetër, *sehuri-* duket se pasqyron një formim më të vjetër; PIE **seh₂ur* (Eichner 1973, 69–70; Oettinger 1979; Rieken 1999; Kimball 1999) ose ndoshta **seikwr*, duket e afërt

me OHG *seihhen* ‘urinoj’. Si *sehuri-* ashtu edhe *dur/ dun* ‘urinë; fekalie’ duket se zbresin nga shtresa palaike ose para-luviane (Kloekhorst 2008, 899), para se të jenë huazime semitike (krh. Kortlandt 2004, 11).

Folja shqipe *shurroj* ofron mbështetje shtesë për këtë interpretim. Fjala *shurrë*, me ruajtjen e nistores *sh-* (që mund të trajtohet edhe si refleks prefiksi) dhe me geminanten e brendshme *-rr-*, shpërfaq modelin arkaik morfo-fonemik të *sehuri*-t hitit. Ruajtja e bashkëtingëllores *s-* e bën korrespondencën hitito–shqipe fort me shêj, duke dëftuar një formim të përbashkët sub-PIE ose pas-PIE të hershëm dhe duke nxjerrë në pah karakterin konservator të shqipes brenda kontinuitetit indoevropian. Kjo përputhje tregon se shqipja, mu si hititishtja, ruan një shtresë morfologjike të lashtë të **seh₂ur*, që u paraprin thjeshtimeve që prodhuan *urina* dhe *οὖρον* në latinisht e greqisht.

Të tjera korrespondenca na dalin gjithandej në leksema që emërtojnë mjete, mbajtëse, kapëse e lidhëse, duke treguar vazhdimësi semantike dhe fonologjike; e tillë është hit. *hapti-*, që gjen rezonancë të padyshimtë me shq. *hapëse/ kapëse* ‘kapëse flokësh, gjilpërë lidhëse, karficë’.

Ndonëse bashkëtingëllorja nistore *h-* në hititisht rëndomë nuk pritet të reflektojë një *k-* indoevropiane (Melchert 2015), mbase në disa situata dialektore ose kontakti gjuhësor – ndoshta nën ndikimin egjean ose fqinjësor – mund të ketë ndodhur një ngjyrosje ose afrim i pjesshëm midis *h-s*ë dhe *k-s*ë, që ka lënë gjurmë në reflekse të mëvonshme. Në këtë drejtim, shqipja mund të ruajë mbetje fonetike ose semantike nga këto fenomene kontakti.

Disa përkime të tjera hitito–shqipe sugjerojnë gjithashtu mbijetesën e një baze morfologjike arkaike, ku elemente si geminantet labiale *-pp-* dhe zgjatimet instrumentale si *-i-, -ta-,* shënojnë funksione të kapjes, lidhjes ose fiksimit. Këto forma duken të lidhura semantikisht dhe morfologjikisht me rrënjën

PIE *_kap-_ ‘të kapësh, të mbash’, të dëshmuar gjerësisht në gjuhët indoevropiane: krh. gr. *κάρφι* ‘gozhdë’, gr. mod. *καρφίτσα* ‘kapëse, karficë’ dhe lat. *cāpere* ‘kap’.

Në shqip, *kap-* dhe *hap-* shpërfaqin një ndërveprim interesant semantik; ato mund të japin emra mjetesh që shërbejnë për kapje ose shtrëngim (*kapëse = hapëse*; darë, pincë, pincetë). Ndryshe nga latinishtja, e cila priret kah një përqëndrueshmëri më stabile e modelit foljor, shqipja duket se ruan një vazhdimësi të gjerë semantike të tipit egjean, ku veprimet e *marrjes*, *hapjes* dhe *lidhjes* mbeten konceptualisht të ndërthurura. Kjo sugjeron që *kap-* dhe *hap-* mund të kenë bashkëjetuar dikur brenda një fushe të përbashkët morfologjike e semantike, duke ruajtur jehona të një shtrese më të lashtë, ndoshta paraindoevropiane ose të lindur nga kontakti.

Për më tepër, në shqip, kjo rrënjë mbetet produktive si për formime foljore ashtu edhe emërore (*kap, kapëse; hap, hapëse*), dhe përputhja e funksioneve të saj me serinë hitite *hapti-* dëfton për një fushë të përbashkët semantike të kapjes, lidhjes dhe mbajtjes. Dyfishimi i labiales *-p(p-)* i ndjekur nga zanorja e parme, e zëshme, *-i-,* mund të pasqyrojë një formim të dyfishtë ose intensiv në hititisht, përderisa në shqip, sekuenca të ngjashme shpesh rezultojnë me reflekse të përqendruara në *ë/e* përmes reduktimit të zanoreve në rrokje të patheksuara – një prirje fonetike kjo në pajtim me leksikun e trashëguar.

Shqipja gjithashtu dëshmon konservimin dhe inovimin e rrënjëve hitite që shpesh asociojnë me ato latine e greke. Për shembull, fjala *vërshoj* i atribuohet zakonisht lat. *verso/ versare*, por produktiviteti i saj derivacional reflekton më shumë modelet hitite:

warsa- ↔ *vërshim, shi i madh*
Derivate:
warsini/a- ↔ *vërshimi*;
warsula- ↔ *i/e vërshuar*;

warsulas sanizzis- ↔ *vërshujë*;
wars-/warsiya- ↔ *vërtis*;
[LUV]*wār-/warsa* ↔ *vërshim.*

Nga rrënja *ver(s)-*, e cila më vonë mori formë parashtese, shqipja derivoi fjalët *vërshim*, *vërsulem*, *vërtis*, *vrik*, *vrull*, e ndonjë tjetër, që dëshmojnë një sistem fjalëformues produktiv dhe semantikisht të qëndrueshëm, të krahasueshëm me paradigmën hitite. Është e mundshme që rrënja të ketë qenë fillimisht e lidhur me nocionin e 'ujit; rrjedhës' < luv. *warsa* 'ujë' (Melchert 1994), me formimet me *vërshim*, si zhvillime semantike sekondare.

Në mënyrë të ngjashme, hit. *kurur-* mund të shfaqë përputhje semantike dhe më pak fonologjike me shq. *urrej, urryer, urrejtës, urrejtje*, fjalë që mund të shpërfaqin një rrjet leksikor të trashëguar, të lidhur me armiqësi, kundërshti dhe mospëlqim. Origjina e saktë etimologjike e këtyre formave mbetet për t'u kuvenduar. Një ngjashmëri sipërfaqësore me lat. *horreō, horrēre* 'dridhem, rrëqethem' sugjeron një fushë semantike të përbashkët të ndjesisë së neverisë, ndonëse korrespondenca fonologjike (*h-* kundrejt *u-*) duket problematike.

Një shpjegim më bindës, sipas Puhvelit (1984: 286), e lidh *kurur-* me gr. *θήρ* (*thḗr*) 'bishë e egër'; sllav. vjet. *zvěrь*; lit. *žvėrìs* dhe lat. *ferus* 'i egër', të gjitha rrjedhime nga PIE **g[w]her-/ghwer-* 'i egër, i pazbutur'. Një fushë semantike e afërt, megjithëse rrjedhur nga një rrënjë tjetër, përfaqësohet nga hit. *hurt-/ huwart-* 'mallkoj, fyej, poshtëroj', që përputhet me shq. *urrej(t).* Po ashtu, hit. *hurtali-/ hurtalimma-* 'armik, kundërshtar' gjen një paralele në shq. *urryer(i)* 'i urryer, armik'.

Në këtë kuptim, *kurur-* shpreh ndjenjën e egërsisë apo të zemërimit, konceptualisht të lidhur me armiqësi emocionale. Kjo rrënjë pasqyrohet gjithashtu në shq. *(i) egër*, që korrespondon semantikisht – sado që më pak fonetikisht – me *urrej*, duke sugjeruar se *urrej* mund të përfaqësojë një zhvillim të

mëvonshëm shprehës ose denominativ brenda së njëjtës fushë semantike të agresionit dhe armiqësisë, para se një përkim të drejtpërdrejtë të *kurur*.

Sa i përket termit tjetër hitit, *kaliss-* 'thërras', ai korrespondon me lat. *clamāre* dhe gr. *καλεῖν*, të gjitha nga rrënja PIE **kel-* 'thërras, shpall'. Formimet shqipe *kluaj/ kluoj/ klai* → *quaj, thërras, kaj/ qaj, klith* japin palatalizimin e bashkëtingëllores nistore *k-* para zanoreve të parme, ndërkohë që disa grupe bashkëtingëllore (*kl-, gl-*) ruhen (p.sh. *klisha, gluha*), duke reflektuar shtresime dialektore dhe thellësi kronologjike (Bonnet 1998, 216). Një nocion tjetër, i konsideruar me origjinë të ngjashme, është:

hummant- 'i tërë, i plotë': *^{s}huma-* > *shumë/ shuma,* e gjitha, e tëra, secila.

Lat. *summa* 'shuma, tërësia e pjesëve', korrespondon me kuptimin formal në shqip, ndërsa kuptimi më i gjerë i shqipes *shumë* – i përdorur si ndajfolje ose përemër – lidhet me lat. *totus, omnis* 'i tërë, çdo'. Shqipja duket se ka ruajtur vetëm një refleks të vonë të aspiruar nga latinishtja në bashkëtingëlloren nistore *sh-*. Fonetikisht, nuk ka përputhje të drejtpërdrejtë; *h-*ja hitite duket të jetë palatalizuar në *sh*-në e shqipes.

Fjala hitite *hummant-* 'i tërë, i plotë, çdo' përputhet semantikisht me kuptimin në shqip të *shumë,* më gjerësisht sesa me lat. *summa* 'shumë, krejt, majë', që është më abstrakte dhe letrare, e prejardhur nga PIE **som-*/*sómos* → *summus*, me *s-* të trashëguar drejtpërdrejt. Ndonëse lidhje të mundshme janë vërejtur (Tischler 1983: 284–285), *shumë* duket më afër rrënjës hitite, ndoshta duke reflektuar një shenjë të shkurtër laringale të *h-s*ë hitite, edhe pse kjo gjasë ka më shumë leksikore sesa që përbën standard ndërrimi fonologjik. Ngjashmëria homonimike me lat. *summa* në kuptimin 'tërësi' përfaqëson një ndikim të mëvonshëm latin, të dallueshëm nga zhvillimi i trashëguar i tipit hitit *hummant-* → *shumë*.

Ndikimi i huazimeve sllave në shqipe rezulton, në mjaft raste, më i ndërlikuar sesa është supozuar tradicionalisht. Për shembull, hit. *zakkini* 'person i ligjit' dhe *saklai* 'ligj' shfaqin përputhje të dukshme semantike me sllav. *zakon* 'ligj' dhe shq. *zakon* 'ligj zakonor', ky i fundit shpesh i interpretuar si huazim sllav.

zakkini-/ sakkinni- ↔ *zakontar/ zakonor* 'administrator; person ligji';
saklai-/ sakli-/ sakkai- ↔ *zakon*, traditë zakonore, ligj.

Një venerim më i hollë na sugjeron që këto formime mund të reflektojnë shtresa të trashëguara leksikore dhe konceptuale më tepër sesa huazime të thjeshta. Ndërsa *zakkini-* duket të jetë një huazim nga akadishtja dhe *saklai-* një term vendës hitit, në dukje i lidhur me lat. *sacer*, të dyja shprehin nocione të shenjtërisë dhe hyjnores, duke funksionuar si atribute mbrojtëse ose zbatuese të ligjit dhe të normave zakonore. Nga pikëpamja semantike, ato formojnë një vazhdimësi që rezonon me *zakon*-in e mëvonshëm në të drejtën zakonore shqiptare dhe sllave, duke ilustruar ndërthurjen e qëndrueshme ndërmjet autoritetit të shenjtë dhe atij juridik.

Edhe pse *zakoni* shqiptar shfaq përshtatje fonologjike konsistente me formën e ndërmjetme sllave, konceptet e tij themelore administrative, juridike dhe ndëshkimore duken të rrënjosura në një substrat më të lashtë indoevropian, çfarë sugjeron që shqipja mund të ketë konservuar dhe riaktivizuar një kornizë semantike parasllave, e cila më vonë u përforcua dhe modifikua përmes kontaktit me sllavishten. Një zhvillim i ngjashëm mund të ketë ndodhur në fushën e së drejtës sa i përket një koncepti themelor: fjala hitt. *hanna-i/ hann-/ hannessar* (f.) 'padis; gjykoj; ndaj drejtësi' korrespondon semantikisht me shqipen *kanun* dhe shprehjen *daj kanun*; *gjykoj me kanun*.

Përderisa *kanuni* shqiptar është lidhur tradicionalisht me gr. *κανών* 'ligj, rregull, shkop matës', ai mund të ruajë në vete një

konceptim më të lashtë indoevropian të së drejtës. Hitt. *hanna-i* ofron një paralelizëm semantik të ngjashëm. Edhe pse tingulli fillestar *h-* në hititisht nuk korrespondon rregullisht me *k-*në PIE dhe për rrjedhojë nuk mund të barazohet drejtpërdrejt në mënyrë fonologjike me *k-*në e greqishtes apo të shqipes, është e mundshme që në këtë rast të kemi pasur një zhvillim individual ose areal që do të ketë dhënë *h-* nga një *k-* më e hershme ose nga një rrënjë e afërt. Prandaj, lidhja ndërmjet hit. *hanna-i* dhe shq. *kanun* e gr. *κανών*, duket më bindëse në nivel të vazhdimësisë konceptuale dhe semantike sesa nga ana e korrespondencës së rreptë fonologjike. Së këndejmi, propozimi për përkimet: gr. *κανών*, shq. *kanun*, ka njëfarë besueshmërie përderisa ato reflektojnë nocione *gjykimi* e *përgjegjësie*.

Një rivlerësim i ngjashëm mund të provohet edhe për çiftin tjetër hititisht–shqip *ḫasira-* ↔ *k(h)osire*. Edhe pse *kosë*, në përgjithësi konsiderohet si huazim sllav, morfologjia dhe semantika e saj lidhen më bindshëm me rrënjën PIE **kes-, *kos-* 'korr, pres, godis', një pikëpamje kjo e papranueshme për studiuesin Derksen (2008, 238). Kjo rrënjë është gjerësisht e dëshmuar në gjuhët indoevropiane (krh. me skr. *śastra-* 'thikë, armë', gr. *κείρω* 'pres, qeth', lat. *caedere* 'pres' dhe italo-kelt. *costra* 'teh') dhe në shqipe ruhet jo vetëm te *kosë/ kosire* dhe në zvogëlimin *kosëz*, por edhe në foljen bazike dhe me spektër të gjerë fjalëformues *korr*, si dhe në emrat *korrje*, *korrës*.

Megjithëkëtë, përkimi i propozuar ndërmjet *ḫasira-* dhe *k(h)osire* duket jo i besueshëm dhe mbetet i pasigurt, sidomos duke pasur parasysh që *ḫ-ja* fillestare te *ḫasira-* palaike/ hitite nuk mund të rrjedhë nga PIE *k-* (Melchert 1994). Sidoqoftë, nëse *ḫasira-* është me prejardhje jo-hitite, ajo mund të pasqyrojë një formim më të lashtë, ndoshta para-anatolian apo anatoliano–egjean, që do të sugjeronte një izoglosë areale të trashëguar e jo një huazim të mëvonshëm leksikor. Prandaj, hipotetikisht, shqipja mund të ketë ruajtur kështu një vazhdimësi autentike të temës arkaike **kas-*/ *kos-*, të integruar në sistemin e saj foljor

dhe në leksikun vendës të veglave. Kjo do të dëftonte mbijetesën e një shtrese të thellë leksikore të përbashkët me hititishten dhe, më gjerë, me vetë substratin protoindoevropian.

Modele të ngjashme mund të vërehen te koncepti hitit *wartanna-* që korrespondon me shq. *vërtitje* 'rrotullim, qark, kthesë' dhe me sllav. *vrviti* 'rrotulloj, sjell, kthej/ kthehem'. Kjo korrespondencë zvogëlon domosdonë e shpjegimit përmes skr. *vártis*, duke shënjuar më shumë kah një strukturë e përbashkët, e trashëguar. Shqipja ruan po ashtu formime produktive numerike të të njëjtit tip:

aikawartanna ↔ *nai*/*një-vërtitje*;
terawartanna ↔ *tri-vërtitje*;
sattawartanna ↔ *shtatë-vërtitje*;
nawartanna/i ↔ *nantë-vërtitje*.

Fjalët nga këta shembuj lidhen fillimisht me terma të stërvitjes së kuajve, nga Kikkuli dhe kanë hyrë nëpërmjet hurritëve nga sanskritishtja, pra nuk janë fjalë vendëse të hititishtes. Megjithatë, ato zbulojnë jo vetëm paralele leksikore, por edhe përputhje semantike e sintaksore, duke dëshmuar se modelet strukturore të trashëguara vazhduan të mbeten aktive edhe nën sipërfaqen e huazimeve, duke ushtruar ndikim në ndërtimin gjuhësor të hititishtes.

Korrespondenca të tjera e përforcojnë këtë prirje. Një rast i veçantë paraqitet me hit. *hāppar-* që përkon si në formë ashtu edhe në kuptim me shqipen *k(h)apar* > *kapar* 'pagesë paraprake, kapar, garanci' (krahaso *para-a, paradhënie* dhe *kap(je)/ kapur* = *kapar*). Edhe pse *kapar* është konsideruar zakonisht si huazim nga turqishtja ose italishtja, paralelja fonetike dhe semantike me *hāppar-* sugjeron një shtresë shumë më të hershme të fjalorit të përbashkët që pasqyron terminologjinë juridiko-ekonomike të trashëguar nga indoevropianishtja.

Për fund mund të thuhet se korrespondencat hitito-shqipe tregojnë se mjaft leksema të shqipes, të cilat tradicionalisht janë

konsideruar si huazime nga latinishtja ose greqishtja, në fakt janë të trashëguara ose të rrënjosura thellë në substratin indoevropian. Ndikimet latine, greke, sllave dhe osmane janë të pranishme, por dytësore, duke prekur më tepër fjalorin e përditshëm ose terminologjinë e specializuar, ndërsa bërthama leksikore e shqipes ruan një vazhdimësi të thellë me hititishten dhe me substratin indoevropian. Kjo bërthamë reflekton një ndërthurje të ndërliqshme midis konservimit, inovacionit dhe zgjerimit semantik.

Ajo që e bën lidhjen hitito-shqipe fare të rëndësishme nuk janë ndikimet e jashtme, por trashëgimia e përbashkët indoevropiane, qëndrueshmëria e përkimeve dhe gjurmët e mundshme të kontakteve të hershme gjuhësore të cilat prekin jo vetëm leksikun, por në njëfarë mase, edhe vetë strukturën gramatikore.

Paradigmat semantike hitito-shqipe

Në vazhdim do të shqyrtohen disa rrënjë hitite – veçanërisht nga sistemi foljor dhe ai emëror – që paraqesin paralele të qarta me shqipen dhe që mund të konsiderohen si paradigma semantike në të dy gjuhët, duke shërbyer si raste ilustrative të korrespondencave të trashëguara indoevropiane dhe të zhvillimit të përbashkët semantik.

Këto paradigma tregojnë se si rrënjët e veçanta gjenerojnë rrjete të gjera kuptimore që shtrihen nga një inventar gjërash konkrete te fushat shoqërore dhe simbolike. Ato ruajnë jo vetëm realitete materiale, por edhe modele kulturore, ritualeske e metaforike, duke dëshmuar se si shqipja ka ruajtur veçori strukturore e semantike arkaike, shpesh më të afërta me hititishten sesa me degë të tjera të familjes indoevropiane. Korrespondenca të tilla ofrojnë një pasqyrë të çmuar mbi organizimin konceptual të mendimit të hershëm indoevropian.

Paradigma *arai-*

Një vështrim të veçantë meriton fjala hit. *ariya* ‘orakull; ngritje’, e cila në disa nivele domethënieje përputhet me *ora*-n shqipe, që në mitologjinë shqiptare reflekton kuptimin e një qenieje mitologjike mbrojtëse për çdo njeri dhe njëkohësisht të një ‘nimfe mali’, apo dhe të një ‘orakulli’ e ‘fatthënëseje’.

Pra, fjala *ora*, duke përfshirë edhe kuptimet e *nimfave të malit* dhe të *orakullit*, na dëfton një qenie gjysmë-hyjnore mbrojtëse, të aftë të marrë forma të ndryshme – si njeri, shpend, dhi a gjarpër – shpesh e përdorur në trajtë sinonimike me *zanat* dhe *shtojzovallet* apo me *zana malesh* (Lambertz 1958; Elsie 2001). Po këso tiparesh gjysmëhyjnore të *orës* pasqyrohen edhe në formën *ari-* në mesapishte (Mani 2025, 261).

Duhet kujtuar se ora në shqipe ndonjëherë është shpjeguar si huazim nga format latine apo greke dhe është barazuar veçanërisht me ital. *ora* ‘kohë’ (Topalli 2017), meqë ndan të njëjtin kuptim si ‘njësi kohe’.

Megjithatë, përputhjet me hititishten dhe mesapishten e bëjnë *ora*-n një formë jashtëzakonisht arkaike me kuptime mitologjike (Lambertz 1958; Elezi 2009), si figurë që ofron mbrojtje dhe përcjell zërin parathënës dhe fatin nga orakujt, duke qenë e lidhur me hyjnitë. Ora ecën paralelisht me figurat mitologjike shqiptare *zanat* dhe *shtojzovallet*, me kuptime të përafërta, si dhe me simbolikën e *dhive* dhe *gjarprit* (ky i fundit deri diku i krahasueshëm me hit. *illiyanka*), duke shfaqur kështu rrënjët mitopoetike të imagjinares indoevropiane, që përfshin adhurimin e shndërruar në sublimë (Freidenberg 1997; Carlyle 1908; Burke 1998).

Ora/ ori është e pranishme gjerësisht si një substrat themelor fjalëformues në epikën dhe rrëfimet e vjetra shqiptare, duke marrë tipare të Herës së Olimpit, ndërsa në religjionet abrahamike, më vonë, bëhet ‘motër’ me figura si hebr. *mal’ak* ‘i dërguar, lajmëtar’, gr. *ἄγγελος* dhe më pas arab. *malika* ‘engjëll; melaqe’.

Vetë karakteri i orës iliro-shqiptare është trajtuar si një amalgamë e jetës personale dhe fisnore. Secili njeri apo fis e ka orën e vet; madje edhe me ngjyra të ndryshme, sa malësorët i ndajnë orët në tri radhë:

> "E para asht e bardhë si dielli, e i ep njeriut të mira; e dyta asht e verdhë, e nieri ka prej saj jetë të keqe; e treta asht e zezë e i përtërin njeriut dekën. Seicilli fis asht i ruejtun prej nji Ore, qi e drejton ndër fatet e tija. Tek des nieri edhe Ora shkimet me te."
>
> (Harapi 1961, 277–78)

Pra, me vdekjen e orës vdes edhe shpirti njerëzor apo *hija* e tij.

Në thelb, ora shqiptare ka tipare hyjnore; mund të shfaqet, të zhduket dhe të fluturojë, por është gjithashtu një figurë vdekatare, që mund të marrë forma të ndryshme, sidomos atë të dhisë. Ora është *ori* mesap që njihej si shoqëruese e hyjnisë Pan, dhe bëhet emri i qytetit të parë mesap Hyria > Oria. Kur merret parasysh migrimi i mesapëve në Itali rreth periudhës së rënies së Trojës, nuk është e rastësishme që *ora* lidhet me kuptimet hit. *ariya-/ āran; urayanni-; ari-* dhe derivatet e tjera që zakonisht tregojnë orakullin, fatthënësin, që në kulturën shqiptare përkon me atributet parathënëse dhe mbrojtëse të orës.

Sigurisht, ky koncept ka marrëdhënie edhe me burime joindoevropiane, si egjyp. *hora* 'fajkua; i lartë', ndërsa lidhet më ngushtë me shtratin kulturor indoevropian, me korrespondenca të mundshme, si: gr. *ὀρεστιάς* 'nimfë mali', *ὀρέστερος* 'i maleve, drangua, ujk', *ὄρχαμος* 'udhëheqës, njeri me orë (pushtet)', si dhe emri personal *Ορέστης* 'i biri i Agamemnonit' (emër që del si atribut i zanës së malit), apo dhe *ὥρη* 'stinë'; lat. *oread* 'orë mali', *oraculum* 'orakull, shpallje hyji'; ital. *ora* 'kohë'; shih dhe emrin e qytetit të Epirit, *Ὥρικον~Ὥρικος*, lat. Oricum~Oricus (shqip: Orikum), krahas emrit Oria (< Hyria), qytetit të parë mesap; arm. *ori, orlor, ors* 'korb; lloj zogu; gjah'; got. *ara* 'shqiponjë'.

Bonnet vëren se gjeografia dhe mitologjia na ftojnë ta shohim këtë fjalë si një refleks të gr. *Ὧραι* apo edhe *Ἥρα* 'Hera', duke i përafruar këto edhe me fjalën shqipe *(h)erë* (Bonnet 1998: 230). Shih po ashtu gr. *ὀρθόω*, aor. *ὤρθωσεν* 'udhëtoj (drejt), ngrihem', si dhe mitin e Orionit (gr. *Ὡρίων / Ὠαρίων*; lat. *Orion*). Në shqip, ora ka dhënë edhe kompozita si: *o+roe* 'është roje; vëroe / rue > vëren'.

Orët, si qenie hyjnore dhe mitologjike, kanë peshë të jashtëzakonshme në jetën iliro-shqiptare. Elsie me të drejtë i quante ato *fairy godmothers*; po ashtu Nopça i lidhte ato me Oreadat e Greqisë së lashtë, si nimfa malesh (Elsie 2001: 194). Nëse ora mund të krahasohet me ndonjë nga figurat e hyjnive të Olimpit, ajo do të ishte Hera. Megjithatë, në pikëpamje të origjinës, ora nuk përjashtohet të ketë lidhje me mitin e Orionit (*gr. Ὡρίων*), gjuetarit gjigant që Zeusi e dënoi dhe e dërgoi në qiell, prej nga ai shfaqet si konstelacion yjor. Prandaj ora e ka të përbrendësuar *ori(on)*-in edhe si një lloj orakulli që, si i tillë, gjendet edhe në traditën hitite.

Së këndejmi, ora bëhet orakull, parathënëse dhe lexuese fati, njëkohësisht edhe mbrojtëse, që zakonisht vjen nga lart. Ky interpretim bëhet i besueshëm, pasi në traditën shqiptare *ora* – ashtu si figura të ngjashme në kultura të tjera të lashta – mund të shfaqet jo vetëm si nimfë apo priftëreshë, por edhe në trajtë shpendi, shpesh si shqiponjë, simbol i ngritjes dhe ndërmjetësimit hyjnor. Fjala hitite *haran-* 'shqiponjë' (përkime: gr. *ὄρνις* 'zog', got. *ara* 'shqiponjë', nor. *örn* 'shqiponjë', irl. e vj. *irar* 'shqiponjë' < PIE **h₃er-on*) mund të përfaqësojë një arketip të zogut-orakull, si analog mitologjik i *orës* shqiptare.

Një lidhje e mundshme ndërmjet mitologjisë ktonike dhe qiellore të *orës* dhe figurës së *gjarprit* në traditën shqiptare mund të shtrohet duke krahasuar hit. *palla-*, të kuptuar si 'orakull gjarpër', me shqipen *bolla*, që emërton një lloj gjarpri mitologjik. Të dyja duket se ruajnë aspekte plotësuese të një shtrese të lashtë mitologjike – e para mishëron efekte profetike dhe

orakulare, ndërsa e dyta fuqi fatale dhe shkatërruese.

Në këtë kontekst, një lidhje me hititishten *arrai* 'të arrij; të ngjitem, të ngrihem lart' shfaqet semantikisht e qëndrueshme, duke reflektuar ndërlidhjen ndërmjet fluturimit, lartësisë dhe komunikimit hyjnor. Më tej mund të sugjerohet që sllav. *orl/ orao* 'shqiponjë', më shumë sesa të përfaqësojë një huazim nga sllavishtja në shqip, mund të jetë rast i kundërt: *orl* – i njohur në shqip si i tillë – mund të ruajë elemente të lidhjes me *orën e malit* apo orakullin, të mishëruar me zogun e hirit qiellor – shqiponjën.

Në hititisht, rrënja *ariya*, me format si *arai*- dhe derivatet e tjera, lidhet me kuptimin 'e përcaktuar nga orakulli i hyjnive'. Kjo rrënjë lidhet zakonisht me një rrjet më të gjerë leksikor, që përfshin lat. *oro* < *arayo* 't'u drejtohem, t'u lutem (perëndive)', *oraculum* < *ora-tlom* 'orakull', skt. *aryati* 'përmend, lavdëroj' dhe gr. jonike *ἀρή* 'lutje' (Puhvel 1984, 138). Rrjedhimisht, ajo zakonisht konsiderohet si e dallueshme nga PIE **h₃er-on*, pavarësisht disa korrespondencave fonetike dhe semantike të pjesshme.

Marrë përgjithësisht, afria fonetike dhe në masë të mirë edhe semantike mes *ariya* : *orë* flet për nevojën e një rishqyrtimi të këtij koncepti themelor në mitologjinë shqiptare, në raport me greqishten, latinishten dhe hititishten. Edhe pse këto forma mund të lidhen me rrënjë etimologjike të ndryshme, *ora* në shqip mund të kuptohet si një zhvillim paralel në raport me rrënjën hitite që shpreh këtë nocion, duke mishëruar role që përfshijnë orakullin, zogun-orakull (shqiponjën), nimfën orakullare, qeni-en hibride njeri-zog, madje edhe priftëreshën, ashtu siç shfaqet në traditat greke dhe, deri diku, latine. Fonetikisht, shqipja ka ruajtur formën themeltare *ora*-, ndërkohë që ka zgjeruar gamën e saj semantike në përputhje me evoluimet e konteksteve mitologjike e religjioze.

Paradigma *damme-*

Paradigma *damme-* 'dam/ dëm', një emër me derivime të gjera foljore në shqip, reflekton një korrespondencë të ngjeshur hitito-shqipe, si në fonologji ashtu dhe në semantikë. Format hitite si *damme(isha)* dhe derivatet e tyre gjejnë paralele të afërta në rrënjën shqipe *dam-* (p.sh. *dam, dëm(tim), i (n)damë, ndarje*), duke u shtrirë mbi një fushë të gjerë semantike që përfshin dëmtimin fizik, ndëshkimin, rregullimin social dhe ligjor, si dhe veprime rituale (që lidhen me flijime e sakrifica të cjapit etj.). Do kujtuar se marrëdhënia semantike mes *damme/isha* dhe foljes *tamass-/tame/iss-* 'shtyp' u identifikua fillimisht nga Götze (1930, 179).

Kjo paradigmë ilustron se si një rrënjë foljore e vetme përhapet në mënyrë metaforike nga veprimet konkrete drejt fushave abstrakte dhe institucionale, duke reflektuar një matricë semantike të përbashkët indoevropiane.

hititisht	**shqip**
damass-/damess-/tammas	*damis > damtoj, prish, shtyp-*
dammessa-	*damsa > damësi, dam(tim), dëm; dënim*
tamassuwanzi-	*damtuan, (i) dëmtuar*
dammeshan ak-	*damis dekë; vdekje nga dami/dëmi (dhuna)*
dammese-/dammeisha-	*dam(ë/tuar); vdekje nga dami/dëmi, me dëme*
dammessauwar-/dammeshanu-	*da-mëshuar/mëshuan, mëshuarje; damtim*

Vazhdimësia fonologjike e rrënjës – pavarësisht ndryshimeve të brendshme në hititisht (dyfishimi, ngjyrosja laringale) dhe ruajtjes së drejtpërdrejtë të *d-s*ë në shqip – dëfton një trashëgimi

që nuk është e rastit apo rezultat i huazimeve të mëvonshme.

Ashtu si paradigma të tjera, *damme-* tregon se vazhdimësia e hershme indoevropiane ndiqet më besueshëm përmes rrjeteve semantike dhe botëve të mendimit metaforik sesa përmes përputhjeve leksikore të izoluara. Shqipja, duke ruajtur këtë kornizë konceptuale dhe bërthamën leksikore, shfaqet si një dëshmitare kyçe e këtyre rrjeteve të hershme, duke nxjerrë në pah vlerën metodologjike të rindërtimit të të njohurit indoevropian dhe të semantikës kulturore nëpërmjet paradigmave, dhe jo vetëm përmes leksemave të veçanta.

Paradigma *alel-*

Përkimësia hitito-shqipe *alel-*: *lule* spikat mes gjithë 'lulesh' korresponduese. Në të dy gjuhët, kjo rrënjë shpërfaq një gjallëri semantike dhe një frytshmëri morfologjike të jashtëzakonshme krahasuar me gjuhë të tjera të lashta dhe moderne, duke na sugjeruar një origjinë të mundshme egjeo-anatoliane të vetë konceptit.

Forma të ngjashme hasen në tërë hapësirën më të gjerë gjuhësore të Mesdheut (e më gjerë): cush. *lili*, berb. *alili*, bask. *lili*, est. *lill*, gr. *leirion*, lat. *lilium* dhe kopt. *hleli* 'lule' (krh. Benveniste 1954; Hubschmid 1960; Masson 1967; Hemmerdinger 1968, të gjitha *në*: Puhvel 1984, 33). Forma e përbashkët fonetike dhe semantike tregojnë për një substrat të përbashkët mesdhetar.

Si në hititisht ashtu dhe në shqip, një seri derivatesh dëshmon shtrirjen e gjerë semantike të kësaj rrënje:

alel- → *(a)-lul-*, *lule*, *lulëzim*;
aliles → *lule*, *lilak*, *ngjyra e jargavanit*;
alalessar- → *lulesar*, *lulishte*;
alila- → *lule (kushtuar një hyji)*;
lulu-/ luluwai- → *lulëzim*, mirëqenie.

Formacione fonetike dhe semantike të lidhura fort, e konfirmojnë më tej këtë rrjet:

alalu- ↔ *lulare, rrobë me lule*;
hulali- ↔ *luloj, zbukuroj*;
hulaliyea- ↔ *thurali/ lulim, thurje (me lule)*;
ulili- ↔ *lulishte, ultësirë, ullishtë?*

Forma shtesë si *alila, alilili, aliliya, alli-* mund të kenë qenë fillimisht të lidhura me *lulëzim* ose vegjetacion lulesh, shpesh të lidhur me zogj.

Fonetikisht, alternimi i zanoreve ndërkonsonantike *-e-*, *-i-* dhe *-u-* në *alel-* dhe derivatet e saj korrespondojnë me një *-u-* të qëndrueshme në shqip, duke funksionuar si një formant i përsëritur rrënjor përgjatë formave derivative.

Shqipja, si një gjuhë e lidhur historikisht me botën paragreke të Egjeut (Stadtmüller 1966: 56), mbase ndante lidhje të hershme kulturore dhe gjuhësore mesdhetare, me luvishten, hititishten dhe ndoshta edhe etruskishten. Ndërthurja e tyre në rajonin e Egjeut mund të ketë prodhuar leksemën *alel-: lule*, duke gjeneruar një fushë të gjerë semantike dhe konceptuale.

Struktura e përsëritur fonotaktike *l:l* në hititisht dhe në shqip e forcon këtë korrespondencë fonetike dhe konceptuale, duke manifestuar një trashëgimi të përbashkët. E tërë gama semantike – nga lulëzimi te livadhi, nga zbukurimi te begatia – shtrihet përtej kufijve të paraleleve greke, duke shenjuar një vazhdimësi hitito-shqipe të trupëzuar brenda një lekseme të bereqetshme indoevropiane.

Paradigma *app/epp*

Paradigma *app/epp* ‘marr, kap’ dëfton një dendësi të jashtëzakonshme korrespondencash midis hititishtes dhe shqipes. Përtej kuptimit themelor foljor ‘kap, marr’, këto forma shtrihen në një gamë të gjerë fushash semantike, përfshirë të drejtën, tregtinë,

veshjet, mjetet, ritualet dhe organizimin shoqëror. Kjo ilustron mënyrën se si izoglosat semantike mund të nxjerrin në pah vazhdimësi gjenealogjike dhe kulturore që shkojnë përtej krahasimeve të thjeshta fonologjike.

Forma hit. *app/epp* korrespondon me skt. *āpnoti* dhe lat. *apiscor*, duke reflektuar rrënjën PIE **$h_1$ep-* 'kap, marr' (Hrozný 1917; Schrijver 1990). Nga ana tjetër, lat. *capere*, shq. *kap* dhe lit. *kãpti* rrjedhin nga rrënja tjetër IE **kap-* 'kap, marr, grabis', e karakterizuar nga një nistore velar *k-* dhe jo nga nistorja laringale *h_1-* e rrënjës së parë. Sado që janë formalisht të ndryshme – *h_1-* nuk bëhet *k-* – këto rrënjë konvergjojnë semantikisht dhe të dyja kontribuojnë në kuptime të zgjeruara në shqip, për shembull *happzi* → *kap*, *ngjis*, mes tjerash.

Kjo paradigmë është parë poashtu në lidhje me rrënjën hitite *pai-/ pi-* 'jap', e interpretuar si rrjedhim nga **h_1p-(o)i-* e **$h_1$ep-* (Kloekhorst 2008, 242), duke sugjeruar një rrjet më të gjerë semantik dhe morfologjik ku rrënjët IE për kapjen, marrjen dhe dhënien janë mjaft të ndërthurura.

hititisht	**shqip**
app-	*kap*, *zë*
appanna	*kapun*, *zënë*
appant-	*i kapun*, *i burgosur*
appala-	*kapëse*, *kurthë*
appatar-	*kaptuar*, *kuptuar*, *kapur*
appatariya-	*e kapët(rri)*, *që merret*
appisk-	*kapish*, *kuptoj*
ep- / ap-	*kap*, *marr*
appant	*kapun*, *i kapur*
happzi	*kap*, *ngjis*
hahhapattar-	*(e) kapur, ngjitur*

hititisht	**shqip**
hapai- / hapi- / hapuwai	*(i) kapur*
hāppar-	*kapar*, *paradhënie*
hapkiri- / happutri-	*kapistër = zgjedhë*
hapti-	*hapëse-kapëse dekorative*
happu-	*(i) kapur, ngjitur*

Korrespondencat hitito-shqipe që gjenerojnë brenda paradigmës *app/ kap* zbulojnë një zgjerim metaforik sistematik të kësaj rrënje themelore foljore.

Në nivelin më konkret, rrënja shpreh kapjen fizike: *app-: kap.* Nga ky kuptim bazë, fusha semantike shtrihet në mënyrë të natyrshme drejt 'kapjes' së personave a objekteve, si në *appant-* → *i kapun* 'i mbajtur rob, i burgosur', dhe drejt nocioneve të lidhjes dhe bashkimit, të ilustruara nga *happzi* → *kap, ngjis*.

Zgjerimi semantik vazhdon në fushat më abstrakte. Forma të tilla si *appatar-* → *kaptuar*, *kuptuar* ilustrojnë shtrirjen e rrënjës foljore drejt kuptimit konceptual, duke treguar se si kapja fizike informon metaforikisht kapjen kognitive. Në mënyrë të ngjashme, në punë tregtie e shkëmbimi social, hit. *hāppar-* jep shq. *kapar, paradhënie*, duke shprehur aktin e *marrjes* në kontekste ekonomike ose transaksionale. Edhe fjalori i mjeteve dhe artefakteve – për shembull: *hapkiri-, happutri-* → *kapistër = zgjedhë* ose *hapti-* → *hapëse = kapëse* 'zbukurim dekorativ' – reflekton të njëjtën vazhdimësi semantike, duke treguar se nocionet e kapjes dhe bashkimit përshkojnë gjithandej objektet praktike dhe simbolike.

Fonologjikisht, këto modele nxjerrin në pah rrënjë PIE të veçanta që konvergjojnë semantikisht me format në shqip. Forma hit. *app-/ epp-* rrjedh nga PIE *h_1ep-, ku nistorja laringale zhduket ose zgjatet zanorja duke ruajtur stopalen labiale *p*. Nga

ana tjetër, shq. *kap* dhe lat. *capere* rrjedhin nga PIE **kap*-, duke ruajtur stopalen velare inciale dhe duke reflektuar një variant ekspresiv ose të sforcuar, që thekson *kapjen* e beftë a të rrëmbyeshme. Edhe pse formalisht të dallueshme, këto rrënjë bashkohen semantikisht në shqip, duke prodhuar një rrjet kuptimesh që shtrihet natyrshëm nga kuptimi literal te ai abstrakt.

Marrë në përgjithësi, paradigma *app/epp* → *kap* ilustron ruajtjen, zgjerimin dhe bashkimin e pjesshëm të rrënjëve PIE nëpër fusha të shumta semantike. Korrespondencat përfshijnë veprimtari konkrete, kuptime konceptuale, shkëmbime sociale dhe praktika rituale, duke reflektuar vazhdimësi nga proto-indoevropianishtja tek hititishtja dhe shqipja. Dendësia dhe qëndrueshmëria e këtyre përkimeve e bëjnë të pamundur që ato të jenë vetëm rastësi ose të shfaqen si huazime të mëvonshme. Përkundrazi, ato shpërfaqin qëndrueshmërinë e një matrice semantike indoevropiane. Një rast si ky tregon edhe nj herë se si një grup i vogël rrënjësh foljore mund të gjenerojë një rrjet leksikor të pasur dhe të kuptimshëm nga ana sociale, ku shqipja ruan reflekse të pasura nga të dyja rrënjët: **h₁ep*- dhe **kap*-.

Paradigma *ispar-*

Rrënja hitite *ispar*- ‘shpërndaj, përhap’ është atestuar në disa degë të familjes indoevropiane. Greqishtja e ruan kryesisht në foljen *σπείρω* ‘shpërndaj, mbjell’. Dëshmitë hitite si *isparra*- dhe *isparr*- ‘shkel me këmbë, shprish’ (Kloekhorst 2008, 208) shpërfaqin një spektër të gjerë semantik që përfshin shpërndarjen, ndarjen, derdhjen, thyerjen, madje edhe shmangien a largimin – shpesh në përkim të plotë me shqipen *shpërndaj*, *shprish*, *shpor*.

Në fakt, shqipja dëshmon një vazhdimësi të jashtëzakonshme semantike dhe fjalëformuese me këtë rrënjë. Rrënja hit. *ispar*- përkon ngushtësisht me formimin foljor në shqip *shpërndaj*,

prefiksi i të cilit, *shpër-* – që rrjedh nga një grup i mëhershëm ndajfoljor *sp-/shp-* – është zhvilluar në një element morfologjik tepër prodhimtar. Në shqip, ky grup ndajfoljor i lashtë, indoevropian, mbijeton si prefiks i gjallë, duke ruajtur kuptimet origjinale ndarëse dhe shpërndarëse, duke vazhduar të gjenerojë një gamë të gjerë derivatesh të reja.

Kuptimi i *ispar-* është interpretuar në mënyra të ndryshme, përfshirë mundësinë e prejardhjes së tij nga rrënja PIE **sperH–* 'shkel, shtyp me këmbë, shklas', por e dallueshme nga *isparrai-*, përderisa format e tjera konsiderohen zhvillime dytësore, sado që të afërta me gr. *σπείρω* 'përhap' (Oettinger 1979, 267; Melchert 1994, 80). Formimi në shqip s*hprish* 'shklas, shpërndaj' shpërfaq të dy dimensionet semantike që i atribuohen *ispar-*/ *isparrai-* – pra *shpërndaj* = shprish 'shpërndaj; shklas' – duke ruajtur mbivendosjen e lashtë midis *shpërndarjes* dhe *shtypjes* përmes shkeljes, një tipar tipik i zgjerimeve të hershme metaforike indoevropiane.

Pa mëdyshje, rrënja shqipe *shpër-/ shpar-* ruan pothuajse gjithë diapazonin semantik të hititishtes, duke u zhvilluar në një sistem prefiksal tepër prodhimtar. Prefiksi i ndërtuar *shpër-* mbetet një element i gjallë që vazhdon të krijojë fjalë të reja, dhe në disa raste është reduktuar më tej në grupin bashkëtingëllor *sp-*, mbase nëpërmjet zhvillimeve aglutinative.

Megjithëse e afërt në formë, rrënja *ispart-* 'shpurdh, shmangem, ik' dallon nga *ispar-*. Në shqip ajo shpreh kuptime si 'shpurdh, largohem, përpiqem me duar e këmbë, përleshem', duke korresponduar semantikisht me forma sanskrite, gote dhe armene. Por, nga ana tjetër, *ispar-* dhe *ispart-* formojnë një rrjet paralelesh semantike, mbase të lidhura edhe me *ispand-* 'derdh, bëj *libare*'.

Marrë në tërësi, këto na vijnë si dëshmi që shqipja ruan reflekset më arkaike e konservatore të të dyjave formave, *ispar-* dhe *ispart-* ndër gjuhët indoevropiane të gjalla – duke mbajtur jo vetëm shumë nga gjerësia semantike e hititishtes, por edhe

duke e zgjeruar atë përmes zhvillimeve të reja fjalëformuese, ndryshe nga greqishtja apo latinishtja, të cilat e kanë ngushtuar ose veçantësuar tepër kuptimin origjinal.

Paradigma *ulippana-*

Një propozim veçanërisht intrigues lidhet me mundësinë e një lidhjeje ndërmjet hit. *ulippana-* dhe luv. *ulipna-/ walipna-*, në njërën anë, dhe toponimit me prejardhje ilire *Ulpiana* në territorin e sotëm të Kosovës, në anën tjetër – që shfaqet ndonjëherë edhe në format si *Ulcianum* në Dardani dhe *Olcinium* në Ilirinë e Jugut, Ulqini i sotëm (Çabej 1986 II, 242).

Ulpiana, e vendosur në Dardaninë e lashtë, gjatë periudhës romake u zhvillua në një nga qendrat më të rëndësishme urbane të rajonit, por dëshmitë arkeologjike dhe kërkimet gjuhësore sugjerojnë se themelet – mbase dhe vetë emri – rrjedhin nga një shtresë shumë më e hershme pararomake.

Edhe pse etimologjia e *Ulpiana*-s nuk është sqaruar përfundimisht, përgjithësisht pranohet se qyteti u themelua ose u rindërtua gjatë sundimit të perandorit romak Marcus Ulpius Traianus (r. 98–117 e.s.). Burimet historike dëshmojnë se *Ulpiana* lulëzoi veçanërisht në shekujt III–IV e.s. me titullin *Municipium Ulpiana Splendissima*, duke shërbyer si një nyje e rëndësishme komunikimi në Dardani dhe në rajonet përreth. Në këtë periudhë ajo ishte bërë edhe qendër peshkopale – peshkopi i saj, *Macedonius of Dardania de Ulpianis*, përmendet si një nga firmëtarët e Këshillit të Serdikës të vitit 342 e.s. I rimëkëmbur nga Justiniani I pas tërmeteve të mesit të shekullit VI, qyteti mori emrin *Justiniana Secunda*; megjithatë, përdorimi i vazhdueshëm i titullit kishtar *Episcopus Ulpianensis* tregon se toponimi i vjetër ruajti një prani të fortë kulturore e gjuhësore në kujtesën kolektive të rajonit (Berisha, Hajdari, Goddard dhe Mukai 2019; Shukriu 2014; Mirdita 1979).

Kjo rezonancë e qëndrueshme e emrit fiton kuptim të veçantë kur shqyrtohet krahas ngjashmërive të dukshme fonetike dhe

semantike midis formave anatolike *ulippana-, ulipna-/ walipna-* dhe toponimit ilir *Ulpiana*. Këto përkime mund të tregojnë për një vazhdimësi më të thellë që lidh trashëgiminë gjuhësore me traditat më të gjera kulturore dhe mitologjike.

Fjala hit. *ulippana-* do të thotë 'grabitqar; bishë (ujk?)', ndërsa ajo luv. *ulipna-/ walipna-* (adj. *ulipnassa/i-*) domethënë 'ujk', ardhur si përkim i drejtpërdrejtë me shqipen *ujk/ ulkonjë* dhe me toponimet *Ulpiana* dhe *Ulqin*. Këto reflekse rrjedhin nga proto-shqipja *ulk*, që buron nga PIE **úlk^{w}o-/ úlp-* 'ujk', një rrënjë kjo gjerësisht e dëshmuar në gjuhët indoevropiane. Ortografia latine te *Ulpiana*, veçan te grupi bashkëtingëllor *lp*, mund të reflektojë një formë të latinizuar të një grupi më të hershëm *lk* (*Ulkiana*), si një formë e mëhershme arkaike anatolike ose indoevropiane. Vazhdimësia anatoliko-ilire: hit. *ulippana-/ luv. ulipna/i-* me shq. *ulk-/ ulkonjë* – ruan në mënyrë të qëndrueshme fillimin *ul-/ ul(i)p-* duke ndarë të njëjtën fushë semantike me *ujk, grabitqar, bishë* (Ivanov 1965; Watkins 1972; Tischler 2016).

Roli i shenjtë dhe themeltar i ujkut në kontekste si anatolike ashtu edhe (post)ilire forcon koherencën simbolike të një toponimi si *Ulpiana*, që mund të interpretohet si *Ulkiana*, 'qyteti i ulkonjës (ujkonjës)'. Në burimet hitite dhe luviane, ujku funksionon si simbol i së egrës hyjnore, ndërsa në mitologjinë dardane e ilire shfaqet si paraardhës dhe mbrojtës totemik. Ngjashëm mitit themeltar të Romës, të lidhur me *lupa*-n, *Ulpiana* dardane mund të ketë pasur si figurë mbrojtëse ose amësore *ulkonjën*. Ky interpretim fiton peshë nga vazhdimësia semantike dhe fonologjike e formave shqipe *ulk/ ujk* dhe *ulkonjë*, që sugjerojnë një rrënjë shumë të lashtë anatoliko-ilire **ulk, *ul(i)p*, me kuptimin 'grabitqar' ose 'ulkonjë' (krh. Lehrman 1987; Kloekhorst 2008; Tischler 2016).

Pra, *Ulpiana* nuk duhet kuptuar thjesht si një *Ulpiān(a)* romake e *Ulpii/ Ulpëve* (*gens* Traiana), sa si një refleks i latinizuar i një emri ballkanik më të hershëm *Ulkiana* ose *Ulkonja*, në kuptimin 'vend kulti, faltore e ulkonjës'. Ky

interpretim përputhet me një shtresë leksikore të dëshmuar në Anatoli dhe në Gadishullin Ilirik: hit. *ulippana-* 'grabitqar, bishë (ujk?)' dhe shqip *ulk/ ujk/ uk* 'ujk' (me fem. *ulkonjë/ ujkonjë/ ukinë*). Format PIE **ulk-*/*ulp-* me kuptimin 'ujk, grabitqar' mund të kenë dhënë *ulippana-* nëpërmjet sufiksimit dhe geminimit anatolik dhe refleksit shqiptar *ulk-* > *ulkiana* përmes formimit toponimik dhe ortografisë së mëvonshme latine *Ulcinium* → shq. *Ulqin*. Ky grup mund të reflektojë qoftë një trashëgimi të drejtpërdrejtë nga një refleks i arealit PIE, qoftë një formim të hershëm substrativ që ruajti motivin e 'ujkut' në shtresat anatolike dhe iliro-trake (Ivanov 1965; Watkins 1972; Tischler 2016).

Marrë në tërësi, pavarësisht lidhjes tradicionale të kësaj fjale me familjen romake *Ulpii,* dëshmitë onomastike, morfologjike dhe mitologjike mbështesin interpretimin e *Ulpiana*-s si një prezervim të toponimit të lashtë me 'ujk/ ulkonjë' (*Ulkiana/ Ulkonja*), të mbishtresuar ose riinterpretuar më pastaj përmes titullaturës romane.

Së këndejmi, qyteti shqiptar Ulpiana, ashtu si Ulcinium/ Ulqin, mund të korrespondojë fonetikisht, semantikisht dhe kulturalisht me hit. *ulippana-/ ulipna-* dhe, ndoshta, me format paraardhëse ilire. Emri *Ulcinium* mund të shpjegohet përmes proto-shqipes *ulk* > *ujk* 'ujk' dhe *ulkonjë* 'ujkonjë', duke sugjeruar që Ulpiana, e njohur nga burimet romake si një *municipium* në Dardani, mund të përfaqësojë një përsëritje të *Ulcinium/ Olcinium*. Toponime dhe antroponime të tjera të afërta, si *Ujkan* (emër mashkullor) dhe *Ajkuna* (emër femëror), ruajnë po ashtu këtë rrënjë, që reflekton hit. *ulippana-* 'ujk' (krh. Tischler 2016, 397).

Megjithëse burimet romake ia atribuojnë themelimin e Ulpianës Marcus Ulpius Traianusit (Trajanit), ky interpretim duket se mbivendos një toponim më të vjetër vendës, të prejardhur nga një rrënjë dardane ose trake të lidhur me ujkun, *ulk/ ulp*, që më vonë u riinterpretua ose u latinizua si *gentilicium*

romak. Duhet kujtuar se edhe vetë emri *Ulpius* mendohet se rrjedh nga një formë umbrike e ngjashme me lat. *lupus* 'ujk' ose *vulpes* 'dhelpër' (Melchert 1994), duke reflektuar një trajektore semantike të krahasueshme me termin hitit, çka përforcon këtë lidhje etimologjike të lidhur me ujkun.

Pa mbulesën e saj romake, *Ulpiana* – ashtu si *Ulqini* – mund të lexohet si *Ulkiana/ Ulkonja*, 'vendi i ujkut/ ujkonjës', duke ruajtur njëkohësisht mundësinë që emri të ketë funksionuar edhe si *gentilicium* personal. Ky lexim përkon me rolin e shenjtë dhe mitologjik të ujkut në traditat anatoliane, ilire dhe indoevropiane, ku ujqërit shfaqen si rojtarë, paraardhës totemikë dhe simbole të fuqisë themeluese ose mbrojtëse. Kështu, Ulpiana përfaqëson një vazhdimësi të latinizuar të një toponimi vendas të 'ujkut', që njëkohësisht nderon *gens*-in e Trajanit dhe ruan një substrat kulturor e mitologjik anatolian-egjean. Një model i ngjashëm vërehet në *Ulpia Traiana* në Daki (Rumaninë e sotme). Në Greqi, toponimi arkadik *Λύκαιον* pasqyron një vazhdimësi të ngjashme semantike dhe mitologjike. Që nga Mesjeta e më vonë, disa qytete në rajonet sllave mbajnë emra që nënkuptojnë 'ujk', si *Vukovar* (Kroaci) dhe *Vlkava* (Çeki), megjithëse këto janë zhvillime sllave të mëvonshme.

Nëse korrespondenca fonetike *ulippana* → *Ulpiana* është e saktë, ajo përforcon ekzistencën e një substrati të përbashkët anatoliano-egjean, duke treguar se si titujt perandorakë romakë mbivendosen mbi trashëgimi gjuhësore vendëse, duke ruajtur njëkohësisht peizazhe simbolike pararendëse të rrënjosura në imazherinë e ujkut.

Është po ashtu e mundshme që *ulippana-* të mbajë një lidhje semantike me rrënjën *uwalh-/ walh-* 'godas, luftoj, përballoj', që reflekton tiparet grabitqare të ujkut. Kjo lidhje përputhet me shqipen *sulmoj* dhe *godas* 'sulmoj, godas'. Derivate si *walhanai-/walhanni* 'sulem, godas' dhe *walhessar/ walhesn* 'sulm' korrespondojnë semantikisht me lat. *vello* 'ndaj, shkul', shq. *vras* 'vras', gr. *ἐαλών* 'u vra', dhe tok.A *wāllāstāre* 'vdes' < PIE

**welh₃-ti* (Kloekhorst 2008, 945–946). Kloekhorst gjithashtu nënvizon *u̯alku u̯a* si ‘diçka negative’ (2008, 950), ndërsa Tischler interpreton *walkuwan* si ‘bishë, hordhi, kafshë’ (2016, 419), që afrohet semantikisht me shqipen *ulkonjë*. Lehrman propozon që *u̯alku u̯a* mund të jetë burimi i *úlkʷo-* ‘ujk’, siç shihet në skt. *vṛtka* dhe gr. *λύκος*, duke lënë të hapur marrëdhënien e saj me skt. *a-vṛka* ‘i sigurt’ < *ulkwo* ‘i rrezikshëm’ (Lehrman 1987, 16–17). Lehrman gjithashtu sugjeron se *úlkʷo-* ka një refleks në luvishten kuneiforme *u̯alu̯a*, të interpretuar si ‘luan’ (1978, 228–230), që ndoshta ka ndikuar mbi shqipen *luan*, duke formuar një lidhje semantike ndërmjet luanit, ujkut dhe ujkonjës. Luv. *walwa/i-* pasqyron në mënyrë të ngjashme format hitite, duke lidhur më tej sferat mitopoetike anatoliane me ato mediterrane e ilire (krh. Lehrman 1978, 228–230; Tischler 2016a, 271).

Një mbështetje tjetër ndaj kësaj vazhdimësie vjen edhe nga zhvillimet e likuid-silabave: PIE *l̥* > *ul/ol/la* (variante areale), ndërsa fillestarja PIE *w-* mund të vokalizohet në *u-* ose të humbë apo asimilohet në disa reflekse regjionale, në përputhje me zanoren nistore në shqipen moderne *ujk*. Geminantet hitite *pp* në *ulippana-* mund të pasqyrojnë një formim me ndërfutje të ndonjë formimi me stopale a derivim pasiv (*-pana*) mbi bazën *uli/ ulp*, ndërsa korrespondenca *ulp/ ulip* ↔ *ulk* mund të shpjegohet përmes humbjes rregullare të zëshmërisë ose ristrukturimit morfologjik nëpër kalime të ndryshme përbrenda degës gjuhësore.

Këto korrespondenca fonologjike dhe morfologjike mbështesin hipotezën se *Ulpiana* dhe antroponimet e ngjashme ruajnë paradigmën anatoliano-ilire *ulk/ ulip*.

Edhe nga këndvështrimi kulturor, shq. *ujk* jep *ujkeshë* ose *ukinë* > *ulkonjë*, një formë mitike që bashkon tiparet e ujkut dhe të përbindëshit drakonik, serpentin. Në traditën gojore, *ulkonja* shfaqet jo si një ukinë > ulkonjë e zakonshme, por si një hibrid dragua-gjarpër (Elsie 2001). Kompleksi ujk–dragua–gjarpër

është i përhapur në gjithë kulturat indoevropiane, nga India në Irlandë, i mishëruar në mite si hit. *Illuyanka* dhe gr. *Λύκος – Δράκων*, që përfaqësojnë betejën arketipale të Zotit të Stuhisë ose Luftëtarit kundër Kaosit. Në traditën shqiptare, *dragoi* shpesh shfaqet si hero pozitiv, përballë *kulshedrës* – përbindëshit femëror serpentin – ndërsa ujku mbetet një figurë mjaft ambivalente (krh. Bowra 1952; Graves 1955; Dumézil 1988; West 2007; Calin 2017).

Zinxhiri morfologjik *ujk* → *ujkeshë* → *ulkonjë* ndjek një transformim që nis nga natyrorja dhe ecën kah e mbinatyrshmja: *ujkesha* evoluon në *ulkonjë*, një figurë mitike femërore e pajisur me fuqi të frikshme e zjarrpritëse. Ajo fluturon, zvarritet si gjarpër dhe djeg armiqtë e saj. Ajo mishëron njëkohësisht mbrojtjen dhe shkatërrimin – një energji ambivalente që pasqyron botët hitite, greke dhe mesdhetare. Gjuhësisht, *ulkonja* ruan një variant arkaik të proto-shqipes *ujk*, me prapashtesën *-on(ë)/-onjë* që formon emra femërorë ose shton efekt veprimi. Kalimi zanor fillestar *u-* → *ul-* kujton format hitite *ulipna-/walipna-* dhe ndoshta PIE **ul-,*wel-,* të lidhura me lëvizjen spëdredhëse, serpentine, duke e bërë *ulkonjën* 'ujkonjë të dredhur, katullaqë', që mishëron shkrirjen indoevropiane të fuqive tokësore dhe nëntokësore (krh. Watkins 1995; West 2007; Bowra 1952; Dumézil 1988).

Karakteri i saj femëror dhe natyra nokturiale e saj lidhen edhe me *zanat* dhe *orët* – qenie me elemente nimfash, të pajisura me cilësi profetike dhe serpentine – duke formuar kështu një vazhdimësi fuqish demonike femërore. *Ulkonja* merr të njëjtin rol kozmik dhe shoqëror si *Illuyanka* ose *Vṛtra*: një entitet pragu, gllabëruese dhe rojtare, që mund të sjellë njëkohësisht kaos dhe mbrojtje. E krahasueshme me gr. *λύκος* 'ujk', ku rrënja *luk-* lidhet sa me dritën (*λύκη* 'agim'), po aq sa dhe me hyjninë *ujk* me elemente gjarpërore, *ulkonja* shkrin sferat solare me ato ktonike (Watkins 1995; Graves 1955; Dumézil 1968, 1988). Fundja, *ulkonja* nuk është vetëm një *ujkonjë*, por një *dragua-*

ujkonjë – një *Illuyanka* në formë femërore, e ruajtur në imagjinatën gojore shqiptare, një mbetje e një sinteze mitologjike indoevropiane arkaike. Ajo mishëron shembullin përbrenda mitologjisë shqiptare ku *ujku*, *dragoi* dhe *ulkonja* (shpesh të identifikuar me *bollën* a *kulshedrën*) shfaqen si qenie antagoniste, por dhe hyjnore, të lidhura me motin, pjellorinë, mbrojtjen dhe baraspeshën midis rendit dhe kaosit.

Etymon-trekëndshi: hititisht – mesapisht – shqip

Shikuar brenda një konteksti më të gjerë të marrëdhënies së shqipes me zonën gjuhësore e kulturore anatoliane, mund të vërehet një trekëndësh historik, fonologjiko-semantik, që lidh hititishten, mesapishten dhe shqipen. Një vëmendje të veçantë meriton hetimi i shtegut të semantikës së fjalëve hitite – ndonëse me burim nga një degë gjuhësore e veçantë – që duket se ka konvergjuar apo dhe bashkëjetuar me mesapishten, duke u ruajtur pjesërisht, përmes huazimeve dhe ndërfutjeve brenda gjuhës dhe kornizës kulturore të saj (krh. De Simone & Marchesini 2002; Mani 2025).

Një proces i tillë duket të ketë ndodhur, të paktën pjesërisht, përmes migrimeve nga brigjet e Anatolisë, në rajonin e lidhur me Dardanët dhe Brigët pranë Ilionit, drejt Italisë së Jugut, pas rënies së Trojës. Lëvizjet e tilla duket se kanë mundësuar integrimin e modeleve gjuhësore anatoliane brenda mesapishtes, krahasueshëm me atë që ndodhi në dialektet e tjera ilire, veçanërisht në dialektin epirot, i cili duket se ka qenë më i spikaturi dhe gjeografikisht më i shtriri (Mani 2025). Ndryshe nga mesapishtja, këto dialekte të tjera ilire nuk kanë lënë evidenca të shkruara, duke mbijetuar vetëm në formë gojore, sado që historikisht të njohura dhe duke u shtrirë në territoret e fiseve ilire të hinterlandit.

Kuvendimi i mëposhtëm shpërfaq një përzgjedhje korrespondencash hitite–mesape–shqipe, duke nxjerrë në pah

vazhdimësinë e ndërlikuar fonologjike, morfologjike dhe semantike që hedh dritë mbi ndërveprimet historike dhe kulturore në këto rajone. Kjo qasje jo vetëm që forcon rolin e mesapishtes si një urë gjuhësore midis Anatolisë dhe territoreve ilire, por gjithashtu ofron qasje kritike e material substrati për rindërtimin e proto-shqipes.

hititisht	**mesapisht**	**shqip**	**anglisht**
hāssuwas	hazzava-	hazava?/mbret?	king, prince
walla-/walliyatar	valla	valle, festim	celebration, praise
lāi	la	la/lë	to let, leave
āppa	bas	pas/prapa	behind
naš	nes	na/ne; nesh, neve	us/to us
aiš/išš-	ha(n)	ha(sh)/(gojë)	to eat/mouth
sīwatt-	sott-	sot/ditë	today/day
tahasis	tass	tas	cup/bowl
u̯it-	ui	ui/ujë	water
u̯ai/wai-	vai	vajtim; vaj	lament
atrahit	trohantes	trahana	sort of food
laḫuuzzi	lao	lau/laj/lahem	to wash
āššu-/dassu	daštas	(i/e) dashur; dua	to love/be strong
uppiya/upara	hiber	hipur, epërm	upper
ḫat-	θoav-	tha-/tharje	to dry
ḫaštāi	ast	asht	bone
anda	inθi	ndër/në	in
ariya-	ori	ora	oracle
hardu	ardano-	ardhun	comer
sah	sohi	shoh	to see/to search
maniḭaaḫḫ	mannati	mban	to hold

hititisht	mesapisht	shqip	anglisht
zah	zihi	za/zë/zihem	to grasp/to quarrel
kuis	kos	kush	who
parsiya-	preišr	prish(ur)	to ruin/break
(u)pai-	nab-	nap, jap	to give
zanu	zinn	zien; ziej	to cook
tuhussiya	hest	heshtja/pritja	to wait/be silent
tēkan	tok	tokë	land, soil
mallit-/militt	maltis	mjaltë	honey
genu-/ganu-	genus	gju(një)	knee
kars	kori	korr	to reap
witt-	vet(e)-	vit	year
keda	keshθet	kështu	in this way, so
alalessar	laolaos	lule(zim)	flower/bloom
-mi-/-ma-/-me-	emi/iam	imi/jam	my/i am

Më shumë se gjysma e njësive leksikore të paraqitura në këtë tabelë mund të konsiderohen përkime të njëmendta brenda këtij trekëndëshi a kornize krahasuese. Mesapishtja, sado që përfaqëson një gjuhë të veçantë, na dëfton për një spektër të veçorive të përbashkëta me hititishten, qoftë si trashëgimi areali, qoftë si konvergjencë leksikore, çfarë e bën atë një model të vlefshëm – sado që në dukje të parë paksa 'imagjinar' – mbi të cilin mund të rindërtohet proto-shqipja. Vendosja e të dhënave të mesapishtes pranë hititishtes – dhe, deri diku, pranë frigjishtes – lehtëson një rindërtim më të qartë të vetë mesapishtes duke hedhur dritë mbi transformimin e saj gradual drejt shqipes klasike. Shembujt e paraqitur më sipër përfaqësojnë vetëm një pjesë të vogël të rrjetit më të gjerë të korrespondencave që lidhin këto gjuhë, shumë prej të cilave kanë lënë gjurmë të qëndrueshme në shqip.

Përfundim

Mbijetesa e fjalorit hitit në shqipen moderne – veçanërisht në dialektin gegë – edhe mund të duket fillimisht pa gjasmë, por përkimet e prekshme dhe zhvillimet paralele dëftojnë korrespondenca që konfirmojnë bindshëm që këto lidhje nuk janë rastisje.

Për mijëvjeçarë të tërë, zëra leksikorë themelorë – veçan ata që lidhen me praktikën rituale, organizimin shoqëror, kafshët, veshjet, enët, pjesët e trupit dhe foljet më themelore – kanë shfaqur prirje të rezistojnë ndaj zëvendësimit të tyre, duke ruajtur rrënjët e lashta.

Në bazën e të dhënave prej rreth 1,500 zërash a hyrjesh, janë disa qindra syresh që tregojnë përkimësi fonologjike, semantike e morfologjike të qëndrueshme me format e trashëguara, ndërsa pjesa tjetër përbëhet nga zëra korrespondencash që nënkuptojnë huazime ase dhe propozime më spekulative dhe me baza homofonike.

Sigurisht që këto korrespondenca nuk janë rastësore: ndryshimet e përsëritura të tingujve, modelet e derivimit dhe stabiliteti semantik formojnë së bashku një rrjet koherent që lidh hititishten dhe shqipen. Mbledhur me një, këto ofrojnë dëshmi të forta për ruajtjen e një shtrese arkaike të proto-shqipes, të lidhur me Anatolinë, shtresë kjo që reflektohet më pastaj, në forma të mëhershme, klasike dhe moderne të shqipes.

Zhvillimi historik i shqipes, me sa duket, shtrihet goxha përtej fazave të saj më të hershme të dokumentuara. Dëshmitë nga mesapishtja – tashmë e njohur si një fazë e hershme ose arkaike e shqipes – tregojnë për një sistem gjuhësor relativisht të qëndrueshëm, veçanërisht në fjalor, eptim dhe forma të ndryshme gramatikore (De Simone & Marchesini 2002; Mani 2025). Tashmë është e kuptueshme se para shekullit të 6-të p.e.s., shqipja duhet të kuptohet përmes thjerrëzës së proto-

shqipes, me paralelizma leksikorë dhe gramatikorë që e lidhin atë sa me greqishten homerike, po aq dhe me veçori të hititishtes dhe sanskritishtes.

Rrjedhimisht, proto-shqipja duhet rishikuar si një fenomen para-mesapik, që i paraprin Luftës së Trojës dhe migrimit japig–mesapik në Italinë jugore. Për më tepër, mesapishtja reflekton një gjuhë të formuar nga rrymimet e Egjeut, Epirit dhe Anatolisë – përfshirë zonat pranë Trojës – duke ruajtur po ashtu kontakte me frigjishten dhe greqishten e hershme dorike. Kjo e vendos proto-shqipen brenda peizazhit gjuhësor të Epokës së Bronzit, bashkëkohëse me hititishten (si proto-gjuhë) dhe të krahasueshme në lashtësi me proto-greqishten. Tiparet fonologjike tradicionalisht të përdorura për të përcaktuar proto-shqipen – si rindërtimi i zanoreve, nazalizimi dhe zhvillimet akcentuale – duhet rishikuar brenda këtij konteksti më të gjerë. Korrespondencat e këtushme semantike dhe fonologjike me hititishten dhe mesapishten mbështesin një model trashëgimie të thellë indoevropiane, dhe jo zhvillime të vonshme, të izoluara ose të ndikuara nga jashtë.

Së këndejmi, dega gjuhësore shqipe kuptohet më mirë-e-mbarë brenda një rrjeti më të gjerë që përfshin greqishten, armenishten, frigjishten dhe mesapishten; kjo e fundit duke shërbyer si shtresa më direkte arkaike e shqipes (krh. Hyllested & Joseph 2022). Korrespondencat leksikore dhe fonologjike me hititishten ofrojnë një substrat-dëshmi të mëtejme për këtë kornizë të thellë indoevropiane. Pothuaj i gjithë fjalori i trashëguar i shqipes – i shtrirë me rreth një mijë zëra (të trashëguar) brenda fjalorit më të gjerë etimologjik të Topallit (2017) – mund të konfirmohet përmes korrespondencave me njësitë leksikore të hititishtes.

Sigurisht, ky korpus leksikor nuk synon të vendosë marrëdhënie gjenealogjike mes këtyre gjuhëve, por të identifikojë pika domethënëse krahasimi midis hititishtes dhe (proto-)shqipes, veçanërisht aty ku mund të dallohen rrënjë të përbashkëta

indoevropiane. Rastet e korrespondencave hipotetike, spekulative ose të pasigurta, janë dhënë me italik dhe me pikëpyetje, për të nxitur hetim të mëtejmë filologjik dhe për t'u ikur përfundimeve të ngutshme. Megjithatë, nga një perspektivë më e gjerë gjuhësore, korrespondencat e identifikuara sugjerojnë që rindërtimi i proto-shqipes do duhej domosdo të zhvendosej në një fazë më të hershme kronologjike sesa 'indoevropianishtja e vonë' (Orel 2000).

Të tilla siç janë, korrespondencat që dalin nga ky leksikon, paraqesin një bazë për kërkime të mëtejshme mbi modelet semantike, fonologjike, sintaksore dhe derivuese, duke ndriçuar jo vetëm vendin e shqipes brenda familjes indoevropiane, por edhe pasurinë e qëndrueshme strukturore dhe leksikore të hititishtes si një arkë e gjallë e trashëgimisë së saj të lashtë.

On Hittite-Albanian Links

Although separated by both time and geography, Albanian and Hittite preserve notable commonalities that point to shared Indo-European inheritance, particularly in phonological and lexical domains. These parallels – though subtle and often obscured by millennia of independent development – offer promising ground for comparative inquiry. Yet, despite their potential significance, such connections have remained largely overlooked within Albanian linguistic scholarship, likely due to the relatively recent rise of Hittite studies, which only achieved prominence in Indo-European linguistics during the latter half of the twentieth century.

Once definitively classified as Indo-European, Hittite quickly assumed a central role in Indo-European linguistics, particularly as its archaic character challenged long-standing assumptions that had previously elevated Sanskrit as the earliest and most authoritative Indo-European language. Nonetheless, Hittite is not without complexity. Evidence of early contact with non-Indo-European languages – most notably Hurrian and Semitic – adds further layers to its historical and typological profile. Structurally, Hittite exhibits the hallmarks of an archaic Indo-European language: it is both synthetic, with derivational suffixes shaping word formation, and inflecting, marking the grammatical roles of most words in a sentence through a system of endings (Hoffner and Melchert 2008, 2).

Current debates focus on the extent to which Proto-Indo-European must be revised to accommodate the linguistic character of Anatolian, or, put differently, on determining which features of 'Core Indo-European' *(Restindogermanisch)* truly

represent common innovations not shared by Anatolian (Melchert 2017, 194; Rieken 2009; Oettinger 2013–14). Linguistic evidence alone, however, cannot decisively determine whether the initial entry into Anatolia occurred from the northwest or the northeast. While a northwest entry appears most plausible, corroborating evidence – such as shared innovations between Anatolian and western Indo-European dialects – remains desirable (Melchert 2003, 25–26). Within these Anatolian and northwestern linguistic-cultural currents, the potential role of Proto-Albanian, as reflected in the interplay between inherited Albanian vocabulary and Hittite lexical material, remains complex and unresolved, yet can be considered part of a broader linguistic 'dialogic imagination' that illuminates the historical-linguistic philosophy underpinning Proto-Indo-European origins.

From an earlier comparative perspective – one that also informs hypotheses regarding Proto-Albanian continuity – it has been widely maintained that the Anatolian branch of the Indo-European family, including Hittite, entered Asia Minor from the Thracian-Illyrian territories – most likely via the Bosphorus – during the third millennium BCE (Watkins 2008, 6). Supporting this broader Illyrian Peninsula–Anatolian nexus, traces of Illyrian names, alongside certain historical traditions, point to the presence of Illyrian groups beyond their attested homelands, extending even into Asia Minor (Wilkes 1996, 39). Within this framework, Vladimir Georgiev proposed that the Pelasgian language represented a transitional stage between Thracian and the Hittite–Luwian group – linguistically related to both, though identical to neither (1981, 88) – and further suggested that Hittite could play a crucial role in the interpretation of undeciphered Aegean scripts, including Cretan (Georgiev 1981, 91). In keeping with this discussion, Demiraj later posits that the pre-Indo-European populations of the Illyrian Peninsula and the Aegean coasts were not untouched by the cultural and linguistic

influences of the ancient civilizations of the Near East (Demiraj 2017, 32), whose sphere of extension at one point included the Hittite Empire. Furthermore, since the early twentieth century, a prevailing view has emerged that Illyrian represented an Indo-European substratum from which several branches of the European linguistic landscape subsequently developed (Wilkes 1996, 67).

It was precisely in the twentieth century that Hittite entered the scholarly scene, marking a decisive turning point in Indo-European studies. Following Bedřich Hrozný's initial decipherment in 1915 and his subsequent interpretative work (1917), the recognition and study of Hittite as an Indo-European language advanced through several stages, profoundly reshaping earlier conceptions of the Indo-European family and its prehistoric geography. Early contributions came from Forrer (1934) and Pokorny (1959), both of whom emphasized Hittite's Indo-European character. Following the Second World War, Hans G. Güterbock (1997) played a pivotal role by linking the Old and New Hittite states, in parallel with Bossert's work (1947) from another perspective. In the following decades, progress was carried forward by leading Anatolian specialists such as Melchert (1994), Klein, Hawkins and Çambel (1999), Tischler (2001, 2016), and Kloekhorst (2008). More specialized studies of particular aspects of Hittite were undertaken by Doncel & Lebrun (1983), Puhvel (1984), Van den Hout & Goedegebuure (1980–2019), and Yakubovich (2010). In addition, Indo-Europeanists such as Lubotsky (1998), Jasanoff (2003), Mallory & Adams (2006), Watkins (2010), and others have addressed broader comparative issues, situating Hittite within both general and specialized strands of Indo-European research.

The linguistic landscape of the ancient Near East and eastern Mediterranean can be understood as a series of 'gateways': Akkadian to Hittite, Hittite to Greek, and Greek to Latin.

Empires that embraced or reshaped languages were rarely ethnically or linguistically uniform, and the broader Anatolian context – including Akkadian, Sumerian, Hattic, Hurrian, Luwian, Palaic, and Mittanian Aryan – further enriched the Hittite linguistic mosaic. Even when transmission occurred indirectly, via political dominance rather than direct ethnic continuity, successive polities inherited and integrated elements of earlier linguistic traditions. Accordingly, the languages that developed in the aftermath of the Hittite empire should not be regarded as entirely new or independent entities. This perspective is supported by evidence indicating that several ethnic groups inhabiting the territory under Hattuša's control left indirect traces in the Anatolian cuneiform sources (Yakubovich 2022, 3).

There is, moreover, no reason to assume that Luwian and Hurrian speakers simply disappeared or were fully replaced after the fall of the Hittite empire. Anatolia must instead be understood as a crossroads of languages and cultures and a bridge of several different worlds (Giusfredi 2023, 2), where in fact "we just do not know which language(s) most inhabitants of the region used in their daily lives" (Giusfredi 2023, 106). The precise configuration of the Aegean linguistic areal in contact with the Hittite sphere remains uncertain, although Phrygian emerges as one of the most distinctively attested Indo-European languages in the post-Hittite landscape. Phrygian itself is generally considered a migrant language, introduced from the opposite shores of the Aegean, underscoring the complexity of migratory routes and earlier regional interactions that must be taken into account. Moreover, it has been suggested that in Troy – Hittite Wilusa or Truwisa – the local population spoke Thracophrygian, since the Trojans are often regarded as part of the Thracophrygian ethnos (Wooduizen 2017), despite evidence indicating that the Trojan population was ethnically heterogeneous. Other scholars, however, maintain that the Trojans

were Luwian and that the language of Troy was therefore Luwian (Watkins 1986; Bryce 2006; Macqueen 1986). Based on the arguments of Beekes (2003b), Kloekhorst has recently proposed that toward the end of the Bronze Age, an early form of Lydian was spoken in the eastern Anatolian region of Māša, while in the western area – particularly in Wiluša – the predominant language was Proto-Tyrsenic, the likely ancestor of Etruscan (2022a). These linguistic and cultural configurations must be understood within the broader context of the extensive migratory movements that characterized the late Bronze Age and its aftermath across Anatolia, the Aegean, and the territories of present-day southeastern Europe, encompassing both shores of the Adriatic.

In either case, the Indo-European background of Thraco-phrygian, Luwian, Proto-Tyrsenic, Lydian, and Hittite suggests that the Ancient Illyrians may also have formed part of the broader linguistic identity of the Dardanian Trojans. It is therefore noteworthy that the *Lesser Iliad* (from *Vita Homeri*) attributed to Pseudo-Herodotus, opens with a distinctly hymnic tone:

> Of Ilios I sing, and Dardania land of fine colts,
> over which the Danaans suffered much,
> servants of the War god.
> (West 2003, 125)

These opening verses evoke a world in which the Danaans endure the hardships inflicted by the Trojans of Dardania, a land intimately bound to the city of Troy (Ilios).

The Dardanians, without question, represent a key point of reference in the study of early Thracian–Illyrian–Anatolian interactions. Although Homer situates Mount Ida near Troy, within Dardanian territory, the ethnonym *Dardani(a)* appears to have originated in the wider region encompassing Dodona,

Epirus, and Thessaly – an area that may have functioned as a geographic and cultural nexus linking the Illyrian Dardania (with present-day Kosovo as its principal reference point) to the Dardania of the Troad in northwestern Anatolia. Classical authors such as Strabo and Apollodorus frequently associated these populations, implying a shared ancestry or enduring historical connection. The existence of a city named Dardanos near the Dardanelles lends further weight to this hypothesis. Given the relatively modest distance between the Balkan and Anatolian Dardanian regions (approximately 600–800 kilometers), such an identification appears not only plausible but compelling (Papazoglu 1969; Mirdita 1979; Wilkes 1996; Buqinca 2022).

From an archaeological perspective, the material evidence suggests that the interactions between Thrace and Anatolia during the Bronze Age provide valuable insights into their mutual contacts and, more broadly, illuminate the cultural and trade connections linking the Balkans with the Near East (Pavúk 2018, 275). These relations appear to have extended westward as well, bridging Anatolia with the Italic Peninsula.

Amid the vast migratory movements of peoples and languages, ancient tradition traced the link between these transcontinental Dardanians to Dardanus, the eponymous founder of the Trojan royal house, who, ruling over numerous tribes in Asia Minor, was said to have established the Dardanians west of the Thracians (Wilkes 1996, 145). Archaeological evidence may further support the possibility of cultural and religious continuities between the Dardanian region and broader Indo-European traditions.

A cultic artifact dedicated to the *Dea Dardanica*, discovered in present-day Kosovo (Verban, Vitia municipality) and dated to the 3-4th century CE, has been interpreted as indicative of a longstanding Dardanian religious and cultural identity (Shukriu 2014). This deity may have analogues in Asia Minor as well as

in regions of Roman Illyricum, suggesting the existence of a wider, possibly transregional, religious tradition with shared symbolic or ritual elements (Papazoglu 1969; Mirdita 1979; Stipčević 1989; Buqinca 2022).

From a cultural and mythological perspective, several ritual practices and symbolic motifs appear to link the Illyrian and Anatolian spheres. Beyond the tradition of ancestor totemism, examples such as the double-headed eagle – widely regarded as a shared totemic symbol – along with certain funerary rites and fertility cults, have been cited as evidence of parallel or inherited religious structures. Among the most frequently discussed are the Illyrian cults of the sun and the serpent, both of which appear to echo religious symbolism found in Anatolia (Stipčević 1989). In particular, comparisons have been drawn to the Hittite myth of *Illuyanka*, suggesting that serpent-related cultic motifs were not only prominent among the Hittites but may also have been shared with, or adapted by, Illyrian populations. These parallels point toward the transmission and transformation of Indo-European mythological elements, embedded within the everyday ritual and belief systems of these ancient societies (Rieken 2011).

The Hittite political and military landscape of the Late Bronze Age provides additional context. The city of Troy – referred to in Hittite sources as Wilusa – was within the Hittite sphere of influence. Local rulers, often operating as vassals, were bound by formal oaths of loyalty to the Hittite king and were obliged to defend Hittite interests in the region (Beckman, Bryce, and Cline 2011, 99–100). A significant agreement between the Hittite emperor Muwatalli II and the king of Troy, known as the Treaty of Alaksandu (Friedrich 1930; Bryce 2006; Starke 1999), established Wilussa under the protection of the Hittite empire. According to its terms, the Hittites were obligated to neutralize any threats directed against Wilussa (Konstantinopoulos 2023, 3).

During the renowned Battle of Kadesh (c. 1274 BCE), Egyptian records explicitly list the Dardanians among the allies of the Hittite coalition (Breasted 1906; Matić 2015). These documents – most notably the *Poem of Pentaur* and the *Bulletin of Kadesh* (Hallo and Younger 2003) – attest to the multinational composition of the Hittite army. If we accept that the Dardanians mentioned in these sources were ethnically Illyrian, their participation in such an alliance strengthens the case for early Illyrian–Hittite interaction, not only in military terms but potentially also in linguistic and cultural domains.

According to Georgiev (1981, 185–186), groups such as the Mysians, Mygdonians, and Dardanians migrated from the Thracian-Illyrian territories into Asia Minor as early as the first half of the second millennium BCE. This raises a critical historical-linguistic question: did the Dardanians carry with them a proto-Illyrian or early Albanian idiom that was subsequently influenced through contact with Hittite? Or do the observable similarities between Hittite and Albanian reflect a deeper, pre-migratory substratum? Both hypotheses are plausible and merit further investigation. From this perspective, the Dardanians may have acted as cultural and linguistic intermediaries, bridging Anatolia with the former Thracian, Hellenic, and Illyrian littorals. Despite being treated as separate in much of modern scholarship, these regions exhibit signs of contact and shared traditions, particularly in the Late Bronze Age.

From a linguistic perspective, contact between the speakers of Hittite and those of proto-Albanian may have facilitated the preservation or transmission of certain archaic Indo-European features within their respective languages. Georgiev (1981, 194) noted that Hittite is characterized by a mix of archaism and innovation – a description that could, with caution, be extended to Albanian. The growing number of proposed phonological and lexical cognates between Hittite and Albanian invites a

reevaluation of inherited Indo-European features that may reflect deeper layers of Thracian-Illyrian continuity, rather than direct descent or genetic relation to Anatolian. These potential correspondences should not be misconstrued as evidence of Albanian belonging to the Anatolian branch, but rather as remnants of shared archaic features once widespread across early Indo-European dialects.

This line of inquiry resonates with earlier hypotheses, most notably that of Norbert Jokl, who emphasized the close relationship between Illyrian and Thracian and, by implication, their Indo-European affiliations (1929, 278), a view subsequently refined and expanded by Bonfante through the recognition of links between Albanian, Greek, and Armenian (1978). Despite this, Albanian historical linguistics has traditionally prioritized research on contact phenomena with Latin, Greek, Slavic, and Turkish (e.g., Çabej 1986-7; Demiraj 1988; Topalli 2017), while connections with Hittite have been largely overlooked. This neglect may be partly due to the inertia of earlier Indo-European studies, which long focused on Sanskrit as the principal comparative model, and only later incorporated Anatolian data into the wider Indo-European framework.

The present study aims to reopen the question of potential correspondences between Hittite and Albanian – linguistic, cultural, or historical – with a view to reassessing long-held assumptions within Indo-European historical linguistics. This inquiry proceeds from the hypothesis that certain lexical and structural features shared by these languages may not be coincidental, but rather indicative of deeper historical processes that have yet to be fully understood. In doing so, it challenges rigid classifications within the Indo-European family and calls for a reconsideration of how linguistic boundaries have been drawn with respect to both time and space.

While Hittite, as an Anatolian language, and Albanian,

representing its own independent branch, are situated on opposite ends of the Indo-European spectrum, the existence of shared lexical items between them cannot be dismissed outright. Whether such correspondences result from inheritance from a common ancestor, prolonged areal contact, or parallel developments, they compel further investigation. This study therefore explores the possibility that the observed similarities may stem from either an early stage of linguistic divergence or from later episodes of contact between (Proto)Hittite and Proto-Albanian speech communities. In either scenario, the implycations are significant: they suggest historical interactions and geographic proximities that have been underexplored in traditional Indo-European studies. The following chapters examine this hypothesis through a systematic analysis of lexical parallels, phonological correspondences, and possible contacts, with the broader aim of contributing to our understanding of Indo-European language development and prehistoric linguistic interaction.

Hittite–Albanian Phonological Shifts

At the outset, it must be emphasized that identifying phonological correspondences between Albanian and Hittite presents significant challenges for the re-evaluation of archaic Albanian. These correspondences often call into question several tradetionally assumed phonetic shift schemes in the development from PIE to Proto-Albanian (PAlb), and in some cases, internal developments from PAlb to Classical Albanian must be reconsidered with caution (see Orel 1998; 2000).

If Hrozný's achievement at the time lay in his application of combinatory and etymological methods – consistent with the prevailing practices for analyzing newly discovered and only partially understood language corpora (Melchert 2015, 259) – then my own approach may be understood as a deliberate

parallel to his: an effort to 'imitate' his method in tracing Hittite–Albanian correspondences. In this sense, I have sought to 'rediscover' Albanian in relation to the Hittite phonological system – by, to some extent, 'inventing' a non-standard PAlb. For if one can even speak of a well-defined PAlb stage, the field remains open to doubt, assumption, and inquiry, through a line of scholarship extending from Meyer (1891) to Orel (1998) and beyond.

The Hittite cuneiform writing system is notably complex, combining syllabograms with Sumerograms that are often accompanied by Hittite phonetic complements (Melchert 1994; Kimball 1999; Kloekhorst 2008). The script is written from right to left, with spaces between words, although enclitics are attached directly to the preceding word. Many cuneiform signs are 'polyphonic,' capable of representing multiple phonetic values (Melchert 2023, 2), which further complicates attempts to render Hittite forms accurately in Albanian.

Establishing correspondences between Hittite and Albanian sounds or letters is particularly challenging because Hittite words typically begin with only 14 distinct initial letters, whereas Albanian exhibits a far richer inventory of word-initial vowels and consonants. To reconcile this discrepancy, a degree of 'prothetic adaptation' – the insertion of initial sounds – has often been applied. Although such insertions may appear phonetically irregular, they are warranted by the observation that, once a reconstructed or 'amputated' initial segment is provisionally restored, the roots of many Hittite words correspond closely to their Albanian counterparts. Care has been taken to ensure that this prothesis does not reduce the resulting Albanian parallels to mere folk-etymological inventions, but rather represents a methodologically grounded effort to capture archaic phonological correspondences, reflecting at least parallel developments, if not genuine cognates.

Within the broader Indo-European context, Albanian – though

much younger in attestation – exhibits a characteristic phonetic development. Its reflexes manifest strong palatalization, voicing, and lenition of dorsal stops, particularly before front vowels and nasals. Compared with the more conservative Hittite forms, these reflexes reveal two complementary tendencies: Hittite conserves an early, undifferentiated dorsal system, whereas Albanian demonstrates fronting, spirantization, and analogical adaptation.

- velar palatalization before front vowels (*k* → *q/ç/shk*)
- lenition or aspiration of voiced stops (*g/gh* → *h*)
- prothetic developments in many roots
- voicing alternations in labial and dental clusters (*p* ↔ *b,* *t* ↔ *th*)

Semantically, the correspondences concentrate around domains of basic action, natural and domestic life, kinship, and ritual practice, showing notable diachronic stability.

The following table provides a core, representative portion of the larger corpus of Hittite–Albanian correspondences, illustrating observable phonetic and semantic regularities. These correspondences reveal how Hittite roots, often attested in ritual, agrarian, or domestic contexts, were preserved, transformed, or reinterpreted in Albanian.

Hittite	**Albanian**	**Meaning**	**Phon. & Morph. Correspondence**
ad-/et-	ha(je)	to eat; food	prothetic *h-*; *a* > *a* preserved; final *-d* loss
app-	kap	to take, seize	prothetic *k-*; closure retained
atta-	ati	father	root *at-* preserved; vowel stability

Hittite	Albanian	Meaning	Phon. & Morph. Correspondence
ehu-	eja	come!	*h* > *j* lenition; vocalic continuity
ek-	dek	to die	prothetic *d*- before vowel-initial root
damass-	dëmtoj	to damage, harm	root *dam*- retained; vowel regularity
kata-	këtu, këtej	here, alongside	*a* > *ë*; *k* preserved; deictic usage stable
kanes-	njoh	to know	*k* > *nj*, *a* > *o*, *-nes* > *-h*
karu	herët	early, before	*k* preserved; *a* > *e*; *r* maintained
katan-	ketanë, këtej	alongside	*k* > *k*; *a* > *ë*; locative deictic preserved
kalmi-	e kallur	firewood, log	root *kal*- preserved
karp-	kap	to seize	loss of *r*; retention of *k* and final plosive
karas-	korr	to cut, reap	*a* > *o*; *r* assimilation; *k* preserved
karawar-	grurë	grain, harvest	*k* > *g* assimilation; a reduction
kalluwai	kallje/kallur	bright, burning	*-ll-* preserved; light/fire semantics
gurg-	gur	stone	final *-g* loss; vowel stable
kukus-	kërkoj	to seek, try	*k* preserved; *u* > *e* in derivative forms
kappa-	kepa/qepa	onion	*a* > *e*; geminate simplification *pp* > *p*
kappila-	kapem	to seize, fight	*k* preserved; labial closure retained

Hittite	Albanian	Meaning	Phon. & Morph. Correspondence
hastai/hasti-	asht/heshtë	bone/spear	*h-* prothetic; *s* > *sh*; semantic extension
happzi-	kap/ngjis	to attach, join	*h* > *k* reflex; *a-* retention
hat-	thati/thaj	dry, to dry	*h* > *th*; aspiration shift
hattari(a)a-	shata; shati	hoe, prick, awl	*h-* > *sh-*, *-tt-* > *-t-*, *-ari-* > *-a/-i*
kaddu-	kthetra	talons, claws	*k-* > *k-*, *-dd-* > *th-* spirantization
hatrai	thotë/thërret	to speak, call	*h* > *th*; *t* > *th* alternation
hāwi-/hawes-	dhi/dhenë	sheep, goat	*h* > *dh*; lenition and deaspiration
hassa-	gaca/vatër	ember, hearth	*h* > *gh* > g; ss > c
heyu-	shiu	rain	*h* > *sh*; vowel e > i
gakaessar-	kafshar	to bite	*gk* > *kf*; metathesis
gahari-	hajë/haj	bread/to eat	*gh* > *h*; vowel adaptation
ganu-	gju/gju(ri)	knee	*g* preserved; nasal loss
lai-	la/lëshoj	to release, free	root *lai-* preserved; diphthong reduction
lak-	lakoj	to bend	root stable; vowel *a* preserved; *f* prothetic
lukki/a	flakoj/vë flakën	to light	root stable; vowel *a* preserved; *f* prothetic
laksais	floksajë	to set fire	root stable; vowel *a* preserved; *f* prothetic
pai-/pa-	jap, paguaj	to give, to pay	*p* preserved; *d* > *j* in derivative forms
palla-	shpaloj	to unfold, spread	*p* > *shp*; *a* preserved

Hittite	Albanian	Meaning	Phon. & Morph. Correspondence
pakkuss-	pakësoj	to reduce, crush	*pak-* root-cluster retained
pap(a)-	baba/apa	father	*p* > *b* voicing; reduplication
paprahh-	papastër	impure, dirty	*p* preserved; reduplicative morphology
mallai-	bluaj/mulli	to grind; flour	*m* preserved; vowel mutation
malit	mjaltë	honey	*m* preserved; *a* > *ja* (palatalization)
marri	(i) marri/ë	rash, foolish	*r* doubled; semantic continuity
man-	mund/mbaj	to hold, govern	*m* preserved; nasal maintained
massiya-	mesore/rrip	belt, middle	*s* retention; *a* > *e*
sakuwai	shoh/shikoj	to see	*s* > *sh*; vowel coloring
sap-/ sapai-	cop(ë)toj	to grate, peel	*s-* > *c-*; *a* > *o*; *-t-* suffix
sannai	shuaj	to extinguish	*s* > *sh*; nasal assimilation; *a* > *u*
tapari	(të) prij, i parë	to lead	*t* lost; *-pari* retained/modified
dala-	dal/lë	to go out, leave	root *dal-* retained; semantic extension
dankui	zhdukur	disappeared	*d* > *zh*; nasal loss; *zh* negation
danna	dhana/jap	to give/take	*d* > *dh*; alternation of stop/fricative
alel	lule	flower	*l* preserved; *e* > *u*
sumumahhi	shumohem	to copulate, pair	*s* > *sh*; nasal assimilation; *a* > *o*

Hittite	Albanian	Meaning	Phon. & Morph. Correspondence
ans/anas	anash/anësor	aside, lateral	root *an-* retained
ais/iss-	haish/gojë	mouth	*s* > *h/sh*; prothetic vowel
kus	kush	who	*k* preserved; vowel u stable
kuer/kuwar	shkurt(oj)	to cut	*s(h)-* prothetic; root *-kur-* preserved
karu	herët	early, former	*k* preserved; a > e
turahi-	thurës, thurje	stake, fence	*t* > *th*; rhotic preserved
tarman	tharm/burim	source, ferment	*t* > *th*; nasal retained

The correspondences between Hittite and Albanian reveal a complex interplay of phonological, morphological, and semantic processes.

The velar series demonstrates frequent palatalization and fronting in Albanian (*k* → *q/ç/shk*), often accompanied by metathesis in agrarian and domestic lexemes (e.g., *karawar* → *grurë*). Voiced aspirates and dorsal consonants (*g/gh*) undergo predictable lenition to *h*, while many *h*-initial roots acquire prothetic vowels or consonants to satisfy Albanian syllable structure and morphophonemic patterns.

Labial and dental stops largely preserve their identity but often exhibit voicing alternations or spirantization in kinship terms or derivational contexts (e.g., *palla* → *shpaloj*, *pap(a)-* → *baba*). Nasals and liquids retain their core identity but are frequently reorganized via vowel insertion or cluster simplification (e.g., *man-* → *mund*, *karas* → *korr*). Similarly, denominative suffixes such as *-t-* (e.g., *sapai-* → *cop(ë)toj*) mark morphological derivation while interacting with inherited phonology.

These patterns collectively highlight a dual perspective within the IE framework: Hittite preserves a conservative dorsal and stop system**,** whereas Albanian reflects later phonetic developments**,** including fronting, lenition, and analogical adaptation. Despite these phonetic divergences, semantic continuity remains striking**,** particularly in domains central to daily life, ritual, and kinship. This suggests that Albanian did not merely inherit Hittite roots phonetically but engaged in interpretative and adaptive reorganization, preserving both cultural and lexical meaning while reflecting its own phonological evolution.

In sum, the evidence highlights the complementary phonetic evolution of Albanian relative to Hittite, demonstrating both systematic inheritance and language-specific innovation, while providing a nuanced perspective on early IE linguistic dynamics.

The complexity of the phonological correspondences often requires reconstructed matches to address gaps stemming from Hittite's limited phonological inventory or uncertain initial consonants in Albanian, which, as noted above, frequently manifest as prothetic additions. These imputations are especially common word-initially, though they may also occur within roots. Hittite words beginning with *i-*, *is-*, etc. (mostly sonorants, but occasionally consonants) often correspond in Albanian to forms with prothetic consonants – *s(h)-*, *j-*, *h-*, *g-*, *rr-*, *p-*, *n-*, *m-*, *l-*, or *z-* – reflecting necessary phonotactic adjustments. This pattern spans semantic domains, including action verbs, physical instruments, and social or legal concepts, showing strong semantic continuity alongside phonological innovation. Reconstructions of this type should be considered cautiously, as they may deviate from standard PIE → PAlb → Modern Albanian phonetic models (Topalli 2017; Orel 1998).

Within this framework, the comparative perspective with the Anatolian stratum proves especially valuable for Albanian historical phonetics. When examined through the lens of the

Hittite phonological system, these correspondences illuminate complex interactions between the two languages. In the present study, we have remained cautious, documenting primarily the fundamental elements of the correspondences, while often acknowledging a degree of uncertainty regarding the precise phonetic value of a Hittite phoneme relative to its Albanian counterpart.

The relatively small number of Hittite phonemes, and especially graphemes (usually around fourteen), has often necessitated a degree of scholarly reconstruction and interpretation when addressing lexical gaps and aligning Hittite forms with their Albanian counterparts.

The presence of laryngeal elements in Albanian was first explicitly proposed by Hamp (1965: 123–141), who argued that PIE *h₄*, which in his view colored *e* > *a* but disappeared in Hittite, survives in Albanian as *h-*. Although this interpretation was later challenged by Ölberg (1972: 121–135), Hamp's hypothesis remains significant as one of the earliest systematic attempts to trace direct reflexes of PIE laryngeals in Albanian. In light of more recent comparative evidence, it appears worthwhile to reexamine the question of Albanian *h-* through a systematic comparison with Hittite, where laryngeal reflexes are overtly preserved.

Equally important are Kortlandt's observations on shared Armenian–Albanian reflexes of PIE *sw-* and their early monophonematic reduction, as well as his remarks concerning the reflexes of laryngeals in these languages (1986, 44). Kortlandt noted that Albanian preserves clear continuations of PIE *h₂e-*, *h₃e-*, *ho-*, *h₃-* in numerous lexemes that align with Hittite examples, including:

> *hap* 'open' < **h₂oḱ-*'; *hinj* < *h₂eu-*; *hut* < *h₂eut-*; *hip-* < *heup-*; *herdhe* < *h₃erǵh-*; *ha* < *h₂eu-*; *ardhur* < *h₁orǵh-un-*; *athët* (perhaps *hidhur*) < *h₂oḱ-*; *ah-* < *h₃os-*; *asht* < *h₂rh₃-, etc* .
>
> (1986, 44–45)

These examples demonstrate that the laryngeal element, though often reduced or assimilated, appears to have left reflexes in Albanian phonology, particularly as initial aspiration or vowel coloring parallel to that attested in Hittite.

The treatment of PIE laryngeals in Hittite and Albanian reveals both divergence and deep structural continuity. In many Albanian words, the laryngeal has disappeared, yet in others, its reflex persists (Hamp 1965). Occasionally, Hitt. initial *ḫ-* corresponds to Albanian velars, as in *halzai-* ↔ *kallxoj*/*kallzai* 'to tell', suggesting a development *h-* > *k-*/*g-* in specific phonetic environments. Despite the relatively stable phonetic behavior of Hitt. *ḫ-*, its Albanian correspondences are more complex and context-dependent, resisting formulation into a single phonetic law. Nevertheless, consistent correspondences – both initial (*ḫ-* > *h-*) and medial (*-ḫ-* > *-h-, -hh-* or zero grade) – indicate a shared structural pattern. The convergence of Hitt. *ḫ-* and Alb. *h-* appears most consistently in semantic domains related to opening, exposure, breaking, striking, drawing, pulling, and ritual action – fields commonly marked by laryngeals in PIE. Distinguishing inherited from prothetic *h-* remains crucial for determining genuine cognacy.

The correspondence Hitt. *ed-*, *ad-* 'to eat' ↔ Alb. *ha, haje* 'to eat, food' reflects PIE *h₁éd-ti/h₁d-énti* 'to eat.' Similarly, Anat. *edriyea-* 'to feed' and Alb. *heti* 'to nourish, give food' share the base **h₁ed-ri-* (Kloekhorst 2008, 262–263). Another possible example is the correspondence Hitt. *karu(ili)* 'early; former, ancient' ↔ Alb. *herët, i hershëm* 'early; ancient' – distinct from Alb. *herë* 'time, hour' (< Lat. *hora*) – which may continue PIE **ǵʰreh₁-u-* 'early, in front, before (in time),' with cognates such as ON *gryiandi* 'dawn,' OHG *grao* 'gray,' and Swed. *dagen gryr* 'the day dawns.' It is conceivable that Alb. *herët* represents a reduced form of **ǵʰerh₁u-*, in which the initial palatal aspirate *ǵʰ-* was lost while the following laryngeal *h₁* yielded the surface

h-. Thus, the Albanian form may preserve the reflex of the laryngeal but not of the initial stop, contrasting with Hitt. *karu*-, which retains the deaspirated reflex of *ǵʰ*-.

A particularly illuminating case is Hitt. *ḫastai/ḫasti* 'bone(s)' (< PIE **h₃esth₁-i*), which acquired the metaphorical sense of 'strength,' reflected in *ḫastili*- 'brave, heroic.' The same semantic extension appears in Alb. *asht* 'bone' and *heshtar* 'spearman, brave man,' with the characteristic *a:e* alternation. The initial *h*- in both may preserve traces of an inherited laryngeal. Likewise, Hitt. *ḫestaless*- 'to become brave' corresponds semantically to Alb. *(të bëhesh) heshtar, trim, luftëtar* 'to become brave, a warrior.' Thus, *heshtë/ heshtar* seems to derive not from *hell* 'grill, roast' (Meyer 1891; Jokl 1911; Topalli 2017), but from the same root as *asht*, continuing an archaic Indo-European metaphor linking 'bone' and 'strength.' Lat. *os* 'bone' presupposes an e-grade (*h₃est*-), Skt. *asth*- reflects *h₃estH*-, and Gk. *ὀστέον* < *h₃esth₁-ei*- closely resembles Hitt. *ḫaštai* < *h₃esth₁-oi*, as Kloekhorst notes (2008, 325).

Other cases, such as Alb. *hap* 'open' and *gjah* 'hunt, strike' (Topalli 2017, 585), may preserve archaic final aspiration, as seen in the nominal *gjah* 'hunt(ing)' and *gjahtar* 'hunter.' The corresponding Hitt. *huit*- 'to pull, shoot' and *huittiya*- 'hunt, shooting' reflect PIE **gʷeh₃*- or **iagh*-, suggesting the survival of a laryngealized root in both branches.

Parallel developments are observable in forms such as Hitt. *huuapp-i/hupp*- 'to hurl, throw' ↔ Alb. *hap, hedh, hudh, hup*; Hitt. *huk-, hukis*- 'to conjure' ↔ Alb. *hukis, hukamë* 'to conjure'; and Hitt. *palahh*- 'to call, summon' (< **pleh₂*-) ↔ Alb. *leh, pall* 'to bark, to call (of animals)'. Such examples point to regular laryngeal-conditioned aspiration or velarization in Albanian, preserving PIE phonetic traces.

Recurring phonetic correspondences suggest that Hitt. *ḫ*- aligns with Alb. *h*-, *g*-, or *gj*- depending on phonetic environment. While not reducible to a single sound law, these shifts

represent layered reflexes shaped by chronology, morphology, and phonotactic context. For instance, prothetic or inherited *ḫ-* may correspond to *gj-* before front vowels (*huis-* → *gjuej*). Secondary palatalization or velarization processes (*gj-* → *ç-/q-/k-*) further complicate the picture.

Overall, the data lend renewed support to Hamp's (1965) hypothesis that PIE laryngeals survive in Albanian as aspirated consonants though expressed differently than in Hittite. Despite extensive phonological restructuring in Albanian (loss of inflection, vowel reduction, consonantal shifts), it preserves vestiges of older Indo-European strata visible through comparison with Anatolian. Hittite, as the earliest attested Indo-European branch, in turn provides the key to understanding these Albanian reflexes. The two languages, though separated in time and geography, share striking parallels in phonetic behavior and semantic patterning, particularly in the persistence of laryngeal-conditioned aspiration and the metaphorical linkage of physical hardness with moral and heroic strength.

The treatment of the laryngeal element illustrates the complexity of the Albanian phonological system, both in its modern form and, presumably, in its earlier stages. Albanian appears to have developed a broader and more dynamic phonemic spectrum than is reflected in Hittite. Notably, the frequent emergence of prothetic consonants in initial position – often serving to fill perceived phonetic gaps and maintain semantic congruence – suggests an active process of phonological compensation. A clear example of this tendency is seen in the development of the prothetic *f-*:

lukki/a- (v.) 'to (get) light, to set fire'↔ *ᶠlakia* > *flakoj, vë flakën, ndez* 'to light, to set fire';

laksais- (n.) 'object made of silver, a type of needle?'↔ *ᶠloksai-* > *floksajë,* gjilpërë; mbajtëse argjendi për flokë, karficë 'hairpin, a type of needle made of silver';

lala- (n.) 'tongue, blade, speech, talk': *ᶠjala/ la-la* = gjuha

(onom.) ‘word; onomatopeic name for tongue’;

The third case, the proposed correspondence *l:fj* between Hitt. *lala-* ‘tongue, speech’ and Alb. *fjala* ‘word,’ is admittedly speculative. The development *l-* → *fj-* is not attested as a regular phonetic change; nonetheless, the parallel remains typologically and semantically suggestive within the domain of expressive and onomatopoetic vocabulary.

Albanian *fj-* clusters frequently arise through prothetic *f-* before sonorants, and *fjala* may preserve an earlier expressive form *fala* or *lala* meaning ‘speech, tongue,’ possibly deriving from an earlier *s*-stem development (*sp/ps* > *f-*) in initial position, reflecting a PAlb **spela* (Orel 2000, 95). This base is still visible in the aor. *fola* ‘I spoke’ and in *fol(i)* to speak’ (used in some tenses in both dialects and the standard language). Thus, the resemblance between *lala-* and *fjala* likely reflects convergent expressive formation rather than direct phonetic inheritance.

Comparable cases of semantically transparent but phonologically irregular correspondences (e.g., *l-* shifting to *m-* or *d-* in certain expressive forms) further demonstrate that such deviations, while lacking systematic phonological regularity, can nonetheless preserve meaningful semantic continuity. Regarding the simple prothetic function, the initial *f-* in a set of words beginning with consonant clusters appears to have developed as a later prothetic element, producing new clusters. This can be seen in *fletë* ‘leaf,’ *flutur* ‘butterfly,’ *fluskë* ‘bubble,’ *flatër* ‘wing,’ *flegër* ‘leaf,’ and similar forms. Comparable developments, occurring with almost the same frequency, are attested with other consonants in word-initial position, such as *s-*, *k-*, and *m-*.

Conversely, we also find cases where Albanian shows apheresis of an initial laryngeal, as in the form derived from PIE *$h_1$nómn̥, which yields Albanian *emen* ‘name’:

laman- (n.) ‘name, reputation’↔ *(a)man/e-man* > *emën/emër; që mban, zulmë* ‘name; reputation’;

By contrast, *l-* is fully retained when it functions as a pre-accentual element of the semantic root, yielding a near-perfect correspondence between the two languages:

lant- (adj.) ‘released, non-fixed; on break’↔ *(e) lant* > *(e) lanët/(e) lënë* ‘released, aside’;
le- (prohib. form; v.) ’do not’↔ *le-* > *le/ lëre (urdh.); mos* ‘leave it; do not’.

Nevertheless, the semantic content of the word consistently determines its meaning, regardless of any added or modified initial sound. For example, the negative prothetic prefix *s-* (= *nuk*) may assume a different morpho-lexical form and be expressed through a compound or phrasal word formation, both in Hittite and in Albanian:

paranalla- (n.) ‘balcony; an elevated wooden structure, stage or platform’ ↔ *paranala* > *paranalëse,* pengesë (druri)*; paranaltë* > *binë e lartë përpara,* ballkon, platformë ‘wooden obstacle; stage or platform, balcony.’

Thus, *paranalla-* conveys the sense either of obstruction or of an elevated platform or balcony. Meanwhile, *s-/sh-* appears in Albanian as a later prefixal development:

patatti- (adv.) ‘by foot’↔ *^{s}putats* > *shputas, me shputa* ‘by foot’;
piddai- (v.) ‘to run, to hurry’: *^{s}pejtai* > *shpejtoj,* nxitoj ‘to hurry, to run’.

Or as a *k-* prefix:

pussai- (v.) 'to chop up, crush'↔ *[k]pusai* > *këpus;* rrëzoj 'to break, to cut, to crush, to ruin'.

Meanwhile, *s-* often corresponds to *g, s, q, z, t, gj*, etc., since in some cases a Hittite sound must account for the broader phonemic spectrum of Albanian:

sarip-/sarap- (v.) 'to swallow, to taste, to sip'↔ *[g]arp* > *gjerb, provoj me gëllënjkë, rrufis* 'to taste, to swallow';
suhha-[i]/suhh- (v.) 'to scatter'↔ *guai/gjuh-* > *gjuaj, hedh, derdh; shtie; shuhem* 'to pour, to scater, to dissipate';
senahha- (n.) 'trap, ambush'↔ *zenaka-* > *zën(ë)ka/ zënka, që ka zënë; kurth, grackë* 'trap, pitfall';
sallan(n)ai- (v.) 'to shoot, to draw/drag out'↔ *[q]allonai* > *qëlloj, godas* 'to shoot, to hit';
simisiyanu- (v.) 'to smoke'↔ *[t]imosian-* > *tymosja, tymos* 'to smoke'.

In the first three cases, the changes are purely phonetic and do not involve prothesis, unlike in the examples that follow. At the same time, a clear correspondence can be observed between compound and analytical phrases, as well as between idiomatic expressions, as illustrated in the example below:

sawitist- (adj./adv.) 'yearly'↔ *(sa)-viti* > *sa –viti, vjetor, motak* 'yearly';
witantatar (adv.) 'the whole year; of the year'↔ *vitin-te-tar* > *(të) tërë vitin* 'the whole year';
appa parza 'backwards, in reverse'↔ *prapa-parza* > *prapa* 'back-wards, in reverse';
para parza 'forwards?': *para-parza* > *përpara* 'just forwards'.

Here, both the phonetic form and the semantic content are fully preserved.

Similarly, in certain environments, the stops *t* and *d* underwent spirantization, yielding the fricatives *th [θ]* and *dh [ð]*, respectively – a development characteristic of Albanian historical phonology.

taye/a-^{zi} (v.) 'to steal (from)'↔ *thyej,* vjedh 'to break; to theft';
tar- (v.): 'to speak, to call'↔ *tir* > *thirr, thërras* 'to call, to shout';
das-/dask- (v.) 'pret. of *da*: to take'↔ *das-* > *dhashë* < *jap/dhâ* 'pret. of a *dhâ*/*jap*: gave < to give';

The suppletive nature of Alb. *jap* 'to give' is well known, yet the comparison of *dhashë* with Hitt. *da* deserves particular attention – at a later stage – given its phonological and morphological complexity.

Beyond consonantal correspondences, an especially significant and regulative feature is the systematic shift in Hittite–Albanian vowel values, particularly the correspondence of Hitt. interconsonantal *-a-* to Alb. *-e-*. This correspondence is attested across verbal, nominal, and adjectival forms, as illustrated in the following examples:

hallaniya- (v.) 'to crush, to flatter'↔ *qellan-* > *qëllon, godet, shkallmon* 'to hit, to crush';
hallu- (adj.) 'deep'↔ *ʰhallu* > *i/e thelluar* 'deep';
irhatt- (n.) 'row; cercle'↔ *raht/reth* > *radhë (rresht)/rreth* 'row; cercle';

To summarize, Hittite and Albanian exhibit clear correspondences aligning phonetic form with semantic content, as illustrated by the examples in the table provided earlier. Cases involving initial changes or prothesis further reveal systematic patterns: Hitt. *laksais-* ↔ Alb. *floksajë* '(silver) hairpin' (*f-* prothesis), Hitt. *markiya-* ↔ Alb. *shmang/s'marr* 'avoid, reject' (*s-/sh-* prothesis), and Hitt. *pussai-* ↔ Alb. *këpus* 'to cut, snap, break' (proth. *k-*). Likewise, *lant-* ↔ Alb. *lanë/ lënë* 'released,

left aside' shows both phonetic and semantic alignment, while *le-* (prohib.) ↔ Alb. *le, lëre* 'leave it, don't' demonstrates parallel imperative usage, despite ongoing discussion regarding the Hittite form.

Compounded or phrasal forms, such as Hitt. *paranalla-* ↔ Alb. *paranaltë* 'balcony, obstacle, platform,' preserve phonological-semantic alignment, emphasizing structured Hittite-Albanian links at both lexical and grammatical levels. Other correspondences follow distinct phonetic trajectories: Hitt. *sarip-/ sarap-* ↔ Alb. *gjerb* 'to sip, swallow'; Hitt. *senahha-* ↔ Alb. *zënkë, kurth, grackë* 'trap'; Hitt. *suhha-i/ suhh-* ↔ Alb. *gjuaj, shuaj/ shuhem* 'to throw, scatter, extinguish'.

In sum, although some phonetic incongruences remain unresolved, the cumulative evidence demonstrates evident phonetic and semantic correspondences between Hittite and Albanian, highlighting systematic patterns of prothesis, compounding, and semantic retention that go beyond chance.

Morpho-Semantic Parallels

Although several cases of phonetic congruence between Hittite and Albanian have been identified, it is the morpho-semantic correspondences that assume greater importance in reconstructing deeper layers of shared meaning and in elucidating specific structural aspects of PIE as reflected in the Bronze Age.

Hittite morpho-semantics, closely intertwined with its phonological system, offers a uniquely transparent window into the origins and developments of PIE. Its preservation of archaic grammatical structures and semantic patterns – often more conservative than in most other ancient Indo-European languages – provides crucial insights into the evolution of PIE morphology and meaning (Hoffner & Melchert 2008; Kloekhorst 2022; Rieken 1996; Pokorny 1959).

Since phonetic parallels alone rarely explain the persistence of conceptual and functional categories, the present approach integrates phonological evidence with semantic development, derivational morphology, and the wider cultural–ritual context. This combined framework transcends the limits of traditional lexicostatistical or purely phonological analysis, allowing for the identification of inherited strata that may disclose archaic Indo-European formations otherwise obscured by later innovation.

Within this perspective, the evidence increasingly indicates that Albanian preserves a substantial substratum of archaic Indo-European vocabulary and morphological patterns exhibiting significant affinities with Anatolian, particularly Hittite, lexical and semantic structures (cf. Mann 1977; Orel 1998, 2000; Çabej 1986–87).

Among modern Indo-European languages, Albanian and Lithuanian appear to show the greatest number of correspondences with Hittite. This likely reflects their retention of particularly archaic features, offering valuable insight into the structure of early Indo-European and its Anatolian offshoots (Orel 1998). These correspondences should not be interpreted as evidence of direct inheritance from Hittite into Albanian. Rather, they indicate that both languages preserve elements of an older PIE substratum. Neither Albanian nor Lithuanian is a direct descendant of Anatolian, yet both retain archaic Indo-European features largely lost in other modern languages.

While Hittite and Albanian are structurally divergent – Albanian belonging to the western Indo-European branch and Hittite to the Anatolian lineage – they share a significant number of lexical items in core semantic domains such as agriculture, body parts, and daily life. These correspondences likely reflect early contact or coexistence within a shared Indo-European linguistic environment, consistent with hybrid models of PIE dispersal and cultural-linguistic integration during the Neolithic and Bronze Age (Heggarty et *al*. 2023).

Previous studies have often overlooked Albanian in this context. While authors such as Puhvel (1988) and Melchert (2017) have acknowledged parallels between Anatolian and western branches like Greek, Italic, and Celtic, Albanian has rarely been included in these discussions, often being assigned a kind of 'non-probative' status in early Indo-European reconstruction. However, earlier observations by Mann (1977) and others already pointed to unexplored phonological and morphological links between Hittite and Albanian.

Based on the corpus examples examined, Hittite and Albanian, despite their structural divergence, both preserve conservative features of Indo-European lexicon and grammar, albeit in distinct ways. Albanian retains a full verbal system encompassing six to seven moods – including the admirative and a form of the optative – which, though rare among modern Indo-European languages, reflect modal distinctions present in earlier stages of PIE (Newmark 1982; Çabej 1986–87). Hittite, by contrast, conserves a robust noun case system and inflectional morphology, preserving forms that have been lost in most other Indo-European branches (Beekes 2011).

Furthermore, syntactic structures diverge: Hittite shows a typical ancient SOV word order, whereas Albanian follows the more modern SVO order. Albanian also uses definite and indefinite articles, unlike Hittite and most ancient IE languages. This makes Albanian structurally innovative but lexically conservative – a paradox that underscores its unique position within Indo-European historical linguistics (Hamp 2007; Mann 1977).

At this juncture, it is necessary to highilight the problem of prefixation in Albanian, which remains, in many respects, obscured by ambiguity, as the boundaries between prefixal formation and agglutination are not always clearly delineated (Xhuvani & Çabej 1956: 66–103). It is therefore often difficult to determine whether forms such as *f-*, *m-*, *te-*, *de-*, and *sper-*

derive from independent origins contributing to processes of internal derivation, or whether they have simply evolved as prefixal elements functioning primarily as intensifiers within the verbal or nominal system. A considerable number of verbal, adjectival, prepositional, and idiomatic constructions of this type further obscure a precise understanding of word-formation mechanisms in Albanian. When compared with Hittite, such formations often display formal resemblance but divergent semantic development; consequently, the similarities observed between the two languages may represent only surface-level homologies rather than indicators of common inheritance. These instances reveal not only the affinities but also the phono-semantic divergences that characterize the relationship between Albanian and Hittite.

Taken together, these considerations lend support to the hypothesis that Hittite and Albanian do not share a direct genetic relationship, but rather reflect deep historical interaction within a PIE contact zone. The observed lexical convergences may thus be explained in terms of parallel retention, early contact, or shared areal diffusion. Within this framework, Albanian emerges as a crucial witness to otherwise underrepresented strata of Indo-European prehistory, particularly concerning the interaction between its branch and the Anatolian group.

An examination of the Hittite verbal system reveals significant differences between Anatolian and other ancient Indo-European languages such as Greek and Sanskrit. In general, Hittite verbs are characterized by their present and preterite indicative forms and by the presence of a class of 'simple' thematic stems built directly on the root (as in Lat. *ferō*, Gk. *phérō*, Skt. *bhára-*). Moreover, there are good reasons to believe that Hittite (and Anatolian more broadly) once possessed subjunctive and optative moods (Hoffner & Melchert 2008).

In this respect, Hittite and Albanian differ considerably in their verbal mood systems. When compared with Messapic,

(Early) Albanian appears to have possessed at least four moods (Mani 2004), a feature that likely had corresponding implications for word order and syntactic flexibility. Although the morphology of the Albanian verbal system aligns more closely with Greek and Sanskrit, its lexical component seems to preserve deep connections with Hittite.

Nevertheless, intriguing parallels can be observed between Hittite and Albanian in the formation of present and aorist stems. Hittite verbs of the *-hi* conjugation, which show few direct cognates in other Indo-European branches, reveal certain structural affinities with Albanian formations. Similarly, the Albanian verbal system exhibits a root–ending configuration that recalls specific Hittite morphological patterns, particularly evident in the Gheg dialect. The first-person singular present ending *-j* in Albanian derives historically from *-i*, as attested in forms such as *shkoj* < *shkoi*, or in archaic and dialectal variants ending in *-i*, e.g., *ap(i)/ jap(i)* 'to give', corresponding to Hitt. *pai-/ piya-ḫi*; *dhaj* < *dha(i)* 'to give,' comparable to Hitt. *dai-/ di-ḫi* 'to take, receive'; and *kapi* 'to seize,' corresponding to Hitt. *kap-ḫi*. Moreover, the aor. third-person singular in Albanian preserves the archaic *-i*, as observed in suppletive formations such as *dhai/dhajti* (> standard *dha*) 'gave.'

In this respect, the Hittite paradigm *pai-/ piya-* 'to give' closely parallels that of *dai-/ tiya-* 'to put, place' < PIE **dhe-* (Puhvel 2011: 56), corresponding both semantically and morphologically to Alb. *api/ jap* 'to give' and *dha* 'gave, put' suggesting close grammatical and semantic affinities. Such formal and functional correspondences suggest not merely typological convergence, but the possible preservation of a shared morphological inheritance within the broader Indo-European framework.

Another parallel in the third-person indicative present is provided by Hitt. *nai* '(s)he leads' (cf. Skt. *nāyati* '(s)he leads'), which corresponds to Albanian dialectal *nais/nis* '(s)he sets off,

departs, leads'. In the preterite, Hitt. *nais* 's/he led' parallels Albanian *(u) nis* 's/he set off, departed, led.' The Albanian affix *-s* may reflect the retention of an early Indo-European aorist marker, comparable to its function in late PIE, as noted by Strunk (1994). This correspondence illustrates how Albanian preserves both lexical roots and aspectual markers that align with Hittite forms, highlighting deep morpho-semantic continuities within the Indo-European verbal system.

Another noteworthy feature is the correspondence between the Hittite participle suffix *-ant-* (Oettinger 2014, 156–157) and the Albanian participle suffix *-on/-an-*. Examples include Hitt. *dai-ant-* 'giving' ↔ Alb. *dhan(ë)*; Hittite patterns align with Albanian forms like *lon(ë)/lan(ë), thonë/ than(ë), zan(ë)* 'left; said; caught.'

Turning to nominal morphology, Sanskrit provides a benchmark with eight cases, three genders, and three numbers, while most other early Indo-European languages, except for some Baltic forms and Tocharian, employ a more reduced system. Albanian retains nominative, vocative, accusative, genitive, dative, and ablative cases. Hittite, by contrast, preserves a simplified nominal system relative to PIE, maintaining at least nominative, accusative, genitive, dative/ locative, and ablative/ instrumental functions, while largely losing grammatical gender distinctions. This reduction parallels pre-Albanian Messapic, which also appears to have lacked a feminine gender (Mani 2024). Albanian later reintroduced gender distinctions, with innovations such as *ai-o* > *ajo*, marking the feminine with the suffix *-o*.

Lexical Borrowings

Although both Albanian and Hittite incorporate loanwords – Albanian from Latin, Greek, and Turkish, and Hittite from Akkadian and neighboring Anatolian languages – these primarily affect the lexicon without altering core grammar. In Hittite, a few borrowed terms exist, yet its nominal and verbal systems, core lexicon, and syntax remain Indo-European, reinforced by logograms that preserve inherited forms through an internal scribal mechanism. Similarly, Albanian loans mainly enrich vocabulary, while phonology, morphology, and syntax remain fundamentally inherited. In both languages, therefore, borrowed elements supplement rather than reshape the underlying grammatical and morpho-semantic framework, which forms the basis for historical comparison.

While Latin borrowings have traditionally been viewed as the main external influence on Albanian, recent Hittite–Albanian comparisons suggest a need for reevaluation. Some words previously cited as Latin – and occasionally paralleled in Greek – may instead reflect later, parallel influences, whereas the Albanian forms could preserve inherited PIE structures. These phonosemantic interpretations remain tentative, and their grammatical implications require careful consideration before drawing firm conclusions.

Consider, for instance, Hitt. *upati* and Alb. *pata-* → *pasuri*/*pasanik* 'I had < wealth, property, estate; wealthy person'– cf. ^{LUV}*upatit(i)* 'estate, property, wealth' (Tischler 2016, 400; Kloekhorst 2008, 923). This development is probably derived from PIE *pótis* 'master, lord, husband,' with a semantic extension reflected in the ^{LUV}*u-pa* 'to furnish, grant' (Melchert 1993, 242), illustrating the transition from ownership or authority to wealth and property in Albanian.

This root emphasizes authority through possession, a concept reflected across familial, divine, and public hierarchies.

Comparative forms include Skt. *pati*, Gk. *πόσις*, Hitt. *pati*, Av. *paiti*, Lat. *possideo*, and Lith. *pàts*. Semantic convergences such as Skt. *dhanapati* 'lord of wealth,' Gk. *πότνιος ἀνήρ* 'lordly man,' and Alb. *dhan-pati, njeri/ zot pasunie*; *pasanik,* illustrate that possession and wealth are central to the conceptualization of lordship, despite minor phonological divergences. In Albanian, *pata/ pasanik* (potentially evolving into *zot/ni*) reflects a persistent Indo-European framework, situating mastery in the domain of possession rather than representing a Latin loan.

Correspondences are also evident in bodily and physiological terminology. Hitt./Gk./Lat. *sehuri-*/ οὖρον/ *urina* 'urine' – though sometimes assigned to different roots – corresponds to Alb. *shurrë* and its derivatives *shurroj*, *pëshurrës*, *shurrnik*, preserving archaic morpho-phonemic patterns and reflecting a lexeme inherited across the Indo-European tradition:

sehuriya ↔ *shurroj* 'to urinate';
hurnai-/*hurnuwai-* ↔ *shurrnoj*/*spërkas* 'to sprinkle, to wet';
hāppessar-/*happittala-* ↔ *pëshurrës* 'penis, male organ'.

The form *sehuri(ya)* preserves the initial *s-* and a complex root structure absent in Gk. *οὖρον* and Lat. *urina*. The latter two derive regularly from IE roots, mostly from a single root; however, the Gk. form has been linked by Beekes (2010, 1128–1129) to **uors-e-o-*, ultimately reflected in Skt. *varsati* 'to rain,' while Lat. *urina*, according to him, traces back to **uh₁-r-*, cognate with Skt. *var-* 'water,' among others.

In contrast, *sehuri-* appears to reflect an older formation, PIE **seh₂ur* (Eichner 1973, 69–70; Oettinger 1979; Rieken 1999; Kimball 1999) or possibly **seik^{w}r*, cognate with OHG *seihhen* 'to urinate.' Both *sehuri-* and the related form *dur/dun* 'excrement; urine' seem to descend from Palaic or Pre-Luwian strata (Kloekhorst 2008, 899), rather than representing Semitic

loans (cf. Kortlandt 2004, 11).

The Albanian *shurroj* ‘to urinate’ provides further support for this interpretation. *Shurrë*, with its preserved initial *sh-* (treated also as a reflex of a prefix) and internal geminate *-rr-*, mirrors the archaic morpho-phonemic pattern found in *sehuri-*. The retention of the *s*-initial thus makes the Hittite–Albanian correspondence distinctive, pointing to a shared sub-PIE or early post-PIE formation and underscoring the conservative character of Albanian within the Indo-European continuum. This correspondence indicates that Albanian, like Hittite, retains an ancient morphological layer of **seh₂ur*, predating the simpli-fications that produced *urina* and *οὖρον* in Latin and Greek respectively.

Further correspondences emerge in lexemes denoting tools, clasps, and fasteners, reflecting both semantic and phonological continuity with several Hittite roots such as *hapti-*, which show notable resonance with Albanian *hapëse*/ *kapëse* ‘hairpin, clasp, fastening pin’.

Although Hittite initial *h-* is not generally assumed to reflect a PIE *k-* (Melchert 2015), it remains conceivable that in certain dialectal or contact situations – possibly under Aegean or neighboring influences – a partial ‘coloring’ or convergence between *h-* and *k-* occurred, leaving traces in later reflexes. In this regard, Albanian may preserve phonetic or semantic residues of such contact phenomena. Some Hittite–Albanian correspondences further suggest the persistence of an archaic morphological base in which features like geminated labials (*-pp-*) and instrumental extensions (*-i-*, *-ta-*) encoded functions of grasping, fastening, or pinning. These forms appear semantically and morphologically related to the PIE root **kap-* ‘to grasp, seize, hold,’ widely attested across IE: cf. Gk. *κάρφι* ‘nail, spike,’ Mod. Gk. *καρφίτσα* ‘pin, hairpin,’ and Lat. *cāpere* ‘to seize.’

In Albanian, *kap-* and *hap-* display an intriguing semantic interplay, where both ‘to seize’ and ‘to open’ may underlie

instrument names denoting tools of grasping or clamping *kapëse* = *hapëse* ‘pliers, tongs, tweezers’. Unlike Latin, which tends toward a more stable verbal specialization, Albanian appears to preserve a broader Aegean-type semantic continuum in which acts of taking, opening, and fastening remain conceptually contiguous. This suggests that *kap-* and *hap-* may once have coexisted within a shared morphological and semantic field, preserving echoes of an older, perhaps pre-Indo-European or contact-induced layer of word-formation.

Moreover, in Albanian, this root remains productive in both verbal and nominal formations (*kap*, *kapëse*; *hap*, *hapëse*), and its functional overlap with the Hitt. *hapti-* series further points to a shared semantic domain of grasping, fastening, and handling. The doubling of the labial *-p(p-*) followed by high front vowel ***-i-*** may reflect a reduplicated or intensive formation in Hittite, while in Albanian, similar sequences often result in centralized reflexes *ë/e* through vowel reduction in unstressed syllables – a phonetic tendency consistent with inherited lexicon.

Albanian also demonstrates the preservation and innovation of Hittite roots often associated with Latin or Greek. For example, *vërshoj* ‘to overflow’ is typically attributed to Lat. *verso/versare*, yet its derivational productivity mirrors Hittite patterns:

warsa- ‘heavy rainfall, stormy rain’ ↔ *vërshim, shi i madh ‘flood’*
Derivatives:
warsini/a- ↔ *vërshimi*;
warsula- ↔ *i/e vërshuar*;
warsulas sanizzis- ↔ *vërshujë*;
wars-/warsiya- ↔ *vërtis*;
^{LUV}*wār-/warsa* ↔ *vërshim.*

From the root *ver(s)-*, later incorporated as a prefix, Albanian derives *vërshim* ‘flood,’ *vërsulem* ‘to rush,’ *vërtis* ‘to spin,

twist,' *vrik* 'quickly,' and *vrull* 'impetuously, vehemently,' illustrating a productive and semantically coherent derivational system comparable to Hittite paradigms. It is plausible that the root was originally associated with the notion of 'water; flow' < Luw. *warsa* 'water' (Melchert 1994) with the specific 'flood' formations representing a secondary semantic development.

Similarly, Hitt. *kurur-* may display both semantic and partial phonological congruence with Alb. *urrej*, *urryer*, *urrejtës*, *urrejtje* 'to hate, feel aversion,' potentially reflecting an inherited lexical network associated with animosity, aversion, and resistance. The precise etymological origin of these forms remains debated. A superficial resemblance to Lat. *horreō*, *horrēre* 'to bristle, shudder (with fear or disgust)' suggests a possible shared semantic field of repulsion, though the phonological correspondence (*h-* vs. *u-*) is problematic.

A more convincing interpretation may follow Puhvel (1984: 286), who relates Hitt. *kurur-* to Gk. *θήρ* (*thḗr*) 'wild beast,' OCS *zvěrь*, Lith. *žvėrìs*, and Lat. *ferus* 'wild, untamed,' all deriving from PIE **g^{w}her-/*ghwer-* 'to be wild, fierce, untamed.' A closely related semantic field, though deriving from a different root, is represented by Hitt. *hurt-/huwart-* 'to curse, damn, insult,' which aligns with Alb**.** *urrej (të)* 'to hate.' Similarly, Hitt**.** *hurtali-/ hurtalimma-* (n.) 'enemy, adversary' finds a parallel in Alb. *urryeri* 'hateful person, adversary.'

In this view, *kurur-* would denote a sense of wildness or ferocity, conceptually aligned with emotional hostility. This root is also reflected in Alb. *egër* 'wild, savage,' which corresponds semantically – though not phonetically – to *urrej*, suggesting that *urrej* may represent a later expressive or denominative development within the same semantic sphere of aggression and hostility, rather than a direct cognate of *kurur-*.

Regarding another Hittite term, *kaliss-* 'to call, summon,' it corresponds to Lat. *clamāre* and Gk. *καλεῖν*, all deriving from the PIE root **kel-* 'to call, proclaim.' Albanian forms *kluaj/*

kluoj/ klai → *quaj, thërras, kaj/ qaj, klith* ‘to call, cry,’ display palatalization of initial *k-* before front vowels, while certain clusters (*kl-*, *gl-*) are retained (e.g., *klisha*, *gluha*), reflecting dialectal layering and chronological depth (Bonnet 1998, 216). A further term, considered to share the same origin, is:

hummant- ’whole, all, entire, every’: *^{s}huma-* > *shumë/shuma*, e gjitha, tërë, secila ‘a lot, many; whole; every’;

Lat. *summa* ‘sum, totality of parts’ corresponds to the formal sense in Albanian, while the broader Albanian meaning of *shumë* – used adverbially or pronominally – relates to Lat. *totus, omnis* ‘whole, entire, every’. Albanian appears to have preserved only a late aspirated reflex from Latin in the initial consonant *sh-*. Phonetically, there is no direct correspondence; Hitt. *h-* seems to have palatalized into Albanian *sh-*.

Hittite *hummant-* ‘whole, all, entire, every’ corresponds semantically more closely to Alb. *shumë* ‘many, a lot; whole; from all sides; every’ than to Lat. *summa* ‘sum, total, top,’ which is somewhat more abstract and literary, deriving from PIE **som-/*sómos* → *summus*, with the initial *s-* inherited directly, though possible links and cross-linguistic comparisons have been noted (Tischler 1983: 284–285). Alb. *shumë*, by contrast, seems closer to the Hittite root, possibly reflecting a short laryngeal reflex of Hittite *h-*, though this is likely a lexical reflex rather than a regular phonological rule. Its homonymic resemblance to Lat. *summa* in the sense of ‘total’ represents a later, direct Latin influence, distinct from the inherited Hittite-type development *hummant-* → *shumë*.

The influence of Slavic borrowings in Albanian proves, in some cases, more complex than traditionally assumed. For instance, Hitt. *zakkini* ‘person of law’ and *saklai* ‘law’ display striking semantic parallels with Slav. *zakon* ‘law’ and Albanian *zakon* ‘customary law,’ the latter often interpreted as a Slav. loan:

zakkini-/sakkinni- ↔ *zakontar/ zakonor* ‘administrator; person of customary law’;
saklai-/sakli-/sakkai- ↔ *zakon*, *traditë zakonore*, ligj ‘law; customary law; vendetta’;

A closer examination suggests that these forms may reflect inherited lexical and conceptual strata rather than simple borrowings. While *zakkini-* appears to be a loan from Akkadian and *saklai-* is a native Hittite term, seemingly related to Lat. *sacer*, both convey notions of sacredness and holiness, functioning as guardians or enforcers of law and customary norms. Semantically, they form a continuum that resonates with later *zakon* in Albanian and Slavic customary law, illustrating the enduring intertwining of sacred and juridical authority.

Although Alb. *zakon* exhibits phonological adaptation consistent with a Slavic intermediary, its underlying administrative, juridical, and penal concepts appear rooted in an older Indo-European substrate, suggesting that Albanian may have preserved and reactivated a pre-Slavic semantic framework later reinforced through contact. A comparable development may have occurred in the juridical domain with respect to a central concept: Hitt. *hanna-i/ hann-/ hannessar* (v.) ‘to sue; to judge; justice, right’ corresponds semantically to Alb. *kanun* ‘kanon, costumary law’ and the expression *gjykoj me kanun* ‘to judge according to customary law.’

While Alb. *kanun* has traditionally been attributed to Gk. *κανών* ‘law, rule, straight rod,’ it may in fact preserve an older Indo-European conceptualization of justice. Hitt. *hanna-i* ‘to sue; to judge; justice, right’ provides a semantically analogous parallel. Although the initial *h-* in Hittite does not regularly correspond to PIE *k-* and thus cannot be straightforwardly equated phonologically with Gk. *k-* or Alb *k-*, it is conceivable that, in this instance, an individual or areal development

produced *h-* from an earlier *k-* or a related root. Therefore, the connection between Hitt. *hanna-i* and Alb. *kanun*, as well as Gk. *κανών*, is most compelling at the level of conceptual and semantic continuity rather than strict phonological correspondence. From this perspective, proposing Gk. *κανών* and Alb. *kanun* as cognates may also gain some plausibility, insofar as both reflect notions of judgment and accountability.

A similar re-evaluation applies to the Hittite–Albanian pair *ḫasira-*: *k(h)osire*. Although Alb. *kosa* 'scythe; cutter' is conventionally considered a Slavic borrowing, its morphology and semantics are more plausibly derived from the PIE root **kes-/*kos-* 'to cut, reap, strike,' a view, however, rejected by Derksen (2008, 238). This root is widely attested across IE – cf. Skt. *śastra-* 'knife, weapon', Gk. *κείρω* 'to cut, shear', Lat. *caedere* 'to cut,' and Italo-Celtic *costra* 'edge' – and in Albanian it survives not only in *kosë*/ *kosire*, and the diminutive *kosëz*, but also in the verb *korr* 'to reap, harvest,' and its nominal derivatives *korrje*, *korrës*.

However, the proposed correspondence between *ḫasira-* and *k(h)osire* appears implausible and remains unconvincing, especially considering that the initial *ḫ-* of Pal./Hitt. *ḫasira-* cannot be derived from PIE *k-* (Melchert 1994). Nevertheless, if *ḫasira-* is of non-Hittite origin, it may reflect an older, possibly pre-Anatolian or Anatolian–Aegean formation, suggesting an inherited areal isogloss rather than a later lexical borrowing. On a hypothetical basis, Albanian may therefore preserve an authentic continuation of the archaic *kas-/kos-* stem, integrated into its native verbal system and instrumental lexicon. This would indicate the survival of a deep lexical layer shared with Hittite and, more broadly, with the PIE substratum.

Comparable patterns can be observed in Hitt. *wartanna-* 'turn, circuit,' corresponding to Alb. *vërtitje* 'turn, rotation, circuit'and Slav. *vrviti* 'to turn, twist.' This alignment diminishes the explanatory necessity of Skt. *vártis* and instead points

toward a common inherited structure. Albanian also preserves productive numerical compounds of the same type:

aikawartanna ↔ *nai*/*një vërtitje* 'one turn';
terawartanna ↔ *tri vërtitje* 'three turns';
sattawartanna ↔ *shtatë vërtitje* 'seven turns';
nawartanna/i ↔ *nantë vërtitje* 'nine turns'.

These examples, originally Kikkuli horse-training terms and early loans from Indic via the Hurrians, are therefore not native Hittite words. Nevertheless, they reveal not only lexical parallels but also semantic and syntactic correspondences, indicating that inherited structural patterns persisted beneath the surface of borrowing and influenced Hittite linguistic structure.

Further correspondences reinforce this tendency. A similar situation arises with Hitt. *hāppar-* 'business, trade; compensation, payment, price,' which aligns both phonetically and semantically with Alb. *k(h)apar* > *kapar* 'advance payment, deposit' (cf. *para-*, *paradhënie*, and *kap(je)/kapur* = *kapar*). Although *kapar* is usually seen as a Turkish or Italian loan, its form and meaning align better with *hāppar-*, reflecting an older PIE legal-economic layer.

In sum, Hittite–Albanian correspondences reveal that many Albanian lexemes traditionally labeled as Latin or Greek borrowings are in fact inherited or deeply rooted in the Indo-European substrate. Latin, Greek, Slavic, and Ottoman influences remain, but they are secondary, affecting specialized or everyday vocabulary, whereas core Albanian lexicon retains profound continuity with Hittite and the Indo-European substrate, reflecting a sophisticated interplay of retention, innovation, and semantic expansion.

What makes the Hittite-Albanian connection particularly significant is not these external influences, but the shared Indo-

European heritage, the persistence of cognate vocabulary, and possible traces of early linguistic contact that inform both lexicon and, to some extent, grammatical structure.

Hittite–Albanian Semantic Paradigms

This section explores selected Hittite roots – particularly from the verbal and nominal systems – that have clear parallels in Albanian and can be regarded as semantic paradigms in both languages, serving as illustrative cases of inherited Indo-European correspondences and shared semantic development.

These paradigms demonstrate how individual roots give rise to extensive semantic networks spanning concrete, social, and symbolic domains. They preserve not only material realities but also cultural, ritual, and metaphorical patterns, highlighting how Albanian retains archaic structural and semantic features often closer to Hittite than to other Indo-European branches. Such correspondences offer valuable insight into the conceptual organization of early Indo-European thought**.**

The *aryai* paradigm

Particular consideration should be given to the Hitt. *ariya* 'raising; oracle', which, on several semantic levels, corresponds to the Albanian *ora* – a term that, in Albanian mythology, designates a protective mythological being assigned to each person.

The word *ora* also encompasses the meanings of *mountain nymph* and *oracle*, denoting a semi-divine protective being capable of assuming various forms – human, bird, goat, or snake – and is often synonymous with *zanat* and *shtojzovallet* 'mountain fairies' (Lambertz 1958; Elsie 2001). Moreover, certain semi-divine attributes of *ora* are likewise reflected in the Messapic form *ari-* (Mani 2025, 261).

It should be noted that *or(ë/a)* in Albanian has at times been

explained as a borrowing from Latin or Greek forms and equated particularly with Ital. *ora* 'time' (Topalli 2017), given their shared meaning as a 'unit of temporal measurement'. However, the correspondences with Hittite and Messapic, make *ora* an exceptionally archaic form bearing mythological connotations, functioning as a figure of protection and transmission – an intermediary voice or foreteller – relaying divine messages through oracles (Lambertz 2001; Elezi 2009). Running parallel to *zanat* and *shtojzovallet*, the *ora(s)* share comparable meanings and symbolic associations with the goat and the serpent – the latter partly reminiscent of the Hitt. *Illuyanka* – thus revealing the mythopoetic foundations of the Indo-European imagination, in which awe and reverence gradually give rise to the sublime and the ritualized, internalizing the poetic rhythm of these traditions (Freidenberg 1997; Carlyle 1908; Burke 1998; Rieken 2011; Kloekhorst 2011).

Ora/ori appears widely as a formative lexical substratum in early Albanian epic and narrative traditions, embodying traits akin to Hera of Olympus. In the Abrahamic religions, in turn, it later finds its analogue or 'sister' figures in Heb. *mal'ak* 'messenger, envoy', Gk. *ἄγγελος*, and subsequently Arab. *malika* 'angel, heavenly being.'

The Illyrian-Albanian *ora* has been understood as an amalgam of personal and tribal life. Every individual or kin-group possesses its own *ora*, often identified by color, as highland traditions distinguish three categories:

> "The first is white as the sun and grants a person good fortune; the second is yellow, and from it one inherits a troubled life; the third is black and brings death upon a person. Each clan is guarded by an *ora* who directs its destinies. When a person dies, his *ora* likewise passes into extinction" (Harapi 1961, 277–78).

Thus, with the death of one's *ora*, the human soul (*hije* 'shade, spirit') likewise departs.

Essentially, the Albanian *ora* bears divine attributes: it may

appear, vanish, and fly, yet remains a mortal figure capable of transformation, often taking the shape of a goat. Among the Messapians, *ori* was known as a companion of the god Pan, and lends its name to the earliest Messapic city, *Hyria* > *Oria*. Considering the migration of the Messapians into Italy around the time of the fall of Troy, it is not coincidental that *ora* aligns with the Hitt. *ariya-*, *āran*, *urayanni-*, *ari-* and related derivatives, which typically denote an oracle or diviner – precisely the prophetic and protective attributes associated with the *ora* in Albanian culture.

This concept, moreover, may reflect contact with non-Indo-European sources, such as Egypt. *hora* 'falcon; high one,' while remaining firmly rooted in the Indo-European cultural substratum, with plausible correspondences such as: Gk. *ὀρεστιάς* 'mountain (nymph),' *ὀρέστερος* 'of the mountains; dragon, wolf', *ὄρχαμος* 'leader, one endowed with *ora* (authority),' and the personal name *Ορέστης* 'son of Aga-memnon' (a designation emerging as an epithet of a mountain nymph), as well as *ὥρη* 'season; time marker'; Lat. *oread* 'mountain nymph', *oraculum* 'oracle, divine pronoun-cement'; Ital. *ora* 'hour, time'; cf. the name of the Epirote city *Ὤρικον/ Ὤρικος*, Lat. *Oricum/Oricus* (Alb. *Orikum*), alongside Mes. *Oria* (< *Hyria*), Arm. *ori, orlor, ors* 'raven; bird of prey; quarry'; Got. *ara* 'eagle'.

Bonnet observes that geography and mythology invite us to regard this term as a reflex of Gk. *Ὧραι* or even *Ἥρα* 'Hera', drawing them close to the Albanian *(h)erë* (1998, 230). See also Gk. *ὀρθόω*, aor. *ὤρθωσεν* 'to rise, to ascend', and the myth of Orion (Gr. *Ὠρίων/Ὡαρίων*; Lat. *Orion*). In Albanian, *ora* has yielded compounds such as *o+roe* 'guardian; watchful one' (*vë-roe/rue* > *vërej 'to observe'*).

As divine and mythological beings, the *orët* (pl.) occupy a position of extraordinary significance in Illyrian–Albanian life. Elsie aptly described them as *fairy godmothers*, while Nopcsa associated them with the Oreads of ancient Greece, the nymphs

of the mountains (Elsie 2001, 194). If the *ora* were to be compared with any figure of the Olympian pantheon, it would most likely correspond to Hera. Yet in terms of origin, it may also preserve a connection with the myth of Orion (Gr. *Ὠρίων*), the giant hunter condemned by Zeus and placed among the stars as a constellation. Thus, the *ora* internalizes *ori(on)* as an oracular principle, likewise attested in the Hittite tradition.

The *ora*, therefore, emerges as an oracle, prophet, and reader of fate, while simultaneously acting as a protector – typically one descending or emanating from above. This interpretation is plausible, as in Albanian tradition the *ora* – like similar figures in other ancient cultures –may manifest not only as a nymph or priestess**,** but also in avian form**,** often as an eagle, symbolizing elevation and divine mediation. The Hitt. *haran-* 'eagle' (cognates: Gk. *ὄρνις* 'bird,' Goth. *ara* 'eagle,' ON *orn* 'eagle,' OIr. *irar* 'eagle' < PIE **h₃er-on*) may therefore represent a bird-oracle archetype, serving as a mythological analogue to the Albanian *ora*.

A possible connection between the chthonic–celestial mythology of *ora* and the *gjarpër* 'snake' in Albanian may be postulated by comparing Hitt. *palla-*, understood as a 'snake oracle,' with Alb. *bolla*, denoting a type of serpent. Both appear to preserve complementary aspects of an ancient mythological stratum – the former embodying oracular and prophetic functions, the latter retaining associations with fatal or destructive power.

In this context, a connection with Hitt. *arrai* 'to reach; to rise, to soar' appears semantically consistent, reflecting the association between flight**,** height**,** and divine communication. One might further suggest that the Slav. *orl/ orao* 'eagle', rather than representing a borrowing from Slavic into Albanian, could reflect the reverse case, whereby *orl/orao* preserves elements of the Albanian *ora*, while simultaneously projecting onto it the attributes of the Alb. *ora e malit*, embodied in a bird of celestial

grace such as the eagle.

At the same time, the Hittite root *ariya*, attested in forms such as *arai-* and other derivatives, has been interpreted as conveying the sense of 'that which is determined by the oracle of the gods.' This root is commonly associated with a broader lexical network that includes Lat. *oro* < *arayo* 'to address, to pray (to the gods),' *oraculum* < *ora-tlom* 'oracle,' Skt. *aryati* 'to mention, praise,' and Ion. Gk. *ἀρή* 'prayer' (Puhvel 1984, 138). Accordingly, it is generally regarded as distinct from PIE **h₃er-on*, despite certain overlapping phonetic and semantic features.

In sum, the phonetic – and to a significant extent, also semantic – affinity between Hitt. *ariya* and Alb. *ora* suggests the need for a renewed examination of this foundational concept within Albanian mythology, particularly in relation to its Greek, Latin, and Hittite counterparts. Although these forms may originate from distinct etymological roots, Alb. *ora* can be understood as a parallel development of the Hittite root expressing this notion, embodying roles that encompass the oracle, the bird-oracle (eagle), the oracular nymph, the bird-human hybrid being, and even the priestess, as reflected in Greek and, to some degree, Latin traditions. Phonetically, Albanian has preserved the fundamental form *ora-*, while extending its semantic range in accordance with evolving mythological and religious contexts.

The *damme-* paradigm

The *damme* 'damage' paradigm, originally a noun with extensive verbal derivations in Albanian, mirrors a dense Hittite-Albanian correspondence in both phonology and semantics. Hittite forms such as *damme(isha)* 'damage' and their derivatives find close parallels in Alb. *dam-* (e.g., *dam*, *dëm(tim)*, *i damë*, *ndarje*), extending across a wide semantic field encompassing physical harm, punishment, social and legal regulation, and ritualized actions (e.g., scapegoat, sacrificial

male goat). The semantic relationship between *damme/isha* and the verb *tamass-/ tame(iss)-* 'to oppress' was identified by Götze (1930, 179).

This paradigm illustrates how a single verbal root radiates metaphorically from concrete actions into abstract and institutional domains, reflecting a shared Indo-European semantic matrix.

Hittite	**Albanian**
damass-/*damess-*/*tammas* 'to (op)press, to damage'	*damis > damtoj,* prish, shtyp 'to damage, to oppress'
dammessa- 'damage; punishment'	*damsa > damësi, dam(tim), dëm; i damë/ndarë; dënim* 'damage; punishment'
tamassuwanzi- 'damaged'	*damtuan, dëmtuar* 'damaged'
dammeshan ak- 'to die due to violence'	*damis dekë; vdekje nga dami/dëmi (dëmtimi, dhuna)* 'to die due to damage/violence'
dammese-/*dammeisha-* 'damaging; to die due to violence'	*dam(ë/tuar); vdekje nga dami/ dëmi, me dëme (dëmtimi, dhuna)* 'damaging; died; violently'
dammessauwar- /*dammeshanu-* 'force, violence; punishment'	*da-mëshuar/ mëshuan, të mëshuar, mëshuarje; damçuer/dëmtues, forcë dëmtuese* 'damaging force; punishment'

The phonological continuity of the root – despite Hittite's internal variation (reduplication, laryngeal coloring) and Albanian's direct preservation of *d* – underscores a lineage unlikely to result from chance or later borrowing. Like other paradigms, *damme* demonstrates that early Indo-European continuity is more reliably traced through semantic networks

and metaphorical thought-worlds than through isolated lexical correspon-dences. Albanian, in preserving this conceptual framework and core lexicon, emerges as a key witness to these early networks, highlighting the methodological value of reconstructing Indo-European cognition and cultural semantics through paradigms rather than individual lexemes.

The *alel-* paradigm

The Hittite–Albanian correspondence *alel-*: *lule* 'flower' is particularly striking. In both languages, this root displays exceptional semantic vitality and morphological productivity compared with other ancient and modern languages, suggesting a possible Aegean–Anatolian origin for this concept.

Comparable forms occur across the broader Mediterranean linguistic sphere (and beyond): Cush. *lili*, Berb. *alili*, Basq. *lili*, Est. *lill*, Gk. *leirion*, Lat. *lilium*, and Cop. *hleli* 'flower' (cf. Benveniste 1954; Hubschmid 1960; Masson 1967; Hemmerdinger 1968, all in Puhvel 1984, 33). Their shared phonetic and semantic shape points to a common Mediterranean substrate.

In Hittite and Albanian, a series of derivations attest to this root's wide semantic reach:

alel- 'flower, bloom' → *(a)-lul-*, *lule*, *lulëzim* 'flower, blossom';
aliles 'flower' → *lule*, *lilak*, *ngjyra e jargavanit* 'lilac; lilac color';
alalessar- 'flower; cultivated field' → *lulesar*, *lulishte* 'flower field, garden';
alila- 'object or plants dedicated to a deity' → *lule* kushtuar një hyji 'flower dedicated to a deity';
lulu-/luluwai- 'prosperity, well-being' → *lulëzim*, mirëqenie 'bloom, prosperity.'

Closely related phonetic and semantic formations further confirm this network:

alalu- ‘garment, travel cloak’ ↔ *lulare* ‘flowered or ceremonial garment’;
hulali- ‘to adorn, to decorate’ ↔ *luloj, zbukuroj* ‘to adorn’;
hulaliyea- ‘to entwine, to enwrap’ ↔ *thurali, thurje* ‘to weave, to twine’;
ulili- ‘green field’ ↔ Alb. *lulishte, ultësirë, ullishtë* ‘flowered meadow, lowland, olive field.’

Additional forms such as *alila, alilili, aliliya, alli-* may originnally have referred to blossoms or flowering vegetation associated with birds.

Phonetically, the alternation of interconsonantal vowels *-e-*, *-i-*, and *-u-* in *alel-* and its derivatives corresponds to a stable *-u-* in Albanian, functioning as a recurring root formant across derivative forms.

As a language historically linked to the pre-Hellenic Aegean world (Stadtmüller 1966: 56), Albanian likely shared early Mediterranean cultural and linguistic ties with Luwian, Hittite, and possibly Etruscan. Their intersection in the Aegean region may have produced the lexeme *alel-*: *lule*, generating a broad semantic and conceptual field.

The repeated *l:l* phonotactic structure in Hittite and Albanian reinforces this phonetic and conceptual correspondence, reflecting a shared heritage. The semantic range – from *blossom* to *meadow*, *adornment*, and *prosperity* – extends beyond the limits of Greek parallels, indicating a Hittite–Albanian continuity embedded within a productive Indo-European lexeme.

The *app/epp* paradigm

The *app/epp* ‘to take, to seize’ paradigm demonstrates a remarkable density of correspondences between Hittite and Albanian.

Beyond the basic verbal meaning ‘to seize, to take,’ these forms extend into a wide range of semantic domains, including law, trade, clothing, tools, ritual, and social organization. This illustrates how semantic isoglosses can reveal genealogical and cultural continuities that surpass mere phonological comparison.

Hittite *app/epp* corresponds to Skt. *āpnoti* and Lat. *apiscor*, reflecting the PIE root **h₁ep-* ‘to seize, take’ (Hrozný 1917; Schrijver 1990). By contrast, Lat. *capere*, Alb. *kap*, and Lith. *kãpti* derive from a distinct PIE root **kap-* ‘to seize, take, grab,’ characterized by an initial velar stop *k-* rather than the laryngeal onset *h₁-* of the first root. While formally distinct – *h₁-* does not become *k-* – these roots converge semantically, and both contribute to extended Albanian meanings, for example, *happzi* ‘to join, attach’ → *kap, ngjis* ‘to attach, join,’ among others.

This paradigm has also been considered in relation to the Hittite root *pai-/pi-* ‘to give,’ interpreted as deriving from **h₁p-(o)i-* of **h₁ep-* (Kloekhorst 2008, 242), suggesting a broader semantic and morphological network in which PIE roots for grasping, taking, and giving are interconnected.

Hittite	**Albanian**
app- ‘to take, seize’	*kap*, *zë* ‘to take, seize’
appanna ‘to take, seize’	*kapun*, *zënë* ‘taken, seized’
appant- ‘captive, prisoner’	*i kapun*, *i burgosur* ‘captive, prisoner’
appala- ‘trap, snare, ambush’	*kapëse*, *kurthë* ‘trap, snare’
appatar- ‘to understand; to seize’	*kaptuar*, *kuptuar*, *kapur* ‘to seize, to understand’
appatariya- ‘taking, seizure’	*e kapët(rri)*, *që merret* ‘taking, seizure’
appisk- ‘to take, to know’	*kapish*, *kuptoj* ‘to take, to understand’
ep-/ap- ‘to take, grab, capture’	*kap*, *marr* ‘to take, grab, capture’

Hittite	Albanian
appant ‘taken’	*kapun*, *i kapur* ‘taken’
happzi ‘to join, attach’	*kap*, *ngjis* ‘to attach, join’
hahhapattar- ‘attachment, connection’	*(e) kapur, ngjitur* ‘attached, bound’
hapai-/hapi-/hapuwai ‘fixed, attached’	*(i) kapur* ‘attached, fixed’
hāppar- ‘business, trade; payment’	*kapar*, *paradhënie* ‘payment, trade’
hapkiri-/happutri- ‘yoke, harness’	*kapistër = zgjedhë* ‘harness, yoke’
hapti- ‘ring, jewelry’	*hapëse-kapëse dekorative* ‘ornament, brooch’
happu- ‘enclosed, attached’	*(i) kapur, ngjitur* ‘enclosed, attached’

The Hittite–Albanian correspondences within the *app/kap* paradigm reveal a systematic metaphorical extension of the basic verbal root.

At the most concrete level, the root denotes physical grasping: *app-*, *kap* → ‘to take, seize, grab.’ From this core meaning, the semantic field extends naturally to capturing persons or objects, as in *appant-* → *i kapun* ‘captive, prisoner,’ and to notions of binding and attachment, exemplified by *happzi* → *kap, ngjis* ‘to attach, join.’

The semantic expansion continues into more abstract domains. Forms such as *appatar-* → *kaptuar, kuptuar* illustrate the verbal root’s extension to conceptual understanding, demonstrating how physical seizing metaphorically informs cognitive grasp. Likewise, in trade and social exchange, Hitt. *hāppar-* → Alb. *kapar, paradhënie* conveys the act of taking into economic or transactional contexts. Even the vocabulary of tools and artifacts – for instance, *hapkiri-*, *happutri-* → *kapistër = zgjedhë* (harness, yoke) or *hapti-* → hapëse/kapëse ‘decorative ornaments’ – reflects this same semantic continuity, showing that notions of seizing and attaching underpin both practical and symbolic objects.

Phonologically, these patterns reveal distinct PIE roots converging semantically in Albanian. The *app-/ epp-* derives from PIE **h₁ep-*, in which the laryngeal onset disappears or lengthens the vowel while preserving the labial stop *p*. In contrast, Alb. *kap* and Lat. *capere* derive from PIE **kap-*, retaining the initial velar stop and reflecting an expressive or reinforced variant emphasizing forceful or sudden seizure. Although formally distinct, these roots merge semantically in Albanian, producing a network of meanings that extends naturally from the literal to the abstract.

Taken together, the *app/ epp → kap* paradigm exemplifies the preservation, extension, and partial fusion of PIE roots across multiple semantic domains. The correspondences span concrete actions, conceptual understanding, social exchange, and ritualized practices, reflecting continuity from Proto-Indo-European to Hittite and Albanian. The density and consistency of these correspondences make it unlikely that they result from coincidence or later borrowing; rather, they reflect the persistence of an Indo-European semantic matrix. This case demonstrates how a small set of verbal roots could generate a rich and socially meaningful lexical network, with Albanian preserving particularly extensive reflexes of both **h₁ep-* and **kap-*.

The *ispar-* paradigm

The Hittite root *ispar-* 'to strew, spread (out)' is attested across multiple Indo-European branches. Greek preserves it primarily in *σπείρω* 'to spread, to sow.' Hittite reflexes such as *isparra-* and *isparr-* 'to trample' (Kloekhorst 2008, 208) reveal a broader semantic spectrum encompassing scattering, dispersal, partitioning, pouring, shattering, and even escape – often paralleling Alb. *shpërndaj*, *shprish, shpor* 'to spread out, scatter, disperse.'

In fact, Albanian exhibits a remarkably rich semantic and

word-forming continuity with this root. The Hitt. *ispar-* corresponds closely to the Albanian verbal formation *shpërndaj* 'to spread, scatter,' whose prefix *shpër-* – deriving from an earlier adverbial cluster *sp-/shp-* – has developed into a highly productive morphological element. In Albanian, this ancient Indo-European adverbial cluster survives as a living prefix, preserving its original distributive and separative meanings while continuing to generate a wide range of new derivations.

The meaning of *ispar-* has been variously interpreted, including its possible derivation from the PIE root **sperH-* 'to kick, to press down with the foot,' distinct from *isparrai-*, while the remaining forms are regarded as secondary developments, though still cognate with Gk. *σπείρω* 'to spread' (Oettinger 1979, 267; Melchert 1994, 80). The Albanian formation *shprish* 'to trample, scatter' reflects both semantic dimensions attributed to *ispar-/ isparrai-* – that is, *shpërndaj* = *shprish* 'to scatter; to trample' –thus preserving the ancient overlap between dispersal and pressure by treading, a feature typical of early Indo-European metaphorical extensions.

Notably, the Albanian root *shpër-/shpar-* preserves nearly the entire Hittite semantic range, having evolved into a highly productive prefixal system. The prefix *shpër-* remains a living element that continues to generate new words, and in some cases is further reduced to the cluster *sp-*, possibly through agglutinative development.

Although close in form, the root *ispart-* 'to escape, to get away' differs from *ispar-*. In Albanian it conveys meanings such as 'to get away, to move with hands and feet, to contend, to fight for,' aligning semantically with Sanskrit, Gothic, and Armenian parallels. Nevertheless, *ispar-* and *ispart-* form a network of semantic parallels, possibly also connected with *ispand-* 'to libate, to pour.'

Taken together, this evidence shows that Albanian preserves the most archaic and conservative reflexes of both *ispar-* and

ispart- among living Indo-European languages – retaining not only the full Hittite semantic breadth but also extending it through new derivations, unlike Greek or Latin, which have narrowed or specialized the original meanings.

The *ulippana* paradigm

A particularly intriguing proposal concerns the possible connection between Hitt. *ulippana-* and Luw. *ulipna-* / *walipna-* on the one hand, and the Illyrian-derived Albanian toponym *Ulpiana* in present-day Kosovo on the other – sometimes appearing in variant forms such as *Ulcianum* in Dardania and *Olcinium* in southern Illyria, modern *Ulqini* (Çabej 1986 II, 242).

Ulpiana, located in ancient Dardania, emerged as one of the region's major urban centers during the Roman period, though both archaeological evidence and linguistic considerations suggest that its foundations – and possibly its name – derive from a much earlier, pre-Roman stratum.

While the etymology of *Ulpiana* has never been satisfactorily elucidated, it is generally accepted that the city was established or reorganized under the Roman emperor Marcus Ulpius Traianus (r. 98–117 CE). Historical sources attest that *Ulpiana* flourished particularly in the third and fourth centuries CE under the title *Municipium Ulpiana Splendissima*, serving as a major crossroads within Dardania and the surrounding region. By this time, it had become an episcopal seat – its bishop *Macedonius* of *Dardania de Ulpianis* is recorded as a signatory at the Council of Serdica in 342 CE. Rebuilt by Justinian I after the mid-sixth-century earthquakes, the city was renamed *Justiniana Secunda*; however, the continued use of the episcopal title *Episcopus Ulpianensis* indicates that the older toponym preserved a strong cultural and linguistic presence in the collective memory of the region (Berisha, Hajdari, Goddard, and Mukai 2019; Shukriu

2014, Mirdita 1979).

This enduring resonance acquires further significance when considered alongside the notable phonetic and semantic parallels between the Anatolian forms *ulippana-*, *ulipna-/walipna-* and the Illyrian toponym *Ulpiana*. Such correspondences may point to a deeper continuum linking linguistic heritage with broader cultural and mythological traditions..

Hitt. *ulippana-* denotes 'predatory; beast (wolf?),' while Luw. *ulipna-*/ *walipna-* (adj. *ulipnassa/i-*) means 'wolf,' corresponding to Alb. *ujk*/ *ulkonjë* and the toponyms *Ulpiana* and *Ulqin*. These reflexes derive from PAlb *ulk*, ultimately from PIE **úlk^{w}o-/úlp-* 'wolf,' a root widely attested across Indo-European languages. The Latin orthography in Ulpiana, particularly the *lp*, may reflect a Latinized rendering of an older *lk* cluster (*Ulkiana*), itself preserving an older Anatolian or Indo-European form. The Anatolian–Illyrian continuum – Hitt. *ulippana-*/ Luw. *ulipna/i-*, and Alb. *ulk-*/ *ulkonja* – all preserve the onset *ul-*/ *ul(i)p-* and share the semantic domain of 'wolf, predator, beast' (Ivanov 1965; Watkins 1972; Tischler 2016).

The sacred and foundational role of the wolf in both Anatolian and (post)Illyrian contexts reinforces the symbolic coherence of a toponym such as Ulpiana, which could be interpreted as *Ulkiana*, 'city of the she-wolf.' In Hittite and Luwian sources, the wolf functions as a symbol of divine ferocity, while in Dardanian and Illyrian myth it appears as a totemic ancestor and protector. Analogous to Rome's foundation myth, centered on the *lupa*, Dardanian Ulpiana may have invoked the *ulkonja* as a guardian or progenitress figure. This interpretation is strengthened by the semantic and phonological continuity from Alb. *ulk*/ *ujk* and *ulkonjë*, suggesting a very ancient Anatolian–Illyrian root **ulk, *ul(i)p*, denoting predator or (she-)wolf (cf. Lehrman 1987; Kloekhorst 2008; Tischler 2016).

Ulpiana should therefore not be understood merely as a

Roman *Ulpiān(a)* ‘of the Ulpii’ (Trajan’s *gens*), but rather as a Latinized reflex of a pre-existing Illyrian name, *Ulkiana* or *Ulkonja*, literally ‘place or cult-site of the she-wolf’. This reading aligns with a lexical layer attested across Anatolia and the Illyrian Peninsula: Hitt. *ulippana-* ‘predatory, beast of prey (wolf?)’ and Alb. *ulk-*/*ujk*/*uk* ‘wolf’ (with the feminine *ulkonjë* ‘she-wolf’). PIE **ulk–* **ulp-* forms denoting ‘wolf, predator’ could yield Hitt. *ulippana-* via Anatolian suffixation and gemination and Albanian reflex *ulk-* > *ulkiana* through toponymic formation and subsequent Latin orthography *Ulcinium* → Alb. *Ulqin*. This cluster may reflect either a direct inheritance from an areal PIE reflex or an early substrate formation that preserved the ‘wolf’ motif in Anatolian and Illyrian-Thracian strata (Ivanov 1965; Watkins 1972; Tischler 2016).

Taken together, the onomastic, morphological, and mythological evidence supports interpreting Ulpiana – notwithstanding its traditional association with the Roman *Ulpii* – as preserving an ancient ‘wolf’ toponym (*Ulkiana/Ulkonja*), subsequently overlaid or reinterpreted through Roman titulature.

Therefore, the Albanian city name Ulpiana, like Ulcinium/ Ulqin, may correspond phonetically, semantically, and culturally to Hitt. *ulippana-*/*ulipna-* and potentially to Illyrian antecedents. The name of Ulcinium can be explained through Pal. **ulk* > *ujk* ‘wolf’ and *ulkonjë* ‘she-wolf,’ suggesting that Ulpiana, known from Roman sources as a municipium in Dardania, may represent a replication of Ulcinium/ Olcinium. Other related toponyms and anthroponyms, such as Ujkan (male) and Ajkuna (female), further preserve this root, reflecting Hitt. *ulippana-* ‘wolf’ (cf. Tischler 2016, 397).

Although Roman sources attribute Ulpiana to Marcus Ulpius Traianus (Trajan), this interpretation likely overlays an older local toponym derived from a Dardanian or Thracian root associated with the wolf (*Ulk/ Ulp*), later reinterpreted or Latin-

ized as a Roman gentilicium. Notably, the name *Ulpius* itself is thought to derive from an Umbrian cognate of Lat. *lupus* 'wolf' or even *vulpes* 'fox' (Melchert 1994), reflecting a semantic trajectory comparable to that of the Hittite term, thereby reinforcing this wolf-related etymological lineage.

Stripped of its Roman gloss, Ulpiana – like Ulqin – may be read as *Ulkiana/ Ulkonja*, 'place of the wolf/she-wolf,' while preserving the possibility that the name also functioned as a personal gentilicium. This reading aligns with the sacred and mythological role of the wolf in Anatolian, Illyrian, and broader Indo-European traditions, where wolves serve as guardians, totemic ancestors, and symbols of foundational or protective power. Thus, Ulpiana represents a Latinized continuation of a local 'wolf' toponym, simultaneously commemorating Trajan's gens and preserving an underlying Anatolian–Aegean cultural and mythological substrate. A similar pattern is observed in *Ulpia Traiana* in Dacia (modern Romania). In Greece, the Arcadian *Λύκαιον* reflects a comparable semantic and mythological continuity. From the Middle Ages onward, some cities in Slavic regions bear names meaning 'wolf,' such as *Vukovar* (Croatia) and *Vlkava* (Czechia), though these are are subsequent Slavic innovations.

If the phonetic correspondence *ulippana* → *Ulpiana* is accurate, it further supports the existence of a shared Anatolian–Aegean substratum, demonstrating how imperial titulature overlays local linguistic heritage while perpetuating ancestral symbolic landscapes rooted in wolf imagery.

It is also plausible that *ulippana-* bears a semantic link to **uwalh-*/*walh-* 'to strike, to hit, to fight, to resist', reflecting the wolf's predatory attributes. This association aligns with Albanian *sulmoj* and *godas* 'to attack, to strike.' Derivatives such as **walhanai-*/*walhanni* 'to strike' and **walhessar*/ *walhesn* 'strike, blow' correspond semantically to Lat. *vello* 'to tear apart,' Alb. *vras* 'kill,' Gk. *ἐαλών* 'was killed,' and Toch.A

wāllāstāre ‘dies’ < PIE **welh₃-ti* (Kloekhorst 2008, 945–46). Kloekhorst also notes *u̯alku u̯a* as ‘something negative’ (2008, 950), while Tischler interprets *walkuwan* as ‘beast, horde, animals’ (2016, 419), bringing it semantically close to Albanian *ulkonjë*. Lehrman suggests *u̯alku u̯a* may be the source of *úlkʷo-* ‘wolf’ as seen in Skt. *vṛtka* and Gk. *λύκος*, leaving open its relation to Skt. ‘safe’ < *ulkwo* ‘dangerous’ (Lehrman 1987, 16–17). Lehrman also posits that *úlkʷo-* has a Cuneiform Luwian reflex *u̯alu̯a* interpreted as ‘lion’ (1978, 228–230), possibly influencing Alb. *luan*, forming a semantic link between lion, wolf, and she-wolf. The Luw. *walwa/i-* similarly reflects Hittite forms, further linkink Anatolian and Mediterrenean-Illyrian mythopoetic spheres (cf. Lehrman 1978, 228–230; Tischler 2016a, 271).

Syllabic liquid developments also support this continuity: PIE *l̥* > *ul/ ol/ la* (areal variation), and PIE initial *w-* may vocalize to *u-* or be lost or assimilated in certain regional reflexes, consistent with the modern Albanian initial vowel in *ujk*. The Hittite geminate *pp* in *ulippana-* may reflect an inserted stop or a passive/agentive suffix (-pana) on an *uli/ ulp* base, while the *ulp/ ulip* ↔ *ulk* correspondence likely results from regular devoicing or morphological reanalysis across branches. These phonological and morphological correspondences support the hypothesis that Ulpiana and related anthroponyms preserve an Anatolian–Illyrian **ulk/ ulip* paradigm.

From a cultural perspective, Alb. *ujk* ‘wolf’ yields *ujkeshë* or *ukinë* ‘she-wolf,’ from which derives *ulkonjë*, a mythic form combining wolf and draconic/serpentine features. In oral tradition, the *ulkonja* often appears less as a simple wolf and more as a dragon-serpent hybrid (Elsie 2001). The wolf–dragon–serpent complex recurs throughout Indo-European cultures, from India to Ireland, exemplified by Hitt. *Illuyanka* and Gk. *Lykos–Drakon* myths, representing the archetypal combat of a Storm or Warrior God against chaos. In Albanian

tradition, the dragon '*dragoi*' is sometimes cast as a positive hero, opposed to the female serpent-dragon *kulshedra*, while the wolf remains ambivalent (cf. Bowra 1952; Graves 1955; Dumézil 1988; West 2007; Calin 2017).

The morphological chain *ujk* → *ujkeshë* → *ulkonjë* traces a transformation from natural to supernatural: the *ujkeshë* evolves into the *ulkonjë*, a mythic female figure endowed with monstrous, fiery powers. She flies, crawls like a serpent, and burns her rivals. She embodies both guardian and destroyer, an ambivalent energy mirrored in Hittite, Greek, and wider Mediterranean mythologies. Linguistically, *ulkonjë* preserves an archaic Proto-Albanian variant of *ujk*, with the suffix *-on(ë)/-onjë* forming feminine or agent nouns. The initial vowel shift *u-* → *ul-* recalls Hitt. *ulipna-*/*walipna-* and perhaps PIE **ul-*, **wel-* associated with twisting or coiling, i.e., serpentine movement, rendering *ulkonjë* as the 'coiled she-wolf' and reflecting the Indo-European composite of terrestrial and chthonic power (cf. Watkins 1995; West 2007; Bowra 1952; Dumézil 1988).

Her feminine and nocturnal character also links her with *zana* and *ora* – nymphal beings endowed with prophetic and serpentine traits – forming a continuum of feminine daemonic powers. The *ulkonja* assumes the same cosmic and social role as *Illuyanka* or *Vṛtra*: a threshold entity, both chaos and protector, devourer and guardian. Comparable to Greek *λύκος* 'wolf,' where the root *luk-* relates to both *light* (*λύκη*, 'dawn') and the *wolf/ serpent* god, *ulkonjëa* fuses solar and chthonic spheres (Watkins 1995; Graves 1955; Dumézil 1968, 1988). Ultimately, *ulkonja* is not merely a she-wolf but a dragon-wolf, an *Illuyanka* in feminine form, preserved in Albanian oral imagination – a survival of an archaic Indo-European mythological synthesis. She exemplifies Albanian mythological patterns in which *ujk*, *dragua*, and *ulkonjë* (often identified with *bolla* or *kulshedra*) appear as antagonistic yet numinous beings, linked to weather, fertility, protection, and the balance between order and chaos.

The Etymon Triangle: Hittite – Messapic – Albanian

Within the broader context of Albanian's relationship to the Anatolian linguistic and cultural area, one can observe a historical phonological-semantic triangle connecting Hittite, Messapic, and Albanian. Special attention is warranted for the ways in which Hittite word semantics – though originating from a distinct linguistic branch – appear to have converged with and coexisted alongside Messapic, being partially preserved, borrowed, and integrated into its language and cultural framework (De Simone & Marchesini 2002; Mani 2025).

This process likely occurred, at least in part, through migrations from the Anatolian shores, in the region associated with the Dardanians and Brygians near Ilion, to southern Italy following the fall of Troy. Such movements would have facilitated the incorporation of Anatolian linguistic patterns into Messapic, in a manner potentially comparable to what occurred in other Illyrian dialects, particularly the Epirotic dialect, which appears to have been the most prominent and geographically extensive (Mani 2025). Unlike Messapic, these other Illyrian dialects have left no written record, surviving only orally, despite being historically recognized and extending into the territories of inland Illyrian tribes.

The following discussion presents a selection of Hittite-Messapic-Albanian correspondences**,** highlighting the intricate phonological, morphological, and semantic continuities that illuminate the historical and cultural interactions across these regions. This approach not only reinforces Messapic's role as a linguistic bridge between Anatolia and the Illyrian territories but also provides critical insight into the substratal connections that inform the reconstruction of Proto-Albanian.

Hittite	Messapic	Albanian	English
hāssuwas	hazzava-	hazava?/mbret?	king, prince
walla-/walliyatar	valla	valle, festim	celebration, praise
lāi	la	la/lë	to let, leave
āppa	bas	pas/prapa	behind
naš	nes	na/ne; nesh, neve	us/to us
aiš/išš-	ha(n)	ha(sh)/(gojë)	to eat/mouth
sīwatt-	sott-	sot/ditë	today/day
tahasis	tass	tas	cup/bowl
u̯it-	ui	ui/ujë	water
u̯ai/wai-	vai	vajtim; vaj	lament
atrahit	trohantes	trahana	sort of food
laḫuuzzi	lao	lau/laj/lahem	to wash
āššu-/dassu	daštas	(i/e) dashur; dua	to love/be strong
uppiya/upara	hiber	hipur, epërm	upper
ḫat-	θoav-	tha-/tharje	to dry
ḫaštāi	ast	asht	bone
anda	inθi	ndër/në	in
ariya-	ori	ora	oracle
hardu	ardano-	ardhun	comer
sah	sohi	shoh	to see/to search
maniiaaḫḫ	mannati	mban	to hold
zah	zihi	za/zë/zihem	to grasp/to quarrel
kuis	kos	kush	who
parsiya-	preišr	prish(ur)	to ruin/break
(u)pai-	nab-	nap, jap	to give
zanu	zinn	zien; ziej	to cook
tuhussiya	hest	heshtja/pritja	to wait/be silent

Hittite	Messapic	Albanian	English
tēkan	tok	tokë	land, soil
mallit-/militt	maltis	mjaltë	honey
genu-/ganu-	genus	gju(një)	knee
kars	kori	korr	to reap
witt-	vet(e)-	vit	year
keda	keshθet	kështu	in this way, so
alalessar	laolaos	lule(zim)	flower/bloom
-mi-/-ma-/-me-	emi/iam	imi/jam	my/i am

Over half of the lexical items presented in this table may be reasonably regarded as cognate within this triangular comparative framework.

Messapic, while representing a distinct language, nevertheless displays a spectrum of shared features with Hittite, whether through inheritance or lexical convergence, making it a valuable – if partly 'imaginary' – model against which Proto-Albanian may be reconstructed. Placing Messapic evidence alongside Hittite – and, to some extent, Phrygian – facilitates a clearer reconstruction of Messapic itself and sheds light on its gradual transformation into Classical Albanian. The examples presented above represent only a small portion of the broader network of correspondences linking these languages, many of which have left enduring traces in Albanian.

Conclusion

While the survival of Hittite vocabulary in modern Albanian – especially in the Gheg dialect – may initially seem unlikely, real cognates and parallel developments show correspondences that demonstrate that these connections are neither random nor coincidental.

Over millennia, core lexical items – especially those related to ritual practice, social organization, animals, clothing, vessels, body parts, and the most fundamental verbs of the verbal system – tend to resist replacement and preserve ancient roots.

In our dataset of approximately 1,500 correspondences (entries), several hundred exhibit, to varying degrees, phonological, semantic, and morphological alignments consistent with inherited forms, while the remainder consist of borrowings or more speculative, analogical proposals. Importantly, these correspondences are not random: recurring sound changes, derivational patterns, and semantic stability together form a coherent network linking Hittite and Albanian. Taken together, they provide strong evidence for the retention of an archaic Anatolian-related stratum within Proto-Albanian, which is subsequently reflected in early, classical, and modern forms of Albanian.

The historical development of Albanian likely extends far beyond its earliest documented stages. Evidence from Messapic – a language already identified as an early or archaic stage of Albanian – shows a relatively stable linguistic system, particularly in terms of vocabulary, inflection, and grammar (De Simone & Marchesini 2002; Mani 2025). Prior to the 6th century BCE, Albanian should be understood through the lens of Proto-Albanian, with lexical and grammatical parallels linking it both to Homeric Greek and to features in Hittite and Sanskrit.

In this light, Proto-Albanian must be reassessed as a pre-Messapic phenomenon, predating the Trojan War and the

Iapygian–Messapic migration into southern Italy. Messapic, in turn, reflects a language shaped by influences from the Aegean, Epirus, and Anatolia – including regions near Troy – and maintained contact with Phrygian and early Doric Greek. This situates Proto-Albanian within the Bronze Age linguistic landscape, contemporaneous with Hittite and comparable in antiquity to Proto-Greek. Phonological features traditionally used to define Proto-Albanian – such as vowel restructuring, nasalization, and accentual developments – should be reexamined within this broader context. Semantic and phonological correspondences with Hittite and Messapic support a model of deep-rooted Indo-European inheritance, rather than one characterized by late, isolated, or externally influenced developments.

Accordingly, the Albanian linguistic branch is best understood within a broader network including Greek, Armenian, Phrygian, and Messapic, the latter serving as the most direct archaic stratum of Albanian (cf. Hyllested & Joseph 2022). Lexical and phonological correspondences with Hittite provide a further substratum of evidence for this deeper Indo-European framework. Nearly all of the Albanian inherited vocabulary – about one thousand entries identified within Topalli's (2017) more extensive lexicon – can be corroborated here through correspondences with Hittite lexical items.

This lexical corpus does not seek to establish direct genealogical relationships, but rather to identify meaningful points of comparison between Hittite and (Proto-)Albanian, particularly in cases where overlapping Indo-European roots can be discerned. Instances of conjectural or uncertain correspondence are marked accordingly (in italics and with question marks), serving to encourage further philological investigation rather than to assert definitive conclusions. However, from a broader linguistic perspective, the correspondences identified here indicate that it may be both meaningful and necessary to

reconsider the reconstruction of Proto-Albanian at an earlier chronological stage than the traditionally proposed 'Late Indo-European' (Orel 2000).

It should be noted that the correspondences proposed here between Hittite and Proto-Albanian/ Albanian are preliminary and primarily illustrative, offering a first glimpse of potential connections. Further research, examining semantic, phonological, syntactic, and derivational patterns, could illuminate not only Albanian's place within the Indo-European family but also the enduring structural and lexical richness of Hittite as a living repository of its ancient heritage.

Leksikon korrespondencash

Lexicon of Correspondences

- A -

-a, ***-ā*** (end., con.) ‘a, and, also, but’: **a, apo, dhe, gjithashtu, por; o (PIE *a* > *o*)** ‘interrog. and inicial particle; prefix; ending; connector; or, and, but’;

LUV***a-/ya*** (con., encl.) ‘and, also’: **a, apo; o; ose; dhe** ‘or, also, and’;

LUV***ā-/āya*** (v.) ‘to be, to become’: **ᵇa (ᵇo) /baj/ bahem** ‘to be, to become’;

PAL***a-*** (pron.): **ai/ ajo/ atë** ‘he, she; him, her’;

a- (v.) ‘is (to be)’: **a/ o > asht/ osht (= st); është**; **ish; ai/ajo** ‘is < to be; the aforementioned’;

aha (‘interj.; suffix) ‘ah’: **ah, aha, ihi; vajtim në ritual (onom.)** ‘interj., suffix; mourning interj. in rituals (onom.)’;

LUV***āhra***, (n.) > ‘pain, ache, wound’: **ᵛahra > varra** ‘wound, ache’.

ahurriyant (n.) > ‘oracle?’: ***ori > ora, orakulli*** *‘oracle’*?

ahuwatar-/uhhuwatar- (n./adj.) > ‘precious (object)’: **ᶜmuatar > i/e çmuar (objekt, gur) >** ‘precious (object)’;

ai (interj.) ‘ah, alas’: **ai, aiii, ah** ‘ah, alas’;

Derivative: ***awa-/awai-/wiwi-/uwai-/wauia*** ‘ah, elas’: **au-au, vaj-vaj, aiiih, vaii** ‘ah, alas’;

PAL***ai*** (v./imp.) ‘be!’: **ai > ji** ‘be!’;

aya-/ā- (v.): ‘to make, to become’: **ᵇaja > baj/ bëj, bahem-bëhem** ‘to make, to become’;

ais/iss- (n.) ‘mouth’: **ʰaish/ hajse > haje; të hash; hajce (me të cilën *ha*); thaice (thënëse); gojë;** ‘food, to eat > to speak; mouth’.

Derivative: ***issalli-*** (n.) ‘spittle’: ***ᵖistal > pështymë*** *‘spittle’*?;

a(y)i- (n.) ‘pain; interj.’: **aji > ahi; aji > ajem, enjtje; pasth. dhembjeje** ‘ahi (interj.); swelling; pain’;

aimpa/-impa- ’n.’‘weight’: **(e)-mba- > (e/që) mba(n)/mat, që peshon; peshë/ peshore, mbajtëse** ‘holding; weight’;

aikawartanna- ’n.’: **^{n}ai-vartimë > nai/një vërtitje; një qark** ‘one turn’;

ais-, iss- (n.) ‘mouth’: **hais > hash; me të cilën *ha*, gojë** ‘mouth’;

ak(k)-/ek(k)- (v.) ‘to die, to be killed; to be eclipsed’: **^{de}ka/ heka > deka, vdekja; heqja shpirt** ‘death, dying.’;
Derivatives: ***akkant-*** ‘to die’: **dekun/hekun - > (me) dekun/vdekë, heq shpir** ‘to die’; ***akkātar/akkann-*** ‘death’: **dakat/n- > deka, vdekja** ‘death’; ***akkantas mulalis -*** ‘wrapping of the dead’: **dekantas mulais-, mbulojsë e të (v)dekunit, mbështjellje e të vdekurit** ‘wrapping of the dead’;

aganni- (n.) ‘cup, bowl’: **(a)kaner > kan(dë)r/ kënatë, kanistër, enë uji** ‘vessel‘;

aku…aku- (conj.) ‘either… or’: **ku… ku; qoftë… qoftë** ‘either… or’?;

aku- (n.) ‘stone; sea-shell’: **(a)-gur > gur; gua(sk) > guaskë** ‘stone; (is) sea-shell’;

akugalla- (n.) ‘wessel; cup’: **(a)-kupal > kupa** ‘cup; wessel’;

akutalla- (n.) ‘container of water’: ***(a)-kutull > kutull, masë drithi 6-okëshe = 9kg; kuintal = 100 kg?*** *‘container of wheat from 6 oks = 9 kg; kuintal = 100 kg’*?;

^{LUV}**ala/i** (adj.) ‘high; deep': **^{n}alat/ ^{n}ala- > i naltë/ i lartë; i thellë** ‘high; deep’;

allalla- (n.) ‘defection’: ***^{b}alla-la > ballin la/ lë ballin; braktis/je, dezertim*** *‘defection’* ?;

allantaru- (n.) ‘oak’: **(a)-lantar > landa(r), landë ; a^{r}atar > arratar, landë arre** ‘timber, oak (timber)’;

alalamniya- (n.) ‘(to) cry aloud, vacarme; haplological for **alala* + *lamniya*-: to call out alala’: **alala-lania > ala-lania, olele** (onomat.)**; lamtumirë, hallakamë; vaj lamtumire me**

zë, gjâmë ‘cry aloud; vacarme; farewell, mourning’;

alanza(n)- (n.) ‘a tree and its wood’: **(a)-lanza > landë; lis, pemë** ‘timber; a tree’;

alalessar- (n.) ‘flower; large cultivable area’: **(a)lulesar > (e) lulë(zuar), lulisare, lulishte** ‘flower; large cultivable area of flowers’;

alalu- (n.) ‘travel cape; garment’: **lulu- > lulare, rrobë solemne me lule** ‘flowered garment; solemnly decorated garment’;

allap(p)ahh-, alpahh- (onom.?) ‘spit, spit at; vomit’: ***aa-phu > a-phu - teshtimë; pështymë; vjellje*** *‘sneeze; spit; vomitin’*?;

allayani- (n.) ‘name of a tree’: ***ulani/[m]allani- > ulli(ni)/ mollë, trung molle;*** *‘olive/ apple tree’*?;

alpant- (adj./n.) ‘swooned, weak, mild?’: ***[g]alpan- > gjelpan/ i gjelpët, i njelmët; gjalpa*** *‘salty; butter*?;

alel- (n.) ‘flower, bloom’: **(a)-lul- > (është) lule; lulëzim** ‘flower, bloom’;

alessar- (n.) ‘cloth, garment, wool (roll, wrap)’: **(a)-leshar > rrobë leshi** ‘woolen cloth’;

ali- (n.) ‘wool’: **(a)-li (lesh-e-li) > li > lin, liri; lesh** ‘wool’; ***hulana-, huliya-*: lesh** ‘wool’;

Derivative: ***alessar-*** ‘of wool’: **(a)-leshit > i leshtë** ‘of wool’;

alila- (n.) ‘object/plants dedicated to a deity’: ***(a)-lule > lule kushtuar një hyji*** *‘flower dedicated to a deity’*?;

aliles (n.) ‘flower’: **(a)-lule/ lila > lulëzim** ‘flower’;

alkista(n)- (n.) ‘bough, branch’: **[d]algistan/ gishtan > dal-gisht(an); syth-gisht, që ka dalë nga trungu i pemës, degë** ‘finger-shoot; bough, branch, bud’;

alpa- (n.) ‘cloud’: ***[b]alra > bardha = reja*** *‘white = cloud’*?;

alpu- (adj.) ‘smooth, rounded, dull, blunt; pointed’: **(a)-lmu > (i) lëmuar** ‘smooth(ed), polish(ed), soft’;

als- (v.) ‘to owe fealty, to give allegiance’: **[f]ales > falem, jam besnik** ‘owe fealty, give allegiance’;

aluanz- (v.) ‘being bewitched, affected by sorcery’: ***(a)-luan > (a)-në-lojë*** *‘affected by play’*?;

LUV***ammassa-*** (v.) ‘to dry, to erase’: **thamja; thajmë, thaj** ‘to dry’;

amiyant- (adj.) ‘small’: **(a)-mihan > a-mi(ni); i vogël**, ‘(is) minor, small’;

amiyara- (n.) ‘ditch, canal, channel’: **(a)-mihara > mihje, e mihura; miarja, kanali (i miut)** ‘ditch, canal; channel (of the mouse)’;

ammuk- (pron.) ‘(to) me’: **mu(a)** ‘(to) me’;

-an (ending): **-n; -an; -un; en; në, ndë** ‘*in;* prep., part., suf. ect.’;

anna- (n.) ‘former, old’: **ana/ ama > nana, motra, hyji; anash, ish; e ^{k}âna = e qena** ‘(old) mother, sister, deity; former; (it) was’;

anna- (n.) ‘mother’: **ana/ ama > nana** ‘(old) mother, sister, deity’; PAnat. **honno-*: **hona > hana; nona > nana** ‘moon, mother’;

LUV***annā*** (n.) ‘intelligence, wisdom, mind’: **^{m}ana/ mandja > mendja** ‘mind, wisdom’;

anahi- (n.) ‘decorative item/pendant of an offering (sacrificial offering)’: **^{m}anahe > majtëse** ‘pendant of an offering’;

annalla/i- (adj.) ‘ancient, experienced; from mother’: ***ana/ nana la > lënë/ trashëguar nga nëna*** *‘inherited from mother; ancient’*?;

annan- (adv.) ‘below’: **(a)nan/nen > nan /nën** ‘below, under’;

annaneka- (n.) ‘sister by the same mother’: **a-^{n}ane-k > (a) e nanës, e ka të nanës** ‘relative/sister by the same mother’;

HURR***anani*** (n./adj.) ‘joy, pleasure; pleasant’: **^{k}ana- > e kandshme; andje** ‘pleasant, joyfull; joy’;

annantila- (n.) ‘garment ornament’: **ojna; ornament** ‘embellishments, ornaments’;

ananu (n.) ‘developper, former, informer; halter’: ***^{b}ahan-/ ^{m}ahan > banë(s)/ bamës/ bërës; mahun > mbajtës, që mban, kopresh, fre*** *‘developper, former; halter’*?;

Derivative: ***annanuzzi*** ‘to train, educate; having a bridle’: ***[m]ananu- > mban = edukon; mbaj frerët*** *‘to train, educate; having a bridle)*?;

ananu(ha) (n./adj.) ‘joy, pleasure; pleasant’: **anda-/[k]an(d)a- > andja/e kandshmja**; ‘pleasant, joyfull; joy’;

annarawar- (n./adj.) 'virility': **[q]endruar > i qëndrueshëm; qëndrueshmëri, burrëri** ‘strong, virile; virility’;

annari- (n.) 'strength, force, vigor': **[q]endrar- > qëndrim, qëndrueshmëri** ‘resistence, strength’;

[LUV]***annarummāhit-*** (n.) 'force, virility': **[q]endrumahi/ ruamje > qëndrueshmëri** ‘force; virility; resistence’;

anass(a)- (n.) ‘lower part of the back’: **anash(a) > anasja/ anësorja; e pasmja** ‘lower part of the back; buttocks’;

anassar- (adj./n.) ‘part of the house’: **[m]anasar/ anasar > manes/ mbajtës; anësor (i shtëpisë) = shtyllë** ‘pillar, column’;

[LUV]***annssi-*** (n./adj.) 'maternal': **[n]anësor, nga nana** ‘maternal’;

annasnant- (n./v.?) ‘let go?’: **[l]anas(n)ant > lan-anash; lënie anash** ‘to live aside’;

anask- (v.) ‘to wash; to dry’: **[l]an/larë; laj** ‘to wash’;

annawali-/annauli-: ‘(of) equal (rank), peer’: ***a-na-uli > asht një uli; kemi një ulëse; i përkasim të njëjtit rang*** *‘share the same seat; of equal rank’*?;

annawanna- (n.) ‘stepmother; mother in law’: **[n]ana-e-[n]ana > nana e nanës; gjyshja, njerka** ‘grandmother, mother in law’;

Derivatives: **-wanna-/anna-** ‘mother’; [LUV]**tātauann(i)-** ‘stepfather’: **tata-ana > gjyshi, njerku** ‘grandfather, stepfather’;

anni- (pron./adv.) ‘that, the already mentioned one; now’: [t]ani, tani(më) ‘now, already’;

anniye/a-[zi] (v.) ‘to work; to carry out, to produce, to treat’: **[b]a(h)ni > ban; bart; baj/ bëj; bart** ‘to do, to make; to carry’;

Derivative: ***aniyatt-*** (n.) ‘work, task; ritual gear or garments;

message': **[b]ania > e bane, banie/ bartje; anijat > bania** 'work, deed; shift; boat';

annesk-/anniya (v.), 'to do, act': **[b]an; baj/ bëj** 'to do, act';

annaz(a)/annisan (adv.), 'formerly; in the past': **[b]anas/(a) nisun > bane/bërë dikur; (ka) nisur (dikur)** 'is done; long ago; in the past';

annin(n)iyami- (n.) 'cousin': **a-ni-i-jami > a një/ njeri/ imi** '*is my relative*'?;

annit(t)alwatar (n.) 'motherhood': **[n]ani-ta-lata > nana ta la; mëmësia, trashëgimia** 'motherhood';

****anisiwat*** (n./adv.) 'day of today; today': **[t]ani-dita > sot** 'day of today; today';

-anki (adv.) 'once': ***(a)-ni > a nji > njëherë*** *'is one, once'*?. Derivative: **oyo-*: ***o njo/ nji, një*** 'one'?;

anku 'fully, quite, absolutely': **[t]ankun' > tanë-kund, tanësisht** 'fully, quite';

ans/an(as)siya 'to wipe': **anash > vë/në anash, fshirë** 'to wipe(d)';

Derivatives: [LUV]***am(ma)ssa-/am(ma)ssi(ya)-*** 'to wipe': **a-mshi > a-fshi; fshij** 'to wipe'; ***-ant-*** (part./suff.): **-ent/-ant** 'suf.';

anda (prep./adv.) 'in(to), inwards; (with)in; in addition': **a-ndë > në; anda; a-nda; ende** 'in, into, inwards, within; desire, pleasure; deceised; in addition, still';

andan (adv.) 'in; within': **a-ndë > ndër, në, ndanë** 'in; within; on the side';

[LUV]***andayandatar*; *antiyant-*** 'married; son-in-law': **an(në)-dhandëri > është në dhëndërrim; i hyrë dhëndër; dhandër** '(becoming) groom; married';

andara- (adj.) 'blue': ***(a)-ndë-re > a ndër re/ si re; si retë*** *'like clouds'?*;

Derivatives: ***antarant-*** (adj.) 'blue', ***antare/iske/a-[zi] a-ndë-reish > shkoi ndër re; u bë blu*** *'is made to look like clouds/ blue'*?;

andurza (adv.) ‘inside, indoors’: **(a)-n-durza > a ndore; brenda derës, i mbrojtur,** ‘inside, indoors, protégé’;

antaka-, antaki- (n.) ‘chamber’: **(a)-ndaka > (a) e ndarë, dhomë më vete** ‘chamber’;

antu- (n.) ‘possesions’: **^{m}antu > man(ie); që mbahen, posedohen, prona** ‘possesions’;

-antu (suffix/ending): **-ant/-and** (deriv. suffix; participle/ nominalizer);

antuwahhas-/antuws- (n.) ‘man, human being, person’: **^{k}an(tu)as > i kanë; kana/ kêna > qenia** ‘human being’;

anzas (pron.): ‘we’: **iana > jona, ‘onas** ‘our’;
Derivative: ***anzel*** ‘our’: **iana > jona** ‘our’;

ap(p) (v.) ‘to take, to seize’: **^{k}ap; zë, zap(t/oj)** ‘to take, to seize’;
Derivatives: ***appanna*** ‘to take, to seize’: **^{k}apun; zapuen/ zënë** ‘to take, to seize’; ^{LUV}***appant-*** ‘captive, prisoner’: i **kapun/ zapuen; i burgosur** ‘captive, prisoner’;

apa- (pron.) ‘that (one); he, she, it; the (very) one in question (frequently with -pat); thy, thine, your(s)’: ***ata > atë; ai, ajo; kata> këtë*** *‘that (one); he, she, it; this one’*?;

apatta(n) (adv.) ‘there’: **(a)-m^{b}-at-an > mbatanë; në atë anë; andej, aty** ‘on the other side; there’;

appa (adv.) ‘behind, afterwards; back, again, further’: **a-pa^{s} > a-pas**; **prapa; prapë; pastaj** ‘behind; again; afterwards’;
Derivatives: ***appan*** (adv.) ‘behind; after(wards)’: **a-pan > a panë/ pamë; prapa** ‘seen; behind’; ***appaz*** ‘again’: **a-pas > prapas, prapë** ‘again, back’;

appai-, appiya- ‘be finished, be done’: **^{m}arai > mbaroj; kryej’**: ‘to finish’;

appala- (n.) ‘trap, snare, pitfall, ambush’: **^{k}apala > kapale, kapëse; kurthë** ‘trap, pitfall’;

appanda ‘afterward, after, behind’: **(a)-panda/ prapa > pastaj/ prapa; pandashëm; prandaj, pas** ‘afterward, after, behind’;

appasiwatt- (n.) ‘future’: **a-pas(prapa)-siat > (a)-pas-sot/ ditës = e ardhme** ‘after today = future’;

Derivatives: ^{LUV}***appa*** 'back, again': **prapa; prapë** 'again, back', ***āpparant(i)-*** 'future': **a-para-ti > a para teje**; e ardhme 'before you; future';

appatar- (v.) 'to understand; to seize': ^{k}**aptuar > kuptuar, kapur** 'to understand, to seize';

appatariya- (n.) 'taking, seizure': ^{k}**apataria > e kapët(rri); që merret, kapet, zihet;** 'taking, seizure';

appaz (adv.) 'again, backwards': **prapaz/paz > prapë; pas, mbrapa** 'again, backwards';

api(l)/apa (pron.) 'he': ***ai*** *'he'*?;

apenissan/apinissan (adv.) 'thus, in the same way': **a-pej-nisi/ nise > prej nisjes, si në nisje = ashtu** 'as in the beginning = in the same way';

Derivative: ***apenissuwant*** 'such': **(si)-pej-nise > si prej nisjes, i tillë, njëlloj** 'in the same way, such';

apedani/apedas/apeza(z) (adv.) 'he; immediately': ^{s}**pejtan/ shpejtas > shpejton, shpejtas** 'immediately';

apezzi(ya)- (adv./adj.) 'behind, last, then': **a-pasa; i pasmë, pastaj** 'behind, last, then';

api- (n.) 'necromantic sacrificial pit': ^{h}**api/grapi > hapje; gropë blatimi; api > jap** 'a sacrificial pit; to give (offering)';

Derivative: ^{LUV}***apit-*** (n.) 'offering, sacrificial pit': ^{j}**apët; (ajo) që jepet, blatohet** 'a sacrificial pit; offering';

appai-/appiya (adv.) 'to be finished, ready': ^{p}**rapa/pas > prapa; pas, i mbramë; prapë** 'backwards; last; again';

appisk- (v.) 'to take, to know': ^{k}**apish > kap; kaptoj > kuptoj** 'to take; to understand';

apuzzi-/abusi 'storehouse, storeroom': **(a)-^{m}bushi > a për mbushje; hapësirë për rezerva, depo, magazinë** 'storehouse, storeroom';

appuzzi- (n./adj.) 'animal fat, tallow': ***(a)-butzi/ mbushi > (a)mbushi/ buck; bucko, i mbushur*** *'fat (animal)'*?;

ardu- 'to saw': ^{p}***ardu > parë; ard > ardhur; vij*** *'seen; to come'?*

ar- (v.) 'to stand (by), to be stationed, to remain standing; to be

present, to occur': **(a)-ri > rri; marr; (m)baj, (bëj të rrijë); arrij** '(to) stay, to take, to hold; to arrive';

ar-^{i}/er- 'to come (to), to arrive (at)': **ar(i)/ard/ erd > arrij; ardhi/ erdhi; arritur** 'arrived';

arr-^{i}/arra-/arriya- 'to wash': **^{l}a(h)ar'> larë, lahem** 'to wash';

ara- (adv./n.) 'right, proper(ly); friend': **^{m}ara > mbar(a), mbarë(si) (drejtësi); para; i mbarë (mik)** 'honest(y); right, well, justice, properly; before; good (friend)';

arra-/arri- (n.) 'anus, ass': **^{m}arra/ marri(a) > marrja/ e marrshmja, pjesë e marrshme e trupit; a lajshme** 'shame; a shameful part of the body; ass; cleanable';

Antonyms: **ara-: arra-: mara/ e mbara vs marrja** 'dishonesty; shame';

Synonym: ***arra-*** 'to wash, to clean': **lar'> larë, laj** 'to wash, to clean'.

arrahhani- (n.) 'to swear, to take an oath?': ***^{p}ara^{t}hani > parathanie; e thënë para; e premtuar, betim, bé*** *'a given word, oath, promise?*';

arahza/ arahzanda- (adv.) 'all around': **rrethza/ rrathanej > rrethaz; rrethandej, rreth-e-rreth** 'all around';

Derivatives: ***arahza-/arahziya-/arahzena(nt)*** 'surrounding, peripheral': **rrethzas > rrethanor, që vjen përreth a nga rrethina/ rrethana** 'surrounding(s)';

arai-/ariya- 'to rise, lift; hold in check; to arrive; to flight': **arrai/^{g}rai > arrij, ngritem, ngjitem, bëj lart; ndalem; fluturoj** 'to arrive; to lift/arise, to arrive, to flight';

Derivative: ***araisk*** 'to rise, flight': **aratis- > arratisem, ik** 'to escape; to rise';

^{LUV}***arrai(a)-*** (adj./v.)'long': ***^{l}argai > largoj, i largët*** *'remove, far?*';

-a(ri), ***-at(i)*** (endings); **-ari/-ati;** (mbaresa) 'an ending';

aran-/ arai/ aramnant (n./v.) 'oracle; oracle bird; to consult an oracle': ***ara > ora*** *'oracle, nymph'***;**

Derivative: ***nu arianun*** 'I consulted an oracle': **(fola me)**

orën 'I talked to *ora*(cle)';

arasa-/ arasi-/ asari- (n.) 'door': **^{d}arasa > dërrasa; dera** 'board, plang; door';

aras aran (pron./adv.) 'each other': **^{d}ara-daran > dora-dorës, njëri me tjetrin** 'hand in hand = each other';

arasa-/asara-/esara- (n./adj.) 'white wool, baige?': ***^{b}ar^{d}has > e bardhë; bashkva*** *'white; fleece*?';

araumni (v.) 'to shape, to build': **^{m}aroim' > marojmë, maroj; ndërtoj, formoj** 'to shape, to build';

arawa/arawan- (adj.) 'free man': **^{l}aruan > (i) liruan, i lirë,** 'free man';

Derivative: ***arawe*** 'to declare (oneself) free': **^{l}arue > liruar, shpallur i lirë** 'to (be) declare(d) free';

arha- (adv.) 'far away; outside': **^{l}ar^{g}ha > larg(a); e para** 'far away; the first one';

Derivative: ***arhama*** 'farther': **larga-ma > ma larg, i larguem; para** 'farther; before';

arhahari (v.) 'to stand (upright)': **^{l}ar^{g}ha-rri > rri-larg/ rri-lart** 'to stand ubright/in distance';

arha- (n.) 'borderline, limit': **^{l}ar^{g}ha > larga, pika e largesës, kufiri** 'distance, limit how far one can go, borderline';

Derivative: ***arhai-*** 'to move around, take a tour': **^{l}ar^{g}hai > largoj, ik larg/ përreth** *'to move around*?'; ^{LUV}***irha*** 'borderline, limit': **^{h}irha > hyrja, kufiri** 'entry, borderline';

arhaya(n)- (adv.) 'far away': **^{l}ar^{g}han > largas, larg(ësi); para** 'far away; before';

arhuzna (n.) 'sacred wood': **arista > arra (si dru i shenjtë)** '(sacred) walnut wood';

ari - 'oracle?': ***ori > ora*** *'nymph/oracle'*?;

ariya- 'to consult an oracle; to seek guidance from an oracle': **ori-a > ori/oj, pyes/ kërkoj ndihmën e orës** 'to consult a nymph/oracle; to seek guidance from a nymph/oracle';

arriya- (v.) 'to be awake, paying attention': **^{ʕ}uaria/ oria > (rri) çuar/ zgjuar; oroe, vë re, ruaj** 'to stay awake';

^{LUV}***ariya-*** (v.) ‘to carry, to lift’: **^{b}ar(t)i/ ^{ts}uari > bart; çuar/çoj** ‘to carry’;

^{GIS}***ariyal(a)-*** (n.) ‘basket to carry’: **^{b}areala > barela, barrë-lamëse, barrë-bartëse** ‘carrying case; basket to carry’;

ariyasessar/ariyasesn- (n.) ‘oracle; oracle emplacement, oracular site?’: **ori-shohës, orakulli, vendi i orakullit** ’oracular site; place where can one meets the *ora*/oracle’;

ariyat(ta)/ ^{LUV}***arimmi-*** (adj./v.) ‘levee; lifting’; **arita-/ ^{l}arita > arrin / (i) lartuar, ngritur lart** ‘levee; lifting’;

arima- (n.) ‘precious object’: **ari-ma > ari-mba(n); i artë (objekt)** ‘precious object: a gold object’;

arrirra- (v.) ‘to scratch, to scrape’; **^{g}arita > gërritha** ‘to scratch’;

arisant(a)- (n.) ‘herbal’: **^{b}arisan > barishte** ’herbal’;

arisuwanti (n.?) ‘field type?’: **^{b}arisuan- > barishtore, fushë me bar** ’herbal field’;

ark- (v.) ‘to cut off, divide’: ***^{h}ar- > harr/ herr, tëharr*** *‘to weed; to cut off’*?;

ark-$^{a(ri)}$, ***ārk-/ark-*** (v.) ‘to mount, to cover, to copulate’: **^{b}arrki > bëj me barrë; ^{g}arkai > ngarkoj** ‘to copulate, to cover, to load’;

arki- ‘testicle’: **^{b}arki/ ^{h}ardi > (organe) barre/ herdhe; arrki > arrza = herdhe, koqe** ‘testicles; copulative organs’;

arkamma(n)- (n.) ‘contribution, tax, tribute’: **^{g}arkama > ngarkoma, ngarkesa; ^{b}arrman > man-barrë, barrë-mbajtje** ‘load, tax, contri-bution, copulation’;

Derivate: ***arkamman/(ahh)-*** (n./v.) ‘tribute, tax; to pay tax’: **^{g}arkamane > ngarkomane, ngarkesë; arkaman > (në)-arkë-mban; arkambajtje, që mblidhet a mbahet në arkë; taksë, tatim** ‘tribute, tax; to pay tax’;

arga(-)tiya- (n.) ‘warrior’: **argatiar- > harkatar, luftëtar harkëtar** ‘(warrior) archer’;

arkuuae-^{zi} (v.) ‘to make a plea’: **^{p}arku > përkulur, përkulem, lutem; ^{h}arkua > harkuar, harkoj;** ‘make a plea; bowing’;

armai-/armahh (v.) 'to be pregnant': **[b]ar-mai > barrë-mbaj, (jam) shtatzënë** 'to be pregnant';
Derivatives: ***armahant-*** (adj.) 'pregnant'**: [b]arr-man > barrë-mban** 'pregnant'; ***armawant-*** (adj.) 'burdened, full': ***[b]arr-man* > barrëmban = i ngarkuar, plot** 'burdened, full';
****arna-/arinna*** (n.) 'source': ***[b]arina > burimi; arrina > ajo që arrin/vjen si burim; parina > e para*** *'source; the first one'*?;
arnammiya- (n.) 'offering, libation?': **[b]arna-mi > barra-mbi, barra (blati-mi) a të mirat e lëna mbi (varr)** 'offering';
arni- (n.) 'fault, mistake, sin?': **[b]arni > barrë (ngarkesë e keqe), gabim që jep ndenjë faji, keqardhje** 'regret';
arnu- (v.) 'to make go; to transport, to deport': **[b]arrnu > baj barrën** 'to transport';
Derivatives: ***arnuwala-*** (n.) 'deportee': **barrnua > i barrnuar; i bartur (si barrë), i deportuar** 'deportee';
arpa- (adj.) 'defetaed, confuse': ***[m]ar-pa > i pambarë, pa mbarësi*** *'unfavorable, unvirtuous'*?;
arpalimmi- (v./adj.) '*trouble(d)*?': ***[t]arbullimi > turbullimi; turbulluar*** *'trouble(d)'*?;
arpasa- (adj./n.) 'steep slope; hill': **ar-pasa > arë-pas/ poshtë, arë që merr teposhtëzën; teposhte; faqe e pjerrët mali** 'the side of a hill, steep slope';
arsak- (v.) 'to arrive; to attend': **arri-cak/ [m]arr cak, arrij** 'to arrive';
ars-[zi]/ars- (v.) 'to flow': **rshas > rrëshqas, rrjedh** 'to slipe, to flow';
Derivative: ***arsanu-[zi]*** (v.) 'to let flow': **(a)-rrshanë > rrëshqanë; [l]a-rrshasi > la/ lë të rrëshqasë, të rrjedhë** 'to (let) flow, to let slipe';
arsai/arsiya (v.) 'to plant; to be preoccupied with; to take care of': **[b]arrsaj > barrësoj/ mbarësoj, lë farën, mbjell; mbarësia, kujdesi** 'to cultivate (the seed), to plant; to pay attention to';
Derivatives: ***arsanu-[zi]*** 'to let flow': **[p]arzan- > përzanë; la/**

lë të ikë, të rrjedhë ‘to dispatch, to (let) flow, to let slipe’;

arsana- (v.) ‘to be envious, to be angry’: **[h]urian- > urren, urrej, hasmoj; shaj** ‘to hate, to be envious; to shout’;

Derivatives: ***arsanatal(l)a-*** ‘envier’: **(u)-urrentas > urryes; sharës; i zemëruar;** ‘hater; envier, who is angry and shouts/hates’; ***arsane-[zi]/arsan-*** ‘to be envious, to be angry’: **urryes, sharës** ‘to hate, shout’; ***arsanu-*** ‘to make flow’: **përzanë** ‘to expel; to make flow’;

[LUV]***arsi-*** (v.) ‘to flow’: **[k]arsej > kërcej; rrjedh** ‘to dash, to sprint; to flow’;

arsintara-/artsintathi (n.) ‘oracular bird’: ***[k]arcimtar > që kërcen; (zog) kërcimtar/ këngëtar*** *‘hopping bird; sparrow’*?;

ard(a)- (n.) ‘saw’: **[s]ara > sharra, sharritësja; varra, e prera e sharrës** ‘saw; cut’;

artattar- (n.) ‘deep cut’: **[v]arra > varra, prerja e sharrës** ‘cut; injury’;

ard(a)- (n.) ‘saw’: **[s]ara > sharra, sharritësja** ‘saw’;

aru-/aruma (v./adv.) ‘high, elevated; extraordinarily’: **[l]artu > lartuar** ‘elevated’;

arrumar-/ (n.) ‘ritual of washing’: **[l]arumar > (ritual) i larjes** ‘ritual of washing’;

aruna-/[PAL]***aruna*** (n.) ‘sea’: **[l]arun > (vend) i larjes, det** ‘(place) for washing/ cleansing; sea’;

arusuwaru (v./adv.) ‘seriously, energetically’: **[l]arsuar > lartësuar, në nivel të lartë, seriozisht, fuqishëm** ‘seriously, energetically, at an extreme level’;

[LUV]***arut-*** (n.) ‘wing’: **[k]rahu > krah(ët); flatrat** ‘wing(s)’;

aruwa- (adj.) ‘(to be) free’: **[l]irua- > (i) liruar; i lirë** ‘(to be) free’;

aruwai-/arwesk- (v./n.) ‘to bow, to bend; to pay homage’: **[k]rusoj > kërrusem; përkulje, admirim** ‘to bow, to bend, to pay homage’;

arzanant-/arzanatar (adj.) ‘established, fixed’: **ar-zanun/ zanas > arë-zanës, që ka zanë arën (tokën), është**

vendosur tashmë ‘established, fixed’;

arzya- (n.) ‘arable land; granary’: **arisa > arëza, ara** ‘the arable land’;

arzur/zarzur (n.?) ‘type of cereal; mixture?’: [f]**arza > përzier; farëza të përziera** ‘seed; mixed seeds’;

as/es- (v.): ‘to be’: **asht, është** ‘to be > is’;

[LUV]***as*** (v.): ‘to be’: **asht, është** ‘to be > is’;

[PAL]***ass*** (v.): ‘to be’: **asht, është** ‘to be > is’;

[LUV]***ass*** (n.): ‘mouth’: **hash; me të cilën ha, hamëse; gojë** ‘mouth’;

-as (sg./pl. ending): **-ash** (mbaresë) ‘ending, also’;

assa (pron.): ‘he/she’: **asaj; ai/ ajo** ‘to her; he/she’;

assahhi- (n.): ‘festive meal, banquet’: [h]**ashai > haje, festë me haje, banket** ‘festive meal, banquet’;

asara-/esara- (adj.): ‘white wool, brilliant’: [l]**eshara > leshëra (të bardha, shkëlqyese)** ‘(white) wool, fleece’;
Derivatives: ***assara(i)/*asrahit*** ‘woman, feminity?’: [l]**eshërai > me leshëra; femërore** ‘feminine’;

assiya-/assiyawant (v./n.) ‘to be loved, to be good; beloved’: [d]**ashja > dashja, dashuria; i dashur** ‘(to be) loved; beloved; love’;

ass-[zi] (v.) ‘to remain, to stay, to be left’: [l]**ashis > lashë; lë/në, mbetur** ‘to leave, to be left, to remain;

ass-[a(ri)], ***assi e/a-[tta(ri)]*** (v./n.) ‘to be loved, to be good’: [d]**ashar > dash(t)ur; i dashur; dashuri** ‘(to be) loved; beloved; love’;
Derivatives: ***assi anu-[zi]*** ‘to make beloved(?)’: [d]**ashinu > dashun** ‘be loved’; ***assi atar/assi ann-*** ‘love’[d]**ashturi > dashni, dashuri** ‘love’; ***assi anant-*** ‘lover’ [d]**ashnant > dashnor** ‘lover’;

as(sa)nu-[zi] (v.) ‘to take care of; to be done with; to deliver’: [d]**ashanu > dashun** ‘to take care of, to love’;

asas-/ases- (v.): ‘to seat, to place, to install’: [l]**asha/ sesa > lashë/ sheshova; vura; pushoj; sheshohem, ulem në shesh** ‘to put, to seat, to place; to rest’;

Derivatives: ***anda(n) asas-*: brenda/ndë lashë** ‘to put in’; ***peran asas*: para lashë** ‘to place/to put in front’; ***appa asas-*: prapa lashë/ lëshohem, ulem prapë** ‘to re-seat’; ***asatar-*: [l]ashatar > lashë-vend, lëshuarje; pushuese, ulëse** ‘to put, to seat, to place’;

asessar (n.): ‘assembly’: **[b]askesar/ses- > bashkësi/ shesh(im), kuvend** ‘assembly; public space’;

asi/uni/ini (pron.) ‘that (one)’: ***ai/ai si > ai që; asi, i tillë*** ‘he who; that one; such’;

asiwant- (adj./n.) ‘poor (man)’: ***(asi)- vuan / ziu- > që vuan / (i) ziu; lashuan > i lëshuar, i mbetur*** *‘poor man, he who suffers’*?;

Derivatives: ***asiwantatar*** ‘poverty’ ***(asi)-vuanta/ zi-vuajtje > vuajtje*** *‘pooverty’*?; ***asiwantess-[zi]*** ‘to become poor’ ***(asi)-vuntes > që vuan*** *‘to become poor/suffer’*?;

aska- ‘gate(way)’: **[l]aska > la-shkon; lë të shkosh, shteg** ‘gate-(way), path’;

asma (interj./adv.) ‘lo, behold’: **asma > asht-ma/ tashmë; edhe më; akoma, ende** ‘still, as yet, already, behold’;

assu-/assaw-/assul (adj./adv.) ‘good; dear; favourable’: **[d]ashu > dashun; ashtu** ‘dear; fine’;

[LUV]***assu-*** (n.) ‘pillar’: **[m]a(h)si > ma(h)si/ mbasi/ mbamësi, shtylla** ‘pillar’;

astaniya- (v.) ‘to recite magical formulas’: **[t]astania > thash-tanja, thënie (e formulave magjike), recital** ‘recitation of magical formulas’;

assurasura-/surasura- (n.) ‘oracular bird’: **(a)-cër-cëra > cicë-rues, emërtim zogu këngëtar (onom.)** ‘type of bird’(onom);

assuwant- (adj.) ‘good, lovely’: **[d]ashuan > i dashur** ‘beloved, good’;

assuzeri- (n.) ‘cup, goblet’: **[m]ushuse > mbushëse, që mbush-et, kupë** ‘goblet, cup’;

ad-/et- (v.) ‘to eat’: **haet > ha** ‘to eat’;

-at (pron.) ‘this, that’: **at(ë)/këtë** ‘that, this’;

[PAL]***ad-*** (v.) ‘to eat’: **haet > ha, hajet** ‘to eat, eating’;
[LUV]***ad-/az-*** (v.) ‘to eat’: **haet > ha** ‘to eat’;
adani-/adannasi/adatar- (n.) ‘eating’: [h]**atani-/ [h]atar > haje, ushqim, dhuratë** ‘eating; giving’;
adanis- (n.) ‘indeterminate name in cadastral records’?: ***(a)-danie > damje, ndarje, sinor*** *‘land boundaries’*?;
addu- (n.) ‘well-being‘: [h]**atu/ [d]atu > haje/ e dhatun (e dhanun) = e mirë, mirëqenie** ‘to eat/ to give = well-being’;
[LUV]***aduna*** (n.) ‘to eat(ing)‘: [h]**atuna > haja; ha** ‘eating, to eat’;
atupalassa/i- (n.) ‘clothing/ jewelry box‘: [k]**uti-po-lasa > kuti për lënie/ palosje (rrobash a stolish)** ‘clothing/ jewelry box’;
atta-/attatar (n.) ‘father’: **ata > atë(si)** ‘father; paternity’;
Derivative: [LUV]***tāta/i-*** ‘father’: **ata > tatë** ‘father’;
attasse- (n.) ‘fatherhood, paternity’: **atasi > atësi** ‘fatherhood, paternity’;
atrahit- (n.) ‘sort of food’: **(a)-trahana > trahanë** ‘sort of food; *trahana*’;
[UR]***ates-/attesa-*** (n.) ‘axe’: **(sop/cop)-atëz > sopatëz** ‘axe’;
au-[i]/u- (v.) ‘to see, to look’[p]**ai/u > (me) pa; shoh** ‘sow; to see);
auli- (n.) ‘tube-shaped organ in the neck: throat(?), windpipe(?), carotid artery(?)’: [h]**auli > hulli; [f]uli > fylli > fyelli; fyti/ gërklani** ‘furrow, tube; flute; throat’;
Derivative: ***hurhurtai-/huhhurtai-*** ‘throat’: **gër-gër/lai > gërklan (onom.)** ‘throat (onom.)’;
[PAL]***auli-*** (n.) ‘sacrificial victim’: [f]**li > flijim, sakrificë** ‘sacrificial victim’;
auri-/au(s-), uw(a)- (n./v.) ‘lookout, watchtower, guardpost, border post’ [v]**auri /[s]au > vërej; vë re, kullë vrojtimi; shoh** ‘lookout; watchtower; to see’.
Derivative: [LUV]***auri ala-*** (n.) ‘guard’: **vare-a-la > lanë me vu roe; roje** ‘lookout, watchtower’.
[LUV]***awa-/auwa*** (interj.) ‘hallo’: [s]**oha > shoh/ shihemi; u pafshim, jungjatjeta** ‘see you; hallo’;

awaia (interj. onom.) ‘alas’: **vaj-vaj, medet** ‘alas’;

awan (adv.) ‘in the direction of’: **ka-ana > kah ana…; në anë të…** ‘in the direction/side of’;

awari- (n./v.) ‘(watch)tower’: **a-vu-re > vërej, ruaj(the), (nga kulla e vrojtimit)** ‘watchtower’;

PAL***awi-*** (v.) ‘to come’: **a-vi > vij** ‘to come’;

azzak/azzik- (n./v.) ‘to eat a lot, to feast’: ***^{k}asak > hashak = hamës; ha (shumë); ^{m}asak > mushem/mbushem plot*** *‘to eat a lot; mooch’*?;

Derivative: ***azzagatalla-***: ***hash-katalla, gurman që ha në kurriz të të tjerëve*** *‘freeloader, mooch’*?;

azammi- (n.) ‘statue, figure’: ***as-gami > asht-gamje, përgjasim; statujë*** *‘statue, figure’*?;

HURR***azi-*** (n.) ‘power?’: **^{h}azi > hazi, mujs(h)ia, vrulli, fuqia;** ‘power, might’;

LUV***azzuwa-*** (n.) ‘horse’: **^{m}azua > maz, mëz** ‘foal’;

- E -

e (pron.) ‘they’: ***e > (ata) i/e/u, trajtë e shkurtër*** *’clitic form‘?;*

eana (n.) ‘tree; pine’: ***pema*** *‘tree’*?;

ehlipaki (n.) ‘*color*?; a piece of clothing and a stone’: **(li)paki** > **pakëz; një copëz (guri, pëlhure etj.)** ‘a piece of clothing and a stone’;

ehu (v.) ‘come!’: **eja/tehu** ‘come; (go) away, beyond’;

Derivatives: ***anda ehu*** ‘come here’: **^{k}andej eja > eja këtu/ këndej** ‘come this way’; ***kattan ehu*** ‘come this way’: **katan eja > eja këtanë/ këtej** ‘come to this side’**;** ***para ehu*** ‘come outside’: **para eja > eja para (jashtë)** ‘come outside’**;** ***ehuwamuza*** ‘come to me’: **eja-mua > eja (ke) mua, eja te unë** ‘come to me’;

ehurati- ‘woolen plug’: **(e)-thurat > thurëse, thur; mbyllëse/ hapëse leshi** ‘woollen plug’;

ek- ‘to die’: **^{d}ek > me (v)dekë; heq shpirt** ‘to die’;

Derivative: ***eker-/akker*** ‘to die; died, killed’: **^{d}eker > i vdekur** ‘died’;

eka-/aga- (n.) ‘cold, frost, ice’: **akull** ‘ice’;

ekdu-, ikdu- (n.) ‘leg’: **ikte > ikëse; për ikje = këmbë** *‘for running away* = leg’;

eku-/aku- (n.) ‘drink’: ***le^{n}gu > langu; lëngu/ langu/ lagur; ^{g}aku > gjaku?*** ‘wet; juice; *blood*?’;

ekuna- (n.) ‘cold’: ***e^{t}una > ethun; me ethe, me të ftohtë*** *‘to get a fever; feeling cooler*?’;

ekunant (n.) ‘an edible body part of an animal’: ***kofsha*** *‘thigh*?’;

ekt- (n.) ‘(hunting) net(?)’: ***^{n}ekte > nekje, ndjekje; gjah*** *‘chase, hunting’*?;

Derivative:[LUV]***aggati-*** ‘hunting net’: **(a)-gáhti > gjah, dal në gjueti** ‘go to hunt’;

****ekku-*** (n.) ‘horse’: **iku > (me) ikë, ikës = kalë** ‘to run, running = horse’;

elanya- (v./n.) ‘to assail, drive’: ***[s]ulania > sulja, sulmi*** *‘to assail; attack; energy’*?;

[PAL/LUV]***elha-*** (n.) ‘to wash’: **(e)-lahai > laj** ‘to wash’;

elzi-/ilzi- (n.) ‘pair of scales’: **-[k]elsi/-[k]ilsi > shkelëse/ shkilëse, mbajtëse peshoreje** ‘scale pan’;

enna- (v.) ‘to lead/drive (animals)’: **en’ > end, prij** ‘to drive (animals)’;

eni-/asi-/uni- (v.) ‘that one, such’: **asi; i tillë; ni/ njëfarë** ‘that one, such’;

enissan/enessan/inissan (adv./pron.) ‘this/that way; that one’: **[k]enei/ ket-an/ e-nisur, këndej, kësaj rruge (të nisur); nisje** ‘this way; departure’;

enuma- ‘to be refreshed(?)’: **[r]enum > rinuem** ‘refreshed, renewed’;

ep- (v.) ‘to shape, to model?’: **ep- > jep (formë)** ‘to give (shape)’;

epp-/app- (v.) ‘to take, seize, grab, pick, capture’: **ep(et)/ [k]ap(et); kap seksualisht; kaptoj, di** ‘to take, grab; to know’;
Derivatives: ***appat(a)ri e/a-[zi]*** ‘to take in pledge; to confiscate’: **[k]ap (atë); kaptoj, kuptoj; marr** ‘to take (it)’; ***appant*** ‘taken’: **[k]apan, kapur; i kapur** ‘taken; prisoner’; ***genussus ep-*** ‘to kneel’: **n’gjunj epet, bie në gjunjë** ‘knees’; ***kurur ep(p)-*** ‘becomes enemy; doesn’t give up; to start the war’: **kurr-epet > (nuk) epet kurrë** ‘never gives up’; ***anda anda appanda-*** ‘together’: **(a)-ndë-ka-pa-nda > pandarë; kapur, ngjitur, bashkë** ‘together’; ***appa ep(p)-*** ‘to withdraw’: **prapa-epet > prapa jepet, tërhiqet prapa** ‘to withdraw’; ***para ep(p)-*** ‘to introduce, to extend’: **para-ep > para-jep, paraqes, shtrij** ‘to introduce, to extend’; ***peran ep(p)-*** ‘to put up (something/an obstacle) for

protection': **para-ep/ pran-ep > para-jep/ para-ep, para-vë (një pengesë para si mbrojtje)** 'to put up (something/an obstacle) for protection';

epurai- (v.) 'to besiege, dam up': **eproi > epëroj, lartoj, ngre, rrethoj** 'to dam up, lift up, besiege';

-er (ending; to arrive): **-er (mbaresë); *erdh*?** 'ending; *arrived*?';

erh-/arah-/arh-/erha-/arha- (n.) 'line, boundary': ***terh/ rua/ erd > teh/ ruajtje/ ardhje*** *'edge; guard; coming'?*;

irhatt- (n.) 'row, series, circuit': **('i)rath > radhë/ rreth/ rresht; i rrumbullt** 'circle, circuit';

erhui-/irhui; ***eruhi-/erhui(t)*** (n.) 'basket': **[t]erthui/ thur > tërthore, enë e thurur/ për të ruajtur, sepete** 'basket; for maintaining, for keeping; to weave';

erman/ armn- (n.) 'sickness, illness': **[z]erm-/ [z]arm > zjerm/ zjarr-mban, zjarrmi; ethe** 'sickness, illness; fever';

es-/as- (v.) 'to be': **esht/ asht, është; jam** 'is; to be';

-es (end.): **-es/esh,** mbaresë (ending);

es-[zi]/as- (v.) 'to be (copula); to be present': **a/ as/ ast/ est < asht/ është < jam** 'is < to be';

Derivatives: [PAL]***as-/as-*** 'to be'; [LUV]***as-/as-*** 'to be': **asht < jam** 'to be';

essa-/issa- 'to act; to be': **[j]esha/ isha/ kisha (bërë)** 'to be/to have; was; has/had (done)'?;

Derivative: ***esan harzi*** 'has eaten'**: [k]esh hanger > kishte ngrënë** 'has eaten';

essa- (v.) 'to do; to succeeded, to accomplish a wish': ***[b]es/ [b]esai > (të) bësh, bëj; (mbaj) besën, besoj në sukses, mbaj besën, realizoj premtimin;*** 'to do; *to promise, to swear (an oath), to keep the given word, to trust, to fulfill the wish'*?;

Derivative: ***essahhi*** 'plea': ***[b]esahi > besoj, kam besë (në), përbetohem = lutem*** *'to have trust, to make a solemn plea to someone to swear, to give their word, or to make a promise'*?;

esara-/asara- (adj.) ‘clear’: **(e)so^{h}ra/ sohar > shoh/(i) shoh-shëm = i dukshëm, që shihet qartë; i pash(ëm)** ‘seeing = clear’;

essari- (n.) ‘image’: **(e) sa^{h}ri > (i) shohshmi-, që shihet = pamje, imazh** ‘seeing = image’;

SIG***essari-/esri-*** (n.) ‘fleece, wool’: **^{l}eshari > leshnaja** ‘fleece, wool’;

esha-/isha- (n.) ‘master, teacher’: ***^{m}esuhas > mësues*** *‘master, teacher’*?;

eshahru-/ishahru- (n.) ‘torrent of tears’: ***^{l}eshurje > lëshuarje, shkrehje (lotësh)*** *‘torrent (of tears)’*?;

eshar-/ĕshar-/ishan- (n.): ‘blood; bloodshed’: ***e-çar > i lëshuar, e çarë që rrjedh gjak*** *‘slot/ slit; ing, blood’*?;

eshuresk-/sehuresk (v.): ‘to urinate’: **^{p}eshures > pështurr(es)** ‘to urinate’;

esha-/isha- (n.) ‘master, teacher’: **^{m}esuha- > mësues** ‘master, teacher’;

esza- (v.) ‘he/she is; to be’: ***es/t/a*** **> është** ‘he/she is’;

ed-/ad- (v.) ‘to eat, to feed’: **^{h}et > hat; hejet/ hajet; ha, ushqej** ‘food; to eat’;

Derivative: ***edant-*** ‘eaten’**: hetan > hanger** ‘eaten’;

edi (adv.) ‘beyond, far away, on the other side’: **^{g}edi > (n)gjeti, gjetiu** ‘far away; beyond’;

Derivatives: ***ediz-/etes-/edaz-*** ‘on the other side, beyond’**: gjetiu** ‘far away, beyond’;

edri- (n.) ‘food; eating’: **heti, haja** ‘food’;

Derivative: ***edzi-/ezzas*** ‘eat’**: heti, haja; ha/ni (!)** ‘eat’;

ehan- (n.) a kind of grain: **që han; qe hahet** ‘for eating; grain’;

ezza-/ezzan- (n.) ‘bale of straw, wood chips ‘: **^{k}ashta > kashtla; ashkla** ‘strow; wood chips’;

- H -

hā-^{zi}/h- (v.) ‘to believe, trust, be convinced’: ***ka- > kam (besim, bindje etj.)*** *‘to have (trust, conviction, etc.) in’?;*

PAL/LUV***ha-*** (v.) ‘and; also’: ***e; ashtu > (po)ashtu*** *‘and; also’?;*

hai(n)k-tta(ri)/hink-ari- (v.) ‘to bestow, offer’: **^{t}hiktai/ ^{t}hikai/ ^{s}ikai? > thikoj, ther, bëj fli** ‘to dagger, to bestow, to offer’;
Derivatives: ***hinkatar/ hinkan*** ’gift’: **^{t}hikatar-/ ^{s}ikatar- > thikatarí, dhuratë a flijim thike** ‘gift from the knife’; LUV***hinkula-*** ‘offerer’: **^{t}hikuli > thikësi, thikëngulësi, flijuesi** ‘(ritual) offerer; knife-user’;

hahhalant- (n.) ‘vegetables and culinary herbs’: ***gahalbra > (të) gjelbra, perime*** *‘vegetables’*?;

hahhapattar- (n.) ‘attachement, connection?’: **(ka)kapur > (e) kapur, e ngjitur; e pakëputur** ‘attachement, connection’;

hahhari- (v.) ‘lean, dry’: **^{t}ahari > tharë, thaj** ‘to dry’;

hahhariya- (v.) ‘to scrape, rake, bury’: **^{s}kariai > shkërryej/ gërryej; gërvisht, mbledh** ‘to scrape’;

hahhars- (v.) ‘to mock; laugh in a sarcastic manner’: **haka-/ hoka-/ haigaris- > (bëj) shaka, hoka, hajgarisje, hokoj, hokatar; kakarisje; keshje; shegarisem, qeshem; tall dikë** ‘to mock, laugh’;
Derivative: ***hahriya-*** ’laughing, mocking’: **hoka/ shakaja/ shegarija, kakarisja; qeshja, tallja** ‘laughing, mocking’;

****hahla-/hahluwant-*** (n./adj.) ‘green, yellow’: **gahla > gjelbër(im)** ‘green’;

hahratar- (n.) ‘act of digging/ raking’: **krahatoj > krahoj; kreh, grabujis, mbarështroj** ‘act of digging/ raking’;

haya- (n.) ‘rock, stone’: ***^{m}aja > maja (e shkëmbit)*** *‘rock peak’*?;

****hinkatar/hinkann-*** (n.) ‘gift’: ***hin-kan > ka hi(je/r)*** *‘to have*

grace, to bow reverentially"?;

halai-^{i}/hali-? (v.) 'to set in motion; to sway': **hulai- > hulas < luhas** 'to set in motion; to sway';

halali- (v.) 'to purify; to wash': **(ka)-lari > ka larë/ shpërlarë, pastruar** '(has) purified/washed';

hallaniya- (v.) 'to crush, flatter': **^{k}elan-/ ^{s}kelani- > qëllon /shkel, shkallmon** 'to hit, to crush; to infringe';

hallanna-^{i}/hallanni- (v.) 'to trample down, flatten (fields and plants)': **^{k}elanai /^{s}kelan > qëlloj; shkel; rrëzoj për tokë** 'to crush, to trample down; to infringe';

hali-/halliyatt- (n.) 'day': ***^{ts}eli > e çelur; ditë e re*** *'dawn; new day"*?;

hali(ya) (n.) 'hedge for large livestock; enclosure, stable, wall': **^{k}elia > qelia, vend i mbyllur; haur > ahur; gardhia > gardhishtë, vend i thurur, torishtë për vathën; qiler, hapësirë e ajrosur** *'*enclosure, hedge for large livestock, stable; space that is open or allows passage/air or ventilation (enclosure)*'*;

haliya halinu (v.) 'to kneel down': **huli-a > huluna, ulem, përulem** 'is seaten, kneeled; to make someone kneel';

LUV***haliyami*** (n.) 'temple functionary': ***huliam > (i) (h)ulur, i përunjur, shërbyes tempulli*** *'temple devotee"*?;

halīna- (n.) 'clay': **^{k}alihna > (ka)lyhuna, lyerës, ngjyrë; glina; deltina** 'clay; *to smear, paint*?';

LUV***hallina-/hallis-*** (n.) 'to be ill': **kalina/ kalje > kalluna, që ka kallje, temperaturë** 'being ill with a fever';

halissa- (n./v.) 'border, decoration, setting': **^{s}kalis > skalitje; skalis, dekoroj; skalitje statuje** 'engraving, decoration, border; to engrave a statuette';

halki- (n.) 'barley; grain': **alpi > elp, elb** 'barley';

LUV***halta/i-*** (n./v.) 'shout, call': ***^{k}alta > kluemja (> quaj), thirrje e lartë*** *'shout, a high voice call"*?;

hallu- (adj.) 'deep': **^{t}hallu > i/e thelluar** 'deep';

hallu-/hassu- (n.) 'horses used both in chariotry and cavalry':

^{k}halu > kalë, kuaj karroce e kalorësie ‘horses used in chariotry and cavalry’;

haluga- (n.) ‘message, information, news’: ***^{t}hanuka > thanka, thënie; lloxhe, porosi*** *‘words, message, information”*?;

halluwai- (n.) ‘enmity, hostility, dispute’: **^{k}haluai > qëlluarje, goditje, egërsi, grindje** ‘hostility, dispute, enmity’;

halzi- (n.) ‘fortress’: **^{k}halasi > kala; fortifikatë** ‘fortress’;

halzai-^{i}/halzi- (v.): ‘to invoke, recite’: **^{k}halzai > kallëzoj, thërras** ‘to tell, to call out loudly’;

halzissa-^{i}/halziss-/halzessa- (v.) ‘to cry out; to call’: **^{k}halzis/ -sish > kallëzoj me za/ me lot në sy; kallëzoj = thërras** ‘to tell with tears in eyes; to tell = to call’;

hamank-/hamenk- (v.) ‘to tie, join, attach’: **(ka)-man > (që) man, që mbahet, i lidhur** ‘to tie, to attach, to join’;

hamesha- (v.) ‘spring’: ***^{k}hameza > mëkambje, përtëritje; gumëzhi(the) pranverore*** *‘renewal; spring hum”*?;

^{LUV}***hamsa-*** (v.) ‘grandson’: **^{k}hamsa > mkamësi/ mëkambës, trashëgimtar, nip** ‘heir, successor, grandson’;
Derivative: ***hamsukkalla*** ‘great-grandson’: **kames-(ka)lan > mëkam-bës-ka-lënë, trashëgimtar** ‘heir, great-grandson’;

hān-/hen- (v.) ‘to draw (liquids)’: ***^{ts}an > çon, ngre, tërheq*** *‘to eat”*?;

hanna- (n.) ‘grandmother, mama’: **^{n}ana; gjyshja; hana** ‘grandmother, mama; moon’;

hanna-^{i}/hann-/hannessar (v.) ‘to sue; to judge; to render judgement; justice, right’: **kanai > (bëj) kanun, gjykoj me kanun; ^{dz}anai/ ^{dz}ankai > zania, zënia, kapja, ndjekja; gjykoj, zanoj, dënoj, ngrij, mbërthej; e drejtë, kanun** ‘to judge by kanon; to tackle, condemn, persue; to freeze; to judge; canon, right’?;

^{DUG}***hane(issā)-*** (n.) ‘a vessel’: **hanisa > kanistër** ‘sort of vessel for food, water ect’;

hāni(a)- ‘?’: ***ha-; ana*** *‘to eat; side*?’;
Derivatives: ^{d}***hantasepa-*** ’deity of the forehead’; **(a)**

ndeshë ‘opposite’; ***hanti***: **an(t)i/an-ti(j), (ka)anë-tij, përballë** ‘opposite, against; instead; apart’; ***handa-***: **andaj, kështu…** ‘so, consequently’;

hanessuwar (n.) ‘rendering of a wall’: **(a)-suvuar > suvatim, lyerje muri** ‘rendering of a wall’;

LUV***handaụat(i)-*** (n.) ‘supreme authority, king’: **[k]hazava** (Mess.) **> trim, trashëgimtar, që ka zë, mbret** ‘authoritative; who has voice/ authority, king’;

Derivatives: ***hantil(i)-*** ‘first, former; first, preeminent’: ***[k]hanti > anti = kreu, që ia ka anën, ka kanë/qenë = i parë***;? ‘has been = first’; ***hantili*** ‘foremost’;

****hantawadi-*** ‘royal’, ****hantawata-*** ‘to be(come) king(?)’: ***hazava; mbret***? (Mess./Proto-Alb.) ‘hazava > king’?;

hanti (adv.) ‘against’: **an-ti > an-ti, ndë anë; anash = përballë** ‘against, in front of’;

hanhaniya (n.) ‘to blame’: **[z]ahania > zania, zënia; kap, dënoj, ha dënim, ndëshkoj** ‘to catch, punish, blame’;

hannitalwa-/ hannitalwana- (n.) ‘becoming the opposing party’: **anin-(ta)-luan > luan-anën, ndërron anë, bëhet pjesë e tjetrës** ‘becoming the opposing party’;

hansatar (n.) ‘creation, reproduction’: **gjan(tar) > gjetje; krijim** ‘reproduction, founding, creation’;

handai- (v.) ‘to set, to determine, to establish’: **[s]undai > sundoj** ‘to rule, set, establish’;

handa(i)s- (n.) ‘warmth, pleasantness’: **[k]andis- > e kandshme; andje, kulmim** ‘pleasantness; peak/noon’;

handaliya- (v.) ‘to dare, risk’: **([p]a)ndalia > pa-ndalem; nuk ndalem, guxoj, rrezikoj** ‘to persevere; to dare’;

handan-/handas (adv.) ‘indeed, in a compliant manner’: ***[p]a-ndan > pa-ndarë/ pandan; në pajtim me rrjedhën*** *‘consistently, in a compliant manner’*?;

PAL***handa-*** (v.) ‘to meet’: **[g]anda > gjendur/ gjej; ndesh, përball** ‘to encounter’;

handant- (v./n.) ‘to fix, to put, to establish; real’: ***[g]anan > gjan;***

gjendur, vendun / vënë *'to find; to fix, put'*?;

handatt- (n.) 'faithfulness': **ᴾa-ndat/ ᵗhanda- > pa-ndarje; thania, dhënia e fjalës** 'inseparability, faithfulness; given word';

Derivatives: ***handattassi-*** 'epithet of a protective deity': **ᴾa-ndatasi > i pandashmi, hyjnia besnike, mbrojtëse** 'the protective faithful deity';

hanteyara-/hantiyara (adv.) 'low, below': **ante-a-ra > anash-ra, rënë anash,** 'fallen, below, underneath';

hantessar- (adv.) 'trench, pit, hole': ***(an)-thyesar > ana-thyerje, gropë, vrimë*** *'trench, pit, hole'*?;

hanteura- (v.) 'to write, to raise': **(tan)-thura > thanie-thur; thur thënie, fjalë; shkruaj** 'to weave words; to write';

hantezziya)- (adv./adj.) 'first, foremost, distinguished, before': ***ante-shiha > nga ana që shihet, që ia ka anën, i dalluar*** *'foremost; that can be seen, distinguished'*?;

Derivatives: ***hantezzi*** 'firstly; in front'; ***hantezzi az*** 'before; in front'; ***hantezzi ahh-^{i}*** 'foremost'; ***hantezzi ātar/hantezzi ann-*** 'first position': **anash = në ballë, an-shihet, që shihet, që ia ka anën,** 'obvious, foremost, that can be seen';

hanti- (v.) 'separately, especially, before': **anti/ ansi > anash, nga njëra anë, në ballë, veçanërisht** 'separately, especially';

Derivatives: ***hanti hanti*** 'one after the other': **(nj)ani-(nj)ani, njani pas tjetrit** 'one after the other', ***hantti asas***: **anash asht, (vënë) mënjanë** 'to place separately'; ***hanti(ya)-*** 'frontal': **antias > anash, në ballë** 'in front of'; ***hantiyai-*** 'to treat in a privileged way': **ka-antia > ia ka anën, trajtoj si ia ka anën, me privilegje** 'to treat in a privileged way';

hantitiya-/hantitiyatall- (v./n.) 'to bring to justice; informant': **ᵗhantia > thënia/kallëzimi (para drejtësisë); thantës > thënës, informator** 'testimony; to bring to justice; informant';

hanumanzi- (n.) 'fertility': **ᵗhanumasi > (e) thamuna/thamja; thatësia, gjendja që nuk jep fertilitet** 'a non-fertile precondition due to drought';

hanza(n)- (adj.) 'before, in front of': **anzash > anash, në anën përballë,** 'sideways, alongside, in front of';

hanzana- (adj.) 'black, somber': **(ka)-nzana > (a)-nxanë, i zënë = i nxirë, i errësuar** 'somber, black';

^{LUV}***hanzarwisa-*** (n.) 'sheep pasture': ***ka-zverdhisa > (që) ka-zverdhur, zverdhim/ gjelbërim livadhi, kullotë delesh*** *'a yellow/green pasture for the sheep'*?;

hanzassa- (n.) 'offspring': **ka-nxasa > nxas, që zë vend si pasardhës; ka-za/ zë, pinjoll,** 'offspring';

happ-^{zi} (v.) 'to join, to attach; to arrange itself, to work out': **kep/qep; kap, ngjis; jap** 'to sew; to attach; to give';

hapa(i)-/apa/api (n.) 'river': **hapet > (që) hapet, lumë; a-pi, pije; që shkepet, shpërndahet** 'something that spreads = river; drink';

Derivatives: ^{PAL}***hāpna-***; ^{LUV}***hāpa/i-*** 'river': **(që) hapet > hapës = lumë** 'spreading = river';

hapai-/hapi-/hapuwai (n.) 'fixed, attached, caught': **kapit > (i) kapur, që kapet, lidhet** 'caught, attached, fixet';

hapllasai- (v.) 'to injure, to hurt': **ka-plagosi/ plasi > plagos, plas (kafkën), shkaktoj plagë** 'to injure, to hurt';

hapati- (n.) 'irrigated arable land': ***hapat > hapet, që hapet = vadë, lumë hapa = uji i vadës*** *'canal, irrigation chanel'*?;

happatulli- (n.) 'a dish; a product of the field': **(a)-pasuli > pasule, fasule** 'a dish of beans; a product of the field';

hāppar- (n.) 'business, trade; compensation, payment, price': ^{k}**hapar > kapar; para-a, paradhënie; kap(je) > kapur** 'payment in advance, business; grab';

hāppessar-/happittala- (n.) 'part of the body, penis': **(kha)-peshurr > peshurrës; kapës/ar (organ seksi, për 'kapje'), penis**; 'penis; organ of urine, male reproductive organ';

happu- (adj.) 'secret(?)': **kapu(r)** 'cought, kept secret, attached'; ^{k}**hapu/kapu(r) > hapur;** ***kapur, mbyllur*** 'open; *closed, attached*?';

happinna- (adj.) 'reach': **kapin- > kapun/ kapës = kamës, që ka**

kapur = i pasur ‘holder, keeper = reach’;

LUV***happis-*** (n.) ‘member, part, piece’: **ᶜhopis > copëz** ‘step; piece, part’;

happisnai- (v.) ‘cutting into pieces’: **ᶜhopezai > copëzoj** ‘cutting into pieces/steps’;

hapkiri-/happutri- (n.) ‘yoke, harness’: **ᵏhapiri > kapistri, kapistra; kapësja, kopreshi; zgjedha** ‘harness, yoke’;

LUV***hapna-*** (n.) ‘river, stream’: **hapuna > (që) hapet, lumë; *kapina, që pihet?*** ‘spreading water, flowing body of water; *drink(ing)*?’;

hapti- (n.) ‘ring, jewelry; bands, loops’: **ᵏhapte > hapëse = kapëse dekorative, karfica** ‘decorative bands, loops’;

happu- (v.) ‘enclosed, attached’: **khapu- > hapur = kapur, ngjitur** ‘enclosed, attached’;

happu uttar (v.) ‘the term in the context of reading and comprehension’: **ᵏhapuar tar- > kuptuar thanien (bisedën), çfarë është thënë, kuptoj** ‘understood; to understand’;

hapuna- (n.) ‘a recipient’: **ᵏhapuni > kaptuesi, ai që ka kapun/kuptuar a marrë, marrësi** ‘a recipient’;

hapupu- (n.) ‘bird, owl, hoopoe, swallow’: **(hap)pupla/ (ha)pupla > (ka) pupla, zog/ zogj me pupla** ‘bird(s), feathered birds’;

hapuri- (n.) ‘foreskin’: **hapari > i hapuri, hapësi, kapësi = kapaku, pjesa hapëse, lafsha** ‘foreskin’;

GIS***happuriya-*** (n.) ‘bark, peel’: **hapuria > e hapura; që hapet, lëvozhga, kapësja, lëvorja** ‘bark, peel’;

happusass- (n.) ‘shaft, tube’: **hapuse > hapëse, e hapur, e shpuar, tub** ‘open, tube; shaft, rod’;

hapus- (v.) ‘to celebrate/offer later; to replace’: **ᵏhapus > këpus (një process) dhe vazhdoj më pas** ‘to interrupt now (and continue later)’;

TUG***hapusam*[(-)** (n.) ‘piece of clothing’: ***hapusa > hapësja = kopsa; kapuca > këpucë*** *‘oppener = button; shoe”*?;

***hapusu*[(-)** (n.) ‘drink, beverage’: **(a)-pushuse > pushuese, pije**

relaksuese ‘beverige, dring’?;

MUS***hāran-*** (n.) ‘eagle’: ***ora- > orl; shqiponjë; korb*** *‘eagle; raven’*?;

haratar- (n.) ‘violation, fault’: ***[k]haratar > korrtar, i egër; sherr(tar)*** *‘reaper; violation, grasping; hassle’?*;

harra-[i]/harr- (v.) ‘to grind, splinter up (wood), crush (bread), (+ *arha*) destroy; (midd.) to go to waste, go bad’: **[sh]arra/ harr > sharroj/ harr; çaj, grij, teharr; arai > aroj, bëj arë, kultivoj; korr/je** ‘to splinter up, to grind, to weed, to crush; to cultivate, to plough; harvest’;

harra- (v.) ‘to get lost, spoil, grind, break up’: ***[l]harmai > thërmoj*** *‘to grind, to break’*?;

hard- ‘descendent’: **ardh > ardhës; pasues** ‘descendent, newcomer’;

hari- (n.) ‘valley’: ***[g]ehri > gjeri; e gjerë/ gjatë, luginë e gjerë;*** **gërryerje** *‘wide field, valley; digging’?*;

hari- (n.) ‘to dig, to bury’: **[g]hari > gërryej; varroj** ‘to dig, bury, make a trough’;

GAS***harippa-*** (n.) ‘wooden utensil’: **[g]harripa > garupa > garuzhda** ‘wooden utensil’;

haristani- (n.) ‘cellar, storage, attic’: ***(ha)ri-stani > rri-stan, stan/ vend hajesh, ku ruhen hajet; qiler*** *‘food cellar = cellar, storage’*?;

har(k)-[zi]- (v.) ‘to keep, to hold, to eat’: ***harkai > harkoj, rrethoj, ruaj, mbaj; ha*** *‘to keep, encircle, enclose, hold, shut off; to eat’*?;

Derivative: ***harwuant*** **-** ‘keeper, caretaker’: **(a)-ruan/ harkues > -ruan, kujdest; harkëtar** ‘keeper; bowman’;

hark-[zi] (v.) ‘to get lost, to lose oneself, to disappear, to perish’: **harroai > harroj, largoj** ‘to forget, get lost; to remove, take away’;

harga- (n.) ‘dissapearance, end’: **[la]harga/ [s]hfara > largimi, larg(imi)/ largësia, zhdukja; shfarosja** ‘dissapearance, end; liquidation’;

hargana-/ harkisk- (v.) ‘to die’: **[l]hargana > larguar = vdekur, marrë fund** ‘going away; to die’;

harganu- (v.) ‘to destroy’: **[la]harganu/ haran- > larguar = shkatërruar; harruar, harroj** ‘going away; to destroy; to forget ’;

harkatar- (n.) ‘dissapearance, destruction’: **[la]hargatar > largësi, humbje, shkatërrim; harresë, humbje** ‘distance, destruction, loss’;

harki- (adj.) ‘white, shine, silver’: **ardi/ [b]hardi > ari/ i artë, i argjendtë; i bardhë** ‘gold, silver; white’;

harmaha/i-/harmahazi- (n.) ‘male sexual organ; head, chief’: **phar-mahi > farëmahësi/ farëmbajtësi, organi seksual; kreu, kryesori, prijësi** ‘seedholder = male sexual organ; head, chief’;

harna-^{zi}/harn- (v.) ‘to sprinkle, drip (trans.), pour’: **phurnai > currjel, currnoj, derdh curril; spërkas** ‘to pour, scatter; to sprinkle’;

harnae-^{zi}, ***harnaye/a-^{zi}*** (v.) ‘to stir, churn, ferment, agitate, foment’: **tharmai/ far(n)oj, zë farën, tharmoj; fermentoj** ‘to plant the seed; to peach; yeast, to ferment’;

harnamma(r)- (n.) ‘fermentation agent, yeast’: **[t]harma-ma > far(ma) = tharmi, fara fermentuese** ‘yeast, fermentation agent’;

harnink- (v.) ‘to destroy, devastate’: **pharnun- > (sh)fa-ruan/ faruar; shfaros, nuk lë farë, shkatërroj** ‘to destroy, to devastate’;

harp-$^{tta(ri)}$; ***harp-^{zi}*** (v.) ‘to change, pass, separate oneself and (re)associate oneself elsewhere; to join with, take the side of; to associate (someone) with; (+ *anda*) to combine, join together’: **shartai/ harnai > shartohem/ harrnohem, ngjitem me, kaloj te;** ‘to be patched, grafted; to join with, pass, change’;

Derivative: [GIS]***harpa/i-*** ‘(wood)pile, heap, mound’: **sh[k]arpa > shkarpa** ‘kindling, (wood)pile’; ***harpant-*** ‘(wood)pile,

heap, mound': **kapun, ngjitur** 'gathered, brought together, attached';

harpanali- (v.) 'enemy, adversay, rebel': **(a)-panali > i panali/(i) pandalshmi, kundërshtari, rebeli, armiku** 'adversary, rebel, enemy';

harpiya- (v.) 'to renounce, disown': ***[la]hargia > largohem, dorëhiqem*** *'to renounce, to disown'*?;

haran- (n.) 'eagle': **ora(n) > ora- në formë zogu/ shqiponje** '***ora* = oracle**; protecting being in a nymph-bird/ oracle-like form';

haras- (v.) 'to till the soil; laborer, plowing, cultivation': **haras > aroj, arësoj, bëj arë; farësoj/ lavroj; lavrim, lavërtar(i)** 'to till the soil; laborer; sowing, plowing';

hars-/harsawar (n.) 'laborer, plowing, cultivation': ***haras/ haruar > arat(ia), bërja arë, arimi; [ph]aresar > farsim (mbjellje)*** *'laborer; sowing, plowing'*?;

harsan-/harsar- (n./adj.) 'head, main, person': **[k]harsor/ hryzar > kryesor; krye; person** 'head, main, person';

harsanalli- (adj./n.) 'rebel; crown': **[k]harza-nal > kreza-nalt, kryenaltë, kryengritës; nalt-krezë, kurorë që vehet mbi krye** 'rebel; crown';

harsannas-/harsatar (n.) 'god of thunder and storm; crown': **[k]harsan/ karasatar > krisma/ krisatar; zot rrufeje** 'crashing, booming sound, explosive noise; god of thunder and storm';

harsattanassa- (n.) 'a kind of plant': ***[k]hry-thanasa > thana, lloj bime*** *'a kind of plant; the cornelian chery*?';

harsanili/a- (n.) 'type of grain/cereal': **[t]harsanla > tarshana, tërshëra; lloj drithi** 'oats, fodder; type of cereal';

harsi- (adj.) 'important, large': **[k]hrasi > kryesor, me peshë** 'important, main';

harsi- (v.) 'to till (the soil); arable land': **aris/ [f]aris/ laris > aroj (bëj arë)/ far(ës)oj/ lëroj; hedh farën, punoj tokën, la(v)roj, lëroj** 'to sow; to till the soil; to plow the land; seed-

sower';

harsar (n.) 'head; person; front; beginning': **^{k}hrisor/ ^{ph}arsar > kryesor, far(s)ar; person që hedh farën, që punon token; kryesor < krye; person** 'head, main, person';

harsiharsi- (n.) 'thunderstorm; jar, pithos': **^{k}harsi/ ^{k}harasi > karsima/ krisma** (onom.)**; rrufe/vetëtima që përsëriten** 'thunderstorm; lightning';

harsusa- (v./adj.) 'curdled milk': **^{t}harsur > (i) thartuar (qumësht)** 'curdled milk';

hartakka- (n.) 'bear': **ari** 'bear';

hardu- (n.) 'brood, descendance': **ardu(n) > ardhje; prejardhje; ardi > ordi, e ardhur** 'brood, descendance';
Derivatives: ^{LUV}***hardu-*** 'descendance': **ardu(n) > ardhje; prejardhje** 'brood, descendance'; ***harduwatt(i)-*** 'descendant' **ardu(n)ati > (prej) ardhun aty (nga); pasardhës** 'descendant'; ^{LUV}***hartu-*** 'descendant' **ardu(n); pasardhës** 'descendant';

harki-/harkai- (adj.) 'white, bright': ***^{b}hardi > bardh, i bardhë*** *'white, bright'*?;

haruwa- (n.) 'road, path': ***(a)-ruga > rruga; kaluar*** *'road; passed by'*?;
Derivatives: ^{LUV}***harwa-*** 'path' **(a)-rruga > rruga** 'road', ***harwanna/i-*** 'little path' **(a)-rrugina** 'road'; ^{LUV}***harwa(n)-*** 'road' **(a)-rruga > rruga** 'road'; ***harwanniya-*** 'to bring onto the path/ road' **rruga = karvania > karvani (që ndjek shtegun/ rrugën)** 'the caravan set on the road';

^{LUV}***harwant-*** (n.) 'guardian; watchman': **(a)-ruan > (që) ruan, ruajtës, roje** 'guardian, watchman';

harwasi- (n.) 'secret, hidden': **(a)-ruas > (që) ruhet; fshehtësi, sekret** 'secret, hidden';

^{NIN}***harzazu-*** (n.) 'soaked bread; pieces of bread, soaked in soup': ***^{p}harsasu- > përshesh (me copëza buke)*** *'soaked bread; pieces of bread, soaked in soup'*?;

harziyalla- (n.) 'salamander': **hardula- > hardhuca, salama-**

ndra ‘salamander, lizard’;

hass- (n.) ‘ash(es); dust; soap’: **hi, pluhur; asht** ‘ash; dust; bone’;

has (v.) ‘to give birth (to), beget, procreate’: ***[b]ahas > bahem; krijoj; has*** *‘to become; do/make, to create/ birth; to meet’*?;

Derivatives: ***hassatar/hassann-*** (n.) ‘begetting, birth, offspring, family’: **[b]ahas(tar); bâs; bërës, krijues** ‘birth-giver; creator’; ***hassumar*** ‘begetting, genitals’: **(baha)-shumur > organet e shumimit, shumuese** ‘genitals; breeding, proliferation organs’; ***hassannassa/i-*** ‘family member’: **[b]ahas-nesh-> u bë një prej nesh, anëtar i familjes** ‘became a family member’;

has(s)-/hes(s)- ‘to open’: **hap** ‘to open’;

hassa- (n.) ‘fireplace, hearth’: **[g]hatsa > gaca; vatër** ‘embers; sparks; fireplace, hearth’;

hassa-/hanzassa- (n.) ‘descendant’: **[k]amsa/ [b]ahasa > mëkambësi/ bahësi < që bahet, lind = trashëgimtar, pasar-dhës** ‘descendant’;

hassanu- (v.) ‘to engender, give birth’: **[b]ahasan/-[g]anu > bahun, që bahet, bërë; që gjen = lind, krijon** ‘to become; to engender, give birth’;

Derivative: ***hassatar/hansatar*** ‘reproduction, family, creation’: **bahatar/ gjetar, që bahet/ gjendet, krijohet, zënie fare, krijim, riprodhim** ‘creation, reproduction’**;**

hassarnant- (adj.) ‘attribute of cereals’: **has(h)- > hashant > haje; i/e hashme = ngrënshme, e kafshuar; prodhim drithi** ‘eaten; bitten; attribute of cereals’;

Derivative: ***hassarnila*** ‘plant product’: **has(h)- > haje;** ***hasara > kafshata*** *‘eating; morsel; plant product’*?;

hashas- (v.) ‘to scratch, to grate’: **[k]hashas > kafshoj; pres, ndaj; kap(shoj)** ‘to grate’;

hashask- (v.) ‘to open’: ***ha[p]sai > hap*** *‘to open’*?;

hassik- (v.) ‘to satiate oneself; to be satiated’: **hashi > ha,**

ushqej, ngop(em) ‘to feed; to satiate oneself, to be satiated’;

Derivatives: ***hassik(ka)nu-***^{zi} ‘to satiate, to saturate with, to steep (in)’: **hashi(ka) > hangër; ngopur** ‘to satiate oneself, to be satiated’**;**

GIS***hassigg-*** (n.) ‘a tree and its fruit’: **ushqim (frutash);** ^{k}***hajsi > kajsi ?*** ‘food; *apricot*?’**;**

PAL***hasira-*** (n.) ‘dagger’: ^{k}***hasira > kosire, kosëz; kama*** *‘small scythe; dagger’*?;

hastai/hasti- (n.) ‘bone(s); metaphoricaly: strength; a measure of length’: **ast- > asht(a); metaforikisht: është i fortë asht/si heshtë** ‘bone(s); metaphorically: heroic/ bone’s strength, like a spear’;

Derivatives: ***hastiyas*** ‘cult building, house of bones’: **asht-najë, shtëpi eshtrash** ‘house of bones’; ***hastit*** ‘with force’: **ashtas, me heshtë, me forcë** ‘house of bones’;

hastili-/hastelian (adj.) ‘brave, hero’: **hastali/ hestian > (njeri) i heshtës/ heshtar; hero** ‘spearman; hero, brave’;

Derivative: ***hastiriyatar*** ‘heroism’: **heshtëri, heroizëm që vjen nga lufta me heshta** ‘spear-driven heroism’;

haster(a)- (n.) ‘star’: ***a-shter’ (= yll) > asht shterrë = hashter; besimi që shpirti njerëzor shteron dhe kthehet në yll*** *‘(it)-is-spent = star; the belief that a soul has become a star, after being burned out/exhausted/spent’*?;

Derivative: ***menahhanda*** ‘facing the star’: **me-hanë, me të dalë të hënës** ‘when the moon rose’;

GIS***hasduer-*** (n.) ‘twig(s), brushwood’: ^{k}***haçuer*** > ***kaçubë; kaçë?*** *‘brushwood;* lat. *Crocus vernis?’*?;

hassu-/hassuwas (n.) ‘king’: ^{b}**ahas-/ hazava > bahesh, lindesh (trim), mbret, trashëgimtar froni** ‘to become; king’;

Derivatives: ***hassuwai*** ‘reign as king’: **hazavai > (sundoj si) hazava/mbret** ‘reign as king’; LUV***hassuwassi*** ‘royal’: **hazavai, si hazava/mbret** ‘royal’;

hassumar- (n.) ‘fecundness, fertility’: ^{b}**a(ka)-sumur > (ba-**

het/ka) shumë, shumim, fekondim, fertilitet ‘proliferation, fecundness’;

hassunga- (n.) ‘type of concentrated feed for horses’: **has-sana > hash-sanë, haje-sanë për kafshë, kuaj** ‘dried hay for horses and other animals’;

hat- (v.) ‘to dry up, to become parched’: **[t]hati > thaj** ‘to dry up’;

Derivatives: ***hatess-[zi]*** ‘to become dry’: **thatësi; thatesh > thahesh** ‘to become dry’; ***hatant-*** ‘dried’: **thatan > tharë** ‘dried’;

hatta- (adj.) ‘to disembowel, cut’: **[q]ahata > çajta/ çava; çarë, prerë; çaj** ‘to disembowel, to cut’;

[GIS]***hattalla-*** (n.) ‘club, mace’: **he[s]tala > heshta, shtiza; shpata?** ‘spear, mace; *sold*?’;

hattant- (adj.) ‘intelligent, clever, wise’: ***[t]hatan > që ia thotë, që kupton, i mençur*** *‘who can understand, clever‘*?;

Derivatives: ***hattahh-[i]*** ‘to make clever, to instruct’: **thatah > që ia thotë** ‘intelligent’; ***hattātar/ hattann-*** ‘intelligence, counsel, wisdom’: **thatari > që ia thotë** ‘understanding, wisdom‘; ***hatanti a-*** ‘dry land’: **[t]hatati > thati, i thatë** ‘dry’; ***hattar -*** ‘cereals’: **[dri]thatar > drithëra** ‘cereals’;

[GIS]***hattari(a)-*** (v./n.) ‘prick, awl; hoe’: **shatar > shata; shatoj, prashis** ‘to hoe ‘;

hattarai-/hattariya (v.) ‘to sting, cut’: **[s]hkatarai/ sharroj/ shatai > shkatërroj, sharroj, pres; shatoj** ‘to destroy, to cut; to hoe‘;

[LUV]***hattastari*** (n.) ‘power, force’: **[s]katrastari/ hatari > (forcë) shkatërrestare, shkatërruese; hata, fuqi** ‘destructive power‘;

hattatar- (n.) ‘wisdom, reflection, common sense’: **[t]hatatar > thatar = që ia thotë, urti, maturi** ‘wisdom, reason‘;

Derivatives: ****hatta*** ‘to think, to reflect’; **them = mendoj** ‘to say = to reflect’; ***hattant-*** ‘wise, reasonable, prudent’: **thatun, i ditur, i matur** ‘wise, reasonable, prudent‘;

hates- (v.) 'to dry': **[t]hatesoj > thaj, thatohem** 'to dry';
Derivative: ***hattesdant-/hatnu-*** 'enchanted, cursed'; **[t]hatesdhan; thatnu > (i) tharë, (i) mallkuar** 'dried, cursed';

hatk- (v.) 'to close': ***[t]hat-/hankt > thahem, (kam) ankth*** *'to lock up, to dry; to be depressed'*?;

hatrai (v.) 'to write, report, declare, order': **[t]hirai/ [t]hatai > thërret/ thotë, them; tregoj** 'to call, say, tell';
Derivatives: ***hatrant*** 'written message, decree': **thatran > e thanë/ thënë me shkrim** 'says; written message'; ***apa hatrai*** 'a written response': **prapa-thana, përgjigjja (me shkrim)** 'says; written message'; ***hatrauni- = hatraweni*** 'we write': **thatrami > themi** 'we say, write'; [LUV]***hatura-*** 'letter': **thatura > *thura*? e *thënura*?; e thënë me shkrim, letër** 'says = written words; letter';

hatuk- (v.) 'to be terrible': **[t]hatu > thata = hata** 'dryness; terrible event';
Derivatives: ***hatuka-***, ***hatuki-*** 'terrible (deed), fearsome'; **hatu/thata > hata, i thatë** 'terrible event; dry';
Derivatives: ***hatuka-***, ***hatuki-*** 'terrible (deed), fearsome'; **hatu > thata = hata** 'terrible event'; ***hatugann-*** 'terror, awesomeness' **hatu-kan/ thatuka > thatësi/ hata kan', të qenët hata** 'dryness, terrible event'; ***hatukess-*** 'to become terrible': **thatësi/ hatu-k(j)esh > të qenët hata-** 'dryness; to become terrible';

Hattussa- (v.) 'city of Hatusa': **Hatusa > Hatusha (hata > e thata)** 'city of Hatusa < terrible, dry'?;

[LUV]***hatuwaya-*** (n.) 'religieus officer; clergy member': ***thatuvaja > vaj-thanësi, vajtuesi, zyrtari fetar për vajtim*** *'a lamenting priest of dryness; lamenting clergy member'*?;

hāwi-/hawes- (n.) 'sheep': **[d]havi/ dhai > dhi/ dhen'; dhi, dele** 'goat; sheep';
Derivatives: ***hawiyassi-*** (adj.) 'sheep-like; bread with lamb meat': ***dhavi-hasi > delje/ dhie hash mish/ haje*** *'sheep-like; lamb/goat meat'*?;

Derivatives: [LUV]***hāwi-*** ‘sheep’: **dhavi > dhen’; dele** ‘sheep’; [LUV]***hawi-*** ‘sheep’: **dhavi > dhen’; dhi; dele, dhi** ‘sheep; goat’; **kavi/kau** ‘bull’.

hazardi- (n.) ‘insect; type of aphid, grassshopper’: [k]**harcati > kërcyesi/ karcelli; kandërr, karkalec, insekt** ‘grasshopper, insect’;

hazzatihi-/hazzizzi- (n.) ‘act of hearing’: **heshati > heshtje, dëgjim** ‘silence, act of hearing’;

hazziya- (v.) ‘to knock, hit, attain, remark’: [k]**harcia > kërcita, kërcas, bie** ‘to knock, to hit, to remark’;
Derivative: ***hazzik-*** ‘to play (a musical instrument)’**: [k]harcej > kërcej, luaj një instrument muzikor)** ‘to play (a musical instrument)’;

hazziya- (n.) ‘shaped knocking stone’: [k]**harcia > kërcitës, gur që përdoret për trokitje** ‘knocking stone’;

hazziu-/hazziwi- (n.) ‘ritual action’: ***ka-ziu > ka-zi; mbajtje zi*** *‘morning act’*?;
Derivative:[LUV]***hazziwit-*** ‘ritual’**: (a)zi-vit > mbajtje vjetore zie** ‘mourning act; the anniversary of mourning’; ***hazziwitassi-*** ‘ritual official’**: (a)zi-vajtuesi, prifti që udhëheq ritualin e mbajtjes zi** ‘the official who leads the mourning ritual’;

hazzizzi- (n.) ‘ear, symbol of wisdom’: ***heshtim > heshtim/ veshtim; veshi si symbol*** *‘silence = ear, symbol of wisdom’*?;

[MUN]***hazgara-/hazqara-*** (n.) ‘young girl devoted to music, serving in the temple’: [g]**haztara > gaztore; vajzë dëfryese (në tempull)** ‘an entertaining young girl devoted to music, who serves in the temple’;

heyau-/heyu-/heyawai- (n./v.) ‘rain; to rain’: [s]**hiau > shiu; bie shi** ‘rain; to rain’;

heyawalla **-** (n.) ‘gutter’: [s]**hia-ula > shi-ulës, ulluk shiu** ‘gutter’;

[NA]***hekur*** (n.) ‘rock-sanctuary’: ***[s]htrehur > strehurë (guri), strehë; faltore guri, shpellë*** *‘shelter; rock-sanctuary’*?;

[É]***hela-/hīla-*** (n.) ‘courtyard; halo’: **[ʿ]ehela/ [ʿ]ihila > (që) çilet/ çelet, vend i hapur, oborr; qiler, thark/ torishtë për kafshë; hila > ylli**; **hi-la > lē hije, përshëndetje; laç/ paç hije** ‘courtyard; enclosure for cattle; star; have a good name, reputation; halo’;

Derivatives: ***hilae-[zi]*** ‘to be haloed; to have a halo’: **hila > hija/ kam hyll; lafsh hije, paç hije/ (h)yll,** ‘have a good reputation; halo; star’; ***hilammatta-*** a functionary: **hija-madh/ yll-madh, zyrtari hije-madh** ‘a functionary who has a big star/shadow/ reputation’; ***hilammar-*** ‘portal’: **çilamar, derë e madhe/e çelë, e dekoruar, portik** ‘portal’; **hilammili wessiya** ‘clergy attire’: **hila/ hija-miri veshja > veshje yll-miri/hije-miri** ‘a clergy member who has a good reputation and is well-dressed; lucky man’; [LUV]**PORTA-*lana-*** ‘gate-house’: **porta-lan > portë-lanë (hapur) e shtëpisë** ‘open gate-house’;

helmi(ya)- (n.) ‘it relates to food’: ***[gj]elmia > gjalpi; helmi(mi)*** *‘butter; poisoning’*?;

helwandalla- (n.) ‘honey jar’: **[ʿ]elvandala > ndal-çelje, kavanoz** ‘jar’;

hen- (v.) ‘to draw’: **heq > tërheq** ‘to draw’;

henkur- (n.) ‘gift, present’: **[d]henku > dhënkë, dhënie, dhuratë** ‘gift, present’;

[GIS/UR]***henzu-*** (n.) ‘weapon, attribute of the thunderstorm god’: **[d]hezu > dhezje, ndezje, rrufe, tipar i zotit të rrufesë/ stuhisë** ‘atribute of the thunderstorm god’;

herina- (n.) ‘furnace’: ***[z]herina > zharina/zjarrina, furra*** *‘fire, furnace’*?;

hes-/has(s)- (v.) ‘to open’: **hap/ qas/ has** ‘to open; to have acces; to meet’;

hessala- (v.) ‘to open’: **qas/ hap, çel** ‘to open; to have acces’;

heu- (n.) ‘rain’: **[s]heu > shiu** ‘rain’;

hihiala- (n.) ‘grasshopper’: **kihiala > k[h]arkalec** ‘grasshopper’;

[GIS]***hiqqar-*** (n.) ‘maple, *genus acer*’: ***qarr, dru qarri*** ‘oak wood,

genus quercus'?;

himma- (n.) 'imitation, substitute, replica': ***si-ma > si ai/ajo edhe më; imitim*** *'more ; like it; imitation'?*;

hinik- (v.) 'to pour?': ***hink- > hinkë (uji); hinkoj*** *'(to pour with) a water funnel'?*;

hink-/haink-/hengur- (v.) 'to incline, to bend?': ***hankon > anon, hinkohet, lakohet, përkulet*** *'to incline, to bend'?*;

hinganant- (v.) 'plague, death': ***hi-ngana > hyn-ngan, zgjanohet/ zgjerohet, hyn me shpejtësi, përhapet = epidemi*** *'smth. that expands = plague'?*;

hinganiya- (v.) 'to play, to romp': **hin-ngania > që-ngan, që vrapon; luan** 'expanding, running, playing';

hinganu- (v.) 'to offer, to present': **hin-nganu > (sjell) ngat, ngatoj, afroj** 'to offer, to present';

LUV***hippara-*** (n.) 'prisoner of war or person belonging to a lower social class': **[k]ahipara > i kapuri; robi, ai që rri para si shërbyes** 'captive, serf, slave; prisoner of war or person belonging to a lower social class';

hirahi- (n.) 'arm': **[k]irahi > krahu** 'arm';

GIS***hissa-*** (n.) 'carriage pole': **[z]gida/ hirsja > zgjedha/ hyrëse (ku hyn koka) e kuajve/qeve të karrocës; boshti i karrocës** 'carriage pole';

D***hissammi-/hessammi-*** (v.) 'radiance; term related to well-being': **kisham/ keshem > qeshem, qesh; shpërthej/ shkëlqej së qeshuri** 'laugh: the radiance of a hearty laugh';

LUV***hisse-*** (v.) 'to fasten, to bind': **[li]hide > lidhje, lidh** 'to fasten, to bind';

E***hista***, E***histi*** (n.) 'mausoleum(?); house of worship?; to be?': ***asht- ashtore, hapësirë me eshtra*** *'bones; mausoleum'?*;

histara- (adj.) 'densely covered, invaded, inhabited': ***[m]uhstar > mbushur, pushtuar*** *'filled; invaded'?*;

hiswai-/hass-/hess- (v.) 'to be open; to open": ***[n]ihisai > nis/ sheshoj; hap*** *'to start; to open'?*;

hu-/hu-u-u 'exclamation in the rituals': **[k]hu-[k]hu > ku-ku,**

pasthirmë vajtuese në rituale ‘(mourning) exlamation in the rituals’;

huuantalae-^{zii} (v.) ‘to spare’: ^{r}**uhanta-las > lë të ruhet; kursej** ‘to spare’;

huuapp-^{i}***/hupp-*** (v.) ‘to hurl, to throw’: **hup > hap = hedh; hup, hudh** ‘to hurl, throw; board’;

huda- (n./adv.) ‘readiness, ability to act swiftly’: **huda/** ^{g}**uta > hudhje, hedhurazi; guta, ngutje, (n)gutshën** ‘ability to act swiftly, immediately, to hurry’;

huk-/hukatar/hukessar- (v.) ‘to massacre, to slaughter, to butcher’: ^{g}**ahaka-/** ^{t}**hukai-**^{t}**hukiar > gjakoj, masakroj/ thik(oj)/ thikuar, shkuar nën thikë; hek > hjek; therr, copëtoj** ‘to dagger; bleed; massacre’;

huk-/hukis- (v.) ‘to conjure, to treat by incantation’: ^{gu}**huk(is) > hukis/ hukas, bëj hukamë magjike; çoj; ia kthej vetëdijen, fryj** ‘ritual of blowing; to conjure; to treat by incantation/blowing’;

Derivatives: ***hukmai-/hukmi-*** ‘conjuration’: **hukama > hukamë magjike; çumja > çuarja** ‘blowing; conjuration’; LUV***hukmatalla-*** ‘conjurer’: **hukama > hukamë magjike** ‘to blow; to conjure’; ***huganna- /huganni-*** ‘to conjure’**hukama > me hukamë magjike** ‘to revive; to conjure’;

huelpi- (adj.) ‘green, fresh’: ^{c}***elpi/ gelpi > i gjelbër/ i çelur; i freskët*** *‘green, fresh; blossom’*?;

huenu-/huinu- (v.) ‘to ascend, sent, go up’: **çu(e)n/ shkuen > çuar/ shkuar; ngritur; çoj** ‘to go up, to ascend, to go’;

hues- (v.) ‘to being alive, to live’: ^{j}**es/** ***kes*****/ mbes/ çues (rri çuar); jetoj** ‘to live’;

huett-$^{tta(ri)}$***/huetti-***$^{a(ri)}$**;** ***hutti e/a-***^{zi} (v.) ‘to draw, pull, pluck’: **huta > hutoj; tërheq me huti** ‘to draw, to distract, to seduce’;

Derivatives: ***hutti anna-***^{i}***/hutti anni-, huitti anna-***^{i}***/huitti anni-*** *‘distraction’*: **huton/ hutim** ‘distraction’;

LUV***hu(i)huiya-*** (v.) ‘to hurry, to run’: **çuhia > çohem; gutia > ngutja, ngutem** ‘to hurry’;

huhhurtalla-/huwahhuwartalla- (n.) ‘necklace, collar’: **^{qa}haf-vartale > qafë-varëse** ‘to hurry’;

^{LUV}***huhhurtassa-*** (n.) ‘throat, trachea’: **$^{ç u}$hurta- > e çuar(ta); qafa** ‘throat’;

huya-/huwai- (v.) ‘to run, to flee’: **$^{ç u}$hia > çuar** ‘to flee, to dig up, to run’;

^{LUV}***huyant-*** (adj.) ‘refugee, fugitive’: **$^{ç u}$hian > i çuar, i ikur, refugjat** ‘refugee, fugitive’;

huihi- (n.) ‘call, appeal’: **^{qu}hui > quaj- > quajtje, thirrje** ‘call, appeal’;

Derivative: ***huik-*** ‘to invoke, to beg, to prevent’: **quhih > quaj- > thërras, shmang** ‘to invoke, to prevent’;

huihu(i)ssuwali- (adj./n.) ‘alive, living; a legitimate (child)’: ***^{qu}hih-(i)-gjualli > quhet-i-gjallë, ka legjitimitetin e të gjallit (fëmija)*** *‘alive; a legitimate (child)’*?;

huigatar- (n.) ‘pile, heap; grain silo’: **^{gu}hikatar > (vend ku) gjuhet drithi, drithnik, hambar** ‘grain silo’;

^{GIS}***huimpa-/huimma-*** (n.) ‘ground, beam, roof’: ***$^{ç u}$hima > çuemja/i çuar, i ngritur (=kulm)*** *‘roof’*?;

^{PAL}***huina-*** (v.) ‘to go’: **$^{ç u}$har/ çua(n) > çon; çoj, shkoj** ‘to go, to send’;

huinu-/hunu- (v.) ‘to put into motion; to send, go’: **$^{ç u}$hen/ $^{ç u}$har/ shkuan > çon; çoj, dërgoj; shkujnu > shkuar** ‘to send, to put into motion; to go’;

Derivative: ***huwai-/huya-*** ‘to rush, hurry’: **$^{ç u}$huai > çoj (me nguti)** ‘to send, to rush’;

huipayatt- (n.) ‘cruelty’: **^{gu}hi-baja- > bëj-gjuajtje; gjuajtje, vrazhdësi, egërsi** ‘cruelty; harshness, throwing’;

huis- (n.) ‘to living, survive, be safe’: **^{gu}his/ ^{ç}uhis > gjullis > gjëllis, gjëllij, gjalloj; (mbi)jetoj, çohem** ‘to survive, to living’;

Derivative: ***huisnu-*** ‘lived, survived, been safe’: **gjullis > gjallisun, mbetur gjallë, mbijetuar** ‘lived, survived’; ***huisu-*** ‘lived, survived’: **gjullisur > i gjallë** ‘lived, sur-

vived'; ***huiswa-*** 'to live': **gjullis > gjalloj** 'to live'; ***huiswatar-*** 'life': **gjullatim, gjallim, jetë** 'life, living';

GIS***huisa-/huesa-*** 'spindle; spindle-shaped object': gu**hisa/ heshta > gjujsa, gjuajtëse/ e gjuajtur; heshta** 'spindle-shaped object; spear';

huit- (v.) 'to pull, shoot': gu**hit > gjuajtur; gjuaj** 'to ahoot, to pull';

LUV***huitar-*** (n.) 'animal, wild animal': gu**hitara > e gjuajtura; gjahu, preja** 'animal, wild animal';

huitar- (n.) 'animal, wild animal; a living being': gu**hitara > e gjuajtura; gjahu, preja; gjâja, gjëja (krijesa) e gjallë** 'pray, animal, wild animal; a living being';

Derivative: ***taknas huitar-*** 'animal of the land': **toka's guhitara > e gjuajtur/ gjah toke, egërsirë toke (mali/fushe)** 'animal of the land';

huittiya-/huettiya- (n.) 'to pull, shoot': gu**hitia > gjuetia; gjuaj** 'to pull, to shut; hunting';

Derivative: ***huittessar-*** 'pulling, shooting': gu**hitara > e gjuajtura; gjahu, preja; gjaja/gjëja (krijesa) e gjallë** 'animal, wild animal; a living being'; ***huitnaima-*** 'the hunted animals, pray': gu**hituna > e gjuajtura; gjahu, preja** 'the hunted animal, pray'; ***huitnant-*** 'animals': **(e) gjuajtuna; egërsira e gjuajtur** 'animals'; LUV***huitumar-/huitwalahit-*** 'life': **gjai > gjë, jetë; gjaj-gjalli, gjallesë** 'life; alive, living'; LUV***huiunni-*** 'to hurry, run': **çui > çuar, ngutur; dërguar; çoj (me nguti)** 'to hurry; to send';

huiz- (v.) 'to pull, to shoot': gu**his > gjuaj; (heq) gisht; shtis > shtie** 'to pull, to shut';

Derivative: ***huya-/peran huyattala-*** 'commander, who runs ahead': **para-kuitues > përkujtues/ gjuejtës, prijës** 'commander, reminder, who runs ahead';

huk- (n.) 'slaughter': g**huk > gjak; therje me thikë, gjak(osje)** 'slughter; blood';

huk- (v.) 'slaughter/ing': t**huk/ hiek > thik; therje me thikë;**

gjak(osje); hjek, pres ‘slughter; nife; blood, bleeding; to cut’;

Derivatives: ***hukangas-/ hukatar-/ hukessar-*** ‘slaughter’: **^{g}hakas- > (fli) e gjakosur; thikanka/ thikarje > therje (me thikë); e therur** ‘slaughter; bloody; slaughter animal/ sacrifice’; **hukka-** ‘to kill; to shed blood’: ‘gjak’; ***hukmai-*** ‘slaughter’: **^{g}hakumai > e/i gjakuar thikma > therje (me thikë); gjak-maj, mbaj gjak, me shenja gjaku, përgjakje** ‘slaughter’;

hulla/hulli- (v.) ‘to cancel, contest, break, beat, fight’: **^{h}ul- > ul(i), përul(i), hedh poshtë, ngul, mohoj, mund, fshij; hudha > hudh, hedh; hedh poshtë, fshij, mund; hyll(em)** ‘to cancel, to contest, to break, to beat’;

hulali- (v.) ‘to decorate; to adorn’: **^{k}hulai > luloj, zbukuroj, dekoroj** ‘to decorate, to adorn’;

^{GIS}***hulali-/hulaliyea-*** (n./v.) ‘distaff; to entwine, encircle’: **thurali, thurje; thur > furkë** ‘distaff; to entwine, to encircle’.

hulalessar (n.) ‘encirclement; surrounding, circle’: **^{t}hura-leshar > thurje leshi** ‘entwining’;

hulana-/ huliyas *(nom.)* (n.) ‘adornement; wool’: **(u)les/ ^{t}hurana > lesh, thuranë leshi, thurimë ornamentale, me lule, prej leshi** ‘wool; adornement’;

hullanza-/hullanzai- (n.) ‘fight, riot, revolt’: ***^{q}hullana/ ghulan-za > qëlluarja; revolta; ^{n}gulas- > (luftoj) ngulas, me heshta; ngulitje*** *‘to hit, fight; to fight with spears, to revolt’*?;

^{E}***hullari-*** (n.) ‘part of a building’: ***^{k}hulmari > kulmi; ^{m}ulari > mbulesa*** *‘roof’*?;

^{E}***hullari-*** (n.) ‘meander, curve’: **(e) hulatur > (e) luhatur/e lakuar, e kthyer, lakesë, kthesë** ‘meander, curve’;

hullatar- (n.) ‘military/fighting spirit; horses of higher value (for chariotry)’: ***^{q}halatar/ ^{k}halatar > qëlluestar, luftëtar/kalë i zgjedhur (karroce); kalorës = karrocier-luftëtar*** *‘fighter of high spirit; horses of higher value for chariots/cavalry’*?;

hulhuli(ya)- (n.) ‘fight; *warhorses used for chariots*?)’: **^{q}*uhulia* > *qëlluarje, sulm me karroca/kuaj*** *‘to hit; to fight; warhorses used for chariots’*?;

hulliya- (v.) ‘to fight; to defeat’: **^{q}hullai > qëlloj, sulmoj** ‘to hit; to fight’;

hulpanzana- (n.) ‘ornaments of precious metal for clothing, shoes, and weapons; needles and decorative bracelets’: **^{gu}hulpanza > gjylpanëza (decorative)** ‘(ornamental) needle, pin’;

^{GIS}***hulukanni/a*** (n.) ‘coach, charriot’: **hula-kanë > hulajë < luhajë > karrocë; që luan, luhatet** ‘teeter; coach, carriage’;

hullumar- (n.) ’defeat, fight’: **^{qu}hullumar > qëlluarje; goditje, humbje** ‘defeat; hit’;

^{LUV}***hulluri-*** (n.) ’a threshing floor’: **^{k}hulluri > kulluarja, kullimi; qërimi i drithit** ’drainage; grain threshing; a threshing floor’;

humma- (n.) ’pigsty, enclosure’: **^{t}hurma > thurima, tharku** ’pigsty, enclosure’;

hummant- (n./adv.) ’whole, all, entire, every ’: **^{s}huma- > shumë/ shuma, e gjitha, tërë, secila** ’a lot, many; whole; from all sides; every’;

^{LUV}***hum(m)ati-*** (n.) ’base, plinth’: **(ku)-majti/(qu) majti > që-mbajti, mbajtës, truall** ’base’;

hunink- (v.) ’to break, damage, injure’: **^{t}hani/ guni-/ hunai > thyej, dëmtoj; ^{g}juni > gjuaj; gjuaj, gjunjëzoj; *hunoj*, shkoj në hu** ’break; to through, to damage; to impale on a stake’;

huntariya- (v.) ’to fart, to smell’: **hundarmia > (h/k)under-mon; lëshon pordhë** ’to smell, to fart’;

hup(p)hup(p)ai- (v.) ’to play the drum; onom.’: **hopa-hopa; luaj vallen sipas të rënave të daulles** ’to play the drum’;

hup(p)ai-/huwapp- (v.) ’to strike, to throw’: ***hapai/ kapi > hap(oj)/kap, hedh (vallen)*** *’doing step; diving eagerly into the dense’*?;

[UZU]***hupallas-*** (n.) 'scalp, skullcap, skull': [k]**hapala > hapësi/ kapaku (i kresë), tepeleku** 'scalp, skullcap';

hupallasai- (v.) 'to wound, injure severely': **(qe)-plasi/ plagai > ka-plasur/ plagosur; plas, plagos** 'to wound; to injure';

hupan- (v.) 'to throw': **hupun > humbur; hup/ humb, hedh për të humbur** 'to waste, to throw away, to discard';

[DUG]***huppar-*** (n.) 'pot, jar, cup, bowl': **kupar > kupë; vazo, enë, që kapet** 'pot, cup, jar';

[LUV]***huppara-*** (n.) 'belt': [k]**hapara > hapëse-kapëse, rrip; rrip thupre** 'belt; belt';

[GIS]***huppara-*** (n.) 'wooden barrel': [t]**huparak > thuprak, enë (uji/vere) e thurur së jashtmi me thupra** '(water/wine) container woven from birch bark';

[NIN]***huppassi-*** (n.) 'heap, pile, mass': **hipas > hipje, ngjitje; hipur mbi njëra-tjetrën, pirg** 'heap, pile, mass';

huppi- (n.) 'earring; piece of jewelry': **hapiz- > hapëse/ kapëse, vath; karficë** 'pin, hairpin; earring';

hupiyati- (n.) 'hearth object': **hapiat > hapëse/ kapëse; mashë** 'ember tongs for the fireplace';

hupisk- (n.) 'to shake, swing, brandish': **hapis > hapem/ kapardis(em); luaj, ekspozoj, tund** 'to flaunt; to shake, to swing';

[GIS]***hupitanu-*** (n.) 'water conduit': **(hu)-pitan > (ku mban)-pijen, enë për ujë/pije** 'water conduit';

[GAD]***hupra-/hup(p)ar(a)-*** (n.) *'military scale armor; piece of clothing; symbolizing protection?':* **hupara- > ka-para, mbrojtëse a parme** 'scale armor';

[DUG]***huprushi-*** (n.) 'smokin altar, smoke wessel': **(ha)-prushi > (ka)-prush, mangall me prush për tymosje** 'brazier with embers for emitting smoke';

hups- (n.) 'to seize, to hold, to freeze, to render safe': [k]**hap(s) > kap** 'to seize, to hold';

huburtanaru- (n.) 'designation of a Hittite dignitary; title or rank for an official or noble'?: ***(a)-burrta-naru > nder-burri***

'honest man'?;

[UZU]***hurhurtai-*** (n.) 'throat': **ghar-ghar(a) > gargara, gërgatje, shprehje onom. për fytin** 'throat (onom.)';

[NIN]***huri-*** (n./v.) 'a product derived from cereals/baking': [g]**huri > gruri; prodhim gruri** 'a cereal product; grain';

huript(a)- (n.) 'steppe, hostile terrain': [g]**hurita > gurishta, terren me gurë, i vështirë** 'hostile/gravelly terrain';

huris- (n.) 'gravelly/wet terrain': [g]**hurist > gurishtë, terren me gurë** 'gravelly terrain';

hurisaimmi- (n./adj.) 'a piece of jewelry made with gold and precious stones': ***[gu]hur-isaimi > gur-i-hijshëm, stoli me ar/gur të çmuar*** *'a beautiful piece of jewelry made with gold and precious stones'*?;

[GIS]***hurki-*** (n.) 'wheel, disk': ***harki > harkore, qarkore = rrotë*** *'arch = wheel'*?;

hurla- (n.) 'object, made of stone or precious stone': ***gural > gura(s), e bërë nga guri (i çmuar)*** *'object, made of stone or precious stone'*?;

hurli-/hurla- (n.) 'part of the body, beside the mouth, possibly *larynx* or *uvula*': **guhurla > gurmaz** 'larynx; esophagus';

hurna-/huwarna- (v.) 'to hunt': [gu]**hurna > gjuar, gjuaj; (dal në) gjueti** 'to hunt';

hurnai-/hurnuwai- (v./n.) 'to spray': [s]**hurnai > shurrnoj/ spërkas, gjuaj shurrën, spërkatës** 'to sprinkle';

[UZU]***hurniu-*** (n.) 'penis; arm': [s]**hurni > shurrnik, gjuajtës shurre, pështurrrës, penis** 'penis';

hurt-/huwart- (v.) 'to curse, damn, insult': **uret-/ hureft > urrejtje/ urryer; qort(oj); hasmoj; shorti** 'to hate, to curse; to warn; fate';

Derivative: ***hurtai-*** 'curse; fate': **qohortai/ [s]hurti > qortoj/ shorti/ shkurtimi; qortimi, fati** 'curse, fate'; ***hurtant-*** 'cursed': **qortuan/ [s]hurtan > qortuar/ shkurtuan; short/ fat-shkurtër** 'blamed; cursed';

hurtali-/hurtalimma- (n.) 'enemy, adversay': **hurtali > (i)**

urryeri; kundërshtar 'hateful; adversary';

hurutai - (v.) 'to (cause to) fall': [g]**hurut- > u kërru(s/t), nisi të binte** 'cursing, bowing; ready to fall';

hus - (v.) 'to live, to be alive': ***kes/jes; kesh/(m)bes (gjallë), jetoj*** *'to live, to be alive'*?;

husa - (n.) 'owl': **huta > hut(i/a), buf** 'owl';

hustesk - (v.) 'to stifle, deafen, murmur': **heshtes > hesht, mbyt zërin; gushtes > gulçoj, mbys (zërin), heshtoj** 'to be quiet/silent, to hush; to stifle, to deafen';

huda - (n.) 'hatred, rapidity; immediacy': **huda > hudhja; hedhja (e menjëhershme, e shpejtë); hedhje poshtë, gjuajtje** 'throwing (immediately); revulsion';
Derivative: ***hudak-*** *'*immediately*'*: **hudhas > hedhtas/ hedhurazi; menjëherë** 'immediately'; ***hudak ehu-*** *'*come immediately!': **hudhtas eja!; eja menjëherë (me të hedhur)!** 'come immediately!';

hudanni - (n.) 'prayer, grace, recourse': **hutan > lutan/lutje; hiri i lutjes** 'payer, grace, recource';
Derivative: ***hudanni-*** *'*cult object; container filled with oil': **lutan > altar lutjes** 'cult object; prayer altar';

hutarla/i - (n.) 'slave, servant': [lu]***hutar > lutës, i për(k)ulur, skllav*** *'to (cause to) fall; slave'*?;

hutazimmai - (v.) 'to urge, hurry': [gu]**hutasima > ngutësima, ngutem, nxitoj** 'to prompt, hurry, accelerate';
Derivative: ***hutekkisk-*** *'*to harry constantly': [gu]**hutas > ngutas; hudhtas, shpejt e pandërprerë** 'to hurry constatly';

[DUG]***hutnikki-*** (n.) 'honey jar': [ku]**hutin- > kuti, kavanoz (mjalti)** 'box; honey jar';

[SÍG]***huttulli-*** (n.) 'strand (of wool)': [k]**hatull > katullaqë; hatull/ bashkvë leshi** 'strand (of wool)';

huwah- (n.) 'body of water, waves': **huia- > uja, uji, masë uji** 'body of water, waves';

hu(wa)hhu(wa)rtalla- (n.) 'necklace': **qaha-vartalla > qafë-varur/ vërdallë, vërtitur rreth qafës; gjerdan** 'necklace'?;

huwai-/huya- (n.) 'to run, fly, escape, push': **ᶜuai/ ᵍʲᵘhuai/ hed/ shkoj > çuar, ngritur; gjuajtur; hidhem, shkoj** 'to walk, throw, run, go';
Derivatives: ***appa huwai-*** 'to go backward': **prapa-shkoi > shkoj prapa/pas** 'to run backward'; ***peran huwai-*** 'to go forward': **para-shkoi/ vate > shkoj/ vate para** 'to go forward';

huwala- (n.) 'an animal living in or near a river, a freshwater fish, or a waterfowl': ***guala/ çuala > ngjala (lat. anguila), peshk që jeton edhe në lumë*** *'eel (Anguila); also a river fish'*?;

huwalpazina- (n.) 'ornaments of precious metal for clothing, shoes, and weapons; needles and decorative bracelets': **ᵍᵘhulpanza > gjylpanëza (decorative)** '(ornamental) needle, pin';

huwap(p)a- (v.) 'to throw, mistreat, strike, lay down, blend': **ᵍᵘhuava/ huapa > gjuaj/ hup(a)/ hedh, humb, hedh; dëmtoj, hedh poshtë, keqtrajtoj** 'to to throw; to lose; to mistreat, to lay down';

huwarai-/hurai- (v.) 'to wet, to moisten, to sprinkle': **ˢᵘhuarai > shurroj; spërkas, lag** 'to piss, to wet, to sprinkle';

huwarnisk- (v.) 'to hunt': **ᵍᵘhuarnis > gjah(nis), gjahtoj, gjuaj, dal në gjueti** 'to hunt';

- I -

i- ’onomatopoeic exclamation in festivals’: ***i-;*** **pasthirrmë ritualesh/ festivalesh** ‘onom. exclam. in festivals’;

-i (end.): *i-*; mbaresë ‘ending’;

i- [zi]***, iya-*** (v.) ‘to go, to come’: **ik/a, shkoj; eja** ‘to go; to come’;
Derivative: [LUV]***i-*** ‘to go’: **ik; shkoj** ‘to go’;

yayia- (v./intej.) ‘to go, to come’: **bia > bie, lë të bjerë** ‘to fall; to let it go’;

ierir-/erir (v.) ‘(they) arrive, to arrive; to attain’: **erdh- > erdhën; vijnë, vij;** [n]**iek > ndjek** ‘to come, to arrive; to attain’;

iya-, ie- (v.) ‘to do, to make, to treat; to go/come’: [b]**aja > bëj; bie; vij** ‘to do, to make; to bring; to come’;
Derivatives: ***sakuit iya-*** ‘to give a sign with the eye’: ***shohit/ shikimbia* > baj/ bëj *shohit* (shenjë, shikim) me sy** ‘to give a sign with the eye’; ***appa iya-*** ‘to do again/to come (back)’: ***prap-bia/ vij* > baj/ bëj, vij prapë/ prapa** ‘to do again’; ***peran appa iya-*** ‘to go forward and back’: ***para prapa via* > vij para e prapa** ‘to go forward and back’;

iyanna-/iyanniya (v.) ‘to go, to walk’: [v]**iana > vjen, vete** ‘to go, to come’;

[UD]***iyant-*** (n.) ‘sheep’: [d]**iant/ dhient > dhentë** ‘sheep’;

iyant/a- (adj./adv.) ‘suitable, feasible, reasonable’: [d]**iant > (që) di/i ditur, i arsyeshëm** ‘wise, reasonable’;

iyatar (n.) ‘growth, fertility, prosperity’: [r]***iata > rrita; kamja, bollëku*** *‘growth; abundance’*?;

iyauwa- (n.) ‘associated with tears, pain, suffering’: [k]**iava > qava; lotimi** ‘crying, tears’;

ikniyant- (adj.) ‘lame’: **iknian > ik-ni-anë, ec anash = çalon;**

topall ‘walks on the side = lame’;

iknsai- (v.) ‘to go out (sun); to extinguish’: **iknai > (ka) ikun, iku, perëndoi (dielli)** ‘to go out (sun); to extinguish’;

ikdu-/ekdu (n.) ‘leg’: **ikta > ikte, ikëse, këmbë** ‘leg’;

ikuli-/IKU-li (n.) ‘a unit of length about 50 cm’: **(i)ku > (i)kut, njësi matëse/gjatësie rreth 50 cm** ‘a unit of length about 50 cm’;

UZU***ikunant-/ekunant-*** (n.) ‘a part of the animal suitable for sale’: ***[l]ikuna > lekuna, lëkura e kafshës që shitet*** *‘hide (for sale)’*?;

LUV***ikkuwar-*** (n.) ‘sorte d’offrande/sacrifice’: **ikuvar/ ikunar > ikatar, *egërsirë*?** ‘sorte d’offrande; *wild animal*?’;

LUV***ililhai-*** (n.) ‘weakness’: **[z]ila > zilia, zilia si dobësi** ‘envy; the weakness of envy’;

ila- (n.) ‘weakness’: **[z]ila > zilia, zilia si dobësi** ‘envy; the weakness of envy’;

ilaliya- (n.) ‘desire, want’: **[z]ilia > zilia = dëshira** ‘envy = desire’;

il(a)mi-/el(a)mi- (n.) ‘perjury under oath’: **[shk]ila-mi > shkelja mbi; thyerja e betimit/besë** ‘perjury under oath’;

ilana- (n.) ‘step(ladder)’: **[sh]kila > shkelëse; shkallare** ‘step-(ladder’;

ilessar-/ ilissar/ ilassar/ elassar (n.) ‘sign, prediction, star?’: **[h]il > il, yll, hyll ; yjor(e); shenjë ylli, ylli i mëngjesit = shenja e mëngjesit ; yjet = shenja** ‘star; morning star = sign of morning; stars = signs in Albanian mythology’;

ilessar-/ilassar (n.) ‘growth, fertility, harvest?’: ***[m]illisa- > mbjellje; mjelje; të korra*** *‘fertility, milking, harvest’*?;

LUV***ilu-*** (n.) ‘tree’: **[m]illu- > (i) millun; (dru) i mbjellë** ‘planted (tree)’;

illuyanka-, ***elliyanku-*** (n.) ‘serpent; dragon’: **illiana/ [b]olliana, bolla; gjarpër-drangua i mbrojtur/ lindur nga konstelacion yjesh > Ilir; ulkonjë > qyteti Ilion; Iliri, biri i Kadmit dhe Harmonisë, trashëgon shndërrimin e tyre**

mitik në gjarpër/ dragua dhe mishëron një trashëgimi të thellë ktonike dhe astrale - simbolike ashtu edhe kozmologjike - e cila gjen një paralele të goditur te *Illuyanka* **hitite** 'serpent-dragon being originated from a star constellation > Illyrian; shi-wolf > city of Ilion; Illyrion, as the son of Cadmus and Harmonia, inherits their mythical transformation into serpents/ dragons, embodying a profound chthonic and astral legacy – both symbolic and cosmological – which finds a striking parallel in the Hittite *illuyanka?*';

imma (adv.) 'truly, really, indeed': **imen'> nime' /njëmend; -ma > më, ende, çkado, kushdo** 'truly, indeed; yet, anything, anyone ';

Derivative: ***kuis imma-*** 'anyone': **kush-ma > kushmos** 'anyone'; ***kuis ima kuis-*** 'whatever': **kush-ma-kush, kushdoqoftë, çfarëdoqoftë** 'whatever';

immakku (adv.) 'only then': **ime-kur > nimend-kur; kur njëmend, vetëm atëherë kur** 'only then';

LUV***im(ma)rassa/i-*** (n./adj.) 'steppe; countryside': **ma-rrasha > ma-rrafshi; më i rrafshët, fushë** 'vast flat lands; fields, steppe';

inara-/inarawa- (adv.) 'straight ahead, immediately, strongly, directly': **[m]inara/ minarava > mi'hera, menjëherë** 'immediately, straight ahead, directly';

Derivative: ***innaru-*** 'vigorous, powefull': ***naru > nershëm/ (i) ndershën; nder, fuqi*** *'honest; honesty = power'*?;

GIS***inassa-*** (v.) 'entering; entry': **[h]inas > hina/ hyra, (në) të hyrë, hyrje** 'entering; entry';

inu-/enu-/ 'to make warm, cook': **[z]inu > zien/ zier, ziej** 'to cook';

LUV***ip(pa)tarri(ya)-*** 'to seize, pledge, grasp': **[h]ipta-ria > (e) hipur-rri; [k]aptaria > kapta-rri, rri e kapur, e kapur; garancion; peng** 'being over; to seize, to grasp; to pladge; guarantee; conditional detention';

LUV***ipatar-ma(ya)-*** 'great arc, great curvature': **[h]ipatar-maha >**

hipur-mahe/hipur-mbajtje, hark që mbahet lart; *ylber*? ‘great arc, great curvature; *rainbow*?’;

ippiya- ‘(grape)vine; plant that bears fruit in clusters/vine’: **^{n}i-pija > (ni) pije vere; pijëse (që të deh)** ‘drink, vine; alcohol’;

ippiyanza(n)- ‘medicinal plant/drink’: **^{n}i-pija-nzanan > (ni) pije-nzanëse, pije që të zë, verë (e përdorur për qëllime mjekësore, pije për anastezi, lloj opiumi)** ‘medical plant; *medical vine; anesthesia drink, kind of opium*?’;

ippizzinnar- ‘stringed instrument; *small lyre, harp, cither*?’: **ipi-zanar > jep-zanar/ zëra, tinguj-bërës; instrument me tela: lirë, lloj harpe a kitare** ‘stringed instrument; *small lyre, harp, cither*?’;

ipuli(li)- ‘wrap, encasement’: **puli > pulitje, palosje** ‘folding; wrap, encasement’;

irha- ‘boundary, limit, border, side’: **^{m}iriha > mirritje, mbërritje; cak, limit, kufi; i-reth > rreth** ‘arrival; border, limit, circle’;

Derivatives: ***arahza-/ arhziya-/ arahzena*** ‘surroundings, stranger, exterior’: **a-rrathia > rrethena, rrethina** ‘surroundings’**;** ***arahza-/ arahzanda-*** ‘around, from the outside’**: rrethaz, rrethanazi, nga rrethina e jashtme** ’around, from the outside’;

irhai- ‘to make a round, go around, go to the limit, arrive in the end’: **i-reth > rreth; ^{m}irhai > mirrita, mbërritje (në) cak, kufi;** ‘to make a round; to go around, to go to the limit; to arrive’;

irhatt- ‘row; cercle’: **i-resth/ reth > resht/rreth** ‘row; cercle’;

Derivative: ^{LUV}***irhatta-*** ‘cercle’: **rreth** ‘circle’**;**

irmala-/ armala- ‘sick, ill’: **^{z}iarma-/ zarma- > zjarr-mban, që ka zjarrmi, i sëmurë** ‘feverish; sick, ill’;

Derivatives: ***irmalia-/ armaniya-/ irman-*** ‘fever(ish); sick-(ness), disea-se’: **zjarmia, zjarr-mbajtja, sëmundja’;**

īssa-/īss- (v.) ‘to do, to make’: **^{ba}hisa > bajsha, baj/ bëj** ‘to do, to make’;

issalli- (n.) ‘spittle’: **[p]istal > pështymë** ‘spittle’;

ishā- (n.) ‘master, lord, owner; lady, mistress’: ***hisa > (i/e) hijshëm, që ka hije*** *‘gracefull, having a shadow/ reputation’*?;

ishai-[i]/ishiya- (v.) ‘to bind, wrap; to obligate with, impose upon’: ***[l]idha > lidh*** *‘to bind’*?;

Derivatives: ***ishiman-/ishimen-*** ‘string, line, cord, rope, strap’: ***[l]ishman > lishues; litar****; ‘string, line, rope’*?;

ishamai-[i]/ishami- (n./v.) ‘to sing’: **za-mai/shmai > za mbaj, iso-mbaj = këndoj; shmâj, psherëtij, këndoj me psherëtima** ‘to sing = take *iso*; to sigh, to sing with a sigh’;

Derivatives: ***ishamāi-*** ‘song, melody’: **za-mai > za mbajtje; këngë, melodi** ‘song, melody; iso-taking’; ***ishamatalla-*** ‘singer’: **za-mai > za mbajtës; këngëtar** ‘singer; iso-taker’;

ishan-/ishar- (n.) ‘blood’: ***[m]ishan/ mishar > e mishit; [m]ishan > mëshon, mëshuarje; lëng që rrjedh nga e mëshuara mbi mish; gjak*** *‘blood as a consequence of a strike to the flesh; blood’*?;

ishassar/a- (n.) ‘power; master; to rule’: ***[m]ishuasar- > mëshues(ja), goditës; i fuqishëm, sundues; [m]isuasar-> mësueor; që udhëheq, mëson*** *‘power; hit; teacher; to lead’*?;

ishaskant- (adj./n.) ‘bloddy’: ***[m]isha-shkan- > mish-shkyerës; i përgjak-shëm; gjaksor*** *‘bloodthirsty; bloddy’*?;

ishiessar- (n.) ‘attachment, bond, connector’: **[l]idhesar > lidhës/e** ‘attachment, bond, connector’;

Derivatives: ***ishiyant-*** ‘to connect’: **lidhian- > lidhur** ‘connected’**;** ***ishessar-*** ‘link’: **lidhesar > lidhës/or** ‘link, connector’; ***ishuzzi-*** ‘chain’: **lidhese, zingjir** ‘chain, connector’; ***ishiman-*** ‘rope’: ***lidhi-man/ lishues, litar*** *‘rope’*?;

[TUG]***ishiyal-*** (n.) ‘connector, attachment, belt’: **[l]idhiar > lidhare, rrip** ‘bond, belt, connector’;

ishiul- (n.) ‘bond, engagement, treaty, instruction’: **[l]idh-ule > lidh-ulje, angazhim, marrëveshje** ‘bond, engagement, treaty’;

ishizzi- (v.) ‘to become powerfull’: **^{m}ishisi- > mishoj/ mëshoj (më shumë), fitoj pushtet, forcohem** ‘to become powerfull’; Derivatives: ***ishiznatar-*** ‘power’: **mishuatar/ mëshuarësi, forcë pushteti** ‘power’;

ishui- (v.) ‘to pour; to throw into’: **sihu- > shiu-/ shion, bie shi** ‘to rain; to throw into’;

ishuessar- (n.) ‘pile, heap, amount, abundance’: **^{m}ishusur- > mushur/e, mbushje; plot; (enë) e mbushur** ‘full; amount; a completely full container, abundance’;

ishuna-/ ishunahh - (v.) ‘to scorn, to demean, to treat with contempt’: **^{m}ishuna- > mëshun; mëshoj** ’to hit, to scorn, to treat with contempt’;

ishunau- (n.) ‘arm, upper arm’: ***^{m}isuna > mishuni, mëshuesi = krahu*** *‘striking = arm, upper arm’*?;

ishuwai-^{i}/ishui- (v.) ‘to throw, to scatter, to pour’: **shivai > shion, bie shi; lëshim-uji; ujitje, derdhje** ‘to rain; to pour; to throw’;

^{UZU}***ishunauwar-*** (v.) ‘tendon, bowstring’: **^{l}ishunavar > lëshunavar, lëshunare; spangoja e ndehur e harkut nga ku lëshohet shigjeta** ‘tendon, bowstring’;

ishuwawas- (v.) ‘to pour’: **^{l}ishuavas > lëshuar; mbush (derdh në/brenda)** ‘to fill, to pour’;

isihhisk-/isiyahhisk- (adj.) ‘detectable, identifiable, sniffable’: **(i)shihis(k) > i shihshëm/shikueshëm, që shihet, që kapet, ndihet** ‘detectable, sniffable’;

isiyatar (n.) ‘presage, omen, sign’: **(i)shiatar/ sheitar > shihtar/ shejtar = shêj, që shihet si shenjë; shenjë ogur** ‘sign, omen’;

iska- (v./imper.) ‘always be’: **jish > ji (urdh.)** ‘sign, omen’;

iskalla-^{i} /iskall- (v.) ‘to slit, to split, to tear’: **^{r}iskalai /skalas > rriskoj, shkalloj, pres në rriska; shklas, rrëshqas** ‘to split, to tear; ‘something split into small, ragged slices and pieces; to slide, to slip’;

iskant-/iski(a)-/iskiyant- (v.) ‘oil; anointing, oiling, covering’:

ʳiskan > rrishqan, rrëshqitës, vaj(osje) ritualesh funerare ‘oil; anointing’;

iskār-ⁱ/iskar- (v.) ‘to sting, to stab, to pierce; to stick, to bite’: **ᵖiskar > pickari, pickoj; shkyej, çjerr** ‘to sting, to stick’;
Derivatives: ***isgaranzi/iskaranzi*** ‘bee sting’: **pickar-anzi, pickim anze** ‘bee sting’;

iski-/eski- (v.) ‘to do’: **ⁿiski > nis, nis të bëj** ‘to begin, to start; to begin doing’;

iskiyea- (v.) ‘to smear, daub, oil, anoint’: ***ᵐiskia- > misk-, jap aromë misku*** *‘musk scent’*?;

iskidahh-/iskuna- (v.) ‘to give a sign’: ***i-sohki-dah > shohke/ shenjë-dhâ (jap):*** *‘to give a sign’*?;

iskuppi - (n.) ‘slice, split; lump of clay’: **ʳiskup > rrisku/ rriska** ‘slice, split (into small, ragged slices/pieces)’;

isliman - (n.) ‘oven, stove’: **ᶻies-man > zie-man, zier-mbajtës; stufë, shporet** ‘oven, stove’;

irmala-/armala- ‘sick, ill’: **ᶻiarma-/ zarma- > zjarr-mban, që ka zjarrmi, i sëmurë** ‘feverish; sick, ill’;
Derivatives: ***irmalia-/armaniya-/irman-*** ‘fever(ish); sick-(ness), disease’: **zjarmia, zjarr-mbajtja, sëmundja** ‘feve-r(ish); sick(ness), disease’;

ispant- (n.) ‘night’: **(i)s-pant > (pa)parë; që s’shihet > natë** ‘not seen = night’;

ispānt-/sipant- (v.) ‘to libate, to pour, to sacrifice’: **shpan-/ shpendai- > shpënë; shpie, i bëj blatime, ujis**; **shpërndaj, ujis sipar > sipër lë (blatin)** ‘to sacrifice; to libate; to scatter; to pour’;
Derivatives: ***sippandanna-/sippandanni-*** ‘to libate’: **spar-dana > shpërdan; ujis** ‘to libate’; ᴰᵁᴳ***ispanduwas-/ sipanduwas-/ ispanduzz-*** ‘libation vessel’: **sparn-das > shpërndarës (uji) mjet ujitjeje (për *libare*)** ‘libation vessel’;

ispar- (v.) ‘to spread (out), strew’: **shpar > shporr; shparndaj > shpërndaj** ‘to through away; to spread’;

Derivatives: ***isparanna-/isparanni-*** ‘to spread, trample’: **sparuna > shporruna/ shprish; shparndana > shpërndaj** ‘to spread, to trample’;

isparra-/isparr- (v./n.) ‘to trample’: **sparr > shporr; shprish; shkel; shporet e kalit, mamuzet, patkojt** ‘to push away; to trample; to kick out, tread; horse shoe/spurs’;

ispart- (v.) ‘to escape, get away’: **spard > shpurdh** ‘to move, get away, fight for’;

[UR]***ispātar/ispann-*** (n.) ‘spit, skewer, dagger’: **shpatar > shpatë, thikë; span > (që) shpon** ‘sword, dagger; piercing’;

ispistuwara- (n.) ‘sparkling, shining’: ***‘(is)bistu-vara > ish-bisht-varë; objekt shkëlqyes me bisht, kometë*** *‘bright tail object, comet’*?;

[SIG]***istagga(i)-*** (n.) ‘bowstring; arch’; **stagai > shtaga, shtaga si hark (me shigjetë)** ‘the bowstring, as a symbol of the bow’;

istalk-/istalkiya (v.) ‘to level, flatten’: **strai > shtroj, shtrij, rrafshoj** ‘to level, flatten, ruin’;

istamahura- (n.) ‘ear’: ***[v]eshta-man > (në) vesh mban; vesh; veshmbajtje, dëgjim*** *‘ear; hearing’*?;

Derivatives: ***istāman-/istamin(a)-/*** ‘ear’: ***vesh-mban > vesh, vesh-mbajtje*** *‘ear; hearing’*?; ‘hearing’: ***veshmbajtje, të dëgjuar, shqisë dëgjimi*** *‘hearing’*?;

istamas- (v.) ‘to hear, listen; to be infomed’: ***vesh-mbajtje, dëgjim, informim*** *‘to hear, to listen, to be infomed’*?;

istantai (v.) ‘to stay put, linger, to be late’: **(i)st-anta > (i shtyrë) anash; [v]ist-andai > vjen pastaj, me vonesë** ‘to be late, to put off’;

Derivatives: ***istantanu-*** ‘to put off, delay’: **(i)-shtyn-anash > i shtyrë anash** ‘to be pushed away; to put off’;

istanzan(a)- (n.) ‘soul, spirit, mind, desire’; living things, persons’: **sta-nzanë > (që) është zënë, krijuar; frymë, krijesë** ‘soul, desire; living things, creature’;

istap(p)- (v.) ‘to cover, close, confine’: **(v)is-tap/ stap- > vish-tapë/ (sh)tapoj, vë tapë, mbyll, mbuloj** ‘to close, to confine,

to enclose';

Derivatives: ***istāp-^{i}/istapp-*** 'to plug up, block, dam, enclose, shut; to besiege': **vë tapën; shtapoj/ shtupoj** 'to block, to enclose, to shut';

istappul(l)i- (n.) 'cover, lid': **^{v}is-tapul > vish-tapë, të vësh tapë/ shtaposh; tapë e vënë, kapak** 'cover, stopper';

istark(iya) (v.) 'to ail, afflict': **ster > shterr; shterroj, lodh** 'to exhaust, to afflict';

istuwa- (v.) 'to be, become visible': **^{k}istu-a > kështu** 'to become visible; like this, this way';

isunan-/isuwan- (v.) 'decayed, decomposed, boiled': **^{pr}isunan > prishun, priushur; (i) shuan > i shuar** 'decayed, decomposed, boiled';

it-/itten- (v.) 'go!': **^{h}ith(u) > hithu, hidhu, ik/ ith(u)ni > hithuni, hidhuni, ikni; ik/ ikni; shko/ shkoni (urdh.)** 'go!';

Derivatives: ***itwaran-/itwassan*** 'go!': **ithua(ni) > hithu(ni), hidhu(ni), ik(ni); ik/ ikni; shko/ shkoni (urdh.)** 'go!';

idalu-/idalaw- (adj./n.) 'bad, evil; evilness': **i/e-dala > i/e dalë, sëmundje; djall** 'evil; illness; bad seekenes; demon';

Derivatives: ***idalawant-*** 'malice, evil': **(e/i)dalan > e dale, e keqe, e ligë** 'malice, evil'; ***isagais idalus-*** 'bad signs': **sanja-(e)dalas > shenja t'*edalës*; shenja të këqia** 'bad signs'; ***idalu uttar/lala-*** 'bad words': **(t')dala-thata/fjala > thanie/ të thëna/ fjalë të dala (këqia)** 'bad words'; ***idalus isallis-*** 'bad saliva': **(i)dalas-pistal > pështymë e keqe** 'bad saliva';

itar (n.) 'path, way': **^{v}itar > vijë; shteg** 'line, course; path, way';

Derivative: ***itaranni-/ittranni*** 'courier, messenger': **^{v}itaran > vitar/ vajturan, që vjen, vajtës-ardhës, lajmëtar, kasnec** 'messinger':

itarki (n.) 'dump, garbage': **^{h}ithar > hidhare; hedhare, vend/ shportë mbeturinash/mbetjesh** 'dump, garbage';

iti/eti (n.) 'on the other side, beyond': **^{g}eti > gjetiu; tij/tej > tej; përtej, andej mbeturinash/ mbetjesh** 'on the other

side, beyond';

idri (n.) 'meal, food': **dri(th) > drithë, prodhim drithi, ushqim** 'cereals; meal, food';

iu- (v.) 'come!; go!': **ei > eja** 'come!'; **^{h}ith(u) > hithu/hidhu (urdh.)** 'go!/come!';

iuk-/iuga- (n.) 'yoke, harness; pair': **^{h}iu-ka > hiu-ka, mjet ku kau (qetë) fut kokën = zgjedhë** 'yoke, harness';

iuni (v.) 'we go': ***^{sk}iuni > shkojmë, vemi 'we go'***?;

iwar (adv.) 'in the manner of, after the fashion of, like, as': **^{s}ikur** 'like, as, in the manner of';

iwaru-/iwarwai- (v./n.) 'inheritance, dowry, donation; to confer, to award': ***uaru(a) > (i) uruar > uruar, uroj, urim; ^{d}iurua- > dhuru', dhuroj, dhuratë, jap si trashëgimi*** *'to congratulate, to confer; to give, to donate; gift, donation, inheritance'*?;

- K -

ka- *(abrev.)/**kappuna-*** ‘a unit of area/measurement’: ***ka > kap/ kapun, e kapun/kapur, sa kap njeriu, masë a kapjes/ push-timit të tokës*** *‘a unit area/measurement’*?;

ka-/ku-/ki- (dem. pron.) ‘this (one)’: **kja/ kjo/ ki/ ky** ‘this’; ***kas ... kas*** ‘the one ... the other’: **kjo/ ajo** ‘this/that’); ***kas ... kun*** ‘each other’: **kush-kan > kush-kën’** ‘each other’;

Derivatives: ***kett=a kett=a*** ‘on one hand, on the other’: **k’shtu-ashtu** ‘on one hand, on the other’; ***ka*** ‘here’: **kha/ katu > këtu** ‘here’;

Anat. cognates: Pal. ***ka-*** ‘this’: **kja/ ky** ‘this’; ***ki at*** ‘here’: **kitu/ aty** ‘here’; LUV***za-/zi-*** ‘this’: **ki/ ky** ‘this’.

LUV***kaena-/kaina-/gaena-/*** (n.) ‘kinsman; in law; the family of a man opposed ***kusa-*** the family of a woman’: **keana/ gjaena > gjinia/ kana (qenia); gjen > gjini, farefisni (linja mash-kullore); e përbashkët** ‘kinsman; commonal, belon-ging to the community’;

Derivatives: ***gainatar/ kainatar*** ‘kinship by marriage’: **gjinatar > gjini ‘e gjetur’me martesë, jo e trashëguar nga linja e gjakut,** ***loza e tamblit (gjinit) vs. loza e gjakut*** ‘kinship by marriage; *milk vs. blood kinship*?’;

LUV***gahari-/kahari-*** (n.) ‘bread’: **(ka)hai > ka-haje; që hahet, bukë** ‘eating = bread, food, bread’;

kaka- (n.) ‘tooth’: **ʰaka > hamës = dhëmbë** ‘to eat with = tooth’;

gakaessar- (n.) ‘partridge’: **(ka)kafshar > (që) kafshon, kafshues, dhëmbë** ‘biting; tooth’;

kakappa- (n.) ‘prey’: **(ka)-kapa > e kapura, gjahu i kapur, preja** ‘hunted pray’;

kakari- (n.) ‘bread roll, crusty bread’: **(ka)kori > ka-kore;**

kulaç rrethor me kore ‘bread roll, crusty bread’;

gagastiya- (n.) ‘grasshopper’: **karkastia > karkalec** ‘grasshopper’;

Derivative: ***gasgatiya-*** ‘cooked dish, prepared meal’: **kasgatia > ka gatija/ që është gatuar; pjatë e gatuar, gatojcë** ‘cooked dish, prepared meal’;

kaki- (v.) ‘miserable, thin’: **kaki > kak’, i keq; thaki > (i) thatë** ‘bad, dirty; drid, thin’;

GIS***galam(m)a-*** (v.) ‘beaded curtain’: **kallama > kallame, perde kallami** ‘reed/cane curtain’;

galammaya- (v.) ‘cooper; tin’: **kallamaje > kallaje, enë kallaji, bakri** ‘tin; tin/cooper container’;

kallar- (n.) ‘misfurtune’: **kallare > e kallur; fatkeqësi zjarri** ‘burning (as misfortune)’;

kaleliya- (v.) ‘to tie up, truss’: **(k)-ledia > (ka/që) lidh; lidh** ‘to tie up, to truss’;

kaliss- (v.) ‘to call, evoke, summon’: **kluaj > quaj, thërras, klith** ‘to call, to evoke’;

kalmanna - (n.) ‘firewood’): **kall-mana > kallë-man/ kallmare, mban të kallurën, pishtar** ‘firewood; cresset’;

kalmara- (n.) ‘ray’: **kallma/ kallmarre > kallëse = rreze** ‘burning = ray‘;

Derivatives: GIS***kalmi-*** ‘piece of firewood’; GIS***kalmis(a)na/i-kallmara > kallmare, pishtar, flakëse; rreze*** ‘piece of firewood, (fire)bolt, ray’;

GIS***kalmi-*** (n.) ‘log’: **kallme > e kallur, dru i ndezur, pishtar** ‘log; firewood‘.

Derivative: ***kalmisana-*** ‘log; shooting star, meteor, lightning‘: **kall-misa > e kallur-mbi; yll që bie, rrufe** ‘log; shooting star, meteor, lightning‘;

kalpasa- (n.) ‘brick’: **kallpas(a) > kallpase, e kallëpit; punuar me kallëp, kallpëse = tullë** ‘brick’;

DUG***kalti-*** (n.) ‘container; toilets’: **kati > kuti, enë/ kuti tualeti** ‘container; box; toilets’;

[LUV]***kalutta-*** (n.) ‘offering tour; to take a tour’: **(ka)-lutje > (kam)-lutje, lutje/ ritual blatimesh, sakrificash** ‘offering tour; to take atour’;

kaluti- (n.) ‘rank, tour/ turn, circle, group; ’: **(ka)-lutje > (ritual) lutje, lutje blatimesh, sakrificash** ‘prayer ritual; circle, group’;

kalwisna- (n.) ‘garden plant used to sprinkle water during ritual purifications’: **kelvina > çelvina, (bimë) e çelur kopshti që përdoret për spërkatje purifikuese** ‘garden plant used to sprinkle water during ritual purifications’;

kammanhi-/kammahhi- (n.) ‘kind of bait’: **ka-ma(hi) > ka mahi/ mahun/; që mbahet e hyrë/e futur në grep; karrem** ‘holding; kind of bait’;

kammars-/kammarasniya- (v.) ‘to shit, defecate, shit on, befoul’: ***(ka)-marra > marre, marrosje; turp = akt i turpshëm; kryerje nevoje*** *‘shame = to defecate”*?;

kannai- (v.) ‘to spread, display, rub?’: [§]**ganai- > zgjanoj/ zgjeroj, përhap anash** ‘to spread, to display’;

kan(a)-/kani- (adv.) ‘here; so’: ***ka- > katy; kitu; këtu, kështu*** *‘here; so”*?;

kanes-/kanis- (v.) ‘to recognize, acknowledge’: [k]**nohish > njoh, njoh** ‘to recognize, to acknowledge’;

kaniniya (v.) ‘to bow down, crouch, squat’: **guninai > gjunjet, mëgjunjet; anohet, përkulet** ‘to bow down, to kneel’;

gank- (v.) ‘to hook, hang, weigh, distribute’: [§]**ganan > zgjanon, zgjeron, hapet, shpërndahet, *(që vjen në) kandar, lavjerrës*?** ‘to expand, to spread, to distribute; to hook, to hang’;

Derivative: ***katta gank-*** ‘to hang downward’: **katej sganon > zgjerohet këtej (poshtë)** ‘to hang downward‘; ***peran katta gank-*** ‘to hang forward’: **paran katej zgjanon > zgjerohet këtej para** ‘to hang forward‘; ***ganganu-*** ‘to let one’s feet dangle’: **sgano-kam- > zgjeron (shtriq) këmbët** ‘to let one’s feet dangle‘;

kata(-)kangali-/kangali- (n.) ‘willow tree; type of footwear, sandal?’: ***(ka)-nguli > ka-ngulim, i ngulitur, shelg; dru që nuk ka nevojë për rrënjë që të zihet/mbillet, por thjesht ngulitet; ka-nga- > ngarëse (këpucë vrapi), sandale*** *‘willow tree; willow tree; type of footwear, sandal’?*;

[DUG]***kankur-*** (n.) ‘large wine container’: **kaner > kandë(r), enë uji/vere/vaji** ‘water/wine/oil container’;
Derivative: ***kantsu(w)alli-*** ‘(metal) container’: **kan(t)al, enë (metalike)** ‘(metal) container’;

gankuwar- (n.) ‘weight’: **ka-çuar > (e) çuar; (që) çon, element peshe** ‘weight’;

ganu- (v.) ‘knee’: **gunu > gu, gju** ‘knee’;
Derivative: ***kaniniya-*** ‘to bend’: **gunia- > gunjëzohem, përkulem** ‘to kneel; to bend’; ***kanussariya-/ginussariya-/genussa/i*** ‘to kneel’: **gunisaria- > gunjëzohem** ‘to kneel’;

kappani- (v.) ‘caraway’: ***qapan > qimnon, barishte aromatike*** *‘caraway’*?;

kappar- (n.) ‘vegetable’: **kepar > kepa, qepa** ‘onion‘;

[TUG]***gapari-*** (n.) ‘piece of clothing; belt’: **gapar > ngapar, kapës; rrip** ‘belt’;

kappilae-^{zi}/kappilahh-^{i} (v.) ‘to pick a fight; to get in a fight; tricker, hostile’: **kapil > kapem, hyj në luftë; kopil = luftarak?, i shkathtë/që di të kundërshtojë** ‘to get in a fight; tricker, clever, hostile’;

[TUG]***kaparta-/kaparza*** (n.) ‘piece of clothing’: **ka-parit/ ka-parza > ka-paras, kaparan; pjesë e parme, e sipërme, e veshjes; mbi parzëm, gjoks; jelek, kaparan** ‘a type of upper garment; a kind of jerkin or vest’;

kappi-/kappai- (adj.) ‘small, little’: **ka-pik > pikë; pak** ‘drop; small, little’;

[PÍS]***kapirt-*** (n.) ‘a rodent’: **ka birt > ka birë, që vjen nga/hyn në vrimë; brejtës, mi bartës** ‘a rodent, pack rat’;

kappila- (v.) ‘anger, fury, rage, excitement’: ***(ka)-pila > ka-pije, ka pirë; dehje që të bën të rrëmbyer e të zemëruar*** *‘a state*

***of drunkenness characterized by anger'*?;**

gapina-/kapina (n.) 'sewing strand, thread, string': **kapina > kapëse; fije kapëse, pe për qepje/ kapje, ngapje** 'sewing strand, thread**, string';**

kapis (n./adv.) 'portion, ration, little, small': **ᶜapis/ copëz, një copë (*e kapshme/ kepshme)*, pakëz,** 'portion, little**';**

LUV***kapittassamman*** (n.) 'bag, sack': **kapi-tas-man > kapje-(thes)-mban; mban gjënë e kapur; kapje thesi** 'bag, sack**';**

kapnuessar (n.) 'part of a plant': **kapnusar > kapësar, kapës(e); pjesë e bimës që kapet; kërcell** 'part of a plant; stalk, stem**';**

kapru (n.) 'part of the body: throat, nose?': ***kaperu > kapercu, kapërcyes, kapërcell; ka prurë, përcjellë; fyt*** *'part of the body; throat'***?;**

kappuwei-/kappuesk-/kappussk (v.) 'to count, to calculate: **kapuas > kuptoj, kap; llogaris; peshoj** 'to understand, to calculate, to ponder';

Derivatives: ***kappuessar/kappuesn-*** (n.) 'counting, calculation': **(ka)-pesu > (ka) peshuar; peshoj** 'to count, to evaluate, to ponder';

****kar-*** (n.) 'head': **kara > krye** 'head'

kariya- (v.) 'to take a break': **(ka)-rrija > ka rri(jë); rri, qëndron, ndalet; ka qëndrim, ndalje, pushim** 'to take abreak';

Derivatives: ***kariyanu-/karinu-*** (n.) 'to bring to silence': **(ka)-rrinu > (që) rrin; bëj që të rrijë, të pushojë, të qëndrojë, të heshtë** 'to silence, to quiet';

karaitt-/karett- (n.) 'flood, inundation': **(a)-rrait > (a) rritë, është rritur (uji); ka vërshuar** 'raised water; flood';

karap-/karip- (v.) 'to devour; to consume': **karabi- > grabis, gëlltis, kap** 'to grab, devour, seize';

karas- (v.) 'cereal; emmer-wheat': **koras-/ ᵗekara- > (e/të) korra, korrje; thekër** 'harvest; cereal, rye';

karas- (v.) 'to cut, to separate': **kras- > karsis, krasis; pres,**

korr ‘to pare, prune; to cut, harvest’;

[GIS]***kar(a)sani-*** (v.) ‘a flowering plant; soapwort, saponaria’: **(ka)-rrisan > ka-rritun; me veti të rritjes, fryrjes si sapun; lloj bime, sapunare** ‘a flowering plant; soapwort, saponaria’;

karat- (n.) ‘entrails, innards; inner being, character’: **[z]arat > zorrët** ‘bowels, entrails, innards’;

[SI]***karar/ karaun-*** (n.) ‘horn(s), antler (s)’: **krer-/ kren- > krerë/ krena = bri(rë); brirët e dalë në krye** ‘head = horn(s); horns on the head’;

karawar-/karaun- (n.) ‘horn(s), antler(s)’: **kuror-/ krena- > kurora/ krena = brirë** ‘crown; head = horn’;

karati- (n.) ‘bread’: **karat/ grati- > (e) korrët/ gryti; prodhimi nga të korrat; buka e grytë, e grurit** ‘harvest; bread made from wheat’;

karawar- (n.) ‘cereal; corn’: **karar/ graur- > (e) korrur/ grurë; drithi nga misri i korrur** ‘harvest; wheat, corn’;

kariwariwar-/karuwariwar- (adv.) ‘at daybreak, early in the morning’: **[n]garihuar/ çuar > (me të) ngrehur/ çuar, në mëngjes, herët** ‘early in the morning’;

kariant(asha)- (n.) ‘grass’: **karint- > (e) korrun; ka-rinu- > rinuar (bari), bari/ livadhi që korret (kositet) apo rinohet** ‘a meadow/ lawn as a source of harvested grass; grass’;

kariye/a- (v./n.) ‘to cover, to hide’: **kories-/ harai- > (bëj) kore = përkryese, kryese; mbuloj, vë kore; *harroj*?** ‘to cover; crust, skin; *to forget*?’;

kariya(sha)- (n./v.) ‘to be gracious toward; graciousness; complaisance, willingness to be agreable, empathy’: **hareia/ hiria- > hareja/ hiri, qejfi** ‘to rejoice at; to be agreable; joy; graciousness, grace’;

kariyanu- (v.) ‘to pause, to rest, to silence?’: **(ka)-rria-/ haruan > kah-rri/ që-rri, duke ndenjur; harruar** ‘pausing, resting; maintaining silence; forget(ing)’;

karep-/karap- (v.) ‘to devour’: **krab- > grabis, kollufis; ka-**

rep > rrjep ‘to devour; to grab; to peel off, to remove the skin’;

[E]***karimmi***, [E]***karimn-*** (n.) ‘shrine, chapel, sanctuary’: **ka/ ku-rrim’ > (vend) ku rrimë; strehë** ‘(place) to stay, shrine’;

[TUG]***kariulli-*** ‘hood, cowl’: **kri-uli > kry-ulur; që rri ulur mbi krye, kapelë** ‘hood, cowl’;

[GIS]***karkara(lli)-*** ‘fruit tree’: ***karsala > qershia*** *‘chery tree’?*;

kargaranti- ‘willingly, with zeal’: ***kra-gjanti > krye-gjanësi = zemërgjerësi, me vetë dëshirë/ vullnet*** *‘willingly’*?;

karp- (v.) ‘to take (away), to take up, to lift, to pluck’: **kapi > kap; marr** ‘to take, to get’;

Derivatives: ***karpanu-[zi]*** ‘to pick up’: **kapan > kap(un)** ‘to pick up’;

karpess(i)-/karpis- (v.) ‘to become deflated; to get angry’: **kapes > kapem; zihem, hyj në sherrë** ‘to quarrel, to get angry’;

kars-/ karsanu-/ karasnu-/ karsatt/ karsant- (v.) ‘to cut, omit’: **kar(s) > korr(un), korr; krasis** ‘to cut/ harvest’);

Derivative: ***karsant-*** ‘cut, taken’: **karan > korrun; korrur, prerë** ‘harvested, cut’);

karsi-/ karsai- (adj./v.) ‘harsh, astringent’: **karsh- > kers-/ kersitje; e rëndë; zënkë, zihem** ‘to crash, to get into a fight, to quarel’);

karsa-/ karsi-/ karsaya- (adv.) ‘to cut, to omit’: **kartasa > kjartas, qartas;** ***karsi > kurrsesi (ndryshe)?*** ‘clearly, obviously; in no other way’;

[UZU]***karsi-*** (n.) ‘abdominal cavity; bottom?’: ***[s]karsi > shkarkesi, shkarkesë, vrimë anale*** *‘ashole; abdominal cavity’*?;

kars(iye/a)-[zi]/ kartae-/ karsisk-/ karsesk- (v.) ‘to cut (off), to separate; to stop’: **[s]kurta > shkurtoj; karsi- > karsis, kërcas, korr, pres, shkap, shkëpus; karsis > krasis** ‘to cut off; to creak/ crack; to prune’;

kard-/ kart-/ ker- (n.) ‘heart’: **[z]amar- > zemër** ‘heart’;

kardimmiya(tt)- (v./n.) ‘to be angry; havoc’: **[z]amariat >**

zemëratë, zemërim; zemërohem ‘to be angry’;
Derivative: ***kardimnu-*** ‘to be angry’: **ᶻemëruar** ‘to be angry’;

karu (adv.) ‘early; formerly, earlier, already; up to now’: **haru- > herët, i hershëm, ish-** ‘earlier, already’;

karuili (adv.) ‘ancient; from former times’: **harut- > herët/harruar, i hershëm/ *harruar*, moti** ‘from former times, early; *forgotten*?’;

garup- (v.) ‘to shear, to cut’: **krup > (bëj) krrup; këpus, pres; ngre (onom.)** ‘to cut (onom.)’;

karuss- (v.) ‘to be silent, to fall silent’: **ⁿgurus > ngurroj; guros, hesht; kërrusem; gërrysem** ‘to boggle and to be silent, dumbfounded; to bend, to stoop’;

karza/karzan- (n.) ‘spool, bobbin’: **(ka)-rotza > (ka) rrotëz; bobinë** ‘spool, bobbin’;

kasa, ***kasma*** (interj.) ‘look here, behold’: **katu > këtu; kështu** ‘here, voice; this way’;

****kass(a)-*** (n.) ‘sheep sacrificed as a substitute for a man’: **kafsa > kafshë; flijim/ sakrificë kafshe në vend të njeriut** ‘sheep sacrificed as a substitute for a man: animal’;

kasdul- ‘milk to sip’: ***kamstul- > klumst, qumësht*** *‘milk’*?;

qassutat- ‘piece (of meat); part of the body’: **qafsata- > kafshata; ka-shtat, shtat** ‘morcel; part of the body, (long) torso’;

kata(n) (adv.) ‘downwards, (along) with, alongside’: **kataj/ katan > këtej/ këtanë, këndej; këtë** ‘alongside; this (way, side)’;
Derivatives: ***kattan*** (adv.) ‘below, underneath’: **kat-an’ > këtanë; këtu** ‘on this/that side, alongside; here’;

[NIN]***gatai-*** (n.) ‘type of bread’: **gatai > gatojë, gatojcë, lloj buke a ëmbëlsire** ‘cake; type of bread’;

kattakurant(a)- (n.) ‘a libation vessel’: ***kana-skurranta > kënatë skurruese/currili; vaditëse*** *‘a libation vessel’*?;

[GIS]***kattaluzzi-*** (n.) ‘threshold, lintel’: **hatulusi > hatulla; kalusi**

> kalues, prag ‘lintel; threshold’;

kattanda (adv.) ‘below, downwards, underneath’: **këta-ndën/ këtë(anaj) nën > këndej nën; këtu nën** ‘below, under-neath, this way’;

kattapant- (v.) ‘passed, over’: **ketzaran > kërcyer** ‘over; jumped, thrown’;

katta(-)sarama (adv.) ‘from bottom to top’: **kataj-(a)-rama > këndej-ramja; këtu nën; këtej** ‘below, underneath, this way’;

kattawala (adv.) ‘part of the sacrified animal’: ***ka-thaundrala > ka-thundra, thundrak*** *‘clutching animal’*?;

kattara-/katera- (adj.) ‘underneath, inferior, lower; farther along’: **kataj-ra > këtej(ra), (i) rënë poshtë** ‘inferior, underneath; lower’;

katti- (prep.) ‘at, among; with’: **keti > ke, te; këtu** ‘at, by, among, in; here’;

kaddu- (n.) ‘talons, claws’: **kathu- > kthetra** ‘talons; claws’;

kadupai- (n.) ‘to eat, to consume?’: ***galdupai- > gëlltis/ kollufit, kapërdij, gëlltis*** *‘to swallow; to eat’*?;

gem-/gemmant-/gemmantariya-/giem- (n.) ‘winter’: **^{d}eman > dimën, dimër** ‘winter’;

genu- (n.) ‘knee; gender/sex, breast; tribe, kinship by blood’: **genu > guj > gjunj; genu > gjini, gji; gjin(s)/ gjindje, fis** ‘knees; gender, breast; tribe, kinship by blood’;

Derivative: **genussa/i** ‘to kneel’: **genusoi > gjunjëzohem** ‘to kneel’;

kenu- (v.) ‘to open by force’: **^{s}genu > zgjenu; zgjeroj, hap me forcë** ‘to expand, to open by force’;

Derivatives: ***(tekan) ginuwandan*** ‘cracked ground’: **(toka) ginuandan > tokë e zgjinuane (e ndarë, e zgjeruar, e placur, e çarë)** ‘cracked ground’; ***genzu-*** ‘breast, gender/ sex, abdomen, lap’: **gji, gjini** ‘gender, breast’; ***genzuwai-*** ‘to treat gently, to be kind (to)’: **genu > gujzu > gjunjëzuar** ‘to treat gently, to knee, to bow down’;

kessar/ kisser-/ kisr- (n.) ‘hand’; **dorë** ‘hand’;

kesk-/ kissai- (v.) ‘to comb, to style (hair)’; **kreh; kashais** ‘to comb, to style (hair)’;

ket-/ ked- (pron.) ‘this, this one’: **ki/ ket- > ky/ këtë** ‘this, this one’;

Derivatives: ***keda*** ‘in this way’: **kesdu > kështu** ‘in this way’; ***kez*** ‘from here, from there; now’: **kes- > (nga) këtu, së këndejmi, pra** ‘from here, thus’;

ki-/ke- (pron.) ‘this, this one’: **ki/ jo- > ky/ kjo** ‘this, this one’;

ki(keldi)/ki- (n./v.) ‘well-being; to lie down, to pose, to find’: **ki/ keti- > kenë, të qenë, (mirë)qenie; ki, pasje** ‘being; well-being; to have/ to be…’;

kikiss- (n.) ‘to become’: **bihish > bahish; bie, bëhet** ‘to bring, become’;

kinai-/kinu- (v.) ‘to break; to open’: **ˢkinai/ ˢkinu > shkyer, shkyen; thyer; hapur** ‘to rend, to tear; to break, to open’;

kinuhi- (v.) ‘dagger’: **ˢkinuhe > shkyenëse/ shkyerëse = kamë, thikë** ‘rend dagger’;

kinun- (adv.) ‘now, at this moment’: ***kinun > kenun, (të qenët) tash*** *‘(to be) now’*?;

gimm-/gimmant (n.) ‘winter’: **ᵈim(a)n > dimër** ‘winter’;

Derivatives: ***gimaniye/a-ᶻⁱ*** ‘to spend the winter’: **dimenoj, dimëroj** ‘to spend the winter’;

ginussariya (v.) ‘to kneel’: **gunizai > gjunjëzohem/ gjunjëzoj** ‘to kneel’;

ginuwas- (n.) ‘knee; gender/sex’: **gunias > gjini/e, gjuni** ‘gender/ sex; knee’;

gipessar-/gipesn (n.) ‘cubit, ell; length measuring (instrument)’: **ki-peshon > që peshon/mat gjatësi; gitesar > gjatësor, mjet/ mënyrë matjeje e gjatësisë (50 cm)** ‘cubit, length measuring (50 cm)’;

girip- (v.) ‘to eat greedily, to consume’: **girp > gjerb; giriej > gërryej, rrufis** ‘to sip, to sorb; to consume; to scoop out, to erode, to chew’;

kis- (v.) ‘to produce, arrive, do, be(come)’: **ki(s) > kish; deriv. i *ka*** ‘deriv. of *to have*: to do, to produce’?;

kisa-/kisai (v.) ‘to break, take apart; to comb’: **k^{r}isa > kris-/ krihem** ’to break; to comb’;

kis-^{zi} (v.) ‘to comb, to card’: **k^{r}eh, krihem** ‘to comb’;

kissan (adv.) ‘this way’: **kista > kishtu, kështu** ’this way’;

kistuwant- (adj.) ‘hungry, starving’: **kist-uanta > (k)isht-unt-, (ish) i uritur** ’hungry, starving’;

kissuwant- (adj./adv.) ‘such as, as’: **kisu- > kishtu, kështu, i tillë, si** ’such as, like, as; this way’;

kit-/kitta- (adv.) ‘here’: **kitu > këtu** ’here’;

^{LU}***kita-*** (n.) ‘the priest who reads the texts during the ceremonies?’: **kindas > kënduesi, lexuesi i teksteve gjatë ceremonive** ’reader/singer of the texts during the ceremonies’;

^{LUV}***kitarzi-*** (v.) ‘to be lying down, be located’: ***(ki)-rrzu > kishte-rrëzu-, ishte rrëzuar*** *’(had) fallen; to be lying down’*?;

kitkar- (adv.) ‘at/on the head, on top’: ***kita-kry > qita-(në)-krye, në ballë*** *’at the head’*?;

kitpandalaz-/kitpadalaz (adv.) ‘right away, immediately, from this time on’: **kit(as)pandalas > këtu/ tash-pandalas, menjëherë** ’right away, immediately’;

kis- (adv.) ‘from here/by now; from there’: **kit- > (prej) kitu/ kitash, prej këtu/tash; prej aty** ’from here/by now; from there’;

-ku…-ku (conj.) ‘either…or’: **-ku…-ku ; ku (ai) ku (ky); qoftë (ai) qoftë (ky)** ’either…or’;

-ku… (adv./part.) ‘even when, even though; the same’: **-ku…; (edhe) ku(r), (aty) ku; (qoftë) kur; ku/kur** ’even when; the same; where, when’;

***kue-/kueka/ kuel(la)*; kuis/ ki/ kuiskuis** (pron.) ‘who? what? every, whoever’: **ku(s)- > kush, i cili, që, kushdo** ’who, what, that; every, whoever’;

kueluwana-/ kuluwana (n.) ‘drainage basin; washbasin’:

kulluiana-/ (ku)lahuna > kullu-ujana, kullujana (pusi që kullon, rrjedh, kullohet; ku-lahna, ku-lahem(i), pishinë 'drainage basen; washbasin';

kuen-/kun- (v.) 'to kill, slay, ruin': **guen > gjuen; gjuaj, vras; shuej, vras** 'to hit, kill';

Derivatives: ***appan kuen*** 'to fight': **[k]apan gjuen > kap e gjuaj, luftoj** 'to fight: ***kunnana pai*** 'met with death': **guenun jap > bëj gjuajtje** 'to fight, to hit';

kuer-/kur- (v.) 'to cut, cut up, cut out/off, amputate, mutilate'; **kurtai > shkurtoj; shkul; kuput > kurrë** 'to cut; to pluck; never';

kuera- (n.) 'field': ***guar- > ugar, tokë e lavruar*** *'lea; field'*?;

kuessar- (n.) 'piece of cloth': **[s]kusar- > shkyesar/ çkyesar, arnë, copë e shkyer pëlhure, rrobe** 'piece of cloth';

kui- (pron.) 'who': **ku(s)- > kush, cili, çfarë** 'who, what';

Derivative: ***kuis imma*** 'who else': **kush ma, kush tjetër** 'who else'; ***kuis imam kuis*** 'whoever': **kush-ma-kush, kushdoqoftë** 'whoever'; ***kuedaynia*** 'anyone, everyone': **kushdo** 'everyone'; ***kuez siwattaz*** 'any day': **kush-diata > kush-ditë, cilado/çdo ditë** 'any day';

kuinn(a)-/ kuinni-/ kuwan- (n.) 'woman': **gina > gjina, gjinia femërore, që ka gjinj; guna- > gruja, gruaja** 'woman';

kuissa (pron.) 'everyone': **kusa- > kushdo, secili** 'everyone';

Derivative: [LUV]***kuisha/ kuiha*** 'someone, something': **kusi- > (di)kushi, diçka** 'someone, something';

kuit (pron.) 'who, that': **ku- > kush; kujt; kujdo, kushdo, që** 'who, that';

Derivative: ***kuitta*** 'every(one); all': **ku- > kushdo; gita > gjitha, të gjithë** 'whoever; all';

[NIN]***kuitta(n)*** (n.) 'bread': **[s]uita > shujta** 'meal, dish';

kuitki (adv.) 'something': **kisi > kësi/asi, njëlloj, njëfarë, diçka** 'a sort of; something';

kuitman (adv.) 'a certain time, in the meantime, while': **(ku)-man > ku/që-man, për njëfarë kohe, derisa** 'a certain time';

[GIS]***kukanili*** (adv.) ‘wessel for fine oil’: **ku-kanili > ku-kanili, ku (rri) kandili, kavanoz/llampë vaji ku bën dritë kandili** ’wessel for oil; the wick immersed in the oil/ jar’;

kukkubi/ kukupalla- (n.) ‘cup’: **ku-çu-pi > ku-çu-pi, ku çon pije = kupa** ‘where-one-drinks = cup’;

kukkurs- (v.) ‘to cut up, mutilate’: **keput(ur); këpus** ‘to cut up’;

kukus- (v.) ‘to taste, try’: **kurkus > kërkues; kërkoj, testoj** ‘to taste, to try’;

kukus- (v.) ‘to crach, grind’: **[s]kul > shkul, shkërmoq** ‘to crumble, to grind’;

guls-[zi] (v.) ‘to carve, engrave, inscribe, write, decree’: **[n]gul(s), ngulis, gërryej** ‘to drive in, carve, engrave’;

ku(wa)lai/i- (v.) ‘to turn, rotate’: **kualai > kaloj** ‘to pass, to evercome’;

gullakowa- (n.) ‘monstruosity, shame’: **[n]gulikoja > ngulitja (në hunj), akt gjakatar, gjakosje** ‘impaled (on spikes); bloodshed, monstruosity’;

kulan-/kuwalan- (n.) ‘army’: **kualan- > kalorësí (me karroca), pjesë e ushtrisë** ‘carriage fighter/ chevalier; brench of the military; army’;

gullant(i)- (v.) ‘having a circular hole, round opening’: **[n]gulante- > ngulitje/ sjellje, ngulje/ sjellje që bën vrimën** ‘to embed, doing/having a hole’;

gulli- (n.) ‘hole; hollow way, gorge’: **[n]guli- > nguli(m), ngulje, vrimë; ngushti, shteg i ngushtë, fyt** ‘embedding, hole; hollow way’;

kulessar-/kuliu- (n.) ‘indecision, waiting, immobile’: **[n]gulesa(r) > ngulës(ar), i ngulur, i palëvizshëm; *kulluese*?** ‘stucked, embedded, immobile; *strainer*?’;

kullita- (n.) ‘container for honey and oil?’: **kullesa- > kulluese (mjalti e vaji)** ‘strainer (for honey and oil)’;

****kulkuliya-*** (n.) ‘to shine, to sparkle, to bright’: **[s]kulqia- > shkëlqej** ‘to shine, to bright’;

guls-/ gulza-/ gulzatar-/ gulzauna- (v./n.) ‘to carve, to write, toi sketch’: **^{n}guls- > ngulis, ngulitje, gërvisht/je** ‘to carve, scratch’;

^{UR}***kullupi-*** (n.) ‘a tool used for working the land: hoe, sickle’: **hullui- > hullisi; plori/ pluari, plugu, ai që hap hulli** *‘*(scratch) plow or metal plow;

guli- (n.) ‘carving’: **^{n}guli- > ngulim, ngulje, gërvishtje** ‘carving, scratching’;

kumarnu (v.) ‘to annoy; to make someone angry?’: **^{z}umaru-/ ^{s}umaru- > zemerun; zemëroj/ shemëroj-** ‘to make someone angry’;

kun (pron.) ‘this one, this’: **kan- > kan, kë; që** ‘who/m, this, that’;

kun- (v.) ‘to knock, hit’: **gun- > gjuen/ gjuan, godet, kërset; gjuaj** ‘to shoot, to knock, to hit’;

kunk- (v.) ‘to examine, look at’: **gun- > gjuen/ gjuan, kërkon** ‘to hunt, to examine’;

kunna- (adj.) ‘right, favourable, succesfull’: ***^{d}uhna-/ kanu > (i/e) duhun/ duhur, e drejtë, me kanun?*** *‘proper, right’*?;

kup-/ kupiyati (v./n.) ‘(to) plan, organize; plot’: **kap- > kap/je, fut/je në dorë** ‘to seize, to grab, to plot; plan, plot’;

kupahi- (n.) ‘hat, cap’: **kapali- > kapela; kapo, prijës** ‘hat, cap; leader’;

kupalla- (n.) ‘part of a building’: **kupala- > kupela/ kapela, kupola, mbulesa me formë kupole** ‘cupola’;

kuptar- (n.) ‘remains (of an offering)’: **^{k}huptar- > (e) hupët, humbje** ‘wastage, losing, remains’;

kuer-/ kur-/ kuwara- (n.) ‘to cut (up), to cut out off; to mutilate’: **kur-/ kor- > kurrë; korr, varroj** ‘never; to cut, reap; to cut out off; to mutilate, to cripple’;

kura-/ kuranna- (n.) ‘field, land; part’: **ku-ra- > ku-rrafsh, që është e rrafshët, rrafsh, fushë; *guranë, gurishte, ranë*?** ‘plain, field; *barren/ stony plain?’*;

^{LUV}***kurai-*** (v.) ‘to cut, dissect’: **kor/ curai-/ ^{s}kurtai > korr/**

curroj/ shkurtoj; ‘to cut, reap; to dissect’;
Derivative: [LUV]***kuramman-*** ‘to break into small pieces, to dissect’: [ˢ]**kurtman > shkurta-ban/ mban; gura-man/ ban > gur-ban/ mba,** ‘to brake/ cut into small pieces, to dissect’;

kurimma- (adj./adv.) ‘deprived, dispossessed’: **kurima- > kurrë-ma = privimi nga përsëritja e një gjëje** ‘*never more* = deprived’;

kurisk- (v.) ‘to mutilate’: **guris- > gërith, çjerr; plagos me gur, gjymtoj** ‘to scratch, to tear, to mutilate’;

kuriwana-/kurewana- (v.) ‘non-proprietor; freeholder’: **kurive-na- > kurr(ni)ven, kurrnjë-vend, person pa pronë/ vend të përhershme** ‘non-proprietor, freeholder’;

kurk ‘to guard, to keep’: [ˡ]**ur- > thur, ruaj, rrethoj** ‘to fence; to guard, to surround’;

[GIS]***kurkura-*** (v.) ‘boundle, plat, plait’: **kurkusa- > kurthura, i thurur, gërshet** ‘plat, boundle’;

kurkurai- (n.) ‘fear, panic, intimidation’: **kurkenai- > kërcë-noj, kërcënim, frikësim** ‘threat, fear, intimidation’;

kurs(a)- (v.) ‘to cut, to separate’: [ˢ]**kursa- > shkuartoj, këpus** ‘to cut, to separate’;

kursa/i-/kursalla- (n.) ‘fleece, wool; hunting bag’: ***[ʿ]ursa-/ [ʿ]ursala- > çuerese, trastë leshi për udhëtim/dalje për gjah*** *‘(fur) bag; hunting or journey bag’*?;

[E/GIS]***gurta-/kurta-/kurtalli*** (n.) ‘writing tablet; town, citadel, acropolis’: **gurta > e gurtë, tabelë e gurtë shkrimi, ndërtesë prej gurësh, kështjellë** ‘writing (stone) tablet, stoun building, town, citadel‘;

gurdali- (n.) ‘woolen garment’: **gurda- > xhurdi, veshje leshi** ‘woolen garment‘;

kurur (n./adj.) ‘hostility; hostile’: ***urrur/kurrur-/guros- > urryer/ urryes, urrejtës i kthyer në armik/(i) kurrë (dorëzuar); gurosje****? ‘a hater, a never-surrounding person, turning into a great enemy; petrified’*?;

kurusiya (v.) ‘to be silent, be impassive, look calmly’: **gurusia-**

kurusia- > (n)gurosem; kursehem; shoh me indi-ferencë, kursehem në qëndrime ‘to be petrified, to be empassive, to look calmly’;

kurutawant- (adj.) ‘wearing a helmet’: ***kruta-van- > kryeta-vanë; (kapelë) vënë mbi krye, kapelëvënës*** *‘wearing a hat’*;

gurzipant- (adj.) ‘wearing a gorget, part of armour’: ***grusipan- > gryka-sipër; grykore (sipër) për mbrojtje*** *‘wearing a gorget, part of armour’*?;

kus- (pron.) ‘this one, this’: **kus- > kush, që; ky, i cili** ‘this one, that’;

kusa- (n.) ‘the women’s parents; bride; daughter-in-low, son-in-low’: **kusa-/ nusa/ kuna- > kushërirë/ nuse/ kunat(ë)** ‘cousin; bride; daughter/ sohn-in-law’;

kussan (conj.) ‘when’: **kur** ‘when’;

kussan- (n.) ‘salary, pay, cost’: **kustan- > (që) kushton = pagë** ‘cost; pay = salary’;

UZU***kuttar-/kuwattar-*** (n.) ‘orthostat, strength’: **kuitar > kujtar, kujtim/ kujtesë = memorial** ‘memorial, torso, orthostat’;

kutmi- (n.) ‘utensil used in temples or rituals’: **guti > gota, enë/ kupë për pije në rituale/ tempuj** ‘cup/goblet for drink in rituals or temples’;

kutris- (n.) ‘small number, brevity, limited account’: **kutri > kuturu, kuturisje; vlerësim me hamendje, llogari hamendësuese** ‘to approximate by guesswork, limited account, small number’;

kutruwa(n)- (n.) ‘witness, testimony, evidence’: **(ka)-ruha(n)/-tri-an > që-(ka/t)- ruan; ruan dëshmi, drejtësi/ (nga) tri-anë < ana e tretë = pala e tretë, si dëshmimtar; katër** ‘testimony, justice; four’;

Derivative: LUV***trwan(i)-*** ‘judge; third party > judge’, ***trwana/i-*** ‘justice’: **(t)-ruan(i/a)/ tri-an(ës)i > që të ruan; tri-anësh; drejtësia, gjyqi, gjykatësi si palë e tretë** ‘justice; judge as third party’;

UZU***kudur-*** (n.) ‘meat from an animal offering, divided into four

parts, likely the thigh': **katur > katër, mbase katër kofshët e një kafshe blati** 'meat from an animal offering, divided into four parts, likely the thigh: four';

kuwan- (n.) 'hound, bitch, dog': **kean- > qen, kone** 'dog, bitch';

Derivative: ***kuwana-*** 'the dog-man of rituals': **kuana > qena/i, njeriu/burri qen (në rolin e qenit në ritual)** 'the dog-man of rituals';

LUV***kuwani-/kuwanza*** 'woman': **guvene- > gjuvene, gjuvenkë, grua e përdalë, *bushtër?*** 'wicked woman; *bitch-woman*?';

kuwapi-/kuwatta(n) (adv./conj.) 'where?, whither?; where, whither, somewhere: **ku, kudo** 'where, somewhere';

Derivatives: ***kuwapit kuwapit*** 'in every way': ***kudoqoftë/ sidoqoftë*** *'in every way'*?; ***kuwatta imma kuwatta*** 'wherever': ***ku-ma-ku > kudoqoftë*** *'wherever'*?; ***kuwappit imma kuwappi*** 'wherefore': ***çfarëdoqoftë*** *'wherefore, whatever for'*?; ***kussan*** 'when': **ku(r)** 'when?'; 'when'; *'sometime*(?)'; ***kussan imam*** 'whenever': ***kurdoqoftë*** *'whenever'*; ***kussanka*** 'anytime, ever': ***kurdoqoftë*** *'anytime, ever'*?;

TUG/KUS***kuwarwasu-*** (n.) 'piece of clothing': **quar-vesu > çuarveshur; që veshje 'e çuar' (e sipërme)** 'upper garment';

****guwau-*/gwau-/*kuwāu-*** (n.) 'cow': **kau > kau; lopa** 'ox; cow';

DUG***kuzi-/kuzzihhi*** (n.) 'container': **kuzi > kusi; ku-zien** 'cooking container; mess tin';

- L -

la(i)- (v.) ‘to loosen, to release, to untie, to relieve, to remove (ailments): **la > la/ lë; [l]sai > lshoj/ lëshoj** ‘to relieve, to let, to leave, to loosen, to release’.
Derivatives: **latar/ lann-** ‘release; released’: **latur/ lan > lanë/ lënë, lëshuar** ‘to relieve, to let, to leave’;

lai- (v.) ‘to release, to free’: **lai > la/ lëshoj, liroj** ‘to release, to free’;

lah-/lahhu(wai)- (v.) ‘to pour (into), cast, throw, serve again, empty’: **lah- > laj, shplaj/ shpërlaj; lahem; hedh (ujin), zbraz (ujin)** ‘to wash, to pour, to empty’;
Derivatives: ***lahu(zzi)-*** ‘to pour; to wash’: **lahi > laj/ lahem** ‘to wash’; ***lahhu-*** ‘container’: **lahu > lahur; lug, koritë** ‘water-container’; ***lahhuessar/lahhuesn-*** ‘pouring cup’: **lah(usar); tas larjeje/ ujitjeje** ‘pouring cup’; [GIS]***lahhura-*** ‘offering table(?) or stand (for pots and offerings)’: **lahuna; vend ku lihen gjërat:** ‘a stand/table to leave things’.

lahha- (n.) ‘military campaign; journey, trip, voyage’: **la[ft]a- > luftë** ‘fight’;

lahhant- (n.) ‘duck, stork?’: **lahan > lahan = lejlek, (zog që) lahet** ‘stork’:
Derivative: [MUS]***lah(h)anzan(a)-*** ‘a water-bird, a duck’: **lah-et-zog, zog që lahet** ‘a water-bird’; ****lahhant-*** ‘travelling, migrating’: **lanë** ‘left, migating’; ***lahhi e/a-[zi]***: **la/ lë** (një vend etj.) ‘to travel, to leave a place/land etc’;

[GIS]***lahhurnuzzi-*** (n.) ‘leafage, leavy branches, foliage, greenery’: **lahunas/ [p]lehuna-; gjethe të lana, të rëna nga degët, gjethnajë; lahun > të lana > [p]lehnajë, plehnues** ‘leafage, leavy branches, foliage; fertilizer’;

lahhiya- (n.) ‘to go to war, go on a campaign, trave’: **laftia > luftoj** ‘to fight, to go to war’;
Derivatives: ***lahhiyala-*** ‘warrior’: **laftiar > luftar, luftëtar** ‘warrior, fighter’; ***lahhiyatar-*** ‘war’: **lafta > lufta** ‘war’; ***lahhiyanisk-*** ‘to go to war’: **lafta-nis > (në) lufta-nis, nisem në luftë** ‘to go to war’;

lak- (v.) ‘to lean, bend, incline, dislodge’: **lak- > lakoj, vë mënjanë, përkul** ‘to lean, bend, incline’;
Derivatives: ***lakan-*** ‘inclination, tendency’: **lakuan > i lakuar, që anon, i prirur** ‘leaning, inclination’; ***laknu-*** ‘to overturn, to make something fall’: **laku- > lakuan/ lakuar** ‘to make something lean/ overturn’;

laksais- (n.) ‘object made of silver, a type of needle?’: **[f]loksai- > floksajë, gjilpërë-mbajtëse argjendi për flokë, karficë** ‘hairpin, a type of needle made of silver’;

[LUV]***lakkussanzani-*** (n.) ‘linen cloth?’: **[f]lokesa-nzani- > flokë(se)-nxanë/ flokëzënëse (liri), shami (liri), mbulesë koke/ kraharori** ‘(linen) cloth; (linen) headscarf, veil to cover the head/hair’;

laknu- (v.) ‘to make fall, turn abside down, hit’: **[f]lakun- > flak(un), hedh** ‘to throw, make fall, hit’;

lala- (n.) ‘tongue, speech, talk’: **la-la; emër onomatopeik për gjuhën; [f]jala > fjala** ‘onomatopeic name for tongue; word’;
Derivatives: [LUV]***lala/i-*** ‘tongue, gossip’; ****lalanti-/ lalassi*** ‘langue’: **[f]la-la > fjala, gjuha; llafi** ‘word, gossip’; ***idalu lalan*** ‘gossip’: **(i/e)dal-[f]jala > e dalë fjalë, fjalë e dalë (e keqe), fjalë e përdalë, përgojim** ‘gossip’;

lalama/i- (n.) ‘list, acknowledge receipt’: **[f]jala-mai > fjalë-mai = fjalëmbajtëse, fjalë-faturë = dëshmi, llogari** ‘list, acknowledge receipt’;

lallamuri(ya)-/lalla(m)puri(ya)- (n.) ‘barley porridge’: ***[q]alla-mia-/[q]alla-mpuria- > qull-pure (elbi)*** *‘(barley) porridge’* ?;

lala(k)ues(s)a- (n.) ‘ant(s)’: ***[p]ilavesa/ [m]ilakona > pilivesa/ mi-***

lingona *'dragonflies; ant(s)'*?;

lalhiya-(n.) 'journey, countryside': **^{d}alia > dalje, peizazh, shtegtim** 'countryside; journey'?;

]lalhuwant- (v.?) 'to pour': ***^{d}aluan- > dalun/ dalur, derdhur*** *'pouring out'*?;

^{LUV}***lalpi-*** (v.?) 'eylash': ***^{q}alpi- > qerpik*** *'eylash'*?;

lalu- (n.) 'penis': ***lali; emër metaforik për penisin*** *'metaphoric name for penis'*?;

lalukki (adj.) '(to be or become) luminous, shiny': **^{f}alaki- > flakues, flakërues, shndritës** 'flaming, luminous, shiny';

^{DUG}***lammaya-/lammami-*** (n.) 'cooper container': **lamnaia/ lamani > lamnaja/lënaja, lamna; enë ku lihen/ mbahen gjërat** 'type of container';

laman- (n.) 'name, reputation': **(a)man/e-man > emën/emër; që mban, zulmë** 'name; reputation';

Derivative: ***lam(a)niya-*** 'to name, order; to leave reputation': **la-emania > la-emen/ lë-emër, emëroj, urdhëroj** 'to name, order; to leave a reputation';

lammar/ lamn- (n./adv.) 'moment, instant; instantly, immediately': **lam-/ lamun > (çast) i lanë/ lënë, kohë e caktuar/ lënë** 'moment, arranged time';

Derivatives: ***lamarhandatti-*** 'hour-fixing': **lamur-ka-ndati > lamë-ndarje (takim), ndarje/ lënie ore për takim** 'arranged time, hour-fixing'; ^{LUV}***lam(i)ni*** 'at the time': **lamine > (me të) lamne, kur e lamë, në kohë të caktuar** 'at the fixed time';

lant- (adj.) 'released, non-fixed; on break': **(e) lant > (e) lanët/ (e) lënë** 'released, aside';

^{UR}***lappa-*** (n.) a metal implement, *scoop*?': **lapta > lopata; *luga*** 'shovel; *scoop*?';

lapana- (n.) 'summer pasture': **lapina > (që) lëpihet/kullotet, livadh, kullotë (verore)** '*lick(ing)* = (summer) pasture';

Derivative: ***larpiwani-*** 'pasture': **lapiana > (që) lëpihet/ kullotet, livadh, kullotë** '*lick(ing)* = pasture';

lapanuwani- (n.) 'pasture and the salt rock': **lapina-veni > llapa-vendi/ lëpij-vendi, (kullosa dhe shkëmbinjtë e kripës që lëpihen), vendmrizimi i tufës** 'pasture and the salt rock';

labarna-/tabarna- (n.) 'title of Hittite kings and princess of Hattusa': ***ta-bana, ta-bara si princeshë, priftëreshë* apo *ta bana/bara blatimin*** 'Tabara *princess/ priesterin* or ta/bara *I did the offering*'?;

[NIN]***lapassi-*** (n.) 'bread': ***lapisi > lëpise, lloj buke/ kulaçi që lëpihet*** *'a type of bread/crumpet that can be savored by licking'*?;

lappiya- (n.) 'shavings, wood to burn': **lapiusa > lëpusha, lloj barishteje; bujashkë, ashkël** 'shavings; wood to burn';

lappina/i- (n./v.) 'wick; to burn?': **lapina > lëpina, kandili që digjet, pisha; bujashkë, ashkël** 'wick; shavings; pine torch';

laplappa-/ laplippa-/ laplapi-/ laplipi- (n.) 'eyela-sh(es)': **lap-lap, kllapa; qerpikë** (onom.) 'eyelash(es)';

latti- (n.) 'tribe': ***lati > (i) lati/ (i)/lëni, i lënë, i trashëguar, elementi bazë i përtëritjes; farë (njeriu, drithi) = fis, farë-e-fis > fis*** *'thrown/ sown, loosening; seed as the (inherited) element of renewal (= tribe)'*?;

lazzi-/laziyea (adj./n.) 'good, pleasant, right, favorable; to recover, to get back': ***[r]azi-/[b]razi > bie razi / bie në brazdë, në të njëjtën hulli, jam dakord; razi = pajtim, dakordim, drejtësi*** *'consenting, consent, pleasant, right'*?;

[LUV]***lauarr(ia)-*** 'to despoil, to strip': **lvar > dvar, zvar, zhvesh** 'to despoil, to strip';

lauatt- (n.?) '?': ***lavatë > lava ; larë*** *'washed'?*;

le- (prohib. form; v.) 'do not': **le- > le/ lëre (urdh.); mos** 'leave it; do not';

lela-/lila- (n./v.) 'conciliation, pacification': ***le-la > (ti)e le-(unë)e lashë; u pajtuam*** *'conciliation, pacification'*?;

lelipai/lilipai-/lip- (v.) 'to lick': **lepai/ lipai > lipij, lëpij** 'to

lick';

lessuwanzi-/ liss- (v.) 'to read; to pick, to gather': **lexuan > lexoj; lid/ [m]ledh, mledh(ës)** 'to read; to bind, to gather';

lewatta- (idiom.) 'do not afraid!': **le-ata > le ata/ lëre-atë!; harroje, mos ki frikë!** (idiom.) 'forget it!; let it be!';

lihsa(-) (n.) 'bufallo': **[bu]litsa > buallica** 'bufallo';

lili- (adj./v.) 'mobile, movable, quick': **[d]ili- > dili, që del, që lëviz** 'outer, extern, movable';

liluwa-/lilwui- (v.) 'to pour': **[d]il-uja/ uji > dil/ del-uji, ujis** 'to pour';

Derivatives: [DUG]***lelhuntai-*** 'vessel for pouring': **del-ujtai > del-uji/ që lë ujin të dalë, ibrik** 'vessel for pour-ing';

link-/lingai- (v./n.) 'to swear, take an oath, state under oath': ***lidh(je)*** *'link; oath'*?

Derivatives: ***lingai-/ linki-***, ***lengai-/ lenki-*** 'oath; perjury': ***len-goi > lë fjalë goje, betohet; betim, besë*** *'promise, oath'*?;

lisae-[zi] (v.) '? (to clear out?): ***lishoj > lëshoj; pastroj*** *'to leave, clear out'*?;

liss/lissai (v.) 'to read, collect, gather': **litso > lexoj; mbledh, bashkoj** 'to read, collect, gather';

[NA]***kurkuran*** (n.) 'stone': ***guran > gur*** *'stone'*?;

luhuu- (adj./n.) 'filth, dirt': **luhu > (i) lyer, përlyer(je), i ndotur** 'filth, dirt';

luk(k)-/lukkanu- (v.) 'to become clear, to dawn': ***[d]uk/ iluk > duket, shihet, zbardh; i lumë/ lumnoj, iluminohet*** *'to become clear, to dawn; to enlight'*?;

Derivatives: ***lukkes*** 'to become clear': **[d]ukes/ ilum- > duket; lumnohet, ndritet** 'is clear; enlighted'; ***lukatma*** 'the next morning, tomorrow': ***[d]uket-ma / iluma > që duket/ndritet ma (tej); që zbardh më tej/ më vonë, nesër*** *'next day'*?;

lukki/a- (v.) 'to (get) light, set fire': **[f]lakia/ [d]ukia/ lumai > flakoj, vë flakën, ndez; duket, shfaqet; lumnoj** 'to light, set fire; to appear, get light; to enlight';

lulahhi - (adj.) ‘primitive, uncivilized mountaineer’: **[m]alaki > malok; njeri i pagdhendur, i malit; lulash** ‘bumpkin; moun-taineer’;

[GIS]***lulai -*** (n.) ‘tree; wooden object’: **[m]ulai > mal, vend drurësh; lulajë pylli** ‘mountain; mountain bloom/ bloosom’;

luli asha- (n.) ‘marsh, marshland’: ***uli-ashe > ulishtë, me ujë; moçalishte, lule moçali*** *‘marsh; march flower’*?;

lulu-/ lulu(t)-/ luluwai- (n.) ‘envied state, prosperity, well-being’: **luli(m) > lulëzim, gjendje e mirë, mirëqenie** ’bloss-om = well-being, envied state’;

luppasti- (n.) ‘annoyance, frustration’: **lupesi > lypësi, gjendje prej lypësi, me mërzi e irritim** ’a beggar state, filled with annoyance and frustration’;

luri- (n.) ‘humiliation, embarrassment, irritation’: **luri > lyrje, përlyerje, ndotje, turpërim** ’smearing, defilement, humi-liation, disgrace’;

[E]***lustani-*** (n.) ‘side/back entrance’: **[h]ust-ani > hish-ani, hyrje anash** ‘side entrance‘;

[LUV]***luwa*** (v.) ‘to pour?’: **[g]uva > gjuva, gjuaj, hedh/ derdh** ‘to throw/ pour‘;

luwaressa/i (v.) ‘topographic designation?’: **[g]uaresai > gjerësi, emërtim topografik** ‘latitude; topographic designation‘;

[GIS]***luwessar*** (v.) ‘plant substance’: **luesar > lyesar, substancë bimore për lyerje** ‘plant substance for body anointing‘;

- M -

ma- (part.) ‘and, but’: **a; apo; mos; ma (ende)** ‘and; or; don’t; more’;

-ma- (pron.) ‘my’: **im/ja** ‘my’;

ma-^{zi} (v.) ‘to disappear?’: ***mas(i) > mas/mshih; fshihet*** *‘behind; to hide, to disappear’*?;

mahhan(a)-/ manhanda-/ man handa (adv./conj.) ‘as, when, after, as soon as, since, as well as’: **ma^{h}-anda > mandaj/ mandej, masandaj, pastaj, kur** ‘after, then; when, as well as’;

^{UZU}***mahrai-/ muhrai*** (n.) ‘a body parts of animal’: **mu^{s}krai > mushkëri** ‘lung; meaty part (of an animal)’;

^{GIS}***mahla-*** (n.) ‘grapevine plant; vine stock, trunk of the grapevine’: **mahla > mahsja, mbajtësja, hardhia e vreshtit, trungu i hardhisë** ’vine stock, trunk of the grapevine’;

mai-/miya- (v.) ‘to grow (up); to thrive, to prosper’: **mad/mai > (i) madh; mbaj; mai > majem, shëndoshem, rritem** ‘to hold on; to grow (up); getting fat’;

Derivatives: ***miyant*** ‘fluorishing, thriving, riped’: **majun > i majun, i rritur, i shëndoshur** ‘growing, getting fat’; ***miyatar*** ‘growth, prosperity’: **made/ majte > madh(je)/ majtje, mujtje, mujshi, rritje** ‘growth, prosperity’; **mayantatar** ‘power’: **madanta > madhësi, fuqi** ‘greateness, power’; **mayassa/i-/makes-** ‘many, lot off; increasing/ growing in number’: **madas > madhësi, të mëdhenj, të shumtë; madhësim, rritje në numër/ sasi** ‘great; many; growing in number’;

maya-/^{LÚ}mayant-/ mayananni- (n./adj.) ‘adult, powerful; adult man, young’: **ma^{d}a(ni) > madhan, i madh, i rritur; mujtar/**

mujshar ‘adult, powerfull, big; powefull’;

maist- (n.) ‘glow’: **mahis- > mbahse; që mbahet/ bartet = doreza** ‘*it holds* = glow’;

SIG***maista-*** (n.) ‘fiber, flock or strand of wool’(?): ***[b]aska > bashka/ bashkve (leshi); majsja (e leshit) = furka*** *‘strand of wool’*?;

maknu- (v./adj.) ‘to accumulate, to make plentiful/abundant,’: **masnu- > mushun, (i) mbushur, plot; mbush** ‘to accumulate, to fill; abundant’;

makkuya- (n.) ‘churn’: **mokina; masuja- > mokna; mëshues, tundës, dybek** ‘millstone; grind, churn‘;

mal (n.) ‘a desirable emotional state, bravery, mental strength’: ***mall; nostalgji*** *‘longing, mental state of longing, nostalgia, courage’*?;

Derivatives: ***mala-[i]/mal-/malae-[zi]/malai-/mali-*** ‘to approve’: **mlai > muloj, mbuloj; mala > malloj; ndjej/heq mallin; maloj > mloj, mbuloj, njoh zyrtarisht, aprovoj** ‘to cover (to approve); to longing, to have nostalgia; to cover, to approve’; ***malant-*** ‘approved, accepted’: **[q]malan > (i/e) çmallun/ çmallur** ‘to assuage, to satisfy; to soothe feelings of longing or nostalgia’;

malla-[i]/mall- (v.) ‘to mill, to grind’: **mallai > mulli(oj), bluaj/ miell(oj); fus në mulli; (bëj) miell** ‘to mill, to grind; (make) flour’;

Derivative: ***memal(l)-*** ‘to mill’: **me-malli > me-mulli/ miell; bluaj** ‘to mill, grind’;

malahuta- (v.) ‘to crush, to break’: **millui > miell(oj), bluaj, bëj miell** ‘to make flour = to grind/crush’;

malekk(u)-[zi] (v.) ‘a negative consequence of illness’: **maleku- > mallkimi** ‘curse as an adverse/destructive consequence’;

malisku-, ***milisku-*** (adj.) ‘weak; light, unimportant’: **(ma)-liku > ma-ligu, ma ligsht** ‘weak; light’;

Derivatives: ***maleskuess-[zi]*** ‘to become weak’: **(ma)-ligesh; ligesh më shumë** ‘to become weak’;

mallit-/militt (n.) 'honey': **malit > mjalti** 'honey';
Derivative: ***milit(t)ess-^{zi}*** 'to be sweet, become sweet': **ambëlsi (mjaltë)** 'sweetnees; honey-sweet'; ***mallitalli-*** 'honey jar': **maltar > mjaltar, kavanoz mjalti** 'honey jar';
^{LUV}***mallit-/malitiwala*** (n.) 'honeyed': **maltit > e mjaltit, mjaltore** 'honeyed';
maliddu-/miliduu- (adj./n.) 'sweet; honey-sweet': **(a)maltu > (i/e) ambël (mjaltë)** 'sweet; honey-sweet';
malk-^{i}/malk- (v.) 'to spin': ***mar- < marramendje, marr mendjen; vërtit, përziej;*** *'to daze, vertigo; to take; to melt?'*;
Derivative: ***malkessar*** 'spun wool(?)': ***(ma)-leshar > i bërë fije leshi, lesh i tjerrun*** *'spun wool'*?;
mald-/maltessar- (v.) 'to recite, to make a vow; ritual, vow': **(me)-lut-/lutes- > (me u) lutë, lutje** 'to pray; prayer, ritual';
mammalhu-/mammalwa- (v.) 'to crush, break': **^{t}amah- > thyem; thyej** 'to crush, break';
mammalt- (v.) 'to recite': **^{t}amat- > tham/ them; them përmendsh, recitoj** 'to say, to recite';
man=man (part.: optative, irrealis and potentialis): **mun- > mund; might; ma > më** 'might, can; more/most';
man (conj./postpos./adv.): 'like; just as, as; how; if, whether; when, whenever, while': **ma/ më, (edhe) ma/ më; mu (si), mana** 'more; whenever; most, more, just as, whether';
mana- (conj.) 'to see': **mana > manej/ mandej; shohim pastaj** 'then; to see';
^{MEN}***manahuerata*** (n.) 'servant of the cult': **mana-urata > mban-uratë, uratëmbajtës, shërbyes kulti** 'servant of the cult';
maniyahh- (v.) 'to distribute; to entrust; to hand over; to show; to govern': **muni > mund-; munohi > mundohem; maj > mbaj, administroj** 'might, can; to endeavor, to try, to entrust, to do something in confidence; to take, to hand over, to administrate';
manin(n)i- (n.) 'decoratve object, necklace': **manin > manse/**

mbajtëse, gjerdan ‘necklace, decorative object’;

maninkwa-/ manink(u)want- (adj./n.) ‘short; near; length, hight, width’: **man-skuan > mban-shkurt/ shkuar; qëndrim i shkurtër, distancë (gjerësi, largësi, lartësi) e afërt për dikë a diçka** ‘short, near, close distance’.

Derivative: ***maninkuwant- witt-***: **man-skuan vite > vite të shkuara/ shkurtra** ‘brief years’;

manka- (adv.) ‘in some way’: **mun-ka > mundet, ka mundësi, ndodh disi** ‘might, can; in some way, somehow’;

mant- (v./n.) ‘to resist; something harming’: **man > mban, qëndron, reziston; e metë;** ‘to resist; something harming, fault’;

Derivative: ***mantalli-*** ‘hostile, venomous, poisonous, rancorous?’: ***mundal > mundus(e), që (të) mundon, të dëmton, helmon*** *‘to suffer, trouble, harm’?*;

ma(n)z- (v.) ‘to support, to endure’: **man > mban; qëndroj, duroj, përkrah** ‘to hold, to endure, to support’;

mar- (v./n.) ‘to die; to disappear’: **mara/mor- > marr, (që) merret; mort, vdekje** ‘to die; death’;

[ma]rhanuwammant- (adj.) ‘fermented; brewed?’: **[t]arum-man > tharm-mban, tharm(im), i tharmuar** ‘fermented, yeast-based’;

SIG***marhasi-*** (n.) ‘object made of wool’: **maruhasi > marojse, e maruar, e thurur; veshje nga leshi** ‘wool clothing’;

LUV***marawista*** (n.) ‘drinking/ wood?/ wessel’: **marra-ui > (që) merr ujë; merr-ujse, enë uji** ‘drinking wessel’;

marri (adv.) ‘hurried, impetous, impulsive’: **mari > marri, marrëzi, e ngutshme, impulsive** ‘crazy, hurried, impulsive’;

Derivative: ***marri hatrai-*** ‘to write hastily’: **marri satrai > shtroj/ shkroj (shkruaj) marri; teprim** ‘shame; exceeding; to write hastily’;

markiya- (v.) ‘*to disapprove of, to object to, to reject, to refuse; to forbid; to be rejected, to be unacceptable’*: **[s]*mankia* > *shmang, s’marr*** *‘to escape, avoid, disapprove, reject’*?;

markistahh (v.) 'to take someone by surprise (?); to attack someone': **marrki > marrje (në befasi)** 'taken by surprise';

****marla-*** (adj.) 'dumb, foolish, idiot': **marrla > marrash, i marrë** 'dumb, foolish, idiot';

[GIS]***marla-*** (n.) 'shovel': **marle > marrëse, lopatë** 'shovel';

marnuala- (adj.) 'mortal, deadly, lethal': **martuala > mortal, mortor** 'mortal, deadly';

marsa-/marsant- (n./adj.) 'deceitful, dishonest, unpredictable, hardly credible': **mara > marre; marras > marrash, i paparashikueshëm, jo i besueshëm, mashtues** 'shame; foolish, unpredictable, dishonest, deceitful';

marsatarri-/marzatarri- (n.) 'desecration, violation, sacrilege': **marazatari > marrëzi, marre; shkelje, sakrilegj** 'stupidity, desecration, sacrilege';
Derivative: ***marsatar-*** 'deceitful': **i marrë, mashtrues** 'stupid, deceitful';

marseddu- (n.) 'goods, property, assets': **marsetu- > (të) mara/ të mira; m(b)arësi; të mira, prona, pasuri** 'goods, assest, property';

[GIS]***marsih-/marihsi-*** (n.) 'thread, string; fraying, unraveling': **marisi- > marrësi, (peri) që mirret; fija që kapet gjatë thurjes/ qepjes** 'thread, string';

[LUV]***maruwai-*** (v.) 'to blacken; to make blush?': ***marai > marroj, bëj me marre, skuq*** *'make to shame; to make blush'*?;

marzai (v.) 'to crumble, to slip, to throw?': **(me)rzai > (me)-rrëzue; rrëzohem, thërmohet** 'to fall, to crumble, to slip';

****maru-*** (adj.) 'red': **(i) murrmë** 'a dark ash tone';

masa (n.) 'grasshopper, a swarm of grasshoppers': **misa > miza, mizëri, tufë mizash** 'fly, a swarm of flies';

[LU]***massanami*** (n.) 'master of the god/temple': **masunami > (që na) mëson, mësues, prift (në tempull)** 'master of the god/temple';

mase-/masi- (pron.) 'how much/ many?': **me-se; sa, si?** 'how (much)?';

mashahit- (n.) 'growth, prosperity, abundance': **mushah- > mu-**

shun, mbushur, mbushje ‘plenty, abundance’;

TUG***massiya-*** (n.) ‘article of clothing: belt, scarf’: **mesie- > mesore, rrip; mnasi > mnashi, mëndafshi** ‘belt; clothing; silk’;

massiwa- (v.) ‘to throw, empty’: **mesiai- > mëshoj, godas, hedh** ‘to hit, to strike, to throw’;

masmas- (v.) ‘to ruin, crush, destroy’: **mismas- > mishmash, bëj mishmash, përziej, shkatërroj** ‘to melt, to merge, to distroy’;

masi- (pron./adv./conj.) ‘how many, however many, however much’: **masi > mbasi që** ‘however’;

Derivatives: ***masi an*** ‘as much as’; ***masiuant-*** ‘equal in size or amount, as much/little as, as big/small as’: **ma shumë > aq shumë sa** ‘as much as’;

masuil(a)-^{i} (n.) ‘mouse’: ***masila-/mia > mëshila- = miu, që mëshilet/ fshihet*** *‘self-locking/ hiding (animal)= mouse’*?;

mau-^{i}/ mauss-^{zi} (v.) ‘to fall’: ***ʳau- > ra, rashë; bie*** *‘to fall’*?;

Derivative: ***mumiye-*** ‘to keep falling?’: **ʳamie- > ramje, proces i rënies** ‘to keep falling’;

mazalla- (adj.) ‘patient, hidden, concealed’: **mashila > (i) mëshilun, i mëshelun/ mbyllur, i fshehur që mban** ‘hidden, concealed, locked’;

maz-^{i} (v.) ‘to withstand, resist, offer resistance; dare to (with inf.)’: **mahi > mbahesh, qëndron** ‘to withstand, to resist’;

mehur/ mehun- (adv.) ‘period, time; at this moment’: **meher > meiher/ mejherë, menjëherë** ‘at this moment, instantly’;

meyan(i/a)- (adv.) ‘period of time, duration, extent’: **man- > (që) man/ mban, që qëndron, periudhë kohe** ‘period of time,duration’;

Derivative: ***meyani-*** ‘surface’: **mian- > mbi; mbi(anë), për-mbi, sipër, sipërfaqe** ‘over, surface’;

mehuuant- (adj.) ‘old man or woman, elderly person’: **meˢhuan > i (të) moshuan/moshuar** ‘old/aged person’;

Derivative: ***mehuuandahh-*** ‘to make old, age’: **mesha-nda- > në moshë, moshohem** ‘to make old, age’;

mekk-/ mekki-/ mekkai- (adj.) ‘much, many, numerous’:

mega > madha > (i) madh, shumë ‘huge, much, many’;
Derivative: ^{LUV}***maya-*** ‘much, many?’: **ma > ma/më shumë, i madh** ‘much, many’;

meltessar- (n.) ‘votive offering, recitation, prayer’: **(me)-lutasa- > me-lutesar/ lutë-, lutje** ‘prayer’;

mema-^{i}/ memi- (v.) ‘to speak, to recite, to tell’: **^{t}emai > them(i), thema, e thëna; tema** ‘to speak, to say; theme’;
Derivatives: ***memiya(n)-*** ‘word, speech, talk, message’: **temian > themi, e thënë, fjalë** ‘word, speech’; ***appa mema-*** ‘to reply, to answer’: **prapa thema > prapa-them, përgjigjem** ‘to reply, to answer’;

memall- (n.) ‘coarsely ground meal’: **me meall > me miell; mulloj, miell (krunde)** ‘meal, flour; to mill, grind’;

menahhanda (adv. or postpos.) ‘against, before, facing, opposite, in regard to’: **mena-khunda > menda-kundra, mendjen-kundër, mendjen ka nda > ka ndarë mendjen; ka mëni/inat ndaj** ‘against; (she/he) has her mind set against (it); decided (against), facing, opposite, in regard to; mind, anger, rancor’;
Derivatives: ***menahhanda-*** ‘facing the stars’: **mena-hana > me hanë, i përhanët/ përhënur, menje-kundër; somnambul** ‘facing the moon; against; noctambulant’;

meni-/mena- (n.) ‘face, cheek’: **meni > mene/ mendje; mëni, inat** ‘mind/ face; anger’;

mer-^{zi}/mar- (v.) ‘to disappear, to vanish, to dissolve’: **mer(si)-/ mor(d/t)/ mold/ molc > i marrun, i kapur, i zhdukur; mort/ molc/ molë** ‘to be taken, to disappear; to die; moth; kind of worm’;

messa-/missa- (v.) ‘to grow’: **^{r}esa-/ risa > rris; mi > mbi** ‘to grow; over’;

-mi-/-ma-/-me- (pron.) ‘my’: **im/i, emi, ema, mu’, jam** ‘my; me; (I) am’;

mihunda- (v.) ‘to become old’: **madhuna- > madhohem, rritem** ‘to become old; to grow’;

Derivatives: ***miyant-*** ‘to get old; to grow’: **miatan > madh-an, rritem i madh** ‘to get old’; ****miyahuwant-*** ‘old; grown’: **miathuar- > madhuar, rritur** ‘grown’;

miyatar - (v.) ‘growth, developement’: **miatar > madhar, bëhem i madh, rritem** ‘to grow’;

milisku- (adj.) ‘weak’: **mi-liku > mai-liku, (më) i ligu, i dobëti** ‘the weakest’;

milit- (adj.) ‘honey; sweat’: **[a]milt- > mjalti; ambël; tambli, qumështi** ‘honey; sweat; milk’;

Derivative: ***miliddu-/ maliddu-*** ‘sweat; good(ness), grace’: **amila- > (e) ambla; e mira, mirësia, mbarësia** ‘sweat; goodness’;

mimma-/ memma- (v.) ‘to refuse, to reject’: **me-ma > me moh; ma = mos, mohim; nuk, jo; mohoj** ‘no, do not; no more; to reject’;

mimmami-/ memmami- (v./part.) ‘to favorise, to well-treat’: **mi-mai/ me mai > mbi-mbaj/ me mbajtë (mbi); mbaj përmbi të tjerët, favorizoj** ‘to favorise, to give an advantage’;

minu- (v.) ‘to heal; to be kind; kindness’: ***menu- > men/ mej = pushoj sëmundjen, dhimbjen*** *‘to help, heal, relax’*?;

mis-/mies- (v.) ‘to grow’: **mi > mbi, lart; lartësoj, rris** ‘to grow’;

misari-/misara- (n.) ‘sort of insect, locust?’: **mizar- > miza/mizëri** ‘sort of insect; flies’;

mitessar- (n.) ‘weight’: **midisar/ matesar > midis(ar)/ matës, instrument ‘midisi/ mesi’ a matjeje, që mat; peshore, kandar** ‘in-between holding = balance, scale; wight-measuring’;

miu-/miyau- (adj.) ‘soft, smooth, mild, gentle, pleasant, agreeable’: **mir- > (i) mirë, i dashur, i këndshëm** ‘good; pleasant, agreable’;

Derivatives: ***mīĕss-[zi]*** ‘to be mild, to be gentle, to be pleasant; to become gentle, to become kind’: ***(jam i) i mirë; miroj/***

mikloj *'to be good, to become kind'*?;

[NIN]***miumiu(t)-*** (n.) 'a kind of bread, soft bread': **miu-miu > mjau-mjau; lloj *simiteje*, buke** (onom.) 'soft bread';

mu-/-mu (encl. pron.) '(to) me': **(për) mua** 'for/to me';

mugai- (v.) 'to move, to advance; to invoke, to evoke, to entreat': ***(mu)-kai > -kai, me u kajtë, qahem; tregoj mungesat*** *'to move, to escape; to complain, mourn, cry; to evoke'*?;

[GIS]***mukar/mukn-*** (n.) 'implement used as a noise maker, rattle?': ***[z]ukam > zukamë(bërës)*** *'noise, bang'*?;

mula- (n.) 'oracle bird': ***mula- > mullizeza*** *'blackbird'*?;

mulatar- (n.) 'a bad trait of a person/ king that he needs to get rid of': ***mulutar- > (akt) i mbuluar, fshehtësi, tradhti*** *'a bad trait of a person/king that he needs to get rid of; betrayal, a hidden (covered) bad act'*?;

mulatar- (n.) 'a sort of bread': **muluti- > e muluet/mbuluar, bukë që piqet e mbuluar (në prush?)** 'bread that bakes covered in embers';

munnai- (v.) 'to hide, conceal': **man-/mulai > mban, mbaj; mbuloj, fsheh; shmang** 'to cover, hide, escape';

munnduwant- (adj.) 'something undesirable for the man': **munduan > (i/e) munduar** 'tormented, humiliated';

[GIS]***murta-*** (n.) 'wood types for bridge construction': ***murata > murim, mjet/ dru që përdoret për murim urash*** *'tools (wood) for masonry and wall-building in bridge construction'*?;

[PAL]***mus-*** (v.) 'to fill up, to eat until full': **mus > mush, mbush(em)** 'to fill up, to eat until full';

musgalla- (n.) 'caterpillar?': ***muskan > mushkonjë*** *'mosquito'*?;

mutamuti- (n.) 'an animal, pig?': **mutamut; që ushqehet me mutëra, derr** 'an animal that feeds on excrements; pig';

mudan- (n./adj.) 'pig-food; waste, tresh': **mutan > mutanë; që ushqehet me mutëra; ushqim derrash** 'pig-food; an animal that eats shit; tresh';

muwa/i- (n.) 'strength, force, power': **muia > muja, mujshia,**

forca; muj/mundem ‘strength, force, power’;
Derivative: ***muwanu*** ‘epithet of the god of the storm’: **muian > mujan, mujës, që ka mujshi, forcë rrufeje** ‘strong, powerful, mighty’; ***muwatalli*** ‘terrifying, mighty’: **muiatar > mujtar, mujshar, i fuqishëm** ‘terrifying, mighty’; LUV***mu(wa)tti(ya)-*** ‘demonic entity with extra-ordinary strength’: **muitia > mujshia, fuqia e jashtëzakonshme** ‘an extraordinary strength’.

- N -

na-/-nas (conj./pron.) ‘and; we; us’: **ena- > ene, edhe; nas > na/nesh** ‘and; we/us’;

nahh- (v.) ‘to be afraid, show respect, be careful’: **nahl- > nal; nalem/ ndalem, kam kujdes, jam i durueshëm** ‘to stop/control oneself; to be careful, to show respect’;
Derivative: ****nahsar-*** ‘fear’: **nahlsar - > ndaluese, (që të) ndal, frikë** ‘stopping-fear’;

NIN***nah(h)iti-*** (v.) ‘kind of bread’: ***ne-hiti- > (bukë) në-hi, lloj buke që piqet në hi, mbuluar me hi*** *‘ash-baked bread’*?;

nahhuwai- (n.) ‘to be expensive, be an object of care’: **naltai- > naltuar, me çmim/ vlerë të lartë; lartësi çmimi a vlere, e shtrenjtë** ‘to be expensive, to be an object of care’;

nai-/ne- (v.) ‘to turn, send, bring, wrap’: **nai^{s} > nis, dërgoj, çoj; ngai > ngas, udhëheq** ‘to turn, to send; to run)’;
Derivatives: ***anda nai-*** ‘to drive into’: **nda-nais - > nis ndë/ në** ‘to drive into’; ***appa nai-*** ‘to turn back, return’: **prapa-nais - > nis prapa/ prapë, kthej** ‘to turn back, return’;

nakki- (adj.) ‘important, esteem, serious, dear, honest’: **na^{lt}i- > i naltë, i lartë, fisnik, i fuqishëm, i dashur, i ndershëm** ‘high; important, noble, esteem, powerful, dear, honest’;

nakku- (n.) ‘a remover of evils, a substitute; scapegoat ritual’: ***nuk- > nduk, heq; nu^{lt}u > naltues, kurban, shkëputës i një të keqeje*** *‘to pluck; to lift up; scapegoat; to remove evils’*?.
Derivatives: ***nakkussa(i)-/nakkusatar/ nakkusann-*** ‘scapegoat, carrier (to remove evils)’: ***na^{lt}usi- > naltësim, ngjitje lart; flijimi/ kurbani, si këputës i së keqes*** *‘to go high; scapegoat’*?;

nakkus (n.) ‘loss; damage; fault?’: **nukes/ nakush > nukje/**

ndukje; nakush; dikush, askush (krijesë); çkadoqoftë (mall) ‘plucking; someone, something (goods)’;

namma (adv.) ‘then, next, after that, henceforth; once more, again; in addition, furthermore’: **na(m)ma > nam/nem-(edhe)-ma/më, nëm-(edhe)-më, ende, pastaj, prandaj** ‘then, next, in addition, therefore’;

nana-/nani-/nanu- (n.) ‘brother?’: **nana** ‘mother’;
Derivative: ***nanassri(ya)-*** ‘sister’: **nana** ‘mother’;

nanna- (v.) ‘to lead’: **mana > man, mban; mbaj** ‘to hold, to take, to lead’;
Derivative: ***kattan arha manna-*** ‘to distance from someone’: **katan larga mana; mbaj larg këtë/dikë** ‘to distance from someone’;

LUV***nanun-*** (adv.) ‘now’: **manun > e manun/ mbajtur, që rri e mbajtur, tash** ‘to hold; now’;
Derivative: ***nanuntariya -*** ‘current, present’: ***manun-rria > e mbajtur-rri, rri e mbajtur; e pranishme, aktuale, që mbahet/rri këtu*** *‘current. present’*?;

-nas (pron.) ‘(to) us, our’: **ne(sh**)‘(to) us, our’;

nasma (conj.) ‘either, or’: **nasta/ nash-ma > ndoshta; pas ma; edhe ma, pastaj, (n)ose; akoma** ‘perhaps; still, either, or‘;

nassu- (conj.) ‘or’: **nose, ase, ose** ‘or‘;

natta- (neg. part.) ‘not, no’: **no- > nuk** ‘not, do not‘;

GIS***natit-*** (n.) ‘bed’: **nati- > natëse, ku e bën natën, përnatëse, shtrat** ‘place where you spend the night = bed’;

nawartanna/i (adv.) ‘for nine turns’: **nan-vartana > nandë-vërtitje, nëntë rrathë** ‘nine turns’;

nawi (adv.) ‘not yet’: **nui > nuk** ‘not’;

neka- (n.) ‘sister’: ***nepa > nipa, nip*** *‘nephew’*?;

nekna- (n.) ‘brother’: ***nepna > nipane, nipeshë*** *‘niece’*?;

nekku/nikku (neg. part./retor.) ‘not?’: **nuk, apo jo?** ‘isn’t it?

nekumant-/nikumant- (adj.) ‘naked’: **nuk-man > nuk mban rroba, lakuriq** ‘has no clothes, naked‘; *ne-ku-ma-an-te-es*; *ni-ku-um-ma-an-te-es*: **nuk-man-tesh > nuk mban tesha,**

lakuriq ‘has no clothes, naked‘;

nekut- (v./n.) ‘to become evening; night’: **natë (bërje)** ‘night; to become evening’;

nera- (v./n.) ‘to become evening; night’: **natë/ (n)erra, errët** ‘night, evening’;

newa- (adj.) ‘new, fresh’: **nova; e re** ‘new’;

PAL***ni-*** (neg. part.) ‘not’: **nuk, jo** ‘not’;

niya-/neya- (v.) ‘to turn’: **nisa, nis** ‘to turn’;

GIS***niniyala/i-*** (n.) ‘cradle’: **nini > nina-nana; djep** ‘cradle’;

NIN***niniyami-*** (c.) ‘a bread or pastry’: **nini-hami > nina-haje; haje për bebe në djep** ‘food for cradle-bebies’;

ninink- (v.) ‘to move, mobilize’: **nik-/ > nis; ndjek** ‘to set in motion, move; to persue ’;

nink- (v.) ‘to quench one’s thirst, drink one’s fill; get drunk’: **nki > ngi, ngij ‘**to drink one’s fill**;** eat to satiety’;

Derivatives: (d)***ninga-*** (c.) ‘drenching, cloudburst’, ***ninganu-***^{zi}**: ngai > ngi; ngij, ngop** ‘to eat to satiety’;

nirisse (n./adv.) ‘good, well’: **nerise-/miris- > nerse, nderuese; mirësi, mirë** ‘honor(ing); goodness; well, good’;

LUV***nis/nit*** (neg. part.) ‘not; don’t’: **nuk** ‘not; don’t’;

nu (clause conj. part.) ‘and; but’: **enu > ene, edhe; nu > ktu; këtu; n’se** ‘and; now, here; if’;

nuhhar (v.) ‘to shake, to suffocate’: **^{l}uhari > luhat, tund, shkund** ‘to waver, to fluctuate; to shake’;

nuhi/nui (n./v.) ‘ear; revelation’: **nihi > niej, ndiej; (ogan) ndëgjimi, vesh** ‘organ of hearing; ear’;

nuntar (n.) ‘urgency, rapidity, swift’: **^{g}utar > ngutur; ngutje; nxituarje** ‘hurry, swift’;

Derivative: ***nutaras-*** ‘swift, rapid’: **^{g}utaras/nxitur > (i) ngutur, ngutës; nxitu(a)r** ‘harrying, rapid, swift’;

- P -

-pa ‘again, back’: **-pa, prapë, pa** ‘again, back; without’;
LUV***pa-*** (conj./part.) ‘but’: **po, por** ‘but’;
pahhas-/pahs- (v.) ‘to protect, to watch, to secure’: **pahi/ mbrohi/ mbahi > pa/pashë/ mbrohem, (me) pa, shoh, shikoj, kujdesem, mbroj; mbaj** ‘to see, to watch; to protect; to hold on’;
pahhiya (v.) ‘to hit, to strike, to harm, dishonest’: **ba-hia/ bi-hia/ pa-hia > bie/ hi(j), godas; pahije > e pa-hijshme, e pandershme** ‘to hit, to strike, to harm; dishonest’;
pahhieskiwar (n.) ‘a hostile action’: **(pa)-hie > e pahijshme, pandershme; -himje > e goditur armiqësore** ‘dishonest; a hostile action’;
pahrunzi- (n.) ‘good, well’: **prunza- > pruna, (të) prura, të mira** ‘goods’;
pahsi- (v.) ‘to grip, strength, protect’: **mbahsi- > mbaj, shtrëngoj** ‘to hold, to grip’;
pahsuil/passuil (n.) ‘cereals or dried vegetables’: **pasule, fasule** ‘beans’;
pahhur/pahhuen- (n.) ‘fire, campfire, embers; fever’: **zahur- > zjarr; zjarrmi, ethe** ‘fire, campfire; zjarrmi’;
GIS***pahhurula-*** (n.) ‘torch, fire poker’: **zahurul- > zjarrulë, pishtar, flakëmbajtëse** ‘torch, fire poker’;
pai-/pi- (v.) ‘to give, pay, grant, hand over’: **epai/ apai/ bai > epi/ jap/ bie > jap; bie; pagai > paguaj;** ‘to give; to pay’;
Derivatives: ***pais-/ paisten*** ‘give’: **epja/ epjani** ‘give’; ***piyant-*** ‘given’: **epun, dhënë** ‘given’; ***andan pai-*** ‘to add (more)’: **ndë epai > epun/ dhënë në, shtuar** ‘to add (more)’; ***pais-an-mu*** - ‘he gave it to me’: **nepai-en-mu > nepi-mua, më nep/ dha** ‘(he) gave (it) to me’; ***zahhan***

pai- 'he engaged in a fight': **zank epai, zënkë epi/ dha, hyri në luftë** 'he engaged in a fight';

pai-/pa- (v.) 'to go, pass, go past, go by (of time), flow': **ˢspie > shpie, shkoj; shpoj(së), shpoj, kaloj në anën tjetër; pasi- > pasoj, lashë pas; pa > pashë, see; vajti** 'to go, send; pass; to see, go; to bore';

pa(i)- (prep.) 'toward, until': **pai/pei > prej, nga, drejt** 'from, toward, until';

pai- (v.) 'to pay, to atone': **pagi > paguaj** 'to pay';

pai(n)ni-/ paeni (n.) 'tree, cedar, tamarisk': **pisha** 'sedar, tree';

paknu- (v.) 'to defame, to slander, to denounce': **paknoj, zhvlerësoj** 'to minimize; denounce, disqualify, slander';

pakkuss- 'to pound, to crack, to crush, to grind': **pakui > pakësoj** 'to reduce, to grind, to crush';
Derivatives: ***pakkussawant-*** 'crushed, grinted': **pakesoan > pakësuar** 'reduced, crushed, grinted';

palla- (n.) 'snake oracle?': ***bolla > bolla, bolla si orakull, kult gjarpri?*** *'snake oracle, serpent cult'?*;

palahh- (v.) 'to call, to summon?': **(pa)leh-/palla > leh (= thërras)/pall; pallje kafshësh; shpallje** 'to bark = call; the animal's moo = call; to speak, declaire';

TUG***palahsa-*** (n.) 'a garment, coat': **bulahsa > mbulesa, qylahu, pelerinë (me kapelë)** 'overlay, coat (paired with a hat)';

pallanti(y)a- (n.) 'wanness, emaciation': **polantia > plandosje** 'plunk, wanness, emaciation';

pallassurimi- (n.) 'villain, criminal': **palasuris- > plasës, që të plas, të zë frymën, gulçues, kriminel** 'strangler, suffocator, choker; criminal';

palhi-/palhai- (adj./v.) 'wide, broad': **ˢpalhi > shpaloj, i shpaluar, i zgjeruar; i shpallur** 'to broaden, to spread out; broad, wide; proclaimed (everywhere)';

palhamman- (adj.) 'laying flat, spreading out': **ˢpalaman > shpalaman, i shpaluar, i shpallur** 'lying flat, spreading out; proclaimed (everywhere)';

Derivatives: ***palhanu-*** ‘expanded, enlarging’: **spalun > shpaluar** ‘expanded, enlarging’; ***palhatar-/palhessar*** ‘width, enlarging’: **spalatar/sar > shpalim/ shpalosje** ‘expanded, enlarging’;

DUG***palhi-/palha-*** (v.) ‘kettle’: ***ᵛalhi- > values, gjym për valimin e ujit*** *‘kettle’*?;

palkuiya- (v.) ‘to look to, to look after, to appreciate’: **parkulja > përkulja; përkujdesja, respekti** ‘to care, to bow, to look after, to appreciate, to show respect’;

UZU***paltana-*** (n.) ‘shoulder, shoulder blade’: **spatla; shpatullat; sup; pult; pllama, pëllëmba e dorës** ‘shoulder, shoulder blade; flat of the hand, palm’;

GIS***palzahha/e-*** (n./v.) ‘pedestal, a flat base for statues; to stretch out (a sheep, lamb, kid) out (on a flat surface)’: **palsaha/ ˢpala > e (sh)paluara, shpalimi** ‘to expand (enlarge); to stretch (the folder)’;

paluae-ᶻⁱ (v.) ‘to cry out’: **pallas > pall, pëllas; qaj, bërtas; shpall** ‘to moo; to cry out; to call; to declare’;

pan- (adv.) ‘on/from the other side’: **(p)-anas > prej anash, nga ana tjetër** ‘on/from the other side’;
Derivative: ***pariyawan-*** ‘facing, beyond’: **peran > përan-ash, përballë, përtej** ‘facing, beyond’;

panku-/ pangawi/ pani- (adj./adv.) ‘all, entire, complete; every; the people, the masses, assembly, advisory body of the king; together’: **ᵗan-kush; tanë** ‘all, every, entire; together’;

pant- (v.) ‘to go, to walk, to pass’: **ˢpan > shpan-/ shpënë, shpie; dërguar, kaluar** ‘to send; to go; to pass’;

pantala- (n.) ‘moment, point in time, hour’: **(po)-ndala > po ndal, ndalem, ndalje; (i) po-ndalshmi; koha si çast i ndalur, që ndalet** ‘stopp(ing); moment, point in time, hour’;

panza es- (v.) ‘to fall down, to collapse’: ***ʳaza-es > rashë/ rrëzue, rrëzoj*** *‘to fall down, to deteriorate’*?;

panzahh- (v.) ‘to exhaust; to hold, cook, skin’?: ***ˢpanzai > shpenzoj, harxhoj; pa-nxa > po za/zë;*** *‘to spend, expend,*

exhaust; to hold'?;

Derivative: ***panzakitti-*** 'spinning gear, flywheel'?: **(pa)-nxakit > i panxanë; i shpejtë = bosht që rrotullohet** 'spinning gear, flywheel'?;

panzawartanna (adv.) 'for five laps': **pesa-vartana > pesë vërtitje/ rrathë** 'for five laps';

PAL***papa-*** (n.) 'father': **baba, apa** 'father';

pappa- (interj./ onom.) 'danger': **papa > pupu, bubu, rrezik** 'danger, bad, evil';

papa-/papanni- (n.) 'mountain': ***pa-panë > pa-(të)-panë/ parë, vend ku nuk shihet, i errët, mal*** *'non-visible = mountain as* a dark place'?;

pappan(n)ikna- (n.) 'brother sharing the same father, paternal brother': ***baba-ni-kena > kemi ni baba; jemi vëllezër prej nji babai*** *'fathered by one; having the same father, paternal brother'*?;

paparriya- (v.) 'to suffer from bloating': **ba-barria > ba-barrës, u fry (në stomak); ba-barkia, i është rritur barku** 'to suffer from bloating';

papparkuwa- (v.) 'to purify': **ba-barkua > ba-barkëqitje, pastrim/ shfryrje stomaku; spërkas** 'to make cleansing; to expel waste materials from the body; to sprinkle';

Derivative: ***pappars-*** (v.) 'to sprinkle': **[s]paparkas > spërkas** 'to sprinkle';

LUV***pappas-*** (v.) 'to swallow': **perposh- > përpij, çoj (për)-poshtë, përposh, përtyp, përpij** 'to swallow';

papilili (n.) 'Babylonian (language)': **babilonisht** 'Babylonian';

paprahh-/paparai- 'get dirty, befoul': **papahser > papastër** 'not clean, dirty';

Derivatives: ***papressar*** 'impurity': **papasar- > papastërti** 'impurity'; ***papressasan*** 'filth': **papasan- > papastërti, ndotje** 'filth';

papriya (v.) 'to blow (into a musical instrument)': **pa-[f]ria > po-**

fryj, fryj (në instrument muzikor) ‘to blow (into a musical instrument)’;

para- (n.) ‘air, breath’: **aira > ajri, fryma** ‘air, breath’;

para (prep.) ‘before, out (to), forth, toward; futhermore’: **para; përpara; për (drejt); prandaj, për më tepër** ‘before, forward, further, along; furthermore’;

parai-/par- (v) ‘to appear, to emerge’: **parai > para/ para-dukem, shfaqem (para),** ‘to appear, to emerge’;

parai-/pari- (v.) ‘to blow (a horn); to blow on (a fire); to blow up, to inflate’: **p(a)rai > frai > fryj (bririt, zjarrit)** ‘to blow (a horn, on a fire ect.)’;

LUV***parray(a)-*** (adj.) ‘high’: **ˢparai > sipër, i sipërm, i lartë** ‘high’;

LUV***parran-*** (prep.) ‘before, in front of’: **para** ‘before’;

paranalla- (n.) ‘balcony; an elevated wooden structure such as stage or platform’: **paranala > paranalëse, pengesë (druri); paranaltë > binë e lartë përpara, platform, ballkon** ‘wooden obstacle; stage or platform; balcony’;

****para(-)nekna-*** (n.) ‘half-brother, step-brother?’: ***para(ne)kena > para nesh kena = paraardhës*** *‘one who came before us = predecessor’?;*

paranta (prep./adv.) ‘across (to), over (to)’: **paranta > për-në-të/ nëpër (të); për-anë(sh), anash, përgjatë** ‘across (to), over (to); sideways’;

parapri- ‘swell, be bloated’: **parapri > pri-para; para-ardhur** (nga *tharmi*)**; vjen** (*ardhja* e bukës) ‘fermented bread (with yeast); swell, be bloated’;

parha- (n.) ‘(mammary) duct, nipple, teat’: **parake > ka-para; të parme; sisë, cicë** ‘teat, mammary, nipple’;

pararahh- (v.) ‘to chase; to attack; to hurry?’: **para-rai/ paras > (bie) preja; para!; bëj-para, sulmoj, nxitoj, shpraz** ‘prey; leying before; to chase, to attack, to hurry’;

Derivative: ***parahanu-*** ‘make race, make gallop’: **para-anem > para-anoj, garoj; parakaloj** ‘make race, make

gallop';

parassanu- (v.) 'to cause someone to flee/run away, to break': **parazanu- > përzanë, përzë dikënd, ndjek** 'to cause someone to flee/ run away';

parassi- 'foremost, leader; toward': **parash > parësí/ parí; i parë, prijës** 'the first, leader, foremost';

parasnai-/parsnai- 'to crouch down, to squat': **parasonej > para/ po-rrëzohem, përkulem para; kërrusem** 'to bow down, to crouch down, to bend';

Derivative: ***parastarrassi-*** 'to bow down': **paras(ta)razai > (të) rrëzohem para, të përkulem** 'to bow down, to crouch down';

parasteha- 'shell, skin, covering; the hask of grains': **para-streha/ para-stiha > para-streha/ para-shti(rje), guackë** 'covering, shelter; the hask of grains; shell';

parasdu- 'bud, young shoot of a plant': **para-de(l) > para-del, që del e para (nga bima), syth** 'bud, young shoot of a plant';

parasess-^{zi} (v.) 'to disperse?': **prashesh > prishesh, prish, (bëj) përshesh, humb** 'to disperse, to destroy';

parasza- 'back, behind': **parapza > prapza, mprapa** 'back, behind';

^{LUV}***paratta-*** 'mistake': **parapta, e prapta; gabim; (veprim) i mbrapshtë, i prapë** 'mistake';

^{LUV}***para(-)uwan-/ parawandatar-*** 'guard, superviser, high position, guide': **para-ruan > (që) para-ruan; paravan; paravajtje, pararojë**; **pari-vendatar, i vendit të parë; udhërrëfyes** 'high position, guide, superviser';

Derivatives: ^{LUV}***parauwatalla-*** 'lookout': **paravaitala > paravajtës, roje, zbulues** 'lookout, scout';

^{NA4}***parasha-/ parusha-/ parashi-*** (n.) 'a semiprecious stone': ***para-shoh > para-shihesh, gur që shkëlqen, në të cilin shihesh; i tejdukshëm, transparent*** *'a shining precious stone where you can see yourself; trasparent'*?;

parh- ‘to push, to hunt, to persue, to attack’: **parah- > (bëj/ shtyj) para; [l]arga > largoj** *‘to push forward; to remove; to clear away’*;

Derivative: ***parhant-/parhannai-*** ‘to make someone gallop, to chase or persue someone’: **parhan/ parzan > përhan/ përzan, përzë, ndjek** ‘to chase or persue someone’; ***arha-parh-*** ‘to chase/persue someone far away’: **larga parza > përzë/ ndjek larg** ‘to chase/persue someone far away’;

[LUV]***pari-*** (adv.) ‘ahead, before, in front of’: **para > para, përpara** *‘ahead, before, in front of’*;

par(r)iya- (v.) ‘to spread, to daub, to apply’: **parlia > përlyej, lyej** *‘to daub, to dye, to spread’*;

pariya(n)-/parian-/parean- (adv./prep.)‘beyond, foreword, forth, in front, aside): **para, përpara, përtej, përmbi, pranë** ‘foreword, forth, beyond, in front, over, aside);

pariyanalla- (adj.) ‘future’: ***para-nala/ prianala > e para, e ndalur si e parë, e ardhme; (para)prijëse*** *‘first; future; leading’*?;

pariyauwant- (adj.) ‘located on the other side; below’: ***par(t)a-ant > përtej-anësh, në anën tjetër, tej*** *‘on the other side’*?;

parkiya- (v.) ‘to raise, shoot up, push away, lift, elevate, grow (trans.); to rise, go up, grow (intr.); to take away, remove’: ***[l]argai > largoj; lartoj, ngre lart*** *‘to shout up, remove; to rise, elevate, rise’*?;

Derivatives: ***parku-*** ‘high, tall, lofty, raised, elevated’: ***[l]artu/largu > i lartë, i largët****, ‘high, tall, lofty, distant’*?; ***pargasti-*** ‘hight’: ***[l]argasi > largësi/ lartësi*** *‘hight’*?;

parganul-/pargatar-/pargawan- ‘high’: **par-gat/ par-gan > (për)gjatë, përzgjatje, lartësi; -gjatë, i gjatë = i lartë** ‘long; high’;

pargatar, parkuwatar, parkessar (n.) ‘height’: **per(s)g- > përzgjatje** ‘extention; heigh; distance’; ***parganu-, paraknu-*** ‘make high, raise, elevate, prop up; make stand out, single

out, expose, designate': **përzgjat; largoj, lartoj; para-kam, paravajtur** 'to push away, to prolong, to raise, make high';

parkui-/ parkuwai- (adj./v.) 'pure; clean, clear; free of; proven innocent': **^{s}par^{l}ui > shpërlaj (në) ujë, lahem; pastrohem; largoj mëkatet, purifikohem** 'pure; to pass through the water, to be clean; proven innocent; purified';

parkui(-)hastai- (n.) 'pure bone': **^{s}parlui-ashta > shpërlaj-eshtra, shpërlarje në ujë e eshtrave, ritual pastrimi** 'ritual of purifyng bones';

parkus- (v.) 'to become pure; process of purification': **^{s}parla- > shpërlaj, purifikoj, pastroj, laj mëkatet** 'to become pure';

parganu-/ parknu- (v.); 'to make high, raise, elevate: ***^{l}artanu > lartuar, ngritur*** *'putting before, make high, raise, elevate'*?;

parn-/ parna-/ parnant- (n.) ' house, hearth, building': ***bane, banesë; spin- > shpi/ shtëpi;*** *'house, hearth, building'?*;

parna- (n.) ' article of textile, a tapestry': ***perni > peni/ peri, e bërë me penj; parak, që vihet para në rroba; qilim*** *'thread, made of threads; piece of cloths (object); type of carpet'?*;

par(a)s-/ parsiya- (v.) 'to break, burst, breach, shatter, split, shred, crumble, fritter; to go': **presia > pres, ndërpres, këpus; sparsia > shpërnda(hem), ik** 'to break, split, shred, crumble';

Derivative: ***parsuil-*** *'crumbs, shredings':* ***fasule, pasule*** *'pieces of bean'*?; ***parsiya-*** 'piece of clothing; jupe': ***parse > (fustan)-përparëse?*** *'piece of clothing; jupe*?';

parašeššzi 'to disperse(?)': **(s)pris > prish, shprish, shpërndaj** 'to disperse, scatter, ruine';

^{NA}***paraša-/paruša-/paraši-*** (n.) 'a semiprecious stone': **para/ per-soh > para-shoh/ (në)për-shoh, shoh nëpër të = (gur) i tejdukshëm, gjysmë i çmuar** 'see-through (stone) = semiprecious stone';

parastu- (n.) 'shoot, sprout, sprig, leaf(age), (fresh) foliage, (first) greenery': **para-shtru > e shtruar para, gjethnajë; para-shty, që shtyhet para, largohet, shtyhet** 'leafage,

foliage; shoot, sprout, sprig';

parasteha- (n.) 'husk, pod, shell': **para-streha > strehë a mbrojtje nga para/ sipër; zhguall** 'shelter; husk, pod, shell';

parh-^{zi}/ parhanna^{i}- (n.) 'to chase, persue': **parza/ pargjoj/ parhan > përzë, ndjek; përgjoj; përhanem, ngutem, humb qetësinë e zakonshme** 'to chase, to persue, to search, to hurry';

parhuwaiya- (n.) 'fish?': ***par-uja > për-ujë, krijesë që jeton (në)për-ujë = peshk*** *'water dwelling = fish'*?;

pars-^{zi} (v.) 'to flee, to escape': **parza > përzë, bëj të ikë** 'to make flee, to chase away'.

Derivative: ***parsnu-^{zi}*** 'to make flee, chase away'; **parza > perzë, ndjek** 'to chase away'; ***parsahannas***: **perzanë** 'to flee, to escape';

parsanu- (v.) 'to spleet, crack, erode': **parsas > prashis, gërryej** 'to hoe, to erode';

parsessar- (n.) 'crack, spleet, erosion': **parsis- > prashis(je), prashitje, gërryerje, erozion** 'hoeing, erosion';

parsena- (n.) 'cheek; genitals': **par-se > para-sheh/ para-nesh > faqe, fytyrë** '*what can be seen*; cheek, face';

parsiya-/ parsai (v.) 'to break, ruin, cut, divide': **paris- > prish, thyej, pres** 'to break, ruin'.

Derivatives: ***parsiyanna-^{i}/ parsiyanni-*** 'to break': **parisa- > prishja, prish, thyej, bëj përshesh** 'to break';

parsna- (gender unclear) a body part in the vicinity of the feet, 'heel?': ***par-'shna > t'par-eshtna, eshtrat e parë në trup; thembra; kthetra?*** *'first bones of the body; heel; clutches'*?

parsdu- (n.?) 'leaf, foliage': ***para-shtru- > para-shtruar, gjethnajë, dushk*** *'leaf, foliage'*?;

parsuil-/passuil (n.) 'cereal or dried legume': **pasulie > pasule, fasule; fara** 'dried legume; bean; semen';

parsulli- (n.) 'piece, part; semen, crumb': **parceli- > parcelë, pjesë, copë; farsu- > fara** 'parcel, piece; semen';

parsur- (n.) 'cooked dish; a rustic dish made by simmering vegetables, meats, and sometimes grains or legumes together': **parzir- > (e) përzier = pjatë/ gjellë e përzier (me mish, perime e drithëra)** 'mixture = cooked dish; a rustic dish made by simmering vegetables, meats, and sometimes grains or legumes together';

parta- (n.) 'wing, pinion, feather; (table) legs': **panta** > penda; **bartaur > (për të) bartur/ mbajtur, fluturuar; krah; këmbë mbajtëse** 'feather; wing; upholding legs';

parta/i- (n./v.) 'side, siding, partition': **parda > përdaj; shpërndaj; shpartalloj; ndarje, pjesë** 'partition; to deliver';

partawar- (n.) 'wing': **bartavar > bartar, bartës, krah, flatër** 'wing, carrier';

partipartisk - (v.) 'to untangle (wool); to weave, to move aside': **spariparis > shpupuris/ shprish (lesh etj.), shpartis** 'to untangle (wool)';

partuni- (n.) 'a bird': **bartun > që bart/ fluturon, zog** 'that can carry/fly; a bird';

parusha-/*parasha-/parashi-** (n.) 'a semiprecious stone mineral; marcasite': ***larush(a/i)/ para-shoh > (gur) larush = i çmueshëm, i përbërë nga minerale të ndryshme; para-shoh- = tejdukje, gur i tejdukshëm *'motley/ vitreous = a semiprecious stone from different minerals'*?;

parusius- (n.) 'type of bird oracle?': **parasihus > parashihës/ parashohës, që parasheh, lloj zogu/ orakulli profetik** 'foreseen; type of prophetic bird oracle';

parza (adv.) '-wards: indicating direction'; **parza > para** 'forwards'; Derivatives: ***appa parza*** 'backwards, in reverse': **prapa-parza > prapa** 'backwards, in reverse'; ***kattan parza*** 'downwards': **kat-anë-parza > këtë anë para, këndej poshtë** 'downwards'; ***para parza*** 'forwards?': **para-parza > përpara** 'just forwards';

parzahannas/ parsahannas/ pereshannas/ persahhannas (n.) 'modifying livestock': **perzihana > përziemje e bagëtisë,**

kryqëzim/ shumim i tufës ‘mixture = combining different breeds; modyfying livestock’;

parzaki- (n.) ‘tag, label’: **parzake > para-tabelë** (druri) ‘tag, wood tablet, label’;

parzassa- (n.) ‘weapons: bow, arrows’: **perzase > përzurëse, armë për përzanie: harqe, shigjeta** ‘weapons for chasing/ protection: bow, arrows’;

pas-/katta pas(s)- (v.) ‘to swallow (up), gulp down, devour, to ingest, consume’: **pas**; **(ka)pshat > kafshatë, kafshoj** ‘after; swallow (up), gulp down, devour, ingest, consume’;

pas-/pas- (n.) ‘to swallow, gulp down’: ***kashai > kashoj, kafshoj*** *‘to swallow, to bitte off’*?;

passa- (n.) ‘a type of bread’: ***kasha > ka(p)shatë, kafshatë*** *‘a bite, a piece of bread’*?;

pasihai- (v.) ‘to rub, squeeze, crush’: **psihai > pshij, fshij** ‘to rub, to erase’;

passila- (n.) ‘stone, pebble; (gem) stone’: ***(pa)-zalla; zall*** *‘stones, peble’*?;

pask- (v.) ‘to stick in, fasten, plant; to set up; to impale’: **ʳask > rras, fut (në dhé), ngjesh (pisk)** ‘to put in, to stick in, to plant; to fasten’;

paspana- (v.) ‘harmful insect, moth’: **(pa)-spona > po-shpon, që shpon, insekt që shpon (ha) rrobat, mobiliet, mola** ‘moth, harmful insect’;

passu- (n.) elevated structure (‘step, podium, pedestal or terrace’): ***pashu > pushuese, pjesë e dalë, terracë*** *‘a relaxing platform; a released structure, terrace’*?;

LUV***passuna-*** (v.) ‘to swallow’): ***ᵏapsun > kafshun-, e kafshuar, kafshoj*** *‘to bite’*?;

-pat (encl. part. of specification, limitation and identity) ‘the same, the aforementioned (anaphoric); likewise, as before; self; only, exclusively; in addition; rather; even; certainly’: **pat; ish, ishte, qe, si u tha, ish, si** ‘ex, former, had, the same, as aforementioned, likewise, as’;

pat-/ pata- (n.) ‘foot, leg’: **ˢputa > shputa** ‘foot’;
Derivatives: ***padumma-*** ‘foot (of a bed)?’: **ˢputu-ma > shputa-mba, shputa/ këmba që mban** ‘foot; the holding foot/leg’.

padda-ⁱ/ padd- (v.) ‘to dig (the ground); to bury?’: ***ˢpotai > shpoj*** *‘to bore, drill; to dig’*?;
Derivatives: ***pattessar/pattesn-*** ‘excavation, pit, hole in the ground, breach (in wall)’: **shpuesa, e shpuar, vrimë** ‘hole; scrabbling’;

pattai-ⁱ/ patti- (v.) ‘to run, to race; to flee; to fly’: **ˢpatai > shpejtoj, shputoj (ec me *shputa*), ik, vrapoj** ‘to be fast, to run’;
Derivatives: ᴸᵁⱽ***patteyant-*** ‘fugitive’: **ˢpatian > shpejtan; i shpejtë** ‘fugitive; swift, fast, runner’;

patalla- (n.) ‘puttee, leg wrapping, tether by foot’: **ˢputala > shputa (la)/ shputa-lidhje; mbështjellës këmbe/shpute; pranga këmbësh** ‘sole/ feet wrap-ing; to tie feet, to fetter; tether by foot’;

patalha- (n.) ‘sole of the foot; way of acting, behaviour; wooden fetter’: **ˢputal-ka/ ˢputa- > shputalka, putra, shputa; pengesa/ pranga shputash (këmbësh)** ‘sole of the foot; footcuffs; fetters, schackle‘;

patalhiyaman- (adj.) ‘attached, made of attaching’: **ˢputalka-man > shputalka-mban, që mban pengesa/pranga shputash (këmbësh), lidhca** ‘made of attaching; holding fetters‘;

ᴸᵁⱽ***patar*** (conj.) ‘but’: **pa- > po, por, porse** ‘but’;

pattar (n.) ‘wing’: **patar > patër, flatër; ˢpatall > shpatull** ‘wing; shoulder’;

pattar/pattan- (n.) ‘(wooden) mortar; basket (made of wicker or reed)’: **ˢpotar > shportë, sepete** ‘basket’;
Derivative: ***pattarpalhi-*** ‘an oracle bird; broad-winged’: **patar-pali > patër-(sh)palo, putra(flatra)/ shpaluesi; pat-ra > flatra, pendë; shpaloj** ‘wing-unfolder; wing paw,

feather and (un)folding; a broad-winged bird';

LUV***patassa-*** (adj.) 'belonging to foot': **ˢputas > i shputës, shputar, që i përket shputës** 'belonging to foot';

LUV***patatti-*** (adv.) 'by foot': **ˢputats > shputas, me shputa** 'by foot';

GIS***patiyalli-*** (n.) 'post, leg': **shputa, këmbë (e mobilies)** 'post, leg of furniture';

pattula- (n.) 'buckle, loop, knot': **ᵏᵃpatula > kaptule, kapëse, mbajtëse, nyje** 'buckle, knot';

padumm(a)-/padummazziya (n.) 'the legs or support at the bottom of a bad': **ˢputum-masiha > shput-mëshehurat, këmbët e poshtme të shtratit, që nuk shihen** 'the legs or support at the bottom of a bad';

LUV***pattun-*** (n.) 'pestle': ***ba-tun'> ba-tund(je), tundës, shkop për tundje*** *'pestle'*?;

LUV***patzadu*** (v.) '(that he) carries/brings': **pa/ba-çoiti > po-çon, po bart** '(that he) brings';

pawari(ya)- (v.) 'to make/light a fire': **ba-zaria > ba-zjarr, bëj zjarr, ndez** 'to make/light a fire';

pa.-za- (=pankusza)- (adv.) 'together; entirety': ***baskusa > bashkuar, bashkë, bashkësi, tërësi*** *'together; entirety'*?;

pazzana- (v.) 'to glue, to stick': **(ba/po)-nzanë > ba(po)-nzanë, zë bashkë, ngjit, kap** 'to glue, to stick, to attach';

pe- (prep.) 'towards, until; to bring, to stretch': **pe(i) > pei; prej (=drejt), bie** 'from, towards; to bring';
Derivative: ***pe(s)-*** (v.) 'to bring': **be(i) > bie** 'to bring'; ***peya-/piya-*** 'to send': **bia > bie, sjell (= dërgoj)** 'to bring (= to send)';

pehute-^{zi}/pehut- (v.) 'to lead, to bring, to conduct (there)': **bihet/ behet > bihet/ bëhet; sillet, udhëhiqet** 'to bring, to become';

pe.(= peran) (prep.) 'before, in front of, thither': **paran > para** 'in front of, thither';

peyanai- (v.) 'to reward (someone)': **ᵉpeia-nai > epim-na;**

japim shpërbim, dhuratë ‘to give, to reward’;

peye-*^{zi}*/ pey- (v.) ‘to send’: ^{e}**pai > epi(m), jap, dërgoj dikujt diçka** ‘to give; to send’;

Derivatives: ***pey(a)skattalla-*** ‘deliverer’: **epi-skapala > epës-shkepës, dhurues-shpërndarës** ’deliverer’;

penna-/penniya- (v.) ‘to drive (there); to send; to bring; to accept, to acknowledge’: ^{s}**pena/ biena > shpie/ bie/ bëj, udhëheq, sjell, pranoj** ‘to accept, to acknowledge’;

pendihi/ pindihi (n.) ‘justice, right’: ***pendiha > pendesa; akti i pendesës para drejtësisë*** *‘atonement; a sense of repentance in the context of justice’*?;

peppiessar (n.) ‘shipment, consignment’: ^{s}**piesar > (i/e) shpënë, që shpihet, dërgesë** ‘shipment, consignment’;

per/ parn-/ parnanza- (n.) ‘house, household’: ^{s}***per-parnatza- > ship-përnatëza, vendi ku flihet përnatë, bujtinë, shtëpi*** *‘nightly dwelling, dormitory, lodging; house’*?

Derivatives: ^{LUV}***parna-*** ‘house’; ^{LUV}***parna-*** ‘house’: ^{s}***per-parnat- > shpi/ përnatëz, vendi i përnatshëm, shtëpi*** *‘nightly dwelling, dorm(itory); house’*?; ***parnawaisk-*** ‘house’: ***parnatas- > përnatëz*** *‘nighty dwelling’*?; ^{LID}***bira-*** ‘house’: ***bira > bira, vendi ku bie/ shtrihet njeriu, shtëpia*** *‘the hole where one can lie down = house’*?;

peran/ piran (adv.) ‘before, in front of, in presence of; previously, in advance; in front, first: **paran > para, përpara, paraprakisht, pranë** ‘before, in front of, previously, in advance’;

Derivative: ***peran appa-*** ‘forth and back’: **para prapa** ‘forth and back’; ***peran arha-*** ‘further away’: **para larga, larg para** ‘further away’; ***peran huyatala-*** ‘guide’: **para/ pranë kuitala, përkujtues/ gjuejtës, prijës** ‘riminder, guide’; ***peranmannas-*** ‘before us, in front of us’: **para-man-nesh** ‘before us’; ***peranmit*** ‘before me’: **para meje** ‘before me’; ***perantit/ -tet*** ‘before you’: **para teje** ‘before you’; ***perasitt/-et*** ‘before him/her’: **para tij/saj** ‘before him/her’;

[NA4]***peru/ peruna-*** (n.) ‘rock, cliff, boulder’: ***[g]eru > gur?*** *‘stone, rock’?*;

pes(s)- (v.) ‘to rub, scrub (with soap)’: **pshi > fshij** ‘to rub, scrub’;

pesan-/ pesna-/ pisena- ‘man, male person’: ***peshan > pështurrës; që pështurr (=mashkull)*** *‘who spits; male person’*?;

pessiya- (v.) ‘to throw away, to cast, to shove; to abandon; to cast off; to ignore’: **pezmia > pezmi; pezmoj, përbuz; pështyj; [m]esiai/ [l]esiai > mështoj/ lështoj, shtyj tutje, lë, hedh** ‘to despise; to spit; to throw a way, to abandon;’;

Derivative: ***pissiyawar-*** ‘contempt, rejection’: **pishtiar > (e) pështirë/ pistë, pështymë, pezm; që është e pistë, për t’u pështyrë (lështuar/ mështuar?); pezmatuese, përbuzëse, e papranueshme** ‘contempt, rejection, disgust, spittle’;

peda- (v.) ‘to carry, to take away, to declare, to pass’: **beita > bie, sjell, kaloj; pede (urdh.) > ma jep** ‘to carry, to bring, to take away, to pass’;

pi-/ piya-/ pai- (v.) ‘to bring’: **bi- > bie, sjell** ‘to bring’;

Derivative: ***appa piyant-*** ‘to extradite, to deliver’: **prapa bian > prapa bie, sjell/ ekstradoj (të burgosurin)** ‘to extradite, to deliver’; ***piesk-*** ‘to send’: **[s]pie- > shpie, dërgoj** ‘to send’; ***piya-*** ‘gift’: **[a]pia- > jap/ jep(ja), dhurata** ‘the give; gift’;

pietta-/ pitta- (n.) ‘allotment, part, piece, share’: **piesa > pjesa, copa** ‘piece, allotment, part’;

[LUV]***pinta-*** (n.) ‘pole, rod’: **pintza/ binta > pinca/ bienta (që bjen/mban), masha (zjarri)** ‘forceps, fire tongs, pole, rod’;

pippa- (v.) ‘to knock down/apart/off, to overturn, to destroy; to turn up, to throw up’: **[s/z]hipa/ [z]dripa > zdripa, zbrita; zbres, ul, rrëzoj** ‘to turn up, to throw up, to overturn’;

bir- (n./v.) ‘house; propriety; to hijack, to appropriate ilegally ’: **bir- > bira, vendi ku bie/ shtrihet njeriu, shtëpia si *vrimë*; birësoj, piratoj, përvetësoj ilegalisht** ‘the hole-house; to adopt, to hijack, to appropriate illegally’;

pirnu- (v.) ‘to hijack; to embezzle; to appropriate ilegally’: **birnu > birnoj, birësoj; piranoj > piratoj, rrëmbej, përvetësoj ilegalisht** ‘to hijack, to adopt, to embezzle, to appropriate illegally’;

piran-/peran- (v.) ‘before, in front of, near/by’: **peran > para; pranë** ‘before, nearb/by’;

pirza- (adv.) ‘backward, upside down, in reverse’: **parza, pranë, para-prapa; përzier** ‘backward, in reverse; mixed, exchanged’;

PAL***pisa-*** (v.) ‘to bring’: **bies- > bisha/ bija; bie** ‘to bring’;

-pit-/-pat (v.) ‘precisely’: ***-pi- > -pik, përpik(të), saktë, vërtet*** *‘precisely’*?;

piddai-/piytiya- (v.) ‘to run, hurry’: **ˢpejtai > shpejtoj, nxitoj** ‘to hurry, to run’;
Derivative: ***pittanu-*** ‘to make run’: **spejtan > (bëj për të) shpejtuar** ‘to make run/hurry’; ***appa piddai-*** ‘to return by running’: **prapa spijtai > shpejtoj prapa, prapakthehem me të shpejtë, me vrap** ‘to return by running’;

pittai- (v.) ‘to bring, carry; to render, pay’: **bita/ ˢpetai > bie, sjell; shpejtoj** ‘to run, hasten; to bring, carry’;

pittai-/pitti- (v.) ‘to irun; to flee’: **ˢpetai > shpejtoj; bie** ‘to run, hasten; to fell down’;

pittalai-/pattalai- (v.) ‘to abandon, leave (aside), disdain’: **ˢpetlai/ bitalai > shpejt-la(lë)/batallis, lë anash, braktis** ‘to abandon, run, disdain, leave (aside)’;

piddalli-/pitiyalli (v.) ‘fast, agile’: **ˢpejtal- > shpejtan, i shpejtë** ‘fast, agile’;

pittalwa- (adj./n.) ‘pure, clear, simple, light, thin; that can spread out’: **petal- > petak, i lehtë, i hollë; pitja; petë; që mund të hapet; pitalkë** ‘pitta (dough); foil; light’; thin; that can spread out’;

piddannai- (v.) ‘to pay regularly’: **po-danai > po-dhani; dhanë/ dhënë, (po) jap; dhënie pagese (me rregull); paguaj** ‘to pay’;

pitar- (v.) ‘plateau, serving tray’: ***bitar > bietar, tabaka shërbimi me të cilën bihet porosia/ ushqimi*** *‘serving tray’*?;

pittauri- (n.) ‘big landowner; allotment, part, piece, share’: **piesar > pjesar/ pjesëtar, pronar i një pjese të madhe (toke, territori, prodhimi), pjesë** ‘big landowner, piece, allotment, part’;

[LU]***pitteyant*** (v.) ‘fugitive, regugee’: [s]**pejtan- > shpejtan, që shpejton, që ik** ‘fugitive, refugee, fast’;

pittula- (n.) ‘knot, loop, rope’: [ka]**pitul- > kapës/e; litar, nyje litari** ‘rope, knot’;
Derivative: ***pittuliya-*** ‘anguish; entanglement’: [ka]**pituia- > kapitje, ankth; kapje, ndërkapje, ndërthurje** ‘anguish, lassitude; entan-glement’;

[LUV]***piunni-*** (v.) ‘we bring’: **biu-na- > biem-ne, (ne) biem, sjellim** ‘we bring’;

[LUV]***Priyamuwa-*** (v.) ‘Priamus (Hom.); excelling in courage’: **primes- > primës, prijës, princ; i pari** ‘leader; prince, heroic leader; the first one’;

pui- (n.) ‘mouth’: [h]**apui- > hapja, e hapura (= goja)** ‘opening = mouth’;

[LUV]***puh-*** (v.) ‘to combat, hunt, undertake a campaign’: [g]**uh- > gjuaj, gjuaj, gjah; dal në gjueti; luftoj** ‘to hunt, combat, undertake a campaig’;

pukk(t)ta(ri) (v.) ‘to be hateful, be repulsive, be unpleasant’: ***spurtar- > shpërthyer; shpërthej, pëlcas, ndihem i zemëruar; gjahtar, gjuaj*** *‘to explode, to be angry/ repulsive; to hunt’*?;
Derivative: ***pukkant*** ‘hunter; tyrant, cruel’: [g]**uhtar/** [g]**uktar- > gjahtar / gjakatar, i urryer** ‘hunter; tyrant, cruel’;

pul- (n.) ‘fate, destiny’: ***[q]ul- > qello; qëlluar(je), qëlloj; gjuajtje, fat gjahu*** *‘(to) shoot(ing); fate, hunting fate’*?;
Derivative: ***pulai*** ‘to draw by lot’: ***[q]ulai > qëlloj; kap/ godas/ gjej rastësisht*** *‘to draw by lot’*?; ***pulala*** ‘who draws by lot’: ***[q]ulali > qëlluesi/ qëlluestari; ai që kap/ godet/ gjen me të qëlluar/ rastësisht*** *‘who draws by lot’*?;

pulla- (n.) 'young, little; child': **ᶜull- > cull; kalama, fëmijë** 'little; child';

puna-/^{LUV}***punata/i-*** (adv.) 'whole, entire, all': **ᵗuna- > tana, tërë; krejt, të gjitha** 'whole, entire';

punuss- (v.) 'to ask, question, consult; to investigate': ***punus/ ˢpunus > punoj/ shpoj, hulumtoj, kërkoj; shpoj*** *'to work; to inves-tigate'*?;

pupu(w)alli- (n.) 'ruins, field of ruins': ***po-ru(n)ali > po-rrënoj, rrënoja*** *'ruins'*?;

puppussa- (n.) 'to crush, flatten': **ᵏapusa > këpus, rrëzoj** 'to break, to cut, to crush, to ruin'?;

pupuwalai- (v.) 'to seduce, have sex, copulate': **ᵏap(lai) > kap/ kaploj, josh (seksualisht)** 'to grasp; to copulate, seduce/ have sex';

purasta- (adj.) 'spoiled, decomposed': **prista > (i/e) prishtë, i prishur** 'spoled, decomposed';

puri- (n.) 'lip; edge': **bri/ buzi > bri/ buzë (skaj, teh)** 'lip; edge';

purulli/ya- (n.) 'house, temple': **per-uli/a > për-ulje, shtëpi për lutje, tempull; festë/ ritual pranveror hitit me përulje** 'bowing; house, temple; a Hittite spring ritual accompanied by prayers/bowing';

puszi- (v.) 'to be eclipsed?': ***pus-zi > u nxi; spusi > (u bë) shpuzë*** *'got black, eclipsed; pitch-black'*?;

pussai- (v.) 'to chop up, crush': **ᵏpusai > këpus; rrëzoj** 'to chop up, to break, to cut, to crush, to ruin';

pussali- (n.) 'a leg or foot garment': **ˢputal > shputa, çorapë të shkurtra; ᵏpusare, lloj shputash** 'foot garments';

puti- (n.) 'piece, chunk, lump': **ᵏputi > (e) këputur, pjesë, copë** 'piece, chunk, lump';

putkiya- (v.) 'to swell (said of fermented dough and of a tumor or boil on the head)': **butkia/ buskia > a zbutur/ e mbushur, e enjtur** 'to swell, to soften';

puwai- (v.) 'to pound, grind': **ˢpuai > shpoj** 'to drill, grind'.

Derivative: ***pupulli-*** ‘ruin?’: **spupuli > (e) shpuar (ulët); vrimë** ’hole’;

puwatti- (n.) ‘madder, (dyeing) powder?’: ***buati > bojati, bojatisje, ngjyrosje*** *‘coloring, dyeing’*?;

- S -

-s (ending): **s, sh-; mbaresë** ‘ending’;

-sa-/-si- (pron.) ‘her, his’: **sa-/si- > saj; e saj/e tij** ‘her (his)’;

LUV***sa-*** (v.) ‘to be angry’: **sai- > shaj; zemërohem** ‘to curse, to get angry’;

sa- (v.) ‘to let go; to allow to leave’: **[l]sai- > lshaj; lëshoj** ‘to allow to leave’;

=ssa-; ***-ssa-^{i}/-ss-*** (imperf. suffix) (v.): **sha/sh- (sufiks/ mbaresë)** ‘suffix/ ending’;

sah-^{i} (v.) ‘to fill up, to stuff, fill in, stop, block, plug up’: **[m]sahi > mushahi, mbush-** ‘to fill up, to fill in’;
Derivative: ***sahessar/ sahesn-***: **[m]sahesar > mushu(r/n)/ mbushur-** ‘filled; to fill up, fill in’;

sah- (v.) ‘to look for; to see, search, aspire’: **sah > shoh, vërej, kërkoj** ‘to see, to look for, to aspire’;

sah/sai-/siya- (v.) ‘to clog, stuff, stop up, impress, seal; to put on (headgear); to pitch (a tent), prick, sting; to propel, shoot, throw: **za > za/nxa (zë), mbyll; [m]sai > mshoj, mëshoj, shtyp, ndrydh; sai > shaj** ‘to clog, stuff, stop up; to hit, to impress; to curse, to shout’;

sahhan- (n.) ‘a kind of obligation, service or payment due from land tennants to the real owners of the land (palace, temple, community or individuals)’: ***sohan > shohan; shikim, vrojtim, kujdes për tokën e shfrytëzuar, kujdes ndaj pronarit?*** *‘service or attention owed by land tenants to the rightful owners of the land’*?

sahessar/ sahesn- (n.) ‘fortification, stronghold’: **sohesar/ [f]sehes > fshehes/ar/; (kullë prej ku shihet); vend fshehjeje, fortifikatë** ‘stronghold; waching tower; hideout, forti-

fication, citadel';

sak(k)-/ sek(k)- (v.) 'to know (about), to experience, to heed, to pay attention to, to recognize; to remember, to be expert in; to be acquainted with': **sah > shoh; sak!, njoh; ashtu, e vërtetë; shkyej, shyej** 'to see, to experience, to know; true; to cut';

sagai-/ saki- (n.) 'sign, omen; warning; feature, characteristic': **sahai > shohai, që shihet > shaj/ shej/ shenjë; zagar (që ndjek gjurmët/ shenjat); fshaj** 'sign, omen; retriever; (to) sigh';

Derivatives: **sakiya** 'to reveal, unveil': **sohia > shohi, shoh, zbuloj** 'to see, to reveal, to unveil'; **sagais idalus** 'a bed sign/ omen': **sohas i dala > shenjë e dalë, (e keqe) që shihet** 'a bed sign/ omen';

sakan/sakn- (n./v.) 'oil, fat': **^{l}ag > lang/ lëng, gjalpë, dhjamë; gak > gjak** 'wetting/anointing oil; juice; blood';

sakkar, ***zakkar/ sakn-*** (n.) 'excrement, dung, faeces': **^{k}aka- > kaka; skar- > shkarkim, shkulje/ çkul(je), dhierje, mut, fekalje;** 'shit, excriment, dung; to defecate';

^{LU}***sakkinni-/ zakkinni-*** (n.) 'administrator**,** person of law; prefekt (to be read as *zakkinni* rather than (as) *sakkinni*': **zakoni(n)- > zakontar/ zakonor, njeri i zakonit, ligjit, i traditës zakonore, kanunore, njeri i ligjit, administrator i asaj që është *e zakonshme*; shikues, kujdestar** 'administrator, person of law/ tradition/ costumary law; caretaker, overseer';

saklai-/ sakli/ sakkai- 'custom, customary behavior, rule, law, requi-rement; rite, ceremony; privilege, right': **zakon, traditë zakonore, regull, ligj; *sakai-gakai?* > *gjakoj, gjakoj, hakmirrem*? >** 'costumary law, tradition, custom, rule, low; *revenge, vendetta*?';

sakniya- (v.) 'to defecate, make impure': ***^{g}aknia > gjaknoj; ndyj me gjak, përgjak; ^{k}aknia > kakoj, dhjes*** *'to taint with blood; to make impure; to defecate'*?;

Derivative: ***saknuwant-*** ‘oily, fatty, greassy’: **gaknuan > (i) gjaknuan, i gjakosur, i përlyer me gjak, i përgjakur** ‘bloody, gory’;

saktai- (v.) ‘to provide sick-maintainance’: **shoha > shoh, kujdesem, ofroj ndihmë** ‘to see, to provide sick-maintainance’;

sakui- (n.) ‘eye’: **sohkui- > shikues/ shohës, sy** ‘eye; seeing’;

sakuissa- (n.) ‘a body part; part of the eye?’: **sokisa > shikesa; shikim, pjesë syri; shoh(je), të parë** ‘seeing; part of the eye’;

sakuni- (n.) ‘spring, well’: ***ˡagun(i) > laguna, lagie, burim lagieje; lang, burim (i lëngshëm), rrjedhë, burim*** *‘source of moisture; spring, well’*?;

Derivative: ***sakuniya-*** ‘to water’: **lagunia > lag, ujis** ‘to water’; ***sakuwan-*** ‘wet, damp’: **laguan > i lagun** ‘wet’;

sakuntarriyanu- (v.) ‘to stay, remain, rest; to be neglectted, to be unvisited, be untended, be uncelebrated’: ***shkuanta-rri > shkurje-rri, rri-e-nuk shkoj, mbetem*** *’to stay, to remain’*?;

sakuttai- (n.) ‘thigh?’: ***sakuta > skuta, skuta mes kofshëve*** *‘thigh gap‘?*;

sakuwa- (n.) ‘eyes’: **soh(k)ua > shoh/ shikimi; të shikuarit, sytë** ‘seeing; eyes’;

Derivative: ***sakuwa ep(p)-*** ‘to take a look’: **sokua ep > shikim/ shoh jep, jep shikim, hedh një sy** ‘to take a look’; ***sakuwa munnai-*** ‘to turn a blind eye’: **sokua mana > shikimin mban, mbyll sytë, injoron** ‘to turn a blind eye’;

sakuwai- (v.) ‘to look (at), watch, observe, see’: **sokuvai > shikoj; shoh, shikoj** ‘to look (at), to watch, to observe, to see’;

Derivative: ***sakuwai-/ sakuwatar*** ‘observation; kind of punishement; to moisten, to wet, to soak’: **sokuai/ shoh/ shikim = gjakoj, bëj/lag me gjak, përgjak** ‘observation; to blood, to moisten/ wet with blood’; ***sakuwant-*** ‘seen; visible’: **soh(k)uan > i shoh(un)/shikuar, që shihet** ‘seen, visible’;

sakuwal- (n.) ‘gold leaves covering the deceased’s eyes’: **so(k)-kual > shokuale, petale të arta për mbylljen e syve/ shikimit të të vdekurit** ‘gold leaves covering the deceased’s eyes‘;

****sakuwannant-*** (v.) ‘protected, respected, cared for’: **sohuan > shoh-, shikuan/ shikuar, kujdesur** ‘being seen; to be cared for‘;

sakuwant- (adj.) ‘imbibed, absorbed, soaked, wet’: **ˡagun > (i/e) lagun/ lagur; skurrë, që pikon** ‘soaked, wet’;

sakuwantariya- (v.) ‘to rest, stay, be neglected, be abandoned’: **ˡargu(a)n-rria > larguan-rri, që rri larguar, që rri e pushon mënjanë** ‘to stay aside, be neglected, rest on the side’;

sakwa- (v.) ‘know’: **sohua > shoh/ shih; shiko!; dije!** ‘see; know’;

KUS***sala-*** (n.) ‘strap, belt’: **ᵍala > gjalma, sixhim** ‘strap, belt’;

salla- (adj.) ‘ungulate livestock, hoofed cattle?’: ***ᵍalla > (e) gjalla, gjallesë, gjâ e gjallë, kope, tufë*** *‘livestock, cattle’*?;

sallai-/ salliya (v.) ‘to become vast, become flat, spread out’: ***çalai > çilem; lëshoj, lëshohem, zgjerohem; shtrij, gjalloj*** *‘to open, release, unleash, become vast; to spread out; to live’*?;

sallakarta- (n.) ‘presumptuousness, pride, arrogance’: ***qallakarr > qëllon-korr(je); veprim i gjallë, korrës, plot arrogancë*** *‘pride, arrogance’*?;

sallan(n)ai- (v.) ‘to shoot, draw/ drag out’: **ᵍallonai > qëlloj, godas** ‘to shoot, hit’;

sallanni- (n.) ‘greatness, power’: ***ᵐadan- > madhani, e madhja; nalani > i nalti/i lartësia; za-lani > zalënësi, ai që lë za/zë*** *‘greatness, reputation’*?;

Derivatives: ***sallatar/ sallann-*** ‘greatness; rulership’: ***za-li/za-latar > za-lanës, që lë zë; madatar/madan > i madh*** *‘great/ness, glorious; great’*?; ***sallanu-/ salles-/ sallai-*** ‘to (make smth) grow (up)’: ***madanu> madhnuar, madhëroj; za-lanës, që lë zë*** *‘to grow; to make greatness’*?;

salli- (n.) 'great, important, main ': ***^{m}adi- > madhi, i madhi; nalti > i nalti/i larti; za-li > zalënësi, ai që lë za/zë; i gjalli*** *'great, important'*;

salik-$^{a(ri)}$ (v.) 'to touch, have contact with; to approach; to intrude into; to invade, penetrate, violate; to have (illicit) sexual intercourse; to reach to': **shaliar > shaluar, shaloj; zotëroj; lëshuar, lëshoj** 'to bestride, intrude into, strike down, reach to; to master; to unleash';

samana- (n.) 'foundation(s); foundation deposit': **(sa)-man > sa mban, që mban; themel** 'holding; foundation(s); foundation deposit';

Derivative: ***samanatar/ samanann-*** 'foundation': **sa-man-tar > sa mban(ta/te), që mban; themel(oj), krijoj** 'foundation(s); to create';

samankurwan- (n.) 'beard': ***sa-manku-rruan > që s'e mban rruajtur, mjekra*** *'beard'*?;

samehuna-/semena- (n.) 'cereal product': **samuna > samuni, simite e hollë, rrumbullake** 'a small, round bread; cereal product';

samen-/semen- (v.) 'to go ahead of; to be disappeared': **semen- > shembun/ shembur; shemb(et), zhduket, prishet; shmangur** 'to be demolished, to be disappeared; to escape';

Derivatives: ***samenu-*** 'to withdraw, to pass by, to clear out': **saman(g)u- > shmangur, lënë mënjanë, tërhequr** 'to escape, to withdrow';

sami- (n.) 'smoke?': ***ʻami > tymi*** *'smoke'*?;

samnai (v.) 'to create': **sumnai > shumoj; zanë/nxanë; zënie fare, peme etj.** 'to increase, to multiply, to create; to plant';

sanna- (v.) 'to silence, hide, conceal': **suna/ fsena > shuhna/ shuaj; fshena, fshihem; shukas, hesht, fsheh** 'to silence; to hide, conceal';

^{LUV}***sannai-*** (v.) 'to return': **s-anaj > anoj, vij nga ana (tjetër)** '(coming) from the other side';

sannapi/li- (adj./adv.) 'empty (-handed); not pregnant; plain?,

modifying hay?': **s-napi > s-nep > s'jep, që nuk jep, nuk bjen; i zbrazët** 'not giving; empty';

sanh-^{zi} (v.) 'to seek, look for; to investigate; to attempt; to avenge; to look after; to clean, to sweep clean': **shohi > shoh, kërkoj** 'to see, strive after, look for, look after';

sanhu(ha)- (v./n. 'to grill; to dry; a food': ***^{t}anha > ^{t}ahun-ha, haje e tharë/ pjekur*** *'to grill; food; to dry'*?;

sanhuna- 'a plant-based food product': **sanha/ tahuna > sana/e ^{t}hahuna (thara), ushqim/ bari i tharë për kafshët** 'bay; a plant-based food product for animal consumtion';

Derivative: ***sanku-*** 'plant': **sana** 'bay';

sani- (adj.) 'the same, one and the same': **san > send; -ni > një** 'thing; one';

Derivatives: ^{LUV}***sanawa/i-*** 'god/s'; ***sanawastar-*** 'goodness': **santa > shejta, shenjt, zot** 'saint, good';

sanizzi-/sanezzi- (adj.) 'pleasant, kind': **kanisi > i kandshëm/ këndshëm** 'pleasant, savory, nice';

sankui/ sankuwai- (n.) 'nail; a unit of linear measure': ***sankui > thua*** *'nail'*?;

sap-/sapai- (v.) 'to peel; to grate': **copai > cop'toj** 'to grate';

sappara- (n.) 'an article (of clothing) that is worn at the waist; scraper, knife?': **sipara > sipar (beli); sipëran, shokë (sipër) beli** 'waistbend';

sapasiya (v.) 'to scout, reconnoitter': ***(sa)-pashi > sa/çka pashë, sa/çka zbulova*** *'what I sow, what I scoutet'*?;

sapikkusta- (n.) 'needle': **sapuesa- > shpuese-gjilpërë, karficë** 'needle, clip, pin';

sappi[s(-) (n.) 'hairpin needle?': ***spus- > shpuese/ kapëse (flokësh), karficë*** *'hairpin needle*; *drill-shaped hairpin'*?;

sappisarahh- (v.) 'to wash, to clean': **spirlai- > shpërlaj** 'to clean, to flush';

sapidduwa- (adj.) 'violent, threatening': **sapituas- > copëtues; kapitës, goditës, pushtues** 'crushing; violent, threatening, conquering';

sapsama- (v.) 'type of plant: sesame': **sezam, lloj bime** 'sesame';

saptaminzu (adj.?) 'sevenfold(?); case?: **s^{t}ata-mi > shtata mbi, shtatëfish** 'sevenfold';

sārr-^{i}/sarr- (v.) 'to divide up, distribute; to split, separate': **sharri > sharroj, pres, ndaj** 'to saw, to divide up, to split';

sara-/saramna- (adv.) 'up(wards), aloft; on top of, above': **s'a-ra > s'ka ra; sipra/ sipër; para** 'above, on top of';
Derivatives: ***sarazzi(a)-*** 'upper, superior': **s'a-ras > s'ka ra, që nuk ka rënë, që rri sipër** 'above, on top of, up';

sarra-/sarrai- (v.) 'to divide, to share, to split': **sarrai > sharroj, pres, ndaj** 'to saw, to divide';

-sara (morpf.) 'morpheme of the feminine': **-sar > shër- (morfemë për femëroren)** 'morpheme of the feminine';
Derivatives: ^{LUV}***asri-*** 'woman': ***^{v}as(r)i > vash(ër)i, vasha; femra*** *'woman, missis, maiden'*?; ***asrahit-*** 'woman': ***^{v}asrahi > vashëri, feminitet*** *'femininity'*?;

sarai- (n.) 'to weave, to move back and forth': **sarra- > sharrim, pjesë e prerë me sharrë, copë** 'to saw; to weave, to move back and forth';

sarra- (n.) 'part, piece': **sarra- > sharrim/ sharresë, pjesë e prerë me sharrë, copë** 'sawed-off (part); part, piece';
Derivative: ***sarran*** 'divided, separated': **sarruar- > (i) sharruar, ndarë, prerë** 'sawed; divided, separated'; ***sarratar*** 'division, separation': **sarrim > sharrim, ndarje, prerje** 'sawing; division, separation';

^{NIN}***sarram(m)an-*** (n.) 'filled bread': **sarra-man > sharramban, bukë 'e sharruar' në mes, lloj sanduiçi** 'filled bread; a sandwich';

sarap-^{i}/ sarip- (v.) 'to sip': **sorbi > surb(oj)/ gjerb; hurboj, rrufis** 'to sip, to drink';4

sarazzi- (adj./adv.) 'upper, above': **siprazi > sipëraz, i sipërm** 'uper, above';

sarhiy(iya)- (v) 'to attack, press upon': **(a)rahi > rrah-** 'to beat

, to attack';

Derivative: ***sarhuntalli*** 'criminal': **(a)rihun- > -rrahun/ rrahje, rrahës, kriminel** 'criminal';

[UZU]***sarhuwant-*** (n.) 'belly; innards; foetus, unborn child, placenta': **sa-ran > zorrë; e brendshme, zorranë, placentë** 'intestine, innards, bowel, placenta';

sariya- (n.) 'column; alignement of peuple': **sa-ria > zorrija, zorrnaja, zorrana; kolonë, varg (njerëzish) në formë zorre** 'chain of intestines, column';

[LUV]***sarri-*** (prep./adv.) 'above, on, uper': **sapri > sipri** 'above, on';

sariyant- (n./v.?) 'embroidered, goldsmithink?': **zarian/ [f]arkim > zjarr(on)/zjarrmim; ari, artarí; trajtim me zjarr në argjendari, punim ari, farkim** 'working (with fire) in goldsmithink, silversmithing?';

[LU]***sarikuwa-*** (n./v.?) 'to forge a weapon?': **[f]arikoi > farkoj, farkim (arme)** 'to forge (a weapon)?';

sarip-/sarap- (v.) 'to swallow, taste, sip': **[g]arp > gjerb, provoj me gëllënjkë** 'to taste, swallow';

[TUG]***sarriwaspa-*** (n.) 'a garment': **sa-rrihas > që rri në to, që mban veshur; rroba; thurma** 'garments';

sarkaliya- (v.) 'to rebel, rise up against': ***zar-kallia > zjarr-kall-, kallet si zjarr, merr zjarr (kundër), ndizet, revoltohet; za-kall-, merr zë, ndizet, revoltohet?*** *'to catch fire; to rebel against'*?;

sarku-/sargah- (adj.) 'eminent, illustrious, powerful, an eminent person': ***[l]argu > largu(ar)/ lartuar; zâ-çu, që i ka dalë zani/ zëri; që vete larg/ lart, i njohur, me nam*** *'to be eminent, to have reputation'*?;

Derivatives: ***sargahatar/ sargahann-*** 'eminence'; ***sarkiske/a-[zi]*** 'to be eminent', ***sarlai*** 'to raise, make win': ***[l]argatar > larguar/ lartuar, i njohur, me nam; lartoj, ngre lart*** *'to be eminent, to have reputation; to raise'*?;

sarlamisa-/sarlatta- (n.) 'exaltation, glory, honor': ***zâ/ zjarr-***

lamë, zëlënie, të bërit nam; lavdi, nder *'reputation, glory, honor'*?;

Derivative: ***sarli -*** 'exelent, sublime': ***zâ-li/ lë, lë emër/ zë; zjarr-li/ lë(në)*** *'to be eminent; crafted in fire'*?;

sarnanta- (n.) 'placenta': **za-nan(t)a, që zihet/ formohet në barkun e nanës, placentë, nëntëmuajsh/ja** 'placenta';

sarnink- (v.) 'to give compensation; to compensate for something, to make up for something: **(s)-arni > si/që arnohet, arnoj** 'to patch up';

UZU***sarnumar-*** (n.) 'part of the animal's body; a piece of flesh in the region of the belly or genital area; hip?': **(s)-arume > e arnume/ arnuar, si/që është arnuar, arnë e veshur si rrobë sipër barkut a gjenitaleve** '; a piece of clothing/patch worn over the belly or genitals';

sartai-/sartiya- (v.) 'to coat; to bathe, wash': **lartai > laj; lartoj** 'to wash, to bathe; to raise';

sardi-/sardiya- (n.) 'help': **sa-ardi > që ardhi, ardhje (si ndihmë)** 'ally, support, help';

saru- (n.) 'booty, plunder': **marru > e marrun, që merret, plaçkë** 'booty, plunder';

Derivatives: ***sarunt -*** 'plundered, looted, robbed': **marrun; robëruar, plaçkitur** 'plundered, robbed'; ***saruwai -*** 'to plunder': **shkarravis, shkatërroj, plaçkis** 'to plunder, to devastate';

saruntai- (n.) 'spring, well': **kruna > krua; e çaruna/ çara si burim uji** 'spring, well';

Derivatives: ***sarrumar-*** 'separation': **(e) çaruna/ çara, e ndara, ndasia** 'plundered, robbed';

sarupa- (n.) 'dispute': **çaruna > e çaruna/ çara, çartja, grindja, prishja** 'dispute; disagreement';

sasa- (n.) 'sheep; wild goat; roe deer, mammal': **dasa > dash(a), desh (sh.), dele** 'sheep; ram';

sasant- (adj.) 'sleeping; he who sleeps with a concubine': **dasant > dashnor** 'lover';

Derivative: ***sast/a-*** ‘badding; to go to bad’: **^{d}ast(a) > dashur** ‘to love, to go to bad’;

sassanu-/ sassumai-/ sasnummas (v.) ‘to sleep; to make someone sleep with’: **^{d}asanu > dashunu/ dashuruar** ‘to love; to make love’;

^{GIS}***satta-*** (v.) ‘rake, harrow’?: **sata > shat(a/i)** ‘hoe’;

satar- (v./adj.) ‘disease; to get angry’: **shitua > i shituar, i goditur; shitoj** ‘attacked, hurt, injured; to attack’;

sattawartanna (adv.) ‘for seven laps’: **stat-vartana > shtatë vërtitje, shtatë xhiro** ‘seven-rounds’;

sausiya- (v./n.) ‘to scout, to watch out for, to explore (a musical instrument); horn (a drinking vessel)’: **shosia > shohësia/ të shohësh, të dalët për të parë, për gjueti, në kërkim** ‘to scout, to explore; hunting’;

sauwaniyavant- (adv./v.) ‘to be angry’: **sha(o)vania > shava, me të shara, në gjendje zemërimi** ‘to shout, to scold; to be angry’;

sauwar- (n.) ‘anger, wrath’: **sha(o)va > shava, sharje, zemërim** ‘scolding, shouting, swearing; anger’;

^{SI}***sawatar/a-*** (n.) ‘horn (a musical instrument); horn (a drinking vessel)’: **zavatar > za(tar), që lëshon za = bri, zurna; za-ujtar > që zë ujë (mjet për pije)** (horn, a musical instrument/a drinking wessel);

sawitist - (n./adj./adv.) ‘yearly; less than a year’: **sa-vitis > saviti, rreth një vit, (për kafshët: viç motmoti)** ‘yearly; about a year’;

sazk- (v.) ‘to move, to place’: **stek- > shteg(oj)/ shtegtoj, lëviz; kcaj > kcej/kërcej** ‘(to) path, to move; to jump’;

seh- (v./n.) ‘a lot of noise, air of fanfare, make dirty’: ***zhur-/ zdrahl/ nxih > zhurmë; zdral, ndotje, nxij*** *‘a lot of noise, air of fanfare, to make dirty’*?;

sehelli (adj.) ‘pure, purifying’: ***^{k}ehelli- > (i) kthjellët; pastrues*** *‘clear, pure, purifying’*?;

Derivative: ***sehelliski-*** ‘purification titual’: ***kthjellues, kthjellim; ritual kthjellimi, pastrimi*** *‘purification (ritual)’*?;

sehuisk (v.) ‘to mock, make fun of’: **^{k}ehish > kesh/ qesh, tallem** ‘to laught (at); to mock’;

sehur- (n.) ‘urine, dirt’: **shur- > shurrë** ‘urine, dirt’;

Derivatives: ***sehuriya*** ‘to urinate’: **shuri > shurroj** ‘to urinate’; ***sehurauwanzi*** ‘to urinate’: **shurruan/ shurruar** ‘to urinate (inf.)’;

sek-/ sak- (v.) ‘to know’: **seh > sheh; shoh = njoh, shikoj, di** ‘to see; to know’;

Derivatives: ***sekkannt-/ sakkant-*** ‘known, seen, estimated’: ***sohan/ shoh*** **> parë, shikuar** ‘seen, known’;

TUG***seknu-/siknu-*** (n.) ‘coat, cape, cloak’: **^{j}ekne/ ^{x}ekne > jakne/ xhaketë** ‘coat, cape’;

seli- (n.) ‘grain pile, grain storage’: ***meli > mel(i), kokërr drithi*** *‘grain pile’*?;

semehuna-/ samehuna-/ semena- (n.) ‘cereal food product; a type of bread’: **samhuna > samun, lloj buke** ‘cereal food product; a type of bread’;

semen- (n.) ‘to disappear’: **semun- > e shemun/ shembur, shembje, zhdukje** ‘to disappear, to ruin’;

sena-/esri- (n.) ‘figurine, doll, statue, silhouette, image’: **shehna- > që shihet, imazh, figure** ‘the visible; image’;

senahha- (n.) ‘trap, ambush’: **zenaka- > zën(ë)ka/ zënak, që ka zënë; kurth, grackë** ‘trap, pitfall’;

sepa- (n.) ‘sheaf, bundle, bunch’: ***^{k}epa- > kapa, kapje, buçetë që kapet me një dorë*** *‘bundle, bunch’*?;

****sepa-/nzepa-*** (n.) ‘spirit, genie’: ***(s)pa- > s’pash-,*** **e spashmja *(e padukshmja); që s’shihet, frymë, shpirt*** *‘invisible; spirit’*?;

seba- (v.) ‘to hide, to conceal’: **(s’e)pa- > s’e-pashë, s’e shoh; *e spashmja*, e fshehura** ‘to hide; the hiden/invisible’;

TUG***sepahi-*** (v.) ‘a royal garment; tunic’: **(se)-pahi > që-pahi =**

e pashme, rrobë që ka ka pashí ‘grace; a graceful garment’;

sepan- (n./v.) ‘pus’: **kelpan > qelb(an), qelbje** ‘pus’;

[UR]***sepikkusta-*** (n.) ‘needle, pin’: **kepikus- > kapëse (flokësh), qepëse; karficë, gjilpërë** ‘pin, needle’;

sepit- (n./adv.) ‘a variety of wheat; barley’: **(s)elpit > (e)elbi/t** ‘barley’;

ser- (adv./conj.) ‘above, on top; of (that), due to’: **sper-/sper/ser/se > sipër, mbi; sherri i; sepse, për shkak se, për arsye se; për (për këtë, prandaj)** ‘above, on; because of that; for’;

serabihi- (n.) ‘an offering of food on the grave’: ***[g]erabihi > gurabie*** *‘type of cookie/ bread; an offering’*?;

serha- (n.) ‘an object to rinse feet with’: ***sperla > spërlan, shpërlarës, objekt për shpërlarje të këmbëve, ibrik*** *‘an object to rinse feet with’*?;

ses(k)-/sas- (v.) ‘to sleep, rest, lie down’: ***pshoj > pushoj; shtrihem; pshtetem/ mbështetem*** *‘to rest; to lie down; repose’*?;

Derivatives: ***sassanu-*** ‘to sleep’: ***pushoj, fle*** *‘to rest, sleep’*?; ***menahhanda ses-*** ‘to sleep with someone’: **me-nakanda (fle)/ me dikënd pushoj/ fle me dikënd** ‘to sleep/rest with someone’;

sesa- (n.) ‘body part of cow; paw’: ***skesa > shkelësja*** *‘foot’*?;

sesariya- (v.) ‘to sieve’: **sosaria > shoshis** ‘to sieve’;

Derivative: [GIS]***sesarul-*** ‘sieve’: **sishar > shosha** ‘strainer, sieve’;

sessiya-/sissiya- (v./n.) ‘to oppress’: **stisia > shtysja/ shtypja/ shtyrja** ‘to oppress, to push’;

sesd-/sisd- (v.) ‘to grow, to increase’: **[r]es/ ris > rris** ‘to grow, to increase’;

sessisar (n.) ‘negligence’: **s-e-sish > s’e shoh, s’e shikoj; s’marr parasysh, injoroj** ‘don’t see; to ignore’;

sessuwas (n.) ‘bedroom’: ***[D]esuas > pushuese, dhomë pushimi,***

fjetjeje *'bedroom'*?;

sewas (n.) 'type of cereal'?: **^{g}*euas* > *gjuase, e gjuajtur; e hedhur, farë drithi*** *'seed; type of cereal'*?;

si- (num.) 'one': **ni > ni(a), nji, një** 'one';

si-/sa- (pron.) 'his/her': **ki/kja > ky, kjo; e këtij/kësaj** 'this; his/her';

PAL ***-si-*** (pron.) 'self': **ki > ky; vetë, vetvetja** 'this; (it)self';

siēssar- (n.) 'beer; filtration': **sitar > sites/e, e situr; e shtrydhur, e filtruar** 'sieve, strainer; filtration';

Derivatives: ***siessariya*** 'to isolate, separate': **s-e-shoh > s'e shoh, që s'shihet, e ndarë** 'invisible, separated; unvi-sible';

HURR***sihapa-*** (n.) 'belonging to the door?': **si-hapa > si-hapet, që hapet; perde që vendoset në/si portë** 'curtain; a curtain to cover a doorway';

siya-/sez (pron.) 'this (one); such; one': **kia/nia > kjo; i kësh-tuzmë, i këtillë; nja/një** 'this one; such; one';

UT***siyammi-*** (n.) 'a certain dish prepared in a jar': **ziami > e zieme/ e zier, gjellë e zier, e konservuar** 'a certain dish; a boiled dish/ food';

siyant- (v.) 'taken, pressed, sealed': **zan-/xian- > zanë, zënë/ nxënë; shtypur, shkelur; zien/ zier** 'taken; sealed, pressed; boiled';

Derivative: ***siyant(a)-*** 'alcoholic drink': **zianta-/ sira > *zanta/ zianta/ shirra*; pije që të zë; (pije) e ziene/ zier (raki e zier); alkool** 'alcoholik drink; the fermented liquid **boiled** to extract the alcohol through **distillation; *raki?***';

GIS***siyattal-*** (n.) 'spear(?)': **sigata- > shigjeta** 'arrow';

Derivative: ***siyatalliske/a-^{zi}*** 'to hunt (with a spear)': **sigata-lish > shigjetën lëshoj; shigjetoj** 'to hunt with an arrow';

siyessar (n.) 'shooting?': **sigetar/ shijtar/ shtizatar > shigje-tar, shejtar, shtizatar; shejoj, shtie** 'archer; shooting an arrow; to fire/shoot';

GIS***sigga-***? (n.) 'fig': **^{f}iga > fik** 'fik';

simalu- (n.) 'dairy product': ***^{t}amalu > tam(ë)l, qumësht*** *'milk'*?;

simanatar- (n./adj.) ‘form, good shape, slender figure’: **simatar > sqimatar, që e do dukën/ pamjen e jashtme; formë** ‘finicky, vain, polished; good shape, form’;

simisiyanu- (v.) ‘to smoke’: **ˡimosian- > tymosja, tymos** ‘to smoke’;

sīna- (n.) ‘figurine, doll’: ***sina > syna, me fugurë syri; si-na/ne = imitim yni, kukull, figurinë*** ‘*syna = eye-figurine*; *like us = doll, figurine*’?;

sinahh- (v./n.) ‘to set a trap; ambush’: **zina > zin(k)a/zënë(sja), ngre kurth/pritë** ‘set a trap; ambush’;
Derivative: ***sinahhan hark-*** ‘to set a trap’: **zinkan harkoj; harkoj/ngre zënkën/kurthin** ‘to set a trap’;

sintahi- (n.) ‘mark, sign, inscription’: **sentahi- > shenja, shenjim** ‘mark, sign’;

sipan-/zipan (v.) ‘tear, pus’: ***zi-pan- > zë-të-panët, zë pamjen; lot*** *‘to blur = tear’*?;

****sipa-*** (v.) ‘spirit, genie, protector’: **sipar- > sipër(or), i lartë, shpirtëror** ‘high, genie, spirit(ual)’;

LUV***sippa-/sappa-*** (v.) ‘to peel, grate’: **cipa-/ copa- > copoj, copëtoj, grij** ‘to grate, cut up’;

sippant-/ sipantuwas (v.) ‘to consecrate, make a libation, make an offering’: **cipat- > copëtoj, flijoj, blatoj (sipër)** ‘to cut up; to make an offering/ libation’;
Derivative: ***siparti-*** ‘knife’?: **spati > shpata, thika** ‘sword, knife’;

UR***sipikkusta-/ sepikkusta-*** (v.) ‘needle, pin’: **kapikusa-/ kepikuse- > kapëse/ kepëse (qepëse; për qepje), gjilpërë** ‘pin, needle’;

EZ***sirahu-*** (n.) ‘celebration; cry, shout, complaint, moan; ’: **ˡira- > thirra-/ thirrëse; thirrje** ‘cry, call, moan’;

sis-*zi* (v.) ‘to prosper, to proliferate’: ***sishi > sysh (bie), bie në sy, dallohem*** *‘to catch the eye* **= to be noticeable;** *to prosper’*?;

sissa- (v.) ‘to (im)press, engrave’: ***ᵐisai > mëshoj, shtyp*** *‘to*

press”?;

sissa-^{i}/ siss- (v.) ‘to impress’: **sish-a > sysh asht, që ka rënë në sy; marr sytë, mahnis; sish-a > është që të bie/ merr sytë; iosh > josh** ‘to impress; ***to catch the eye* = to be noticeable**’;

^{UZU}***sisai-*** (n.) ‘body part of animals (bear, lion, leopard, *sāsa-*)’: ***sisha > sytë*** *‘eyes’*?;

sisha-^{i}/ sish- (v.) ‘to decide, appoint’: **shihai > shikoj, shoh; vendos** ‘to see, to look = to decide’;

sishau- (n.) ‘sweat’ (n.): **si-shiu > si shi = djersë** ‘*like-rain* = sweat’;

sissiya- (n./v.) ‘need; to push, pull, drow’: **sishia/ ^{m}isai > sy-shoh, ajo që shihet me sy = nevoja; mëshoj, godas, mënjanoj; shtyj** ‘seeing = need; *to hit; to push*’?;

sissiyant- (adj.) ‘sealed; pressed’: ***^{m}isan- > mëshon > i mëshuar, i shtypur*** *‘pressed’*?;

sisd-/sesd- (n.) ‘to increase, grow, rest’: **^{r}is- > rris** ‘to grow, to increase’;

sissur- (n.) ‘irrigation’: **si-shur > shi(shur), shi-currjel, ujitje, vaditje, që lëshon shi** ‘irrigation’;

sittar(a)- (n.) sharp-pointed metal object, ‘spear-point(?)’: **shitar > shitues, shejtar, shpatar, shigjetar, heshtar, shitues; ai që shtie** ‘shoot(er), archer, spear-point(er)’;

Derivative: ***sitarna*** ‘at the center, midpoint’: **sti-/sen- > shtie/ shenjë, në shenjë** ‘on target, at the right point (sign)’;

sittariye/a-^{zi} ‘to seal’: **shitoj > gjuaj/ marr në shenjë, shi-gjetoj, shtroj, rrëzoj përdhé** ‘to focus, to hit, to seal’;

siu-/siuniya- (n.) ‘god; god-like’: **zeu(s)/ziat > zeus/zot; (si)-një zot** ‘Zeus; god; god-like’;

^{D}***Siusmi-*** ‘my god (sun)’: **zeu(s)-mi > zeus-imi/ nxeu(si) im, dielli im; zoti im** ‘my god/Zeus’;

siuniyahh-$^{tta(ri)}$ (v.) ‘to be hit by a disease (through a god)’: **shinim/shitim; shituem > i shinuem/i shituem, shitoj, godas; zania/ zënie, zanoj, godas** ‘to be hit’;

siwai- (adj.) ‘acidic, sour’: **^{l}iar(t)- > (e/i) thartë** ‘sour’;

Derivative: ***siwammalita-*** ‘sweet-and-sour’: **si-malta > si-mjalta** ‘(like) honey’; **(i/e) thart-e-ambël,** ‘sweet-and-sour’;

siwanala/i- (n.) ‘divine one’: **zeu-na > zeusi/ zoti, ai që na nxe** ‘Zeus; god’

LID***ciwvali-*** ‘divine’: **qialli > qielli, qiellor, hyjnor** ‘heavenly; divine’;

siwanda(na)nni- (n.) ‘a divine meal; food for the gods’: **zot-dani > zot-dhanie, dhanie (flijim) për zotin/zotat** ‘food for the gods; offering to the gods’;

MUN***siwanzanna-/ ziunzanna*** (n.) ‘priestess; mother of the god’: **zot(i)s-(n)ana > (e)zotit-nana, nëna e zotit/ Zeusit** ‘mother of the god/Zeus’;

siwatt- (n.) ‘day’(n.): **ᵈiat/ziat > ditë/zot** ‘day; god’;
Derivative: ***siwattili-*** ‘daily’: **dit(isht), për çdo ditë** ‘daily’; ***quez siwattaz*** ‘since that day’: **që ditas, që nga ajo ditë** ‘since that day’; ***aniziwat*** ‘today’: **ᵗanidita > dita e tani-shme; sot** ‘today’;

siwus (n.) ‘sun': **xeus/ nxeus; diell, Zeus** ‘sun; Zeus’;

su (conj./part.)’to’: **ᵗu > të; që të** ‘to’;

sū- ‘full’: **shumë** ‘full, lot of’;

suel- (n.) ‘wire, thread, string’: **ᵗsel > tel, fill, fije** ‘wire, string’;

SIG***sūil-*** (n.) ‘thread’: **ᶠuil > fill, fije** ‘thread’;

suhh-/suhha- (n.) ‘(flat) roof’: **struh > struha/ streha, struhera > shtrojera** ‘shelter’;

suhha-^{i}/suhh- (v.) ‘to scatter’: **gjuai/ gjuh- > gjuaj, hedh, derdh; shtie; shuhem** ‘to pour, to scatter, to dissipate’;
Derivatives: ***anda suhha-*** ‘to pour into’: **ndë gjuaj/ shtie; derdh në** ‘to pour into’; ***arha suhha-*** ‘to pour out’: **larga gjuaj, derdh larg/ jashtë** ‘to pour out’; ***katta suhha-*** ‘to pour downwards’: **katu/ këtu gjuaj/derdh** ‘to pour downwards’; ***para suhha-*** ‘to pour out’: **(sh)para-gjuaj, shpërndaj, derdh** ‘to pour out; to scatter’; ***ser suhha-*** ‘to pour onto’: **siper-gjuaj, gjuaj/ hedh sipër** ‘to pour onto’;

suhmili- (adj./adv.) ‘well-fixed; firm(?)’: **shum-mil > shumë**

mirë '*well-fixed; very good, fine*'?;

suhruhhwatra- (n.) 'ornament made of golden threads': **^{k}uru-(v)ara > kurora(varur), kurora** 'krown; ornament made of golden threads';

suksuka- (n.) 'mane, 'hide (of cow or horse)': **suka/ ^{ç}ukçuka > suka/çuka; krifa, jela** 'mane, hide, hair';

sulla-/ sulli- (n.) 'hostage': ***sulu- > sulje, vërsulje, marrje peng*** *'assault; hostage'*?;

sullai-/ sulliya- (v.) 'to become arrogant; to dispute': **sulai > sulem, vërsulem** 'to rush in, to become arrogant';
Derivative: ***sulless-^{zi}*** 'to rush in, to dart': **sulem > sulem, vërsulem, turrem** 'to rush in, to dart, to become arrogant';

sulmai- (n.) 'lead': **sulmai > sulmoj, plumb = mjet sulmi** 'lead';

sumanzan- (n.) '(bul)rush': **shum-anza > me shumë ferra, ferrishte, shkurre** 'bulrush';

****sumar-/ sumrai-*** (n./v.) 'pregnancy; to be pregnant': **sumar > shumuar/ shumim; shumoj/ shumohem, shtatzanësi** 'preg-nancy; to multiply, to be pregnant';

sumas-/sumes-/sumas- (pron.) 'you': **shum- > shumë = ju** 'many = you (pl.)';

=summi-/=summa-/=summe- (pron.) 'our/ your/ their': **shumë > ne/nesh > yni; (i/e) tyre** 'many; we, our; their';

summittant- (n.) 'axe': **^{m}shumita > *mëshumse*, sopatë (për *mëshuarje*, goditje)** 'axe';

sumumahh-^{i} (v.) 'to braid together(?)': **shumahi > shumohem, çiftohem** 'to copulate, to proliferate, to braid together';

sunna-^{i}/sunn- (v.) 'to fill': **^{m}sunai > mbushun, mbush** 'to fill';
Derivative: ***sunnummessar*** 'filling(?)': **mbushun** 'filled';

sunnizziya- (adj.) 'brim-full': **s-nzian/ nxian > s'nzan/ nxe(n) = s'mund të zërë (më), është plot** 'brim-full';

suniya- (v.) 'to dip': **shuhi > shuhet, ulet** 'to dip, to sink, to go down';

suppa-/suppi- (adj./v.) 'pure; to purify, clean': **spla- > (i)**

shplarë/shpërlarë ‘pure; to rinse, to wash’;
Derivative: ***suppayahh-*** ‘to purify’: **shplarë/ shpërlarë** ‘to rinse, to wash’; ***suppesara-*** ‘purity’: **shpërlarja** ‘rinsing, washing; purity’; ***suppiyatar-*** ‘purity’: **shpërlarja** ‘rinsing, purity’;

suppal-/suppalessar/suppalesn- (n.) ‘cattle’: ***supalesar > supeleshur, me supe të leshta; bagëti, dele*** *‘wooly/ hairy shoulders; wooly ewe/cattle’*?;

****suppar-*** (n.) ‘sleep, dream’: ***supar/ s’parë > supar, supim, fjetje (në sup?) = pa-parë; duke fjetur/ ëndërruar*** *‘sleep, dream; not seeing’*?;

suppisduwara/i- (adj.) ‘adorned, embellished, decorated’: **supes-varai- > supeve-varur, me zbukurime varur supeve** ‘embellished, decorated’;

sureni - (n.) ‘eyebrow’: ***[t]ureni - > thuruni, thurje = vetulla*** *‘knitting = eyebrow’*?;

suri - (n.) ‘lace, braid’: **[t]uri- > thuri(ma), e thurura = dantela, bishtaleci i thurur** ‘knitting = lace, braid’;
Derivative: ***sūrit-*** ‘ball of wool, skein of yarn’: **[t]urit- > thuritje, (fije) thurëse; fije/ bashkvë leshi** ‘ball of wool, skein of yarn’;

surka-/surki- (n.) ‘root’: **[t]urka- > thurka, e thurura e pemës = rrënja** ‘knitting/weaving = root’;

[GIS]***suruhha-*** (n.) ‘wood’: **[d]uruhi- > druri, pema** ‘root’;

[GIS]***surunni-*** (n.) ‘wood’: **[d]uruni- > druni/ druri, pema** ‘root’;

susk- (n.) ‘to fill’: **[m]us- > mbush, ngjesh** ‘to fill, clench’;

suttaru (n.) ‘to swell, to puff up’: **[m]usta- > mbush(ëtoj), rris, enjt** ‘to fill; to swell’;

suu-/suuau- (adv.) ‘full’: **shum > shumë, plot** ‘many, full’;
Derivatives: ****sumessar/sumesn-***, ***sumreske/a-[zi]***, ***sunna-***, ***sunna-ziyant-***: **sum- > shumë, plot** ‘many, full’;

suwai-/suwaant- **I** (v.) ‘to fill, swell, become full’: **sumai/mus- > shumoj/ mbush, enjt** ‘to fill, become full, swell’;

suwai-/suwe/suwaant- **II** (v.) ‘to push (back/away); to chasse;

to reject': **stui-/ guai > shtyj/ shtyj, shmang, largoj** 'to push away; to reject';

suwaya- (v.) 'to look out for, to watch (secretly), to track, to controll': **ᵍuai- > (për)gjoj, gjurmoj** 'to track, look out for; watch';

suwant(a)- (v.) 'stake, pag, cord'?: **ᵍuantia- > gjuan(tëse); shkop, kamxhik** 'whip, stake, cord';

ᵁ***suwarrita-*** (n.) 'healing herb': **su-varrta-/ surimsa- > shu-varrën/ shëruese; që shuan/ shëron varrën; bimë shëruese** 'healing herb';

suwaru- (adj.) 'full, complete': **(i/e) shumuar** 'full, complete';

suwaruil- (n.) 'material to bind reed with': **shuall; rrip lidhës** 'binding belt';

ˢᴵᴳ***suil-*** (v.) 'thread, strand, a strip, lace, cordon ': **ᵍilm - > gjalmë, rrip, sixhim** 'to push (away)';

- T -

da (adv./part.) ‘together, entire, whole’: ***ta- > tok, tanë/ tërë*** *‘whole, entire, together’*?;

-t (end.): ***t-*** **mbaresë** ‘end.‘;

ta (part./conj.) : **ta/to > ta, të, që të; pjesëz e lidhores, klitik, lidhëz** ‘clause conjunctive particle; clitic form; conjunction’;

-ta/-tta/-ttu/-ti (encl.; pron.) ‘(to) you’: **ta; ty; tu; tande; trajta përemrash pronorë** ‘encl.; pron.’;

dā-^{i}/d- (v.) ‘to take, to wed, to decide; two’: **dai > ndaj; daj mendjen, vendos; dhâ/jap; dy** ‘to divide, to take; to decide; to give; two’;

dahanga-/tahanka- (n.) ‘a particular location or room within a temple’: ***tahan- > thanëse, rrëfyestore në tempull, hapësirë komunikimi me hyjnitë*** *‘sanctum, confessional, altar, sacred chamber; a particular location or room within a temple’*?;

^{LU}***dahanziyja-/daharail-/tahukanti-*** (n.) ‘a specific function within the temple’: **tahansi- > thanësi, rrëfyestari në tempull, prift** ‘a person in charge of confession and communication in the temple; a priest’?;

tahsse-/tahassi- (n.) ‘virility, courage’: ***tahase- > thashe, thënie burrërore, shprehje durimi*** *‘sayings; words of virility and prudence’*?;

^{DUG}***tahasi-/tahasis-*** (n.) ‘type of vase or pitcher’: **tahas- > tas; enë** ‘type of container, cup, bowl’;

tahatu- (n.) ‘field, countryside’: **tahat- > thatë/ tharë, fushë e tharë** ‘a dried field’;

dahhi-/ dahhun (v.) ‘to take’: **dah- > dhâhi/ dhâ(nun); jap** ‘to give’;

tahs- (v.) ‘to predict; to add, to determine’: **tah- > tham/ them, (para)them; predikoj, shtoj, them kështu = vendos** ‘to say, to predict; to add, to determine’;

dahdahhiya- (v.) ‘to shake, to wave’: **-dahi- > (për)dah/i > shpër(n)da(hi); tund** ‘to spread; to shake, to wave’;

dahusiya-/tahusiya- (v.) ‘to tolerate, to grant, to show prudence’: ***-duhuria- > durim/i, të duruarit; duroj*** *‘to tolarate; to show prudence’*?;

dai-/tiya- (v.) ‘to lay, put, place, take’: **dai > dhâi (jap); vendos, jap, lë** ‘to give, divide, give, lay, put, place’;

dai- (v.) ‘to take’: **dai > dhâi = marr (< jap-e-marr)** ‘to take; give-and-take’;

taistai-/taistiya- (v.) ‘to load, charge, add’: **(te)shtai > (të)shtij/ shtoj mbush/shtoj** ‘to load, tadd, put’;

taiszi- (n.) ‘hay-barn’: **thaizi > i tharëzi/ thari(së), që së barin e tharë, sanën, lloj plevice, hambari** ‘hay-barn‘;

****dayahh-*** (v.) ‘to double’: **dai > (n)daj; dyjoj/ dyzoj; dyfishoj; përsëris, bëj dy herë** ‘to double; to repeate; to making twice’;

tayazil-/tayezil- (n.) ‘theft’: **tai > thej-, thyerje, vjedhje** ‘breakage, fracture; theft’;

taye/a-^{zi} (v.) ‘to steal (from)’: **thyej, vjedh** ‘to break; to theft’;

dayuga- (v.) ‘two years old’: **dai > dy; dyfish** ‘two, twice, double’;

dakk-^{i} (v.) ‘to resemble; to correspond; to meet’: **takoi > takoj; tok, bëj bashkë** ‘to meet; to resemble’;

daggaliya- (n.) ‘to surround, to encircle, to tighten, to enclose’: **tarkalai > tharkaloj/ tharkoj, fus në thark = rrethoj; shtrëngoj, ngushtoj** ‘to enclose, to encircle, to tighten’;

dagan (n.) ‘land; on the ground, to the ground’: **tokan > toka, dheu, në tokë** ‘land; on the ground’;

takkani (n.) ‘chast, breast’: ***^{g}aksani > gjoksi*** *‘chast, breast’*?;

takkanza/tagnaz(a) (adv.) ‘of the earth/ground’: **takas > i tokës** ‘of the earth/ground’;

taganzipa- (n.) ‘earth; goddess of the earth’: **takan-sipra > tokën-sipra, (hyjnesha) që e sheh tokën nga sipër** ‘earth; goddess of the earth’;

TUG***takarri*** (n.) ‘garment’: **tekari > thekari, theka/ thekët e një rrobe, tufë fijesh, xhufkë, shirit, fjongo** ‘fringe, tassel, ribbon; garment’;

taggas (v.) ‘to unify, to put together’: **tokas > tok/oj, bëj tok, bashkoj** ‘to unify, to put together’;

taks (v.) ‘to unify, undertake, to mingle’: **toksi > tok, tok/oj, bëj tok, bashkoj** ‘to unify, to put together’;

taki- (adj.) ‘other, foreign(?)’; *taki- ... taki-* ‘the one ... the other’: **tek- > teke; shprehi, më vete, ndaras, tjetër, e ndryshme, tek-e-tek** ‘different, other; habit’;

takis(sa)ra (n.) ‘ornamental item’: **tekesar > thekari, thekësar; me thekë, me xhufkë** ‘ornamented garment’;

taksan- (n.) ‘centre, joint, combination’: **toksan > tok(im), bërje tok, bashkim** ‘joint, one, combination’;

Derivative: ***taksan sarr-***^{i} ‘to put in half, divide’: **toksan sharr’> tok(im) sharrë; prerje me sharrë, prishje e e asaj që është tok/një** ‘to divide, cut’; ***takses-*** ‘gathering, assambly’: **toksim > tok(ësim) bërje tok, mbledhje** ‘gathering’; ***taksessar*** ‘combination, arrangement, settlement’: **toksar > tok(ësar), që bën tok, bashkim; taks, premtoj, fal** ‘unifier; together puting, arrangement, settlement; to promise’;

taksatar/taksann- (n.) ‘plain, level’: **toksar/ tokan > tokë-arë / tokë-anë, fushë, arë** ‘land, plain, field’;

taksul- (n.) ‘agreement, settlement, peace(-treaty)’: **taks > taks(im), premtim, merrëveshje** ‘agreement, settlement, promise’;

Derivatives: ***taksul taks-***^{zi} ‘to conclude an agreement/peace’: **taks/ul > taksoj, premtoj** ‘to conclude an agreement, to promise’;

takku (v.) ‘to find oneself, to be located’: **taku- > takuar, takoj**

'to meet, to find';

takku (conj.) 'if': **taku- > (po) takoi që, po ndodhi që, nëse** 'if, in case, in the event that';

takkuwa- (v.) 'to enclose': **tarkua- > tharkuar, vë/fus në thark; qarkuar, mbyllur** 'to enclose';

dala-/daliya- (v.) 'to let, leave, let in peace': **dal; la/lë > dal; la/lë, lejoj të dalë** 'to let, leave, let go';
Derivative: ***dali-*** 'to let/leave': **dal- > dil!; lëre (të dalë)/ nxire!** 'get out!; let/ leave it!';

talles- (n./v.) 'to be in favor; to support': **dalles- > dalloj (për diçka), veçoj për të mirë** 'to grant priority; to favor, select';
Derivative: ***dalli-*** 'wellcome, pleasant': **dallis > dalës, i dalluar, i këndshëm** 'distinctive, pleasant, favorable';

talhi- (n.) 'part of a building': **dalhi- > dalje, hyrje-dalje; paradhomë; terracë** 'part of a building; entry; hall; terrace';
Derivative: ***dalhai-*** 'to pave, to cover; path': **dalaj > (shtroj) dalëse, shteg daljeje, shteg ecjeje** 'to cover, to pave (path)';

talliya- (v.) 'to pray to, to evoke (a deity)': ***ta-lusi > ta lusë, lutem*** *'to pray (to)'*?;

daluka-/dalugi- (adj.) 'long': **dalu-ka- > i dalë; i gjatë, që del/ bëhet i gjatë** 'extended; long';
Derivative: ***dalugnul-*** 'lengthening, extention': **dalun- > i dalun, i zgjatur** 'extention, lengthening';

talwatallai- (v.) 'to divide, to cut': **dalluai- > dalloj, bëj të dallueshme; ndaj; përzgjedh** 'to select; to distinct; to divide';

tamai-/ damai-/ damatta/ tame(s/l)-/ damete (adj./n.) 'other, second': **dame > e dame/ndarë; tjetër** 'divided, separated; other; beyond';

tama witi 'next year': **dama viti > i (n)damë vití, viti tjetër; i damë/ndarviti = përtej vitit (aktual)**;

damass-/damess-/tamess (v.) 'to (op)press, damage': **damis > damtoj, prish, shtyp** 'to damage, oppress';
Derivatives: ***dammessa-*** 'damage; punishment': **damsa >**

damësí, dam(tim), dëm; i damë/ndarë (= i dëmtuar); dënim ‘damage; punishment’; ***tamassuwanzi-*** ‘damaged’: **damtuan, i dëmtuar** ‘damaged’; ***dammeshan ak-*** ‘to die due to violence’: **damis dekë; vdekje nga dami/dëmi (dëmtimi, dhuna)** ‘to die due to damage (violence)’; ***dammese-/damme/isha-*** ‘damaging, to die due to violence; violently’: **damis dekë; vdekje nga dami/dëmi (dëmtimi, dhuna)** ‘to die due to damage (violence)’; ***dammeli-*** ‘isolated, cut off’: **(i/e) damë; ndaras, veçuar** ‘cut off, isolated’; ***dammessauwar-/dammeshanu-*** ‘force, violence; punishement’: **damësuar/ mëshuan, të mëshuar, mëshuarje; damçuer/ dëmtues, forcë dëmtuese** ‘damaging force; hit, punishement’; ***dammassara-*** ‘male goat; scapegoat’: ***damas-capra? > cjap i damë/ ndarë, cjapi prijës, i sacrificës; kurbani*** *‘scpegoat; the leading male goat’*?;

tamatta-/dameda-/damede /tameuma (v.) ‘place, space; other’: **damja, dhoma; damje= tjetër, tej** ‘place; separation, a domestic place; other, beyond’;

dammetar-/tammeta(r)-/dammetarwant- (n.) ‘luxuriance, abundance, enthusiasm’: **danme > e dhanme; dhanie/ dhënie, bollëk; kr. po ashtu me: *Demeter, hyjni e të korrave, bereqetit nga De (dhé) + metar (motër/ mater/ nënë)?*** ‘evergiving, abundance; cf. also with Demeter (Earth Mother; godness of harvest, fertility, and agriculture)?’;

dampu- (adj.) ‘blunted, dulled’: **damtu- > (i/e) damtuar = (i/e) topitur** ‘blunted, dulled’;

[LUV]***tammuga*** (n.) ‘small pieces, shavings, scraps, trimmings’: **tamuka > *thamka*, (krande) të thame, krënde të thara; ashkla** ‘twigs; shavings, scraps’;

[UR]***dammuri-*** (n.) ‘a copper utensil for cooking’: ***tamka > damur, lugë (garuzhdë) bakri për damje/ ndarjen e ushqimit; damur/ ndamëse = thikë?*** *‘copper spoon for serving/ sharing food*; *knife’*?;

tan (adv.) ‘for the second time, again, subordinately’:

tani/dan- > tanaj/ndanë (ndarë), dyfishuar ‘then, subordinately, (for) the second time’;

Derivatives: ***tan pedas-*** ‘of second order’: **dan-radas > (n)danë-radhës, me radhë të ndarë, i një radhe/rendi të dytë** ‘of second order/lower rank’; ***tama (*dan-ma?) witti-*** ‘next/other year’: **dama-viti, viti i ndamë/i radhës** ‘next/other year’;

dan/ dana (adv.) ‘together, all, whole, entire’: **tana > tanë, krejt, bashkë** ‘all, entire, whole, together’;

danna (v.) ‘to take’: **dana > dhana; me dhanë = jap, jap-e-marr** ‘to give; (to) give and take’;

dannamma (adj.) ‘sharp, cutting’: **danës/damës > ndarës, i mprehtë** ‘dividing, sharp, cutting’;

dannant-/dannatta- (adj./n.) ‘empty, uncultivated, desert’: **tanata > e thanë(ta), tokë e tharë, shkretëtirë; e tharë** ‘desert, dry/desertified land’;

dannara- (n./adj.) ‘empty, flat, undecorated’: **tanar > e thanë/ thatë, e shkretë, e zbrazët** ‘dry/ desertified; desolated; empty’;

dan atta- (n.) ‘grandfather’: **tana-ata > tanaj-ati, tej/ tjetër/-atë, ati i tejmë/tjetër = babagjyshi** ‘grandfather’;

LUV***dannatta-*** (n.) ‘empty(ness), desert’: **tanata > thanata/ thara, toka e thatë/ tharë, shkretëtira; e thata/ e zbrazëta = shkretëtira** ‘desert, emty(ness)’;

GIS***tanau-*** (n.) ‘a kind of tree’: ***tana/ trana > thana; trani/ trari*** *‘cornel, cornel bush; beam’*?;

UZU***danhasti-*** (n.) ‘double-bone’: **dan-hasti > i ndanë-ashti, ashti dysh** ‘double-bone’;

LUV***danima/i-*** (pron./adv./adj.) ‘all, everything, whole’: **tan- > tanë, gjithçka, secili; tanima, tashmë** ‘all, everyone, whole, everyone; already’;

tangaran- (adv.) ‘fasting, without eating’: **ˢta-ngaran- > (pa)-ngranë; pa ngrënë, duke agjëruar** ‘without eating, fasting’;

dankui-/dankuwaya- (adj.) ‘black, dark’: **[s]doku/ja- > s’duk-(j)a, zhdukja; errësira, e zeza, e padukshmja** ‘invisible, unseen; disappeared’;
Derivatives: ***dankuisk-*** ‘to become black’: **ndokis > s’duket; zhduket** ‘to disappear’; ***dankunu-/dankutar-/ dankuwahh-*** ‘dark’: **s’dokun/ dokur/ doku > s’duk-, nuk duket, i zhdukur** ‘unseen, invisible, disappeared’;

tapa- (adv.) ‘and once again’: **(te)prapa > (te)prapë, prapë, sërish** ‘invisible, unseen; disappeared’;

[LUV]***tapa-*** (v.) ‘to spit’: **tphu- > tphu, phu; pështymje (onom.)** ‘to spit’;

tapanniya- (v.) ‘to sting, tickle, bite, itch’: **sponia- > shponja; shpoj; shpimi, therrja (> *tirania*?)** ‘to bore, to brick, to sting (tyranny)’;

tapari (v.) ‘to lead, to decide, to rule, to reign’: **te-pari- > të prijë, të jetë i pari, të sundojë, të udhëheqë** ‘to lead, be the first, rule’;
Derivatives: [LUV]***tapar-*** ‘powerful’: **teper > (i/e) tepër(t); të qenët i parë; trim** ‘to much; powerful; ruling; brave’; ***tapariya-*** ‘to decide’: **të prijë, të udhëheqë** ‘to lead, to rule’; ***tapariyassi-*** ‘ruler, commander’: **(të)prijë(si), udhëheqës** ‘leader, commander’;

taparamman- (n.) ‘leadeship, direction, handling’: **(te)para-man > (të)para-man, mban-para-ecje, mbajtje udhëheqjeje, udhëheqje** ‘handling, leadership’;

tapassa-/tapassiya- (n.) ‘fever, malaria; high temperature’: **taras-/ teras- > tharë/ terë, tharje/ terje nga tempratura, ethe** ‘to dry; drynees from fever’;

tapassar- (n.) ‘theft, burglary’: **tiares- > thyerës/ thyerje, plaçkitje** ‘theft, burglary’;

tappi- (n.) ‘compress’: **taris/ teris- > tharëse/ terëse, kompresë e thatë për efekte shëruese a të tharjes** ‘compress; a cloth used to soothe; dry sterile dressing for healing or soothing’;

dapi(t)- (adj./pron./adv.) 'all, entire, whole': **tari- > tarë/ tërë; tanë, gjithçka, krejt** 'all, whole, entire';

dapikusta-/sapikusta (n.) 'needle, pin': ***tarise-/kapise- > therrëse/ kapëse; gjilpërë, grep*** *'needle, pintle, hook'*?;

dapinama- (n.) 'interior room': ***tarinama > thuriama/ thurma, e thurura, hapësira e rrethuar*** *'enclosure; a bounded area'*?;

tapissa-/tapassa- (n.) 'illness': **tarisa > tharje, gjendje e humbjes së peshës, sëmundje** 'drying out; illness';

taptappa- (n.) 'nest, *cage*?': ***turtara > thurtore, e thurur; strofull*** *'nest, burrow, birch bark'*?;

tar- (v.): 'to speak, to call': **tir > thirr, thërras; thur** 'to call, to shout; to weave';

Derivative: ***tapant-*** 'called': **thirrun/ thirrut** 'called'; ***tapasna-*** 'throat': **therrasna/ thirrës, fyti nga del thirrja, gurmazi** 'throat';

tarrawai- (v.): 'to equip, to provide, to enrich, to enhence': **tirrai > thirr/ thërras = kërkoj/siguroj ndihmë, thërras ndihmë, bëj ekip** 'to call, to provide (help), to equip';

-tar/patar (conj.): 'but': **par > por, po** 'but';

tarra-/ tarh/ taruh/ tarhuilli/ tarrant (v./adj.): 'power, to be capable, strong'(n./adj.): **ta-rah > ta rrahë, rrah; tharje, fuqia për tharje, djegie; i fortë** 'to beat; the strength/power to fight/dry/burn; strong';

tarahtanzan- (v.): 'he defeated her/him'(conj.): **(ta)-rahtan > (mundi) ta rrahte atë; e rrahu atë** 'he defeated him/her';

tarai-/darai- (v.) 'to exert oneself, to become tired': **thari > tharë; shtarrë > shterrë, lodhur; të-rai > të bjerë** 'exhausted; tired, fatigued, to fall/lie down';

tarhu- (v.) 'to prevail, to conquer, break; to be powerful, to be able: **turru/rrah/ther/thyej > turrem/ rrah, sulmoj, mund; shtrëngoj; thaj = djeg, mund** 'to prevail, beat, break; to slaughter; to brace; to dry/burn, to defeat';

Derivatives: ***tarhuess-*** 'to become powerful'; ***tarhuilai-***

‘strong, powerful’: ***turrës/ rrahës*** *‘striker’?;*

LUV***Tarhunt-*** (n.) ‘strong; Storm-god’: ***ta-rrahuna > rrahës, që turret/ dërrmon/ Tharuni, ai që than/ djeg me rrufe, shtrëngatë, perëndi*** *‘storm; strong; striking; Storm-god’*?;

tariya- (n./v.): ‘to call, invoke’: **tiria > thirrja/ thërras** ‘to call, invoke’;

tariya-/tariyant- (adj.): ‘tired, exhausted, dried’: **taria > tharja, i thar/ tharë, i shterrur** ‘dried, tired, exhausted’;

tarriyanali- (n.) ‘cloth that has been woven three times(??)’: **thri-anal > tri-anal, thurak trepalësh** ‘cloth that has been woven three times’?;

tarriyanalli- (n.) ‘functionary of the third rank’: **thria-nal > ndalë i treti, i rangut të tretë** ‘of the third rank’;

tarku-/tarku(iz)- (v.) ‘to dance’: **ᵠarku-/ harku-/ tarkuz > qarkuar/ tharkuar/ tërkuzë; në qark/ rreth, që sillet; vallëzoj** ‘round; to turn, twist around, dance’;

tarkui- (n./adj.) ‘looking angrily’: ***tarᵇui > i tërbuar*** *‘looking angrily, furious’*?;

Derivative: ***tarkuhant-/tarkuwa-/targulliyawar-*** ‘looking angrily’: ***i tërbuar*** *‘looking angrily, furious’*?;

tarkummai-/tarkummiya- (v.) ‘to announce, to proclam’: **tarkumtai/ qark-kumtai > thanie-kumtoj/ qark-kumtoj, kumtoj gjithandej, shpall** ‘to announce, to proclaim’;

tarkuwai- (v.) ‘to dance’: **ᵠarkuai > qarkoj/ qarkohem; thur; sillem, vallëzoj** ‘to move around, to dance’;

****tarkuwaliya-*** (v.) ‘to look with a gloomy expression’: **ᵠarkulai > qarkulloj; sillem kot** ‘to move up and down, just looking; to circulate’;

tarla- (n.) ‘bird, *stork*?’: ***turla- > turtulli; lloj zogu*** *‘turtle-dove’*?;

tarma- (n.) ‘nail, peg, pin’: **tua/ ᵏtetra/ ᵏtarma > thua/ kthetra/ (ka)-therrma, që therr** ‘nail, clutches, thorn, peg, pin’.

Derivatives: ***tarmae-ᶻⁱ*** ‘to nail, hammer, fasten down’: **tharrmas > therr- (me thonj), thërmoj** ‘to thorn, nail; to

grind';

tarman- (n.) 'source': **tarma > tharmi, fara; ajo që është në burim** 'yest; ferment, seed, source';

tarmi- (n.) symptom of a disease: **termi/tarmi > termi; terje = tharje, > temperaturë** 'temperature, fever';

tarna- (n.) 'head, skull; a small measure': **terna > therr(un)a; therrë, ferrë, majë** 'thorn, head, skull';

tarna-/tarn- (v.) 'to let (go), to allow, to leave (something)': **[l]arna- > lâ-/lërna; (na) lërë, lë** 'to let live (go), allow, leave';
Derivatives: ***anda tarna-*** 'leave in': **ndë la-; lë në** 'leave in'; ***apa tarna-*** 'to let come back': **prapa la-; lë prapë, sërish** 'to let come back'; ***apanda tarna-*** 'leave behind': **prapa(n) la-; lë prapa** 'leave behind'; ***arha tarna-*** 'leave far away': **larga la-; lë larg** 'leave far away'; ***katta tarna-*** 'let go down': **kacae la-; lë (të) kërcejë** 'to let bounce; to let leap'; ***sehur tarna-*** 'leave urine': **sur la-; lë shurrë; pëshurr** 'leave urine';

tarnatalla- (adj.) 'associated, linked': **tarna- > thurun/ thurur; (i/e) lidhur** 'knitted; linked';

tarnatarna- (n.) 'a clothing ornament made of silver or gold; a button': **tantana/ turna-turna > tentena; thurun-thurur/ thurje-thurje, dekor thurjesh, ojna; (t')arit thurje; thurje (mbase *kopsë*) ari apo argjendi)** 'trimmings; an ornament (*button*?) made of silver or gold';

tarpa-/tarpi- (n.) 'negative state; bad demon': ***turpa > turpi*** *'shame'*?;

LUV***tarpa/i-*** (v.) 'to advance': ***tur > turrrem, sulem*** *'to come upon; to advance'*?;

tars- (v.) 'to become/make dry; dry': **thars(i) > tharë, thaj; ter** 'to dry';

GIS***tars-*** (v.) 'shoot, sprout, growth': ***turr-/ thrum- > turrem/ thërmoj, dërrmoj, gjuaj*** *'to shoot, hit'*?;
Derivatives: ***tarsan mallan-*** 'dried and ground': **taran (e) muluan (< *mulli*) > tharë e bluar** 'dried and ground'; ***tarsai-***

'to lead'?: ᵏ***rasai*** **> *kryesoj, udhëheq*** *'to lead'*?;

tarsk-/tarsik-/tarask- (v.) 'to speak, talk, call': **taras- > thërras, thirr; flas** 'to call, to speak';

tarsna- (n.) 'throat': **tarasan- > thirrës/ thërrasës, fyt** 'throat; for call';

tartan- (adj.) 'predestined': ᵖ**aratana- > (e) parathëna (si predestinim)** 'predestined';

tarru- (adj.) 'strong, powefull; rich': ***torru-/ turr- /turm> (i) turrshëm, i fortë; (me) torrua, mendje/ drejtim të ndarë; thërmues, dërmues*** *'bursting, rampant; powefull, over-flowing'*?;

GIS***tāru-*** (n.) 'wood': **daru > dru** 'wood';

taruh-/tarhu- (v.) 'to defeat, conquer': **ta-rah(u)- > ta(të)-rrah(u), ta mund** 'to defeat, to conquer';

tarumaki- (n.) 'bird; woodpecker': **drumak- > drumcak > trumcak; *qukapik*?** 'woodpecker; *sparrow*?';

tarupp- (v.) 'to collect, unite, plaid together; (midd.) to collect oneself; to be finished': **tarup-/ garup- > trup(ëzoj)/ grup(oj), bëj trup/ grup, bashkoj, mbledh, thur** 'to embody, to collect, to unite';

Derivatives: ***taruppessar/ taruppesn-*** 'collection': **trupë-zim/ grupëzim, thurje** 'unifying, collection, embodiment'; ***taruppissani*** 'together': **trupëzuar/ grupëzuar** 'embodied, unified; together';

LUV***dārus-/tārus-*** (n.) 'statue': **darus > (statujë) druri** 'wood (statue)';

KUS***tarusha-*** (n.) 'leather strap from the harness of beasts of burden': **turuse > thurëse; *rrip lëkure*?** '*leather strap*'?;

tarwai- (v.) 'to let loose; to dance': **turai > thuroj, thur; thur vallen, harrohem në valle** 'to flow with the dance; to weave the dance into motion';

tarwa(na)ssi- (v.) 'about a scarf or a fruit basket': **turnase > thurnase, thurimë, thurje; shall i thurur apo sepete frutash** 'a knitted scard or a wicker fruit basket';

[GIS]***tarwas-*** (v.) ‘plant or wooden object basket’: **turuase > thurnase, thurimë, thurje; shall i thurur apo sepete frutash** ‘a woven basket’;

[LU]***tarwesgala-*** (v.) ‘danser’: ***tureskala-/ tureskala- > thur-valle/ kala-thurës; valle-thurës, valle-hedhës, ai që thur/ heq vallen, valltar*** *‘dance-weaver; dancer’*?;

tarzu- (n.) ‘a wooden part of a door – possibly a fastener or a type of knocker’: **dorzu- > dorëza; dorëza e derës; *llozi*?** ‘a wooden door handle; a fastener; *a type of knocker*’?;

das-/dask- (v.) ‘pret. of *da*: to take’: **das- > dhashë < jap/ dhâ** ‘pret. of a *dhâ/jap*: gave < to give’;

dassanu-/tasnumar (v./n.) ‘to make strong, to reinforce, to transmit a message; reinforcement’: **dasunu- > dashunu-/dashuruar** ‘to love; to transmit love; love’;

tase- (n.) ‘temple or ritual utensil; consecration offering’: **tas, enë ritualesh/ tempujsh** ‘bowl, cup; temple/ritual utensil’;

dasses- (v.) ‘to become strong; to become rough’: **dashes > (bëhem) i dashtes/ i dashur, dua fort, bëhem i fortë në dashuri** ‘to become beloved/lovely’;

dassiya- (v.) ‘to press; force, preassure’: **ndeshia > ndesh, godas, shtyp** ‘to press, to barge, to encounter’;

[LUV]***tassiyaman-*** (n.) ‘difficulty, oppression’: **ndeshiaman > ndeshje-man, që bie ndesh; dashja si *insistim*** ‘oppression, difficulty; loving as persistence’;

tastasiya- (v.) ‘to murmur, to conspire’: **tastasia > thashtasia > thashë(tësia); thashetheme** ‘rumors, gossip, hearsay’;

dassu-/dassau-/dassuwant- (adj.) ‘strong, powerful; heavy; well-fed; difficult; important’: **dashau > i dashur, i afërt, i fortë** ‘beloved, dear, strong’;

tasuwant-/dassuwant- (adj.) ‘blind’: **terruan/(te)shuan > (me shikim të) terrua(n/r), (të) shuar; i verbër, i shuar; (i) qorruan > i qorruar** ‘dark; blasted = blind’;

tata- (n.) ‘father’: **tata; baba** ‘father’;

[LUV]***tatarh-*** (n.) ‘to break, crush’: **tiar > thyer** ‘to break, to

crush';

tattarai- (v.) 'to wash, sweep': **[p]astrai > pastroj, laj** 'to wash, to sweep';

[LUV]***tati-*** (n.) 'father': **tata/i; baba/i** 'father';

tatrant- (adj.) 'agitated, aggressive (cow); sharp-edged (stone)': **ta-therans > therrës/ thirrës; i mprehtë, agjitues, agresiv; *tiran*?** 'sharp-edges; agitated, aggressive; *tyrant*?';

dawalliya- (n.) 'a dirty look; to cast a harmful/evil eye': ***diallia > djallëzia, shikim djallëzues, dëmtues; sy i keq*** *'devil look; a dirty look, evil eye'*?;

dawar- (n.) 'a taking, capture': **doar- > dor(im), doroj, përdor, kapje/ marrje me dorë, dorëzim; nxjerrje; ritual i martesës (*marr dorën* e një gruaje), i nxjerrjes së të mirave nga toka** 'hand; handling; *taking a woman's hand* (marriage ritual); extracting from the earth';

te- (v.) 'to speak, state': **te > (ti) the; them** 'to speak, to say';

-tte-*:*-tti-/-tta-/-tte- 'you': **te; të < ty** 'you';

[UR/GIS]***tekan-*** (n.) 'pickaxe': **tokan- > tokan-, tokëse, tokë-gërmuese; kazmë; thika** 'a digging tool, pickaxe; knife';

tekan-/tagan- (n.) 'earth': **toka(n)/ dhehu > toka, dheu** 'earth'; Derivative: [LUV]***tekam-/takami-*** 'earth; on the earth': **tokë; m(b)i tokë** 'earth; on the earth';

tekkussai-/tikkussanu- (v.) 'to show, to present': **doksai/ teksai > dukesoj, vë në dukje; theksoj, cek(soj), tregoj** 'to show, point out; to indicate, present';

tem(m)i- (n.) '(the act of) deepening; going deeper; foundation': **temi- > themeli(m), vënie themeli; thellim** 'foundation, deepening';

[GIS]***tepa-*** (n.) 'kitchen utensil; spoon?': ***tepsa- > tepsia, enë kuzhine*** *' kitchen utensil, baking pan'*?;

tepawaz- (v./adv.) 'small number, few pieces': **cepaza- > copëzoj; ndaj në copa/ pjesë; copash** 'to break/cut in pieces';

tepnu- (v.) 'to make small, to break into pieces, decrease':

cepnu- > copënu/ copëtuar; thep > thepoj, ndarë në pjesë të vogla/ thepa 'to break/cut into pieces, make small';

tepu- (adj.) 'little, small; low': **tep(us)- > thep/ cep/ copë, gur/ majë (e vogël), e mprehtë; therrëse; e thepisur/ me hone (nën)** 'jag, sharp; little, few; below';

terawartanna (adv.) 'for three laps; in three rounds/turns': **tri-vartana > tri-vërtitje, tre rrathë, tri xhiro** 'for three laps, in three rounds/ turns';

terepp-^{zi}/tere/ipp- (v.) 'to plough': ***(te)repi > (të) rjep = lëvroj (metaph.)*** *'to whip = to plough'*?;

teri- (num.) 'three': **tri/ tre** 'three';

Derivative: ***teriya-*** 'third': **i treti/ e treta** 'third';

terisk- (v.) 'to resist, to defy; to insult': **teris > ther, duke therur (tjetrin), vras** 'to stab (the other); to resist/withstand; to beat, to defy';

ter-^{zi}/tar- (v.) 'to speak, to state': **teras/ thar/ thur > thërras/thanë** 'to call, to speak; to weave';

tesha- (v.) 'dream, sleep': **(te)sha > të shoh** 'to see = dream; I see you';

Derivatives: ***zashai-/zashi-*** 'dream': **(s-a)shai > s'shoh-/ s'shihet** 'not visible; do not see'); ***teshaniye/a-^{zi}*** 'to appear in a dream': **te-shohnia > (të) shajnia, ëndërrimi** 'to dream'; ***teeshaniyaattaat*: te sha-niat > të shoh (gjatë) natës, të ëndërroj 'to dream';**

tes-/tiya- (adv.) 'to advance, take a step; to place/put': **tei/ zia > tej/ za(zë), (bëj) tej, tutje** 'to take a step; (to go) further; to set, to place';

tet- (v.) 'speak!': **tet! > thet/thuaj! < them, flas** 'speak; say!';

tetta(n)-/tita(n)- (n.) 'breast, teat (fem.)': **tet-/ tit-/ cica- > thithka; cica > cica** 'nipple, breast, teat';

Derivative: ^{LUV}***tetaimmi-*** 'to sockle/nourish the baby': **tzitzami > cic-ami > cicë-(a)pi, cicimi = të ushqyerit me gji; jap cicën fëmijës, ushqej foshnjën** 'to sockle/nourish the baby'; ^{LUV}***titan-*** 'female chest, teat, udder': **cicka/ cica >**

thithka, cica, gjiri femëror ‘teat, female chest’;

-tti-/-tta-/-tte- (pron.) ‘your’: **yt, jote, juaj** ‘our’;

-ma-/-me- ‘my’: **mi > imi** ‘my’;

-summi-/-summa-/-summe- ‘our’ and ***-smi-/-sma-/-sme-*** ‘your (pl.); their’): **shumë = ne/yni; ju/juaji/i tyre** ‘many = our; your; their’;

-tt-/-tta/-ttu (pron.) ‘(to) you’: **ti, ty; yti, juaji; ti/të** ‘(to) you’;

tiye- (v.) ‘to step, go stand, place oneself, set in’: **ti-je; te jesh; tej; shtie** ‘you are; to be; to stand; further; to set in’;

tiya- (v.) ‘to bind(?)’: **[f]ija/ tejza/ lidh(ja)/ thur(ja)** ‘string; to weave; to bind’;

Derivatives: ***tiyamar/ tiyaman-*** ‘cord, string’: **[f]ija; tejza, peri** ‘string, cord’;

tiyalai- (v.) ‘to cover (again)’: ***[m]iulai > muloj/ mbuloj*** *‘to cover’*?;

tiyanna-/tiyant-/tinnu- (v.) ‘to put, set; to stop’: **[s]tian/ [z]ian(a)- > shtyn, shtyrë; z(nx)ana/zura; zë(në), nxë(në)** ‘to seize; to set, place; to stop’;

tiyanniyawan- (v.) ‘to put, set, deposit’: **[s]tian-/[z]ian-ven > z(nx)ana-vend/ zuni-vend, zë/ nxë vend, vendos** ‘to advance, to push; to set, to place, to deposit’;

tiyari- (n.) ‘to put, set’: **[s]tiar/ [z]iana- > shtyra; z(nx)ana/ zura, zë, nxë** ‘to push, to advance; to seize; to set, to place’;

[GIS]***timmahila-*** (n.) ‘wooden utensil or piece of furniture’: **timmaha- > tim-mah-/ tym-mbajtëse; të-mahi/ mbajë, mbajtëse (druri)** ‘(wooden) utensil; a smoke holder; an incense holder/burner’;

timmihi- (n.) ‘temple/ritual utensil’: **timu- > timuese-/ tymëse; mjet tymimi për tempuj e rituale** ‘smoke-handling utensil; temple/ ritual utensil’;

tissan (v.) ‘to shape, to mold, to model’: **[s]tis- > shtyj/ shtij, fus, sjell në formën e duhur** ‘to shape, to mold, to model’;

tittanu- (v.) ‘to place, to put, to arrange, to deposit’: **[s]titun- > shtij/ shtyj, fus, sjell në formën e duhur** ‘to push, to

arrange, to put, to place';

tittiya- (v.) 'to place, to put, to establish': **^{s}titia-/ ^{q}itia- > shti(ja), futja; qitja; vendos, themeloj** 'to put, to place, to establish';

Derivatives: ***tittiya -*** 'to breastfeed, to nurse': **titia-/ cicia- > thith/ cicoj, jap cicën, ushqej/ ushqehem me gji** 'to breastfeed, to nurse'; ***tittissali -*** 'a breastfed child': **titisar-/cicisar- > thith(ar)/ cic(ar), që ushqehet me gji** 'a breastfed child';

^{LUV}***Tiwat-*** (n.) 'sun, solar deity, sun got': **^{x}iat-/ ^{z}iat- > nxiat/ nxe, që nxe = diell; zot, ditë** 'sun, (sun) god; day';

****tri-*** (num.) 'three': **tri** 'three';

-tu- (pron.) 'you, for your': **ti, për ty** 'you, for your';

tuekk(a)- (n.) 'body, person, self; (pl.) body parts, limbs': ***dueka > duka, trupi*** *'look, appearance, body'*?;

tuhhai- (v.) 'to pant, to suffocate, to choke': **dihai > dihas; guhoj/ gjuhoj; marrë frymë thellë, nxjerr gjuhën, gulçoj; lodhem** 'to pant, gasp; to suffocate, to choke';

tuhs-/tuhhus- (v.) 'to cut, to separate, to finish': **dahas/ tahas > (n)dahem; thahem** 'to separate, to dry';

tuhtuhhiya- (v.) 'to shake, to brandish': **tuhunia > tundja, tund** 'to shake, to brandish';

tuhhaesi-^{zi} (v.) 'to produce smoke': **tumasi > tymos** 'to (produce) smoke';

Derivative: ***tuhhima-/tuhhui-*** 'smoke': **tuma > tymi, tymnaja; tymuar** 'smoke(d)';

tuhhuessar - (n.) 'purifying substance; sponge?': **tumesar/ tithesar > tymtar, tymës; thithesar, thithës, sfungjer** 'purifying/smoking substance; sponge';

tuhhus-^{zi} (v.) 'to end': **tuhes > thyhesh, të thyesh, të këpusësh, të përfundosh** 'to break; to end';

tuhussiya- (v.) 'to await; to wait and see': **(te)-hestia > (të) hesht (e të shoh, heshtja** 'to keep silent; to wait-and-see';

tuhhae-^{zi} /tuhhui- (v./n.) 'to smoke': **timas > tymos** 'to smoke';

^{LU}***duyanalli-*** (n.) ‘second in rank’: **dua-nali; i dyti-ndalë, i dytë në radhë, për nga rangu** ‘second in rank’;

dukk-/dukkari- (v.) ‘to be visible, be seen; to be important’: **duk-/dukur > dukem, dukur** ‘to be seen, to be visible, to be important’. Derivative: ***dukkes*** ‘to become important’: **dukes > të dukesh, të jesh/bëhesh i rëndësishëm** ‘to be seen; to become important’;

tuk- (pron.) ‘you, pour you’: **ti/ju > për ty** ‘you, por you’;

tukanzi-/tukzi- (n.) ‘animal feed; fodder, hay’: **tekani/ tekni > thekna/ thekra, ushqim kafshësh** ‘rye; animal feed’;

tuliya- (n.) ‘assembly, council, judicial hearing’: ***turia > thurja = bashkësi, këshill, juri*** *‘weaving = assembly; jury’*?;

^{LUV}***tumman(t)-/tummantai/i-*** (n./v.) ‘ear; to hear’: ***tem-man > them-man/mban, mban/pranon fjalën (< them, të thënën); vesh; dëgjoj, mbaj vesh*** *‘ear; to hear (the say)’*?;

^{GIS}***dunnariya-*** (n.) ‘woods, forest’: **drunaria > drunaria/ drunaja, pylli** ‘woods, forest’;

dūr/dūn(ati)- (n.) ‘urine’: **diur > dhier/ dhien(a), e dhiera, muti; sur > shurrë** ‘shit; urine’;

^{GIS}***tuppa-*** (n.) ‘chest, basket’: **tupran- > thupran/ thuprak, kofin, kosh thuprash, shportë** ‘chest, basket’;

^{LUV}***dupai-/dupi-*** (n.) ‘to beat, to hit, to knock, to punish’: **^{s}dupai-/ ^{s}dup- > zdupoj/zdëp, rrah paq, dënoj** ‘to beat, to punish’;

Derivatives: ^{GIS}***tuppanni-*** ‘container; basket’: **tuprani- > thuprani, shporta prej thuprash** ‘container; basket’; ^{LU}***tuppasha-*** ‘container; basket’: **tuprasi- > thuprani, ai që thur, shërbyesi civil, magazinieri** ‘someone who **weaves with withes;** civil servant, storekeeper’; ***dupattanassi-*** ‘related to punishement, to the act of striking; to beat’: **zdëpun-/zdëpur, rrahur, dënuar** ‘related to punishement/ beating’; ***dupidupar-*** ‘punishment’: **dëp-dëp(je), zdëp, zdëpje ndëshkim** ‘punishment’; ^{UR}***dupiyali-*** ‘stick, rod, baton’: **zdëpës, shkop rrahjeje** ‘stick, baton’;

tupala-/ ^{LUV}***duppanali-*** (n.) 'scriptor, scribe; writer': ***tupara- > thupar/ thupër(ar)/thurës, ai që thur (me shkronja), shkrues*** *'someone who* ***weaves with withes/letters*** *= scriptor, scribe'*?;

tuppi-/tuppiyant- (n.) 'tablet, a written document': **turia-/ turian- > thurja/ thuriana, (letra) e thurur, dokumenti i shkruar** 'tablet, a written document';

^{GIS}***tūri-*** (n./c.) 'spear, lance': ***turi > thuri/huri; theri = therrëse, kërrabëz për thurje*** *'inrush, pole, roost = spear, lance; sake, peg'*?;

Derivative: ^{LUV}***tura-/turahi-*** 'sake, peg; wooden object, post': **turës > therrës, kamxhik; thurës/(hu)thurje, hunj për thurje** 'sake, peg; post, lance';

turiya- (v.) 'to harness': ***turia > thur = mpreh, fus në zgjedhë*** *'to knit; pole or shaft of a carriage; to harness'*?;

durus(s)e- (n.) 'courage': **durus > duruese, durim = vendosmëri, guxim** 'enduring, patience = courage';

tusk-/dusgatti- 'to be happy, to enjoy, to entertain (oneself), to play': **dus-gasi > duash-gaz, të duash gazin, të gëzosh** 'to be happy, to enjoy';

Derivative: ***dusgariya*** 'to enjoy': **duash-gaz, hare; të duash gëzim, hare; të gëzosh** 'to love happiness, to enjoy';

^{MUN}***duttariyata/i-*** (n.) 'a female functionary': ***duta-riata > e dyta-rita (e reja, vajza), e dyta-bija*** *'a female functionary; the second daughter'*?;

duddu-/duwaddu- (n.) 'to show clemency; to govern kindly; stop': ***tutu!, ndal!; dastu > dashur*** *'stop, have fear (fear the gods!; to show love/clemency'*?;

Derivative: ***duwaddu halzai*** 'to enjoy': ***dastu kalzai > kallëzo dashjen; tutu*** *'call/beg for joy; ask for mercy!'*?; ^{LUV}**duddup(a)** 'hit, punish!': **sdup > zdëp, godit!** 'hit, punish!'; **dudduwar-** 'to breake': **tuer/tutuar > thyer, tutur** 'to breake; to be afraid';

duddumes-/duddumi(a) (v./adj.) 'to become deaf/ silent; deaf':

[s]urdum- /[ʔ]urdumi- **> *shurdhoj/ shurdhohem; shurdhan/ shurdhimi*** *'to become deaf/silent; deaf'*?;

tuwa (adv.) 'far': **tuha > tëhu, tej, tutje, larg** 'far, far away';

duwan- (adv.) 'from here/there; here (and) there': **tuha > tëhu; tutje- tëhu, tej, matanë** 'from here/there; here and there, beyond, far';

[LUV]***duwa(n)-*** (num.) 'two, twice?': **di-an- > dy-anë = dy herë** 'two; on both sides = twice';

duwarnai-/duwarniya- 'to break': **tuar > thyer/dhunuar; thyej, varroj, heq zvarrë; dhunoj** 'to break; to violete';

duwaddu-/tuwattu- 'to rule/ govern with clemency/ mercy': **da-vada > daj vadën, udhëheq vaditjen** *'*to govern through irrigation / shared water flow*'*;

duwadduna- 'subterranean watercourse': **davada- > da-vada, ndarja e vadës** 'watercourse; shared water flow; irrigation channel';

- U -

u- (adv.) 'hither': **ᵗu > këtu** 'here, hither';
Derivatives: ***ue-/uwa-*** 'to come': **eja > eja, vij** 'come!; to come'; ***ui(e-)*** 'to send (here)': **ᵍue > çoj** 'to send'; ***ússi-*** 'to draw open (curtains)': **ᵍush > çuar, ngritur** 'to draw open (curtains)'; LUV***aw-/awi-*** 'to come': **vi > vij; eja; erdhi** 'to come; come; came';

ueya- (v.) 'to send; to hunt, to drive out': **veia > vej, vete; dërgoj, gjuaj/gjuaj** 'to send; to hunt';

uenzi/uwanzi- (v.) 'to come': **vian > vjen, vij; bie** 'to come; to bring';

uesk- (v.) 'to send': **ves > të vesh, të dërgosh; çoj** 'to send';

uyesk-/uiya - (v.) 'to send (here); to come': **ves/ via > të vesh (çoj)/të vij,** 'to send; to come';

uhhi (v.) 'I see': **ˢohi/ ⁿihi > shoh(i); nihi, ndiej** 'I see; I feel';

uhura- (n.) 'tiny forest': **ˢkuhura > shkurrja, shkurre, shkurrajë** 'bush';

uhhuwatar- 'smth. precious': **ᵍmuhater > (e) çmuar, e çmueshme** 'precious';

uiya-/uisk- (v.) 'to send; to hunt, drive out': **via > vej, vete; dërgoj, çoj; gjuaj/ gjuaj** 'to send; to hunt';
Derivative: ***uit-/uitti-*** '(he) came; come': **vi/ vijti > vij/ vi(tur) = ardhur; erdhi** 'come; (he) came';

uk/amm- (pron.) 'I, me': **u-am > u'(në) jam, unë jam 'I am'.**
Derivatives: ***ukel*** 'I, myself': **u(në); vetë**; LUV***ámu*** 'I, me': **jam (u/në)** 'am-I'**;** ***áma/i-*** 'my': **a-mai > imi** 'my'; LUC***emu*** 'I, me': **e-mu > imja/ mua** 'my, me'; ***emi-*** 'my': **emi > imi** 'my';

ukturi- (adj.) 'firm, steady, stable, constant, eternel': ***k(t)u-ri >***

këtu/ ku rri, i përhershëm, i qëndrueshëm *'stays here; stable, constant'*?;

ula-/(u)walla- (n.) 'thigh': **ula > ula(ne)/ ulëse = kofshë, shalë** 'thigh; upper leg';

ulai- (v.) 'to hide, to sneak away': **[m]ulai > mbuloj, fsheh**; **ulashi > ul/ulur, ul = futem/fus në ujë** 'to cover, to hide; to put down; to plunge, to dive';

[PAL]***ulanna-*** (n.) 'meadow, prairie, grassland; envelope': **[l]ulana > lulana/ mbulesa me lule**; **mbulesa prej bari, livadhi** 'flowering meadow, prairie, grassland';

ulaedas (n.) 'end of examination': **ula-tas > ula-tash; u ul tash, përfundoi mbaroi kërkimi** 'putting down; ends up; end of an activity, examination';

ulihi- (n.) 'tassel, knot hood?': ***ulihsi > ulli(hore), kurorë ulliri*** *'olive wreath, tassel'*?;

ulili- (n.) 'green; field': ***ulite/ lulite > ultësirë/ lulishte; ullishtë, fushë me ullinj*** *'flower-covered lowland, walley; olive field*?';

ulin-/wilan- (n.) 'clay': **[g]ilin > glinë, argjilë; e ulur = mbetje** 'clay';

ulipali- (n.) 'clothing (material)': ***uli-pal > pal- (petkë) ujku, jakë/ palë e ulur*** *'wolf skin clothes; a low collar'*?;

ulippana-/ulipni (n.) 'predatory; wolf?': **ulk-/ulkona > ulk/ ujk; ulkonjë** 'wolf/ she-wolf';
Derivative: [LUV]***ulipna/i (walipna/i)*** (n.) 'wolf?' (adj. gen. ***ulipnassa/i***-): ulpina > ulkonja 'she-wolf';

ulkissara- (adj.) 'knowledgeable, experienced': ***ulti > urtësi/i urtë, me përvojë*** *'wise, experienced'*?;

ulmi (n.) 'spear, lance': **[g]ulmi > ngulmëse/ ngulëse, që ngulet; shtizë** 'spear, lance';

uluppanni (n.) 'an object made of silver; clothing material?': ***[l]ulu-ban > lule-banë:*** *këtu:* ***lule/ rrobë e bërë nga argjendi, lule-dekor*** *'a flower-decorative object made of silver; clothing material?'*;

umeni/aumani/aummeni (v.) 'we see': **[s]omi > shohmi; shohim** 'we see';

ummiya- (n.) 'dringing straw': ***[p]imia > pimëse (kashte)*** *'drinking straw'?*;

-umen-/-umn- (suff.) 'coming from ..., pertaining to ...': ***me*** *'with'?*

unna/unniya-/unnis- (v.) 'to send (here), drive (here)': **[ç]unia > çoj, çuemja/ çuarja; dërgoj; çunis > çuanëse/ çuarëse, dërguese = anije** 'to send; (transport) ship, boat';

unnalzi- (v.) 'end of ritual; arrived, came': **(u)-nalsi > u ndal; arriti; vendndalje** 'arrived; is stoped; stop';

unnatalla- (n.) 'marchand, trader': **[ç]unat-/ bat- > çunatar, çuarës; ban-, bartës, dërgues = tregtar** 'carrier; marchand';

unh- (v.) 'to push, to press, to release?': ***[s]tun- > shtyn, shtyj*** *'to push'?*;

unihi- (v.) 'a Hurr. term for *evocatio*: come, arrived?': ***[g]unihi- > gunizuar/ gjunjëzuar*** *'term for evocatio: kneeled down'?*;

[UZU]***uniniu-*** (n.) 'a part of the body; arm?': ***[g]uni- > guni/ gjuni, gjuri*** *'a part of te body: knee'?*;

unganant- (adj.) 'an attribute of bread?': **nginan > ngimës/ hangër, pjekurinë që ngop** 'hearty baking; hearty bread';

unu-/unuwai- (v.) 'to decorate, to adorn': **oinu/ oinuai > ojnu(ar)/ ojnoj, dekoroj** 'to decorate, to adorn';

Derivative: ***unuwasha-*** 'decoration': **oinuas > ojna** 'decoration';

[LUV]***unza-*** (pron.) 'you (plur.)': **[i]u- > ju** 'you (plur.)';

up- (v.) 'to get up; to come up (of the sun)': **[h]ip > hip/hyp, ngjitem** 'to rise, to get up';

uppa-/uppiya- (v.) 'to send (here); to raise': **[h]ipa/ [h]upia > hip(i)/çoj, dërgoj, hup;** 'to throw away, to send; to raise; to bring/ send';

Derivative: ***uppai-*** 'to raise': **hipaj > hip, dërgoj** 'to raise, to send';

upara-/uppiya- (adv./adj.) ‘upper, before; superior’: **a-para/e-par-/ hipur > para, i/e parë, pri-, pre; hipur; e epra/i epërmi; superior, i epërm si vlerë** ‘before, pre-, pri, first; superior, precious’;

upassala- (v.) ‘take into account; to respect’: **pas-soh > pas-shoh = marr parasysh, respektoj** ‘take into account; to respect’;

upati- (n.) ‘estate, property, ownership’: **pati- > pati/ pasja > pasuria, prona** ‘estate, wealth, fortune, property’;

uppiwaratma- (v.) ‘send-it-to-me!’: **[h]ipar-at-ma > hypur-at-mua = ma-hip(dërgo)-atë-mua** ‘send-it-to-me!’;

ur-/war(ant)- (n./v.) ‘to burn, be burned’: **ura/ [f]ura(n) > urë e ndezur; bërë urë/ zjarr, djegur; (nga) furra-, zjarri** ‘fire-brand; oven, fire’;

Derivative: ***uranae-[zi]*** ‘to bring a fire-offering’: **[f]urna(s), pjekje furre për blatim** ‘oven/ fire; an oven/ fire-offering’; ***warnu-[zi]*** ‘to kindle; to set fire to’: **[z]arnu- > zjarrmoj, jap zjarr** ‘firewood; to set fire to’;

ura/i- (adj.) ‘big, grown up’: **rait/[b]urai- > i/e rritur; burri** ‘grown up; man’;

urayanni- (n.) ‘an oracle bird’: ***orian > ora, shtojzovallja*** *‘ora/ nymph, a protecting nymph*?;

[LU]***uralla-/urallatar-*** (n.) ‘assistant of the stable guard/keeper; inspector’: ***[r]uala(tar) > mbrojtar/ mbrojtës, kontrollor shtalle*** *‘(stable) guard, inspector*?;

uranai- (v.) ‘to bring an offering of fire’: ***urnai/ [p]urinai/ pranai > [ɸ]urnoj/ sjell (f)urnë (pjekje furre) për blatim; pranaj = sjell pranë; pruni/pruri; prunës/ prurës blatimesh*** *‘to bring an offering of fire’*?;

urasti- (n.) ‘gold ornament, precious stone’: **ar-ast- > ar-asht/ është, stoli ari** ‘gold ornament’;

urazza-/urannu- (n./v.) ‘big, great; to make great’: **u-risa-/ [b]urri- > rritu(r/n)/ i rritur/ burrëruar, i madh** ‘big, great; to make great’;

uratta- (n.) 'tree': [d]**ruta > druti > dru/ri** 'tree';

urenant- (adj.) 'burned; fire-brand': [f]**urenan- > furrna(nt); nga furra** 'baken in the oven; oven-baked';

urra- (n.)'help': **ura/ [t]urra > urra/ turra; përpara; turruni; të ndihmojmë** 'hurray; go on; help; let's do it';

uritema- (n.) 'fear': **trema; frika** 'fear';

urki- (n.) 'trace, track, trail': [g]**urmi > gjurmoj** 'to trace, to track';

Derivatives: ***urkiyae-[zi]/ urkiye/a-[zi]*** 'to track down': [g]**urmi > gjurmoj** 'to trace, to track';

uruhhi- (n. 'functionaries/men of burial rituals': [b]**urhi > burri/ burra** (që marrin pjesë në ritual varrimi/vajtimi) 'men; *man of honor* that take part in burial rituals/mourning';

urura- (n.) '*unclean* tabu herb': ***urura > i uruar/bar*** *'a blessed herb'*?;

ussali- (adj.) 'deity epithet; meadows, fields (shores); riverside land': [f]**usali/zali > fusha; zalli(na), tokë zallishtë, mbetje lumenjsh** 'fields; riversand land; gravelly soil';

ussaniya-/ussanisk (n.) '(offer)to sell': ***shais > shes; lshani-a > lëshoj*** *'to sell; to release'*?;

ussiya- (v.) 'put out to pasture': [f]**ushiai > fushoj, lëshoj në kullosë/ fushë** 'put out (to pasture)';

usparnu- (n.) 'sprinkle': **sparku > spërkas** 'sprinkle';

-us (ending): **-ush** 'an ending, also';

usantari-/usantarai- (adj./v.) 'full, pregnant, fertile; bringing gains, bringing blessings': [m]**usan- > mushun/ mbushur, plot; santar > shentëroj, sjell shentoj > shentëroj, sjell shenjtëri, bekim** 'full; bringing blessings, saintliness';

ussiya- (v.) 'to graze': ***ustia/[k]ulosia > ushqej, kullos(a), lëshoj*** *'to feed, graze, issue; to draw open'*?;

ussiye/a- (v.) 'to draw open (of curtains)': ***[l]ushioj > lëshoj = heq*** *'to draw open'*?;

usk- (v.) 'to see': **sik- > shikoj, shoh** 'to see';

Derivative: ***uskisk-*** 'observer': **sikis- > shikues** 'observer';

usnisk- (v.) ‘to put up for sale’: **[k]ushnis > kushton, është në shitje** ‘it costs; to put up for sale’;

ustanzi/ustasse (n.) ‘heroism’: **[h]ustas- > heshta(s/r); njeri i heshtës, hero** ‘spearman; hero’;

ustul-/wastul- (n.) ‘sin, offense’: **[p]ust-ul > posht-ulje, posh-tërim, mëkat** ‘humiliating; sin, offense’;
Derivative: ***wasdulae-[zi]*** ‘to offend’: **posht-ulje** ‘humi-liating, offen-ding’;

uda-/ud- (v.) ‘to bring, to carry across, to transport’: **uda > udha, udhëtoj** ‘bringing-way; to travel’;
Derivatives: ***unda(n) uda-*** ‘to bring’: **ndë-udhë** ‘on the way, coming’; ***apa uda-*** ‘to bring again’: **prapa-udha, bëj udhën/ sjell sërish** ‘to bring again’; ***awai uda-*** ‘to prepare’: **vai/ vij-udha = (vjen) në rrugë** ‘being prepared’; ***ekan utisk-*** ‘to bring death’: **dekan udhis = dekën në udhë/ ardhje, sjell vdekje** ‘to bring death’;

uda- (pron.) ‘such; these’: **[k]uta > këta** ‘these; such’;

uddanala- (v.) ‘speaker’: **tanal- > thana(s)/ thanës; (za)dha-nës, fjalë e thënë/ dhënë** ‘speaker; spokesman; given/spoken word’;

uttar/uddan- (n.) ‘word, speech; thing, case; story; reason’: **u-tha(n) > thanie, e thënë, fjalë, tregim** ‘to say; word; story’;

utezzi- (n.) ‘wet, moisture’: **uites > ujtesë, lagështi** ‘wet, mosture’;

[LUV]***uttis-*** (v./n.) ‘(you) drink; drink’: **uitis > ujti, uji; pija** ‘(you) drink; drink’;

utne- (n.) ‘land(s); population’: ***[k]utne- > katune/ katunde, vendbanime, fshatra; utrin- > utrina, tokë/ pronë e përbashkët e bashkësisë, fushë*** *‘settlements, willages; population; open/common lands’*?;

utummar- (n.) ‘to bring here’: ***[k]utumar > këtu-marr(ë) = këtu bie/ bart(ur), sjell(ë) këtu*** *‘to bring here’*?;

uwa- (v.) ‘to come’: **[ç]ua/ [s]kua > çuar, shkuar; çoj, shkoj, vij**

‘to go, to send, to come’;

Derivatives: ***ehu -*** ‘(imp.) come!’: **eha- > eja** ‘on the way, coming’; ***anda uwa-*** ‘to enter, to come’: **ndë-vij > vij në, hyj** ‘to enter’; ***katta(n) uwa-*** ‘descending, coming down’: **këtan/këtu-vij > vij këtu/ këtej (poshtë)** ‘coming down/ here’; ***para uwa-*** ‘to appear’: **para-vij > vij para, shfaqem, dal para, dukem** ‘to appear’; ***peran appa uwa-*** ‘to move ahead and back’: **para-prapa-vij > vij para e prapa, shfaqem, dal para, dukem** ‘to move ahead and back’;

uwa- (v.) ‘to see’: **ˢua > *shoh, par*ë** *‘to see’*?;

uwai- (n.) ‘dolor, difficulty, cry of pain’: **vuai-/ vai- > vuaj(tje), dhimbje; vaj, këngë vajtimi; vuaj** ‘mourning; mourning songs; suffer’;

Derivatives: ***uwaya-*** ‘pain, dolor, empathy’: **vuaja/vaja > vuajtja; vajtimi; bashkëvuajtje** ‘mourning; mourning songs; empathy’; ***uwayanu-*** (n.) ‘pitiable, helpless’: **(i/e) vuan/ vuajtur/vajtuar, për t’u vajtuar** ‘pitiable, helpless’;

UZ***uwala-/wala-(ula)*** (n.) ‘thigh’: **uala-/ula- > ulëse, kofshë, pjesa e uljes** ‘sitting part of the body; thigh’;

LUV***uwalant(i)-*** (adj.) ‘death; mortal’: **ˢualun- > (i) sulun/ sulmuar, i ulur/lënë në tokë, i vdekur** ‘striked, mortal’;

uwalh-/walh- (v.) ‘to hit, to strike’: **ˢualh- > sulem, sulmoj, godas** ‘to hit, to strike’;

uwalu- (v.) ‘may I see?’: ***ualu- > ulu/ule! = ulu/ule ta shoh!*** *‘(imp.) put it down so I can see it! ’*?;

GIS***uwamila-*** (v.) ‘a wooden hunting spear’: **ᵍuama- > gjuamëse, gjuajtëse, shtizë druri** ‘spear’;

uwana- (n.) ‘sight, view, vision’: **ˢuhana > shoh(an) > shikim/ shikues, të shikuar** ‘sight, view, vision’;

LUV***uwaniya-*** (n.) ‘stone’: **ᵍuana > gjuamës; gur (për gjuajtje)** ‘for shooting; stone’;

uwansik-/uwantuya- (n.) ‘sight, view, vision’: **ˢuhana > shoh > shikim, të sikuar** ‘sight, view, vision’;

uwant (n.) ‘sight, view(er), guard’: **ˢuhan- > shoh(ant) >**

shikues, vrojtues ‘sight, view(er), guard’;
Derivative: ***uwant*** ‘newcomer, who/that comes’: **vjen > (që) vjen, ardhës** ‘newcomer, who/that comes’;

uwantiwan (adj.) ‘clear, bright’: **[s]quant- > (i/e) shquan/ shquar, që është i veçantë, i pastër, i ndritshëm** ‘distin-guished, clear, bright’;

warsa- (n.) ‘fog, mist’: **uesa > vesa, mjegulla** ‘dew; mist’;

[LUV]***uwarsa-/war-*** (v.) ‘water’: **uai > ujë** ‘water’;

[GIS]***uwarsama-*** (v.) ‘firewood’: **ursa-ma > urëz-ma-/ mban urëz, urë zjarri** *‘*(holding) firewood*’*;

uwarsula- (n.) ‘fume, haze, vapour’: **avurula > avull** *‘*vapour*’*;

uwassuraya (n.) ‘favor, pleasure’: ***squaria- > shquarje, favorizim, veçim*** *‘favor, pleasure’*?;

uwat/ehu (v.) ‘comme!’: **vat > ajt, hajde; eja** ‘come’;

uwate- (v.) ‘to bring (here)’: **[ç]uati > çuar; çoj, sjell** ‘to send, to bring’;

uwau wiwi ‘interj.’: **uau-aiii-ihi** ‘mourning interj.’?;

uwitar/widar (n.) ‘water’: **uita- > uji** ‘water’;

uzaimiya- (n.) ‘the shirt’: **[m]usaima > mushama; [k]mishami > këmisha (ime)** ‘raincoat; shirt’;

[LUV]***u(n)za-*** (pron.) ‘you (plur.)’: **[j]us- > jush/ju** ‘you (plur.)’;

uzapili- (n.) ‘glass(making), cup’: **[m]usa-pili > mbush-pi(je); gotë, filxhan** ‘drinkmaking; glass, cup’;

uziya- (n.) ‘meat, entrails’: **[m]isia/ [m]usia > mish; mush- (mbushje = zorrë)** ‘meat; entrails’;

- W -

wa- (v.) ‘to come’: **vi-/ vai > vij/ vej, vete** ‘to come, to go’;

wah-/weh (v.) ‘to turn’: **vai-/ vij-/ kah/ kte- > vij/ kah/ kthesë, kthehem** ‘to come, to turn’;

wahnumar (n.) ‘curve’: **vai(tje)- > (kah)vajtje-marrje; kthesë** ‘curve’.

wahatar- (v./adj.) ‘to turn around, turning over, reversal’: **[k]ahatar-/ vajtje > kthesatar, kthesë** ‘to turn; curve’;

wahessar (v./adj.) ‘rotating, turn, bend’: ***[k]ahesar- > kthesar, i kthyeshëm, që rrotullohet*** *‘turn(ing), rotating’*?;

wahnu- (v.) ‘to make turn, spin, overturn, change’: ***[k]ahesar- > kthen, i kthyeshëm, që rrotullohet*** *‘turn(ing), rotating’*?;

Derivatives: ***wahnuwant-*** ‘to surround’: ***kthyen/ kthyer*** *‘to surround; to turn’*?; ***sakuwa katta wahnu-*** ‘to turn one’s gaze downward’: **shikimin këtu kthehun/kthyer (poshtë)** ‘to turn one’s gaze downward’;

wahnu(mar)- (v.) ‘to burn’: **vahrun- > varru-/ varruar** ‘to hurt, to burn’;

wahra- (n.) ’pain, suffering’: **vara- > varra, plaga** ‘wound, sore; pain, suffering’;

[LUV]***wahritti-*** (v.) ‘to mourn’: **varis- > varros, vajtim gjatë varrimit** ‘to bury; funeral mourning’;

wai-/wi- (v.) ‘to cry (out); scream, cry, pain’: **vai > vaj; kaj/qaj, vikas, qaj; e keqe, dhimbje** ‘to cry, to suffer; bad, cry’;

Derivatives: ***wiwa-/wiwi-*** ‘to cry’; ***wiya-***: **vajtim, vaj** ‘cry; shout’; ***uwaya-*** ‘to feel pain, to suffer’: **vajtoj, vuaj, ndjej dhembje** ‘to feel pain, to suffer’;

wak- (v.) ‘to bite’: **[h]uak > ha(k); kafshoj, nduk** ‘to eat, to bite’;

Derivatives: [NIN]***wagatas-*** ‘a kind of bread’: ***haka-tash, lloj***

buke (e nxehtë, qe hahet tash, pra *e nxehtë 'a kind of hot bread'*?; ***waga-*** 'to cut with teath': ***haka = gjaka; gjakoj, ha me dhëmbë*** *'to bite; to cut with teeth'*?;

wakk- (v.) 'to be lacking; to miss smth': **^{m}ag- > (i/e) mangët/ mungoj, më mungon diçka** 'to miss smth';
Derivative: ***wakkari-*** 'to be lacking': ***^{m}aungar > (i/e) mangët/ munguar*** *'to be lacking'*?; ***wak(ki)siyea-*** 'to be lacking': **^{m}ugisia > mangësia/ mungesa; mungoj, gaboj** 'to be lacking; to err'; ***waksiya-*** '(to) miss(ing), (to) lack(ing)': **^{m}ugsia > mungesa/ mangësia** 'missing, lacking';

waganna- (n.) 'cry, lamentation': **viakana/ gama > vikama/ gjama, britma** 'cry; mourning';

waga-/waganna- (v./n.) 'fat': ***^{g}ak-/ ^{g}akon- > gjaku; gjakoj; haku, marr hak*** *'blood; to kill; to revenge'*?;

wakkariyea- (v.) 'to rebel against, to revolt against, to be lacking': **^{h}akarrih > hakarrehem, marr hak; gjakosem,** 'revenge; to revolt against, to kill';
Derivatives: ***wakkaressar/ wakkaresn-*** 'rebellion(?)': **^{h}aka-rres- > hakerrim, marrje haku** 'revenge; revolt';

walla/ walliya- (v.) 'to celebrate, to praise, to honour': **ulai/ valazai > ula/ përulem/ vallëzoj**; **^{f}ala > falem, lutem, nderoj; ^{g}ala > gjalloj, gjallëri, festim = vlerësoj, nderoj** 'to sit/bow; do dance; to praise, to honour; to perform the sacred dance-song; to celebrate, to live vividly';
Derivatives: ***walliyatar/walishiwar*** 'glory, praise, song of praise': **vallëzim/ gjallëri, këngë përkushtuese që shoqërohet me vallëzim** 'song (and dance) of praise'; ***wallahhiya-*** 'song of praise': **vallahia > vallja, valle-këngë përkushtuese, e përshpitshme; gjallëria** 'dance (and song) of praise; sacred/vivid dance-song; vivacity'; ^{LUV}***wallant(allai)-*** 'death': **vallja e vdekjes** 'dance of death; belonging to death'; ***huitwalliya-*** 'belonging to life': **kuito-vallja, vallja e kujtesës së jetës, vallja e jetës** 'dance of life; belonging to life (life's memory); dance in the memory of life';

wallanti- ‘capable, apte’: ***ᵐalan- > që mbulon, e gjerë, përfshirëse*** *‘covering, inclusive’*?;

wallanu- ‘to remove, replace, change’: **ᵐulon- > që mbulon, ndërron** ‘to cover, to replace, to change’;

walh- (v.) ‘to hit, to strike’: **ˢulih > sulem, qëlloj, godas** ‘to strike, to hit’;

Derivatives: ***walhannai*** ‘rhythmic play in instrument’: **sulm-(ritëm)/ vallëzoj/ luaj/ qëlloj/ gjall(n)oj me gishta në instrument; lojë ritmike me instrument** ‘valle; rhythmic play in instrument’; ***walhuwant*** ‘damaged, spoiled, struck’: **sulmuar; qëlluar, dëmtuar** ‘struck, damaged’; ***walhuwar/ walhessar*** ‘strike, hit, shot’: **sulur/ qëlluar > sulm, goditje** ‘strike, hit, shot’;

walhannai-/ walhanniya- (v./n.) ‘to heat/ strike repeatetly; (song of) praise’: **ˢulianas > sulmues, qëllues/tar; valionia > kënga/ vallja që valon, përcjell lutjen** ‘to het/strike repeatedly; song/ dense of praise’;

Derivative: ***walkiya*** ‘to heat, demolish’: **ˢulkia- > sulja; sulem, shkatërroj** ‘to heat, to demolish’;

walliwalliya- (adj.) ‘quick; winds; strong’: **vali-vali > valë-valë, me tallaze, si era, e shpejtë; galli-gjalli, i gjallë/ i fortë,** ‘wave by wave; like the wind/dance; quick; vivid, strong’;

wallippandali- (adj.) ‘devouring; intermingling’: **val-pandal > valë e pandalshme, gllabëruese, e përzier** ‘continuous wave; devouring, intermingling’;

walipattassi- (n.) ‘envelopment, wraping, encircling’: ***ᵐaliat- > mbuluti/ mbulesa, lëvorja, mbështjellësi*** *‘envelopment, wraping; cover, peel’*?;

walkuwa- (n.) ‘something negative; unwanted offspring’: ***ᵐualkua > mallkuar, një trashëgimi e padëshiruar*** *‘curse; unwanted offspring’*?;

wallu- (n.) ‘to praise, to speak highly’: ***valu- > valuar = vlerësuar, ngritur lart (si valë)*** *‘waved = to praise, to value’*?;

walula- (n.) 'part of the eye; eyelid, pupil?': **^{p}*al-ula* > *e paluara, paluska, qepalla; valvula = mbyll(ulja), kapaku i syrit; bebëza*** *'eyelid; pupil'*?;

walluske/a- (v.) 'to pray to(?)'; **(a)-luske > lus(te/ke), po lutej; lut, falem** 'to pray to';

walwai (n.) 'lion'; **lua > luan** 'lion';

wantai- (n./v.) 'to heat; to glow, to light': **^{k}andai/ ^{s}andrai > kandil/ ndezje; shandrij/ shëndrij/ shandan** 'candle; to glow, to light, to heat';

^{MUL}***wanup(p)astal(l)a/i-*** (n.) 'morning star(?), comete(?), falling star(?)': **^{l}anu-posht-la/ ^{r}anu/ ^{y}anu-poshtla > (yll, kometë) që bie vete poshtë** 'falling star, comete'?;

wappiya (v.) 'to bark, shout': **^{k}api > kape!; kapëz!** (onomat.); **urdhër për qenin; vaj(tim)** '*attack*!; order for the dog; to shout, cry out';

wappu-/wappamas- (n.) 'river bank, seashore': **^{k}apu/ ^{k}apma- > që kapet, breg lumi a deti; kapëse = ngjitëse, baltë argjile** 'river bank, seashore; clay pit';

war- (v.) 'to burn': **var- > varra/ varroj; e bëj të djegë; var** 'to wound; to burn; to hang';

Derivatives: ***warant-*** 'burning, hot': **varrant/ varrues, me varrë, që djeg** 'burning'; ***wāra-*** 'to burn': **varai > varroj, bëj të djegë; varrohem, digjem** 'to burn'; ***warai-*** 'burn(ing), anflame': **varrë; varroj; e bëj të djegë** 'to wound; (to) burn(ing)'; ^{LUV}***warallai-*** 'weak, obedient?': **varali > (i/e) varruar; i lënduar, i dobët; i varur** 'wounded; weak; hanging'; ***waran-*** 'it hurts': **varan > varron/ vran, vret; dhemb** 'it hurts';

^{LUV}***wār-/warsa*** (n.) 'water': **varsi- > vërshim (uji)** 'flood of water';

wari/warai-/waraes (adj.) 'an epithet of the oracular bird, most often referring to the eagle': **ara(s)- > ora(s), ora; shqiponjë; zog orakullor me fuqi parshikuese, një orë e llojit të vet** '*ora* = oracle; eagle-oracle as an *ora*';

warrai-/urra- (v.) 'to help': [g]**arrai- > ngarroj, ngutem të ndihmoj dikë, ndihmoj** 'hastening to offer help';
Derivative: ***warrahita-/warri-*** 'help': **arahita > arri(tja), ndihma** 'coming; help';
warrasha-/warsha- (v./n.) 'action performed with a door bolt, maybe: *to fasten*'?: **varrasia- > varëse (mbi derë); var** 'to hang (smth on the door); to hook (smth over the door)';
warrask- (v.) 'to keep free': [ts]**vara(k)- > çvar = liroj, mbaj të lirë** 'to unhang, to unhook; to keep free';
[GIS]***warrasma-*** (v.) 'log, firewood': [dz]**uaras-ma > zjarr-m(b)a/ zjarr(mbaj-tëse), dru** zjarri, pishë zjarri 'to unhang, to unhook; to keep free';
warawara- (n.) 'a fruit': [ph]**ara-/ [ph]ara > fara-fara; frut me shumë fara** 'a multi-seeded fruit';
warduli- (n.) 'a kind of plant?': [dz]***erduli/ [dz]erduli > verdheli, zerdeli, kajsi*** *'apricot (Armeniaca vulgaris)'*?;
warhui- (adj.) 'rought, unequal': **varzuhi > (i/e) vrazhdë, i ashpër, vrugnues, me vrragë** 'rought, coarse, harsh';
warhunu- (v.) 'to bloom': **vardun > zverdhun/ zverdhuar, gjethuar, gjelbëruar, lulëzuar** 'to bloom; made *yellow*';
warhussu-/warhust-: (n.) 'a kind of plant?': ***(a)rrush*** *'grape'*?
wari-/warai- (adj./n.?) 'oracle bird': ***ori, ora*** *'nymphe; oracle'*?;
warkant- (adj.) 'fat': [v]**arkan > barkan; me bark të madh, i dhjamosur** 'fat, with a big belly';
warita- (v.) 'to worry, languish, be ashamed': [m]**arrita > marrohem, turpërohem** 'to be ashamed';
warnu- (v.) 'to light, burn, ignite': [dz]**arnu > zjarrmuar, zjarrmoj, ndez zjarr, djeg** 'to ignite, to light, to burn';
warp- (v.) 'to wash, bathe, rub, scrub': **varkai- > fërkoj, laj** 'to rub, scrub, wash';
Derivative: ***warpuzi-*** 'bath utensil': **varkus- > fërkues (gjatë larjes)** 'rubbing/washing bath utensil';
warpa- (n./v.) 'circle, encirclement, enclosure': **vorba-/verta-; [g]uarda > gardh > (bëj) vorbull/ vërtis, sjell; gardh** 'to en-

circle, to ring around; fence';

wars- (v.) 'to reap, harvest, wipe': **harr; korr, vjel; vreshtoj** 'to reap, harvest, wipe';

wars-/warsiya- (v.) 'to wipe, dry, remove, free, clean; to calm down, rest': **vartes > vërtis** 'to wipe, remove';

war(ru)walan- (n.) 'seed, progeny': **ᵛarua-lan > fara e lanë/ ruajtur, trashëgimia** 'seed, progeny';

warsa- (v.) 'heavy rainfall, stormy rain': **varsa- > vërshim** 'flood, stormy rain';

Derivatives: ***warsini/a-*** 'pitcher of water': **varsini > vërshimi; derdhja e ujit** 'water flood, outpouring'; ***warsula-*** 'wet; humidity; sweat': **i/e vërshuar, i lagur** 'overfloowed, wet'; ***warsulas sanizzis-*** 'a pleasant parfume': **varsuj kanis > vërshujë (ujë)/ parfum i kandshëm** 'a pleasant parfume';

wart- 'to play together': **vert > vertitem** 'to turn';

LUV***wartala-/wartiyatis*** (adj./n.) 'winding, meandering': **vertal- > vërtitës, dredharak** 'winding, meandering';

wartanna- (n.) 'circuit, tour, turn': **vertana- > vërtima, vërtitja, sjellja** 'turn, tour';

warwalan-/warwatn- (n.) 'seed, descendance': **ᶠar-ruatan- > far-ruan, ruajtja e farës = prejardhja, trashëgimia** 'seed, descendance';

Derivative: ***warwantali-*** 'competent, responsible for the offspring': **ᶠar-ruanta- > far-ruajtës, trashëgimtar** 'responsible for the offspring, descendant, heir';

warwui-/warhuwai- (adj.) 'raw, rough; unshaven; leafy; covered with forest': ***hardhi, rrush*** *'grape'*?;

wass-/wassiyai (v.) 'to buy; to sell': **ˢuas - > shes** 'to sell';

wass-/wes/waspa/wassiyai (n.) 'clothing': **ves(a)- > veshja** 'clothing';

Derivative: ***wassiya-/was*** 'to clothe, dress': **vesi- > vesh** 'to clothe, to dress';

wasan- (adj.?) 'clothed, dressed': **vesan > (i/e) veshun/ veshur** 'clothed, dressed';

was(s)ant- (v.) ‘clothed, dressed, covered’: **vesan > veshun/ veshur** ‘clothed, dressed, covered’;
Derivatives: ***wassapa-/waspa*** ‘clothing, garments’: **vespa > veshje, petka** ‘clothing, garments’; ***wassuwar-*** ‘dressed; clothing, garments’: **vesuar > veshur; veshje, petka** ‘dressed; clothing, garments’;

washar- (n.) ‘garlic, onion’: ***^{h}udar > hudhër*** *‘garlic’*?;

wastul-/ustul (adj./adv.) ‘sin; down?’: **$^{(m)}$as-ul > më e ulta** ‘humiliating; down’;

^{LUV}***watt -*** (n.) ‘water’: **uit > ujt/uji** ‘water’;

wātar/witēn- (n.) ‘water’: **uita > uji; ujit** ‘water; to water’;

watar (n.) ‘semi-precious stone’: ***vater; gur vatre; gur uji*** *‘hearth; hearth-stone; water-stone’*?;

wat(ta)ru- (n.) ‘well, source’: **uitaru > ujta-ru; burim; vatër-burim** ‘water-source; hearth-source, well’;

wattariettaru- (n.) ‘?’: ***uitar-etur > ujë-etur; i etur për ujë*** *‘water-thirsty/ thirsty’*?;

watku- (v.) ‘to jump (out of), flee’: **^{ʕ}uat- > çuat/ çuar; kërcyer, ikur** ‘to rise, to jump, to run away’;
Derivative: ***arha watku-*** ‘to jump far’: **larga çuat/ kërcyer, kërcyer larg** ‘to jump far’;

wattarnahh-^{i}/wattarnahh (v./n.) ‘to order, instruct; message’: **(a)taniah-/ urdaranah-/ urtah- > thanie = ur-dhër; urti** ‘(to) say = order; wise message’;

watru-/wattaru- (n.) ‘source’: **uitar/ vatar > ujë/ vatër uji, burim uji** ‘source’;

watkuz-^{i}/watkunu-^{zi} (v.) ‘to jump (out of), to flee’: **uit-çusi/ uit-çuan- > ujë-çuarje/ ujë-kërcim, kërcim/ kalim uji (mbi ujë)** ‘a water jump’;

wau- (interj.) ‘interject. onom.’: **uau! (pasth.)** ‘interj.’;

wawara- (n.) ‘source of waters’: **(uia)vara > ujëvara; burim, katarakt uji** ‘waterfall; source of waters’;

wawarkima- (n.) ‘the door jamb; hinge, pivot’: **a-ferkima/ varkima; llozi i derës; varëse ku fërkohet/ varet dera**

(onom. vër-vër/ fër-fër) ‘the door jamb, hinge’;

wawars- (n.) ‘to wipe’: **[(fs)]uar(s)-> shuar/ fshirë(s), fshij** ‘to wipe (off)’;

we-/wa-/ uwa-/[LUV]awi (v.) ‘to come’: **vej/ vij; eja, hin/ hyr** ‘to come; come!’;

weh-/wah- (v.) ‘to turn (oneself); to patrol, move’: **ve/ va/ [k]teh- > vete/ vate/ vij/ kthehem, lëviz** ‘to go, to move, to turn’;

Derivatives: ***wahātar/ wahann-/ wehātar/ wehann-*** ‘turning’: **kthyer-; vajtur; kthim** ‘to turn; to go; turning’; ***wehesk-*** ‘to turn’: **kthehes > kthyes, kthej** ‘to turn’; ***apa(n) weh*** ‘to return’: **prapa-kthe(j)/ kthyer-/ vej** ‘to return’;

wek- (v.) ‘to wish, desire, ask for’: ***[d]ue/[k]urk- > dua/ kërkoj*** *‘to wish, ask for’*?;

Derivatives: **wekant-/ *wekuwar-*** ‘request, demand, wish’: **kerkuar = kërkesë, dëshirë** ‘request, demand, wish’; **wekuwar wemiya-** ‘to find/ discover the wish’: **kerkuar/in (dëshirën) gjej, zbuloj dëshirën** ‘to find/ discover the wish’;

welku- (n.) ‘grass, vegetation’: **[ç]elku/ [g]elbu-/ [v]eldu- > gjelbëru(ar); gjelbërim, verdhim, vegjetacion; çelje** ‘green, greenery, vegetation‘;

Derivative: **welku hatan** ‘dry grass, hay‘: **e çelur (bar) thatan(e), bari i thatë, sanë** ‘dry grass, hay’;

wellu- (n./v.) ‘pasture, meadow’: ***verlu-/[g]elbu-/[ç]elu- > verdhim/ gjelbërim/ çel-; kullotë; livadh i çelur, çelnajë, gjelbrim*** *‘meadow, pasture; vegetation, greenery’*?;

wemiya-/wimiya- ‘to meet, find’: **[g]uemi > gjemi/ gjehemi, gjej/më, takoj/më** ‘to find, find’;

Derivative: ***wemisk-*** ‘to meet’: **[g]uemi > gjejmë/ gjehemi, takohemi** ‘to find, to find’;

wen(t)-/uwan- (v.) ‘to copulate’: **[d]uen > duhen, bëj/në dashuri**; **[b]uhen > çiftohen; çiftohem** ‘to make love; to copulate’;

wenal- ‘rod’: **(e)nal > nal-/ ndalëse; shufër ndalëse/ penguese**

‘rod; obstacle’;

wep- (v.) ‘to weave’: **ᵏep > kep/ qep; thur** ‘to sew; to weave’;

PAL***wer-*** (v.) ‘to call’: **ᵗier- > thierr/ thirr, thërras** ‘to call’;

weriya- (v.) ‘to call, name, summon’: **ᵗiria(s) > thirrja/ thërras** ‘to call, name, summon’;

werite-/weritema- (v.) ‘to fear, be frightened; fear, worry’: **ᵗrima/ ᵗrema > trembem, frikësohem** ‘to fear; fear; worry’;

wes/anz- (pron.) ‘we, us’: **na/ ne; nas > nesh** ‘we, us’;

wess- (v.) ‘to be dressed, to be covered; to wear’: **ves > vesh, vishem; vesh/je** ‘to wear, to be dressed, to be covered; dressing’;

wessiya- (n.) ‘dressing’: **vesia > veshja** ‘dressing’;

wesk- (v.) ‘to send’: **çues- > çuer/ çuar, çoj, dërgoj** ’to send’;

wesuriya/wisuriye (v.) ‘to press’: **ᵐesuria > mëshuerja/ mesh-oj** ‘to hit, to press’.

Derivatives: ***wesuriyant*** ‘pushing, oppressive’: **ᵐesurian > mëshuer/ mëshues, goditës, shtypës** ‘oppressive, striking’; ***wesuriyawar*** ‘oppression’: **ᵐesuriar- > mëshuarje** ‘oppression’;

wet-/wit- (n.) ‘water’: **uit- > ujt/ uji** ’water’;

wett-/witt- (n.) ‘year’: **vit** ’year’;

Derivatives: ***wettant-/wittant-*** ‘a year-long duration’: **vietan > vjetor** ’a year-long duration’; ***wettandātar-/wettandann-*** ‘period of a year’: **vit-a-ndan > ndarje viti, periudhë viti** ‘period of a year’; ****wittili*** ‘annually’: **vitil > vjetor, i përvitshëm** ‘annually’;

weda-/wete-/wetin- (v.) ‘to construct’: **ᶜueta- > çuet = ndër-tuar, ndërtoj** ’to construct’;

wedai- (v.) ‘to bring (here)’: **ᶜuetai-/ vetai > çoj/ vete = sjell** ’to bring’;

wewesk- (adj.) ‘to lament, mourn’: **ᵠaves > qarë, vajtuar** ‘to lament, mourn’;

wi (interj.) ‘whee’: **ai, ihi (pasth.)** ‘onom. interj.‘;

wi-/wizzi (v.) ‘to come; he comes’: **vjen, vete, vish (ai vjen)** ‘to

come, to go; he comes';

wielku- (n.) 'grass': **^{f}ie- > fije (bari)** 'thread (of grass)';

wiya- (n.) 'to cry, scream': **viaj- > vajtoj, qaj** 'to cry';

wiyana- (n.) 'wine, grapevine trunk': **viana > vena, vera** 'wine';

wilan- (n.) 'clay, clay soil, mud': **^{g}uila- > argjila, glina** 'clay';

wimiya-/wemiya- (v.) 'to find, to meet': **vimi/ ^{g}emi > vimi/ vemi = shkojmë (së bashku); gjejmë/ gjehemi = takohemi** 'to go; to find = to meet';

winiyant (n.) '(of/with) wine': **vinian > venë-mban, verëmbajtës** '(with/of) wine';

^{LUV}***wisai-*** (v.) 'to push, to press': **^{m}isai > mëshoj, godas; shtyp** 'to hit, to press';

Derivative: ***wisurya-*** 'pressed': **^{m}isuar- > mëshuar(ja); mëshoj, godas** 'hit; pressed';

wisk- (v.) 'to come, coming; to go, scream': **vis > (të) vish; që vjen; shkoj; vikas, piskas** 'to come; to go, scream';

wida- (n.) 'water': **uita > uji** 'water';

wida- (v.) 'to come': **vita > vijta = erdha, vij** 'to come';

****witantatar*** (adv.) 'the whole year; of the year': **vitin-te-tar > (të) tërë vitin** 'the whole year';

witti meyani (adv.) 'for years': **viti-me > me vite** 'for years; during the course of the year(s)'.

wiwa/wiwie (v.) 'to scream': **viu-viu; vikas, piskas (onom.)** 'to scream (onom.)';

wiwi 'interj.': **oi-oi** (pasth.) 'interj.';

wiwiškattalla- (n.) 'to cry': **viviskata > vi-vi-piskata-; piskama** 'to scream';

- Z -

za(h)- (v.) ‘to hit, to beat’: **za > zë/nxë; kap, zihem** ‘to get, to catch, to fight, to quarrell’:
Derivative: ***zahhai-/zahhi*** ‘fight, war’: **zahi- > zahje/ zankë/ zënkë, përleshje** ‘fight, quarrell’; ***zahhain pai-*** ‘to wage a fight’: **zahi/ zankë baj >** ‘to wage pai’; ***zahhiya-*** ‘to fight’: **zahia- > zihem/ hyj në zankë/ zënkë, përleshje** ‘to fight, to quarrell’; ***zahzahhesk-*** ‘to battle fiercely’: **zaha-zank > zënkë/ luftë e fortë; zihem keq** ‘to battle fiercely’; ***zahhel(i)-*** ‘weeds’: **zaheli > rroba të zankës, zisë, luftës** ‘death (fighting) weeds, mourning clothes’?;

zaha- (n.) ‘object of silver or gold, used in cultus’: **ʿaha > çarësja, ça(h/j); thikë e argjendit/arit > thikë e zënkës/ luftës, pjesë e ritualeve** ‘a knife/ cutter (of silver or gold), used for rifting, splitting, cutting, dissecting, fighting, and also in cultic rituals’;

zahhurai ‘to crush, to break, to squash’: **ᵗaher > thyer, thej; za/zë** ‘to break, to crush, to catch’;

zai- (v.) ‘to cross, to cross over’: **ᵏcai > kcei/ kërcej** ‘to cross over, to leap, to transport’;
Derivative: ***zainu-*** (v.) ‘crossed over; transported’: **ᵏcain- > kcyen/ kërcyer, kapërcyer, kërcej** ‘crossed over’;

UR***zakki-*** (n.) ‘latch, mechanical fastener’: **za(n)ki > za(n)kë, që zë/ mbyll/ hap; bravë, lloz, ngujore** ‘latch, lever; mechanical fastener’;

zalla- (adv.) ‘slow(ness); moderate speed’: **ᵈala- > dalë-; ngadalë** ‘slow(ness)’;

zaluganu- (v.) ‘to retain, slow down’: **ᵈalu-(n)gan- > nga-dal/ ngadalësoj** ‘to slow down’;

^{GIS}***zaluwani-*** (n.) ‘plate’: **^{k}*aluani* > *kalanicë, pjatë dheu*** *‘plate made of clay’*?;

zammant (v./adj.) ‘harm/ing; in danger’: **^{z}am-manti > zam/ nxam-man, mban të zënë; ^{d}amanti > damtoj/ dëmtoj; damtues** ‘to withhold, to restrain; to harm; damage‘;

zamankur/ zamakur (v./h.) ‘beard’: **za-meker > za-mjekër, (lëshoj, kam) mjekër** ‘to have a beard‘;

zamna- (n.) ‘harm, damage’: **^{d}amna- > damna = dame/dëme; dam(tim)/ dëm(tim)** ‘harm, damage‘;

zammurai- (v.) ‘to insult, slander, sick’: **samurai- > sëmur**; **zamurai- > zemëroj; lëndoj** ‘to sick; anger, insult‘;
Derivative: ^{LUV}***zammurai/i-*** ‘insulting, offensive’: **samurai- > i sëmurë/ i zemëruar** ‘sick, enraged‘;

zanni- (adj./adv.) ‘path, narrow’: **zani- > (i/e) zanë, e ngushtë, e mbushur** ‘narrow(ed), full’;

zankil/a- (n.) ‘fine, punishment, penitence’: **zanka > që të zë; me zanue = zanimi, zankimi; gjoba, dënimi** ‘punishment, penitence’;

zanda- (conj.) ‘thus, thereby’: **s-andai- > andaj, s’andejmi, prandaj** ‘thus, thereby, so’;

zantalanuna (v.) ‘to reduce’: **zvagalana > zvogëloj** ‘to reduce, to deminish’;

zanu- (v.) ‘to cook’: **zian- > zien, ziej** ‘to cook’;

^{LUV}***zappa-*** (v.) ‘to break, destroy, oppress’: **^{c}apai > copoj, copëtoj, ndaj** ‘to break, to cut up’;

zappiya- (v.) ‘to drop, drip; leak’: **(a)-pik > pik, rrjedh** ‘it dripped; to drop, to drip, to leak’;

zapiskur- (n.) ‘sort of nife’: **(a)-brisk/ bistur > brisk/ bisturi** ‘sort of nife’;

zappis-x-talla - (n.) ‘thief?’: **zaptues/ kaptues; hajn** ‘occupier, thief’;

zariyally- (n.) ‘vessel stand/ holder’: **a-riali > (ku) rrijnë gjër-at; mbajtës gjërash, enë** ‘wesel stand, pot holder’;

zarimma- (n.) ‘source’: **^{t}arma > tharmi** ‘yeast, ferment;

source’;

zarsiuya- (n.) ‘garantee’: **zoria > zorësia/zori; zotimi, garanca** ‘compulsion, embarrassment; garantee’;

zarzara- (n.) ‘an insect’: **car-cara > cër-cër, insekt që bën cër-cër; *karkalec, gjinkallë*? (onom.)** ‘an insect; *grasshopper*? (onom.)’;

zarzur- (n.) ‘mixture’: [p]**arzur > përzierje** ‘mixture’;

zashai- (n.) ‘dream, sleep, sex’: ***[p]asai/ s’eshoi- > pushoj, pushim = ëndërr, gjumë; s-e-shoh? gjendje kur nuk sheh*** *‘to rest = dream, sleep, sex; unapparent?’*;

zask- (v.) ‘to put’: [l]**ashk > la/lë** ‘to put’;

zasgarais/zasgariss- (n.) ‘anus’: **skarkais > shkarkesë = vrimë anale** ‘anus’;

[GIS]***zau*** (n.): ‘a kind of container’: **ziau > zieu, enë për zierje** ‘cooking plate’;

zawalli- (n.) ‘spirit, soul’: [g]**avali > gjalli(m), frymëmarrje** ‘vitality, breath = spirit, soul’?;

zeya-/zenu-/zeri- (v.) ‘to cook, be cooked’: **zeia/ zien > ziej/ zier** ‘to cook’;

zenna-/zinna- (v.) ‘to stop, cease, finish, accomplish’: **zen- > zënë/ nxënë, kapur, përmbushur** ‘to catch/ stop, accomplish, finish, seize’;

zeri-/zeriyalli-/ziyadu- (n.) ‘cup’: **ziere > zier(ë)se; kupë, enë për zierje** ’catchable; cup; the cooking cup‘;

ziharhar(a)- (v.) ‘pastry; baking’: **zier-haje > haje e zier/ pjekur, pjekurina** ‘baking, cookings’;

zik/tu- (pers. pron. 2sg.) ‘you’: **ti** ‘you’;

zikki- (v.) ‘to fix, to settle, to put, to begin’: **zihi/ sihi** > **zë, nxë, filloj; shihi/shikoj** ‘to catch, to seize, to begin; to see, to observe’;

zila- (n.) ‘a sign of oracle; divine sign, omen’: **zila > zilja, zilja si shenjë (hyjnore)** ‘ring; divine sign, omen’;

zimmitati- (n.) ‘a kind of porridge’: **zimiet- > zimje/ zierje, gjellë e zier, qull** ‘a kind of porridge’;

zimuhitassa- (n.) 'sort of baking': **zimui-tas > ziemje-tas, tas me gjëra të ziera** 'baking; a plate/cup of cooked food';

zinail- (n.) 'a food-stuff': **zinar > i zien, ushqim i zier** 'a cooked food';

zinakki- (n.) 'an adible plant': ***sinaki > sinap*** *'a mustard plant'*?;

zinar- 'a musical instrument': **zina > zurna** 'a kind of flute';

zinna-/zinni- 'to finish, to stop': **zen-/xen- > i zënë/ nxënë, i kapur, i mbaruar** 'to seize, to catch, to finish';

LUV***ziti-*** 'man': ***(i)ziti-a > i ziu, njeriu i zi*** *'the black one (man)'*?;

zizzi- (n.) 'chest, breast': **ʿici- > cica, gjiri, gjinjtë** 'chest, breast, udder';

zurgi- (n.) 'blood, life': ***gurki-/çurgi > gjaku; çurg/rrjedhë, zurkajë; gjak, lëng jete*** *'juice of life, blood'*?;

zuppa- (n.) 'silver vessel for drinks': **kupa- > kupë (argjendi)** '(silver) cup';

zuwa- (n.) 'bread, food': ***ziuha- > ziemje/e zier, shujtë*** *'a cooked food, meal'*?;

zuae-^{zi} (v.) 'to eat?': ***ʿiahsi- > thith(i)*** *'to suck in, to inhale'*?;

zuwalwalai- (adj.) 'serpentine motion?': **(ku/që)valuval-/zavall- > zavall; valë-valse; valëzuese, (lëvizje) gjarpër-ore** 'wavy movement; serpentine motion';

zuzhitassa- (n.) 'culinary container': **(ku)zi-tasa- > (ku)zie-tas, tas/enë zierjeje, kuzhine** 'cooking pot/vessel';

Juret, A. 1942. *Vocabulaire étymologique de la langue hittite*. Limoges.

Kloekhorst, Alwin 2008. *Etymological dictionary of the Hittite inherited lexicon*. Leiden.

Kronasser, Heinz 1966. *Etymologie der hethitischen Sprache* (Bd. 1), Heidelberg.

Friedrich Johannes & Kammenhuber, Annelies 1975. *Hethitisches Wörterbuch*, 2. völlig neu bearbeitete Auflage, Heidelberg.

Puhvel, Jaan 2011. *Hittite etimologycal dictionary. Volume 8*. Berlin: Walter de Gruyter.

Puhvel, Jaan (HED) 1984. *Hittite Etymological Dictionary*, Berlin: Mouton.

Tischler, Johann (HEG) 1983. *Hethitisches Etymologisches Glossar.* Innsbruck: ISUI.

Tischler, Johann (HEG) 2001. *Hethitisches Handwörterbuch*, *Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen*. Innsbruck.

Tischler, Johann 2016a. *Hethitisches etymologisches Glossar W-Z*. Innsbruck: ISLUI.

Tischler, Johann 2016. *Vocabulaire Hittite. Y compris Louvite, Palaïte, Akkadien, et Summérien*. (Traduit par Sylvie Vansevéren) Leuven, Paris, Bristol: Peeters.

Van den Hout, Theo 1999. *Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*.

Hethitologie Portal Mainz: *http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/HPM/index.htmlx*

Referencat / **References**

Andersen, Henning 1996. *Reconstructing Prehistorical Dialects: Initial Vowels in Slavic and Baltic*. Berlin New York: Mouton de Gruyter.

Apollodorus 1998. *The Library of the Greek Mythology* (translated by Robin Hard). Oxford: Oxford University Press.

Beckman, Gary, Trevor Bryce, and Eric Cline 2011. *The Ahhiyawa Texts*. Atlanta: Society of Biblical Literature.

Beekes, Robert 2011. *Comparative Indo-European Linguistics: An Introduction*. Amsterdam: John Benjamins.

Beekes, Robert 2010. *Etymological Dictionary of Greek.* Leiden/Boston: Brill.

Beekes, Robert 2002. The prehistory of the Lydians, the origin of the Etruscans, Troy and Aeneas. *Bibliotheca Orientalis* 59. 205– 241.

Beekes, Robert 1969. *The Development of the Proto-Indo-European Laryngeals in Greek*, Den Haag: Walter De Gruyter Inc.

Benveniste, Émile 1962. *Hittite et indo-européen* : *études comparatives*. Paris: Adrien-Maisonneuve.

Breasted, James Henry. 1906. *Ancient Records of Egypt*, *vol. B*. Chicago: University of Chicago Press.

Bryce, Trevor 2006. *The Trojans and their Neighbours*. London and New York: Routledge.

Buqinca, Arianit 2020. *Dardanët e Ilirisë (IV-I p.e.s.)*. Prishtinë: IAP.

Bonnet, Guillaume 1998. *Les mots Latins de l'Albanais*. Paris: L'Harmattan.

Bonfante, Giuliano 1978. La posizione linguistica del'Albanese tra le lingue Indoeuropee. *Convegno internazionale di studi albanesi*, ed. by Guzzetta, Antonino. Palermo.

Bossert, Helmut T. 1950. *Die Ausgrabungen auf dem Karatepe (Erster Vorbericht) – Karatepe Kazilari.* Birinci ön-rapor, Ankara.

Burke, Edmund 1998. *Philosophical Inquiry into Origin of our Ideas of the Sublime and Beautiful*. Oxford: Oxford University Press.
Calin, Didier 2017. *Dictionary of Indo-European Poetic and Religious Themes*. Paris: Les Cent Chemins.
Carlyle, Thomas 1908. *On Heroes*, *Hero-Worship and the Heroic in History*. London: J. M. Dent & Sons.
Çabej 1986-7. *Studime gjuhësore*. I-III. Prishtinë: Rilindja.
Demiraj, Shaban 2017. Epiri. Pellazgët, Etruskët dhe Shqiptarët. Prishtinë: ASHAK.
Demiraj, Shaban 1988. Gramatikë historike e gjuhës shqipe. Prishtinë: Rilindja.
Derksen, Rick 2008. *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden/Boston: Brill.
De Simone, Carlo & Marchesini, Simona 2002. *Monumenta Linguae Messapicae*. 2 vols. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag.
Donceel, Robert; Lebrun, *René* (eds.) 1983. *Archéologie et religions de l'Anatolie ancienne: Mélanges en l'honneur du professeur Paul Naster*. Louvain-la-Neuve: Centre d'Histoire des Religions.
Dumézil, Georges *1968. Mythe et épopée : l'ideologie des trois fonctions dans les épopées des peuples indo-européens*. Paris: Gallimard.
Dumézil, Georges 1988. *Mitra - Varuna. An Essay on Two Indo – European Representations of Sovereignty*. New York: Zone Books.
Eichner, Heiner. *1973. Die Etymologie von heth. mehur*. *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft 31*. 53-107.
Elezi, Mehmet 2009. *Fjalor i gjuhës shqipe*. Tiranë: Gjergj Fishta.
Elsie, Robert 2001. *A Dictionary of Albanian Religion, Mythology, and Folk Culture*. New York: NYU Presss.
Forrer, Emil. 1934. *Neue Probleme zum Ursprung der indogermanichen Sprachen*. 'Mannus'B. 26/1934.
Friedrich, Johannes. 1930. *Staatsverträge des Hatti-Reiches in hettitischen Sprache*. Leipzig, pp. 50-83.
Freidenberg, Olga 1997. *Image and Concept: Mythopoetic Roots of Literature*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.
Georgiev, Vladimir I. 1981. *Introduction to the History of the Indo-European Languages*. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.

Giusfredi, Federico; Mattesi, Alvise; Pisaniello, Valerio (eds.) 2023. *Contacts of Languages and Peoples in the Hittite and Post-Hittite World*. *Volume 1, The Bronze Age and Hatti*. Leiden: Brill.

Giusfredi, Federico; Mattesi, Alvise; Merlin, Stella; Pisaniello, Valerio (eds.) 2025. *Contacts of Languages and Peoples in the Hittite and Post-Hittite World*. *Volume 2, The 1st Millennium and the Eastern Mediterranean Inter-face*. Leiden: Brill.

Götze, Albrecht 1930. Die Pestgebete des *Muršiliš*. *Kleinasiatische For-schungen* 1, 161-251.

Graves, Robert 1955. *The Greek Myths.* London: Penguin Books Inc.

Güterbock, Hans Gustav (1997). *Perspectives on Hittite civilization*, ed. by Harry A. Hoffner. Chicago: Oriental Institute of the University of Chicago.

Hamp, Eric P. 2007. *Studime krahasuese për shqipen*. Prishtinë: ASHAK.

Hamp, Eric. P. 1965. Evidence in Albanian. *Evidence for Laryngeals*, Den Haag. 123-141.

Berisha, Milot; Hajdari, Arben, Goddard, Christophe J. et Mukai, Tomoo 2019. Ulpiana (Dardanie). La datation de la fortification de l'église septentrionale. *Chronique des activités archéologiques de l'École française de Rome*. 2-41.

Hallo, William W. and Younger, K. Lawson (eds.) 2000. *The Context of Scripture*, *vol B*. Leiden: Brill.

Harapi, Zef 1961. *Etnografia e Dukagjinit* (unpublished study) Tirana: The Ethnographical Archive. IAKSA.

Heggarty, Paul *et al*. 2023. *Language trees with sampled ancestors support a hybrid model for the origin of Indo-European languages*. Science 381 (6656).

Herodotus 2009. *The Landmark Herodotus*. *The Histories* (Ed. by R. B. Strassler, transl. by A. L. Purvis), Anchor Books: New York.

Hoffner, Harry D. and Melchert, H. Craig 2008. *Grammar of the Hittite Language*, *Part I: Reference Grammar*. Winona Lake: Eisenbrauns.

Howkins, J. David; Çambel, Halet (1999) *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions: Karatepe-Aslantaş: the inscriptions*. W. de Gruyter: Berlin/New York.

Hrozný, Bedřich 1917. *Die Sprache der Hethiter, ihr Bau und ihre Zuge-hörigkeit zum indogermanischen Sprachstamm*. Leipzig: Hinrichs.
Jasanoff, Jay H. 2003. Hittite and the Indo-European Verb. Oxford: Oxford University Press.
Jokl, Norbert 1911. *Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung*. Wien: In Kommission bei A. Hölder.
Jokl, Norbert 1929. Thraker. *Reallexikon der Vorgeschichte*, ed. By M. Ebert, vol 13. Berlin. 25-29.
Kimball, Sara E. 1999. *Hittite historical Phonology*. Innsbruck: Institut der Sprachwissenschaft. der Universität Innsbruck
Klingenschmitt, G. 1981. *Albanisch und Urindogermanisch*. Münchener Studien zur Sprachwissenschaft 40. 93-131.
Kloekhorst, Alwin 2022a. Luwians, Lydians, Etruscans, and Troy. The linguistic landscape of Northwestern Anatolia in the pre-classical period. *The Political Geography of Western Anatolia in the Late Bronze Age*. I. Hajnal, E. Zangger & J. Kelder (eds.), Budapest: Archaeolingua. 201-227.
Kloekhorst, Alwin 2022. Anatolian, *The Indo-European Language Family: A Phylogenetic Perspective,* edited by T. Olander. Cambridge: CUP. 63-82.
Kloekhorst, Alwin 2011. Accentuation and Poetic Meter in Hittit. *Hethitische Literatur Überlieferungsprozesse, Text-strukturen, Ausdrucksformen und Nachwirken*. Herausgegeben von Manfred Hutter und Sylvia Hutter-Braunsar. Münster: Ugarit-Verlag. 157-176.
Kloekhorst, Alwin 2008. *Etymological dictionary of the Hittite inherited lexicon*. Leiden.
Konstantinopoulos, Vasileios L. 2023. Trojan War and Epic Cycle: The Historical and Literary Version Where, How, When and Why The Trojan War Myth was invented. *Proceedings of the European Academy of Sciences & Arts*, Vol. 1, No 2. 1-19.
Kortland, Frederik 2004: Initial laryngeals in Anatolian. *Orpheus* 13-14. *Memorial Volume to Georgi Rikov*. 9-12.
Kortland, Frederik 1986: Armenian and Albanian. M. Leroy et F. Mawet (eds.) *La place de l'arménien dans les langues indo-eropéennes*. Lovanii Aedibus Peeters. 38-47.

Lambertz, Maximilian 1958. *Die Volksepik der Albaner*. Halle: Max Niemeyer.
Lebrun, René 1984. Le zoomorphisme dans la religion hittite. *L'animal, l'homme, le dieu dans le Proche-Orient Ancien*. Actes du colloque de Cartigny. Leuven : Peeters.
Lubotsky, Alexander 1998. *The system of nominal accentuation in Sanskrit and Proto-Indo-European*, Leiden: Brill.
Macqueen, James. G. 1986. *The Hittites and their Contemporaries in Asia Minor*. London: Thames & Hudson.
Mallory, James P.; Adams, Douglas Q. 2006. *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. New York: Oxford University Press.
Mann, Stuart E. 1977. *An Albanian Historical Grammar*. Hamburg: Helmut Buske Verlag.
Mani, Kujtim 2024. *Mbishkrimet mesape: 333 këndime*. Prishtinë: IAP.
Masson, Émilia 1967. *Recherches sur les plus ancienes empruntes sémitiques en grec*. 58-9.
Matić, Uroš 2015. Are Dardanians attested in Egyptian sources? *Cahiers Caribéens d'Égyptologie*.nr. 19/20, 2015. 215-238.
Melchert, H. Craig. 2023. *Aspects of Anatolian Linguistics.* Prague: Booklet.
Melchert, H. Craig 2017. Anatolian. Kapović, R. (ed.) *The Indo-European Languages*, Routledge. 171-201.
Melchert, H. Craig (ed.) 2003. *The Luwians*. Leiden: Brill.
Melchert, H. Craig H. 2015. Hittite Historical Phonology after 100 years (and after 20 years). *Hrozný and Hittite: The First Hundred Years*, edited by Ronald I. Kim, Jana Mynářová, and Peter Pavúk. Leiden/Boston: Brill. 258-294.
Melchert, H. Craig 1994. *Anatolian Historical Phonology.* Amsterdam &. Atlanta: Rodopi.
Melchert, H. Craig 1993. *Cuneiform Luwian Lexicon (Lexica Anatolica 2). Chapell Hill*.
Meyer, Gustav 1891. *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*. Strassburg: K. J. Trübner.
Mirdita, Zef 1979. *Studime dardane*. Prishtinë: Rilindja.
Neu, Erich. 1998. Hethitisch *ši-mu-uš*. *Historische Sprachforschung* 111, 55-60.

Olander, Thomas (ed.) 2022. *The Indo-European Language Family: A Phylogenetic Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press

Orel, Vladimir E. 2000. *A Concise Historical Grammar of Albanian*. Leiden: Brill.

Orel, Vladimir E. 1998. *Albanian Etymological Dictionary*. Leiden: Brill.

Oettinger, Norbert 2013–2014. Die Indo-Hittite-Hypothese aus heutiger Sicht. *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft* 67/2. 149-176.

Oettinger, Norbert. 2014. Die Indo-Hittite-Hypothese aus heutiger Sicht. *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft* 67. 149-76.

Oettinger, Norbert. 1979. *Die Stammbildung des hethitischen Verbums* (= *Erlanger Beitrage zur Sprach und Kunstwissenschaft* 64), Nurnberg.

Papazoglu, Fanula 1969. *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba. Sarajevo. Les tribus indigènes de l'intérieur balkanique à l'époque préromaine*. ANiU Bosne i Hercegovine.

Pavúk, Peter 2018. *Thrace, Troy and Anatolia. Troy and its Contacts to the Balkans.* In: Stefan Alexandrov et *al*. (eds). *Gold & Bronze: Metals, Technologies and Interregional Contacts in the Eastern Balkans during the Bronze Age. Sofia*: NAI & M. Bulgarian Academy of Sciences. 265-276.

Pokorny, Julius. 1959. *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch*. Bern: Francke.

Puhvel, Jaan 2011. *Hittite etimologycal dictionary. Volume 8*. Berlin: Walter de Gruyter.

Puhvel, Jaan 1988. *Comparative Mythology*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Puhvel, Jaan (HED) 1984. *Hittite etimologycal dictionary*. Berlin: Mouton.

Rieken, Elisabeth. 2023 Luwian /w/ and ⟨p⟩: Second Thoughts. *New Approaches on Anatolian Linguistics*, edited by José-Virgilio García Trabazo et al., Universidad de Barcelona. *Barcino Monographica Orientalia*. 201–216.

Rieken, Elisabeth 2011. Fachsprachliche Merkmale in den hethitischen Ritualbeschreibungen. *Hethitische Literatur Über-*

lieferungsprozesse, Text-strukturen, Ausdrucksformen und Nachwirken. Herausgegeben von Manfred Hutter und Sylvia Hutter-Braunsar. Münster: Ugarit-Verlag. 207-216.
Rieken, Elisabeth 1999. *Untersuchungen zur nominalen Stammbildung des Hethitischen*. Studien zu den Boğazköy-. Texten, vol. 44. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
Rieken, Elisabeth 2009. Der Archaismus des Hethitischen – eine Bestandsaufnahme. *Incontri Linguistici* 32. 37-52.
Rieken, Elisabeth. 1996. Beiträge zur anatolischen Sprachgeschichte. *Altorientalische Forschungen* 23: 289–297.
Rix, H. e.a. (edd.). 1998. *Lexikon der indogermanische Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen*. Wiesbaden.
Rix, Helmut E. A. (ed.). 2001. *Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen*. Zweite, erweiterte und verbesserte Auflage, Wiesbaden, 2001.
Schrijver, Peter 1990. Latin festīnāre, Welsh brys. *Münchener Studien zur Sprachwissenschaft 51. 243–247.*
Shukriu, Edi 2014. *Dea Dardanica*. Prishtinë: ASHAK.
Stadtmüller, Georg 1966. *Forschungen zur albanischen Früchgeschichte*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
Starke, Frank (1999) Luwisch. *Der Neue Pauly* 7. 528-534.
Stipčević, Aleksandar 1989. *Iliri - povijest, život, kultura. Zagreb:* Školska Knjiga.
Strabo 1924. *Geography*. Vol. 3. (ed. by H. L. Jones). Cambridge, Ma-ssachusetts: Harvard University Press.
Strunk, Klaus. 1994. Relative Chronology and the Indo-European Verb-System: The Case of the Present- and Aorist-Stems. *Journal of Indo-European Studies* 22. 417-33.
Tischler, Johann 2016a. *Hethitisches etymologisches Glossar W-Z*. Innsbruck: ISLUI.
Tischler, Johann 2016. *Vocabulaire Hittite. Y compris Louvite, Palaïte, Akkadien, et Summérien*. (Traduit par Sylvie Vansevéren) Leuven, Paris, Bristol: Peeters.
Tischler, Johann 2001. *Hethitisches Handwörterbuch*, *Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen*. Innsbruck.
Tischler, Johann (HEG) 1983. *Hethitisches Etymologisches Glossar.* Innsbruck: ISUI.

Topalli, Kolec, 2017. *Fjalor etimologjik i gjuhës shqipe*. Tiranë: QSA.
Van den Hout, Theo & Goedegebuure, Petra (eds.). 1980-2019. *Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*.
Watkins, Calvert. 2008. Hittite. *The Ancient Languages of Asia Minor* (ed. by Roger Woodard): Cambridge: Cambridge University Press. 6-30.
Watkins, Calvert 1995. *How to Kill a Dragon. Aspects of Indo-European Poetics*. Oxford: Oxford University Press.
Watkins, Calvert 1986. The language of the Trojans. *Troy and the Trojan War*. A symposium held at Bryn Mawr College, (October 1984). Edited by Machteld J. Mellink. Bryn Mawr: Bryn Mawr College. 45–62.
West, Martin (ed.) 2003. *Greek Epic Fragments*. Cambridge: Harvard University Press.
West, Morris L. 2007. *Indo-European Poetry and Myth*. Oxford: Oxford University Press.
Wilkes, John 1996. *Illyrians*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
Wooduizen, Florian 2017. The Language of the Trojans. *Homere et l'Anatolie* 3.
Xhuvani, Aleksandër; Çabej, Eqrem. 1956. Parashtesat e gjuhës shqipe. In: *Buletini Shkencor* (shoqëror). IV. Tiranë. 66-103.
Yakubovich, Ilya 2022. Peoples and Languages. *Handbook of Hittite Empire: Power Structures*, edited by S. de Martino. Berlin: de Gruyter, 3-44.
Yakubovich, Ilya 2010**.** *Sociolinguistics of the Luvian Language*. Leiden: Brill.

Kujtim Mani
LEKSIKON HITITISHT-SHQIP
përkime dhe paralele linguistike
HITTITE-ALBANIAN LEXICON
Cognates and Lingusitic Parallels

Shtypshkronja Prograf
Prishtinë, 2025

Katalogim në botim - (CIP)
Biblioteka Kombëtare e Kosovës "Pjetër Bogdani"

811.1/.2'28(=18)(=131.1)(038)

Mani, Kujtim
Leksikon hititisht–shqip : përkime dhe paralele linguistike = Hittite–Albanian Lexicon : Cognates and Linguistic Parallels / Kujtim Mani. – Prishtinë : Shtëpia Botuese "Faik Konica", 2025.
328 f. ; 24 cm.
Përfshin burime (f. 319) dhe referenca (f. 320–328).
Teksti në shqip dhe hititisht; titulli paralel në anglisht.

1. Gjuhësi indoevropiane — Studime krahasuese. 2. Gjuhë hitite — Marrëdhënie me gjuhën shqipe. 3. Gjuhë shqipe — Marrëdhënie me gjuhën hitite.
I. Mani, Kujtim. II. Titulli: Hittite–Albanian Lexicon : Cognates and Linguistic Parallels.

ISBN 978-9951-31-087-1

Hititishtja dhe shqipja – dy degë herake e të ndryshme të një peme indoevropiane që duket se kanë dhënë aq shumë fruta me shije të njëjtë.

Ky leksikon mori në sy të identifikojë e vjelë fjalë e idioma korresponduese nga vreshtat e këtyre gjuhëve që, për befasinë tonë, kishin ruajtur jo pak elemente të përbashkëta fonologjike dhe një thesar të vërtetë përkimesh leksikore, semantike.

Aroma e lidhjeve të *hititishtes* (e njohur në shqip edhe si *hetitishte*) me shqipen më ngacmoi hundën gjatë punës sime me *Mbishkrimet mesape* (2024). Përkimet e zhvillimet paralele ishin goditëse! Duhej të isha trap të mos kuptoja kaq gjë!

Këto korrespondenca na vijnë si shkëndija të një substrati arkaik proto-gjuhësor duke na sjellë tërthorazi një rrëfim të pasur për vetë identitetin arkeo-gjuhësor të (proto)indoevropianishtes.

Bashkudhëtimi a takimi i shqipes me hititishten e bën të pasur historinë e shqipes, duke na sjellë e bërë më të njohur fytyrën e proto-shqipes nëpër kapërcimet fonologjike, morfologjike e semantike historike, të përshkuar nga rrymimet e forta të hinterlandit thrako-ilir, Egjeut, Epirit dhe Anatolisë.

Po! Hititishtja na hedh dritë dielli mbi fytyrën prej bronzi të shqipes, të atij zemani kur qenia njerëzore po merrte në sy shtegun humanist.